

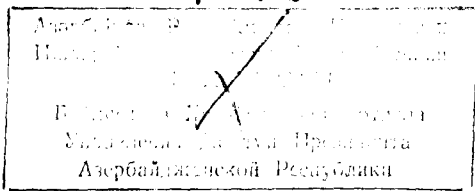
1415132
B-23

ЈУСИФ БАЛАСАГУНЛУ

ГУТАДГУ БИЛИК

(поема)

18923

БАКЫ
КӘНЧЛИК—1998

Тәрчүмә едәни вә өн сөзүн мүүллифи Хәлил Рза Улутүрк
Нәшрә һазырлајаны «Араз» али әдәби мұкафаты лауреаты
Фирәнкиз ханым Улутүрк

Елми редактору вә өн сөзүн мүүллифи
филолокија елмләри доктору, профессор
Камил Вәли Нәриманоглу

Редактору Зүлфугар Шаһсевәнли

Баласагунлу Ј.

Б 22 Гутадгу билик (поема). Б., Кәнчлик, 1998.—336 сәһ.

Әниз охучу, көркәмли халг шаиримиз Хәлил Рза Улутүркүн тәрчүмәсиндә сизә төгдим етдјимиз бу китаб түркдилли халгларын мөһтөшәм абидәсидир. XI әсрин јадикары — Јусиф Баласагунлунун «Гутадгу билик» китабында ајры-ајры синиф, тәбәгә вә зүмрәләрин әхлагы, дүнјакөрүшү, борчу, мäs'улијјет дәрәчәси, имтијазлары, Аллаһ вә бәндә гаршысында башлыча вәзифәләринин нәдән ибарәт олдугу поетик диллә верилмишдир.

Китабын ишыг үзү көрмәсиндә өз гардашлыг көмәјини әсиркәмәјән, мә'нәви јардымчы олан Тәфәккүр Университетинин президенти Ј. Мәммәдәлијев мұкафаты лауреаты, профессор Маил Дәмирлијә, «Гызыл гәләм» вә Зәрдаби мұкафаты лауреаты Тофиг Әбдүлһәсәнлијә дәрин миннәтдарлығымызы билдиририк.

Б 4762659209 --98
М 653 (97) --98

Аз

ISBN 5--8020--1315--X

© Кәнчлик, 1998

ДӨВЛӘТЧИЛИК ЫАГГЫНДА, БӨЈҮК КИТАБЫН ПОЕТИК ТӘРЧҮМӘСИ ЫАГГЫНДА СӨЗ

Гаршында тәхминән 20 ч. в. һәмминдә әлјазма вар. Бу әлјазма Јусиф Баласагунлунун «Гутадгу билик» поемасынын поетик тәрчүмәсидир.

Бу әңгәмәли әлјазманы охуудугча бейнимдә ики ахарда фикирләр, дүшүнчәләр топланыр.

Бу фикир вә дүшүнчәләри охучу илә бөлүшмәк истәји гаршысыалынмаз бир һәвәсә чеврилди. Һәмин фикирләрдин бир ахары «Гутадгу билик» дүнјасы илә, о бири ахары илә Хәлил Рза дүнјасы илә бағлыдыр. Бир-бирини тамамлајан бу ахарлар бири бәнизә, бири үмманә ахыб елә орда да бир-биринә әбәди говушур. Бөјүк үмманян ады Түркүк, улу дүнјанын ады Түрк Дүнјасыдыр.

Һәдә гәләм достум Рамиз Әскәрлә 1980-чи илләрдән чевирмәјә башладығымыз вә достимиз Азәр Мустафазадәнин јахындан илә 1994-чү илдә ишыг үзү көрән «Гутадгу билик»ин* филологи тәрчүмәси бизи Јусиф Баласагунлунун сәнәт дүнјасы илә һәмшизлик бағламышиды. Вә бу бағлылығы Хәлил Рзанын поетик тәрчүмәсиндә бир даһа дүјдүг, бир даһа көрдүк.

Ешитмишдик бир мубариз шаир «Гутадгу билик»лә чох марагланыр. Бу бизи чох севиндириди. Чүнки Азәрбајјанда јалныз мөһдуд елми даирәдә танынан бу өлмәз поема һәр кәсин охумасы, билмәси зарури олан әсәрдир. Бунун үчүн филологи тәрчүмәдән даһа чох поетик тәрчүмәјә еһтијаж дүјүлдүр. Вахты илә Низамини әсәрләрини дә биз өнчә һәрфи тәрчүмәдә, сонра поетик тәрчүмәдә охумише.

Һәмин тәрчүмәләр ичәрисиндә мәрһум Мир Чәлалын өз поетиклији илә ше'р тәрчүмәсиндән керә салмајан чевирмәләрини хатырлајырам. Бәлкә дә тәфәрруат вә елми дәғиллик үчүн филологи тәрчүмә кәрәклиди, ачыг күтләвиллик, јашарлыгы үчүн бәдән поетик тәрчүмәнин көрдүјү иши һеч нә көрә билмәз.

Бу мә'нәдә Хәлил Рза әдәбијјат тарихимиз, мә'нәвијјатымыз үчүн бүгүнкү дөвләт мұстаһлији үчүн әвәзедилмәз бир иш көрүш, «түрк «Шаһнамәси»ни Азәрбајјан тәрчүмәсинә чевирмишдир.

Илләр кечмәк вә бу кечән илләр әрзиндә Хәлил Рзанын нә гәдәр бөјүк иш көрдүјү бир даһа ајдынлашацаг.

* * *

... Бир дөфә Түркиядә мәнә «Гутадгу билик»ин сон тәрчүмәләриндән бирини бағышламышдылар. Вә мән әлимдә китаб дајандығым заман бөјүк түрк алими мәрһум Баһаддин Әкәл әлимдәки китабын адыны сорушду. Мән дедим: «Гутадгу билик» — «Хошбәхтлијә апаран китаб». О күлүмсәјиб:

— Јох, оғур, о китабын ады «Дөвләт китабы»дыр, «Дөвләтнамә»дир. Түрк дөвләти фәлсәфеси, дүшүнмәси һаггында ән бөјүк сөз дә бу китабдадыр. Азәрбајјан бу китабы әһлијәли чохдур.

* Јусиф Баласагунлу, «Гутадгу билик» — «Хошбәхтлијә апаран сәм» (Түркия тәрчүмәсиндән вә бөјүк тәрчүмәсиндән истифадә етмәклә Хаганијјә тәрчүмәсиндән чевирән бир, ол сөз вә гәлләрини мүүллифләри проф. Камил Вәлијев вә Рамиз Әскәр), Азәрбајјан, Баки, 1994.

Мүдрик алимин сөзлөрүндөкү һәгигәти инкар етмәк мүмкүн дејил.

Түрк халқларынын хилгәтиндәкү ишаныш исламда ганунаујғун ин'икасыны тапдығы үчүн түрк вә ислам мәдәнијјәти VII—VIII јузилликләрдән сонра түрк—ислам мәдәнијјәти кими дүңја тарихинә дахил олду. Бу бөјүк процеси әкс етди—рән јүзләрчә, минләрчә өрнәкләр арасында «Гутадагу билик» башда кәлир.

Гут — түркчә сәадәт, хошбәхтлик, уғурлу тәле демәкдир. «Гутадагу билик» — хошбәхтлијә, сәадәтә апаран елм, билик демәкдир. (гут—хошбәхт, ад—етмәк мә'налы адлардан фе'л дүзәлдән шәкилчи, — гу — фе'лдән ад дүзәлдән шәкилчидир; бил (мәк) фе'лин көкү, — ик — фе'лдән ад дүзәлдән шәкилчидир).

Бу мөһтәшәм абиденин муәллифи түрк-ислам әдәбијјәтинын илк бөјүк сәнәткәри Јусиф Хас һачибдир (1017—1077).

Истәр Јусиф Баласағунлуну, истәрсә дә онун мүасири, «Дивани лүғәт-ит-түрк»үн муәллифи Маһмуд Кашғарини јетирән тарихи шәраит вә муһит бизим үчүн мәрасимә ола билмәз. Гараханлылар сүлаләсинин исламы илк гәбул едән вә Кашғарда илк түрк ислам дөвләти јарадан Әбдүлкәрим Сатуг Буғра Гарахан Согди дили вә мәдәнијјәти јеринә түрк дили вә мәдәнијјәтинин әсасыны гојду. Баласағун шәһәри Түркүстанын гәдим шәһәрләриндән бири кими Кубалыг (Көзәл шәһәр), Гара Орду, Гуз-Орду, Улуш, Балыг адлары илә адланмыш вә Маһмуд Кашғаринин «Диван»ында верилән хәритәдә там мәркәздә көстәрилмишдир. Кашғар (Ордуқәнд) ярайтахт олса да, Баласағун шәһәри Гараханлыларын чох бөјүк шахсијјәтләриндән бири олан һарун тәрәфиндән икинчи бөјүк иғтисади вә мәдәни мәркәзә чеврилмишди. Саманиләрин әвфләмәси, Гараханлыларын Ислама дөнүшү Горби Түркүстанда јени вә гүдрәтли дөвләтчилик системинин јарандығыны көстәрирди. Тәсадүфи дејил ки, узун мүддәт јашамаса да, түрк әдәби дилинин вә мәдәнијјәтинин формалашмасында муһун рол ойнајан Гараханлылар даһа мөһтәшәм Түрк Ислам дөвләти олан сәлчуғларын сәләфи ролуну ләјгәтлә ојнамышдыр.

Һачиблик — «Гутадагу билик» әсәриндә бир нөв һөкмдарын идеоложи истигамәтләр үзрә мушәвири кими «хидмәтләрин ән инчәси» тәк әјмәтләндирилди. «Һачиб олмас вә ирәли кечиб инсанлара јол көстәрмәк» үчүн әсаслы шәртләр гојулду. Бу шәрафәти өзәфи үчүн ағыл, зәка, тәдбир, биликдән савајы бој-бухун, сәлигә-сәһман, цурани сифәт дә тәләб олунар. Сарај һәјәтинын бејни кими фәалијјәт көстәрмәли олан һачиб үчүн кәрәкли шәртләрә һәср олунын 90 бејт буну субут едир. Әлбәттә, Јусифин бу хусусијјәтләри бир нөв чанлы өрнәк иди. Дөврүнүн мүтәфәккир сәнәткәри, дөвләт хадими олан Јусиф Хас һачиб түрк ислам тарихини, мәдәнијјәтини дәриндән мәнимсәмиш идеолог иди. Әсәрин башдан-баша түркчә јазылмасы, кәлмә сөзләрин азыгы, гәдим адәтләри, етно-геофик хусусијјәтләри көзәл билмәси, Гур'ан, ислам фәлсәфәсини дәриндән мәнимсәмәси Јусиф Баласағунлуну јалныз бир сәнәткар кими дејил, һәм дә түрк дөвләтчилик тарихинин гүдрәтли фикир-мәфкурә сималарындан бири кими таныдыр. Тәсадүфи дејил ки, «Гутадагу билик»үн зәккин материалы әсасында дини, әхлаги, дидактик, һүеуғи, социал-сијаси, естетик, педагожи, психоложи бахышлар системи үзәриндә ајры-ајрылығда китаблар, әсәрләр јазмаг мүмкүндүр.

Мә'лумдур ки, түрк фәлсәфәси вә дөвләтчилик тарихи ислама гәдәр бөјүк бир инкишаф мәрһәләси кечмишдир. Түркләрин тарихдә өзүнәмәхсус јер тутмасы јалныз һәрби мувәфәғијјәтлә бағлы дејилдир. Түрклүк аләмнин дүңјаја вә инсанна фәлсәфи бахыш, һүеуғ вә дөвләт дүңјабахышындан ајры тәсәввүр етмәк олмас. Гәдим түркләрдә төрү (төрә) адланан шифаһи әдлијә системинин, адәт вә ән'әнәләрдә өз әксини тапмыш һүеуғи бахышлар топлуһунун бөјүк әһәмијјәти олмушдур. Јусиф Баласағунлу ислам фәлсәфәси илә гәдим түркләрин төрәләрдән, тапрычылығдан, һәјәт вә дүшүнмә тәрзиндән кәлән фәлсәфәсини үзви шәкилдә бирләшдирәркән тәбиш ичтиман-социал фәлсәфи бахышлары ифадә егмишдир. Бу мә'нада, әсәр «Түркләрин мә'нәзи тәрәфини, сијаси вә идарәчилик көрүшләрини ортаја гојмағла Түрк дөвләтинин ичтиман-сијаси бунөөрәсини танытмағы бачармышдыр».*

* И. Гафәсоғлу. «Гутадагу билик» вә Күлтүр тарихимиздәкү јери, Истанбул, 1980, с. 4.

«Гутадагу билик»үн дүңјада танымасында бөјүк әһәмәти олан Рәшид Рәһмәти Аратын дејдији ашағыдакы сөzlәрә алағ етмәк чох чәтиндир: «Јусиф бу әсәри илә инсан һәјәтинын мә'наһына тәһлил етмиш, онун чәмијјәт вә ејни заманда дөвләт ичиндәкү өзифәсини тә'јин едән бир фәлсәфи — һәјәт фәлсәфәси системи формалашдырмышдыр». Шүбһәсиз ки, бу бахышлар системини Јусиф Хас һачиб өзү јаратмышдыр, мөвчуд һагг, әдәләт, дөвләт, һүеуғ, әдлијә, әхлағ анлајышларыны көзәл бир услубда чәмләндириши мүтәфәккир — идеолог сәриш-тәси илә системләшдирмишдир. Исламы гәбул етмиш түркләрин милли һәјәт фәлсәфини вәтәндән вә дөвләт бахышы, биләваситә милли дөвләтин мүгәддәслији принципи бу күн үчүн дә мүасирдир. Молла вә ја ахунд мәсчидә ләјгә олмаја биләр, амма Аллаһ еви олан мәсчид мүгәддәсдир. Сеуилмиш, тә'јин едилмиш вә јахунд ирси олараг башына тәч гојулмуш һөкмдар уғурсуз вә ләјгәтсиз ола биләр, анчаг милли дөвләт мүгәддәсдир. Бу мүгәддәслик билимәдикчә вә танымәдикчә, әтә, гана чөкмәјинчә, бејиләрә һопмајинчә о дөвләтин јашамаг һаггы шүбһәли олчаг. Дөвләтин гаңуңлары да, она әсасән, ордусу вә идарә системини дә о заман мөһтәшәм вә гүдрәтлидир ки, һәр бир вәтән өвләди, өзүнү вәтәндаш сајан шәхс һәммин дөвләти өз аиләси гәдәр сеуир вә мүгәддәс тутур. Вәтәндашын дөвләтчилик һиссини вә милли дөвләтә мәнәббәтини ифадә етмәк бахышындан «Гутадагу билик» өрнәк әсәрләрдән бири кими тарихимизә дахил олуб.

Бу фикирләр бәлкә дә милли дөвләтә мүасир бахышдыр вә һарадаса субјектив јоһүмдүр. Вә шүбһәсиз ки, марксизм-ленинизм дөвләт консепсијасына ујғун дејил. Етиразымыз јохдур. Аманг бизим идиамыз метод консепсијасы дејил, милли дөвләт тарихимиздән, төрәләримиздән, көкдән, бунөөрдән кәлән бахышлары ачыгламадыр. һәммин бахышларын ачыгланмасы кәңәлијимиздә милли дөвләт әгидәсини формалашдырмаг, дөвләтчилик наһусуну, гејрәтини ашыламаг үчүн әруридир. Мүасир дүңјанын мураккәб сијасәт әлифбасында дөвләтчилик вә демократија принципләрини әгидә, амал сәвијјәсиндә дәрк етмәдән һеч бир азадлығдан вә мүстәғилликдән сөһбәт кедә билмәз. Азәрбајҗанын азадлығы вә мүстәғиллијини көкү шәкилдә дәрк етмәси үчүн әдәби вә тарихи гајнагларымызын мүасир көзәл охунмасы, шәри едилмәси, тәдрис вә тәблиғи чох ваҗибдир. Бу бахышдан да «Гутадагу билик»үн сәтирләри ичәрисиндә јатан һәгигәтләрин ашкар едилмәсинә бөјүк әһтијажымыз вар.

«Гутадагу билик»үн тәдвис вә нәшр тарихи кенши бир мөвзүдүр вә мәгсәдимиз тәфәрруаты илә бу мөвзуну әһәт етмәк олмаса да, әсас арашдырмалары вурғуламағы әһтијаж вар.

Классик түркологиянын Н. Вәмбери, В. Радлов, А. З. Валидов, С. Ј. Малов, Р. Р. Арат кими нумәјәндәләринин нәшр, тәрчүмә бахымындан хидмәтләри чох бөјүкдүр. Онларла бирликдә В. В. Бартольд, З. В. Тоған, П. К. Жузә, А. Н. Кононов, И. Гафәсоғлу кими арашдырчылар тәдвисатлары илә «Гутадагу билик»үн дүңја елми сәвијјәсинә чыхмасында чидди рол ојнамышлар.**

«Гутадагу билик»үн нәшрләри ичәрисиндә үч нәшри биз хусусилә гәйд етмәк истәрдик. Биринчиси көркәмли Түркијә алими Рәшид Рәһмәти Аратын 1947 вә 1979-чу ил нәшрләрдир, икинчиси көркәмли өзбәк алими К. Кәримовун Дашкәнд нәшридир, үчинчүсү көркәмли рус түркологу С. Н. Ивановун абидәнин рус дилинә тәрчүмәсидир***. Арашдырмаларын ичәрисиндә «Гутадагу билик»үн тарихи, бәди — поэтик, дил хусусијјәтләринә һәср олунын чохлу дәјәрли әсәрләр вардыр. Түркчәни иләрә чәкилән арашдырчылардан башга А. Баскаков,

* Р. Р. Арат «Гутадагу билик» — Мәтн, Анкара, 1979, с. XXV.

** Бах: А. З. Валидов. Восточные рукописи в Ферганской области. З. В. О. т. XX, 1914. С. Е. Малов. Памятник древне тюркской письменности, М.—Л., 1951. В. В. Бартольд. Двенадцать лекции по истории турских народов Средней Азии. Сочинения, т. V, А. Н. Кононов. поэма Юсифа Баласагунского «Благодатное знание», М., 1983.

*** Р. Р. Арат. Көст. әсәри. «Гутадагу билик» (саолатгаууловчиб билик) ишәри һазырлајан К. Кәримов, Дашкәнд, 1971. Юсиф Баласагунский «Благодатное знание». Издавание подготовил С. Н. Иванов. М., 1983.

А. М. Шербак, Х. Короглу, М. Н. Хыдыров, Е. Фазилов, Э. Теннишев, И. В. Стеблева, С. Г. Кляшторны, Г. Ф. Блазова, Н. С. Банарлы, А. С. Лвөөнд, Л. Банелли, О. Алберти, М. Аран, А. Бомбачи, Ф. Рәһмәти, М. Хартман, С. Чагатај Э. Инан, И. Нәччи, А. Рүстәмсәв, А. Валитова вә б. тәдгигатчыларынын онларча әсәрләринин үзәриндә дајанмаг үчүн кениш имкан јохдур. Бу арашдырма-ларын ичәрсиндә А. Дилачарын, И. В. Стеблеванын, С. Башерин адаларыны чә-ддимиш әсәрләрини, еләчә дә, 900 илији мунасибәтилә «Советскаја тјуркология» журналынын бүтөв бир нөмрсини (1970, № 4.) башдан-баша (чәми 13 мәгалә) «Гутадеу билијә» һәср олунмасыны ајрыча гејд етмәји өзүмүзә борч билирик.

«Гутадеу билик»дәки инсан консепсиясы, ағыл анлајышы, һикмәт фәлсәфәси әүт вә төрә кими анлајышларын чохсәткили тәһлили илә үзә чыха биләр. Умумиј-јәтлә, әсәрдә социал-фәлсәфи, етик проблемләрин гејүлушунун бүтөв бир систем дашыдыгы шүбһәсиздир. «Фәнәлиг чәһилликдән доғар, хәстәликләр, писликләр бир нөгәсәндан ирәли кәлир. Муаллиг илә хәстәликләр сағалдыла биләр, тәрбијә илә писләри јахшы етмәк олар, охумаг јолу илә биликсизләрә билик верилмиш олар». «Һәкмдар милләтини, илә башчысы айла үзвәләрини охутмага вә тәрбијә етмәјә мөчбурдур», «Нәтисади бахымдан чәмијјәтдә үч ајры синиф вардыр: зәнкинләр, орта синифи тәшкил едән орду вә мәҗуулар, фүғәра синиф олан халг... Фәгәт һимәјә вә тәшвиғлә гара чамәат (гара будун) дејилән халг орта синиф дәрәҗә-синә галха биләр. Орта синиф дә кәт-кәдә зәнкинләрә бирләшәр. Беләликлә, чәмијјәтдә јохсул вә зүлм көрүш бир синиф галмаз... кими онларча, јүзләрчә фикир јалныш едәл чәмијјәтин моделә һаггында дүшүнчәләр дејил, һәм дә Орта Асиянын мусәлман Түрк дөвләтинин иғәоложи бунвәрсидир.

«Фәрдин хошбәхтлији зәһмәтин хошбәхтлијинә бағлыдыр. Фәрдләр чәмијјә-тин вә чәмијјәтин башы олан һәкмдарын јахшылығы үчүн чалышсалар, ғысасы, һәкмдар әдәләтли олса, милләт хошбәхт олар» фикри, ганун һаггында дүшүнчә-ләри Јусиф Хас һачибин дөвләтчилик бахышларыны ачыглајан өрнәкләрдән би-ридир.

«Гутадеу билијә»ин дили, поетикасы һаггында чох данышмаг олар. Әсәр хан дили дејә адландырылан Кашгар—Хасәнијә ләһчәсиндә јазылмышдыр. Гараха-нын дөвләт дили кими сабитләшмәјә Әшләјан әдәби дилин камил өрнәји кими «Гутадеу билик» дигәти чәкир. Бу јәни Орта Асияја түрк әдәби дили грамматик сабитлији вә нормативлији илә, лүгәт тәркибинин долғунлуғу, зәнкинлији илә ортаја чыхыр. Бу етик әсәр түрк дилинин шүүрлу мунасибәтлә сечилән әсәрләрин-дән биридир. Әсәрдә доғма дилә, дөвләт дилинә о гәдәр бөјүк бир севки вар ки, һәјрәтләнмәјә билмирсән вә истәр-истәмәз анлајырсан ки, дөвләт вә Вәтән се-киси елә ана дилиндән башлајыр. Вә ана дилинә дөвләт өмчүләри илә јанашма, дәјрләндирмә милли тәфәккүрүн башында кәлир.

«Шәһнамеји-түрк» адланан «Гутадеу билик» чох марағлы поетик гурулуша маликдир. Әсәр мәнәви формасында етик мәнзүмәдир. 6645 бејтдән ибарәт бу әсәрдә 124 бејт һәчминдә үч парча вә 173-дә дәрәлүк вар. Китаба сонда әләвә едилән 77 бејтдән ибарәт мәнзүм күгәддимә дә вар. Бәзән әсәрин һечә вәзниндә јазылдыгы иддиә адилсә дә, бу бөјүк етик мәнзүмә әрүз вәзниндә — кәсик (ғыса) мутәғариб вәзниндә јазылмышдыр. Фа’үлүн Фа’үлүн Фа’үлүн Фа’үл тәфиләси «Шәһнаме» вәзни кими шәрдә мәшһурдур.

Әсәрин лүгәт тәркиби әсәсән түрк мәншәли сөзләрдән ибарәтдир. Түрк дили-нин фенәоложи гурулушуна чох да ујғун олмајан бу вәзндә классик әсәр јазан Јусиф Хас һачиб бөјүк сәнәткарлык нүҗәјиш етдирмишдир. Бу әнәнә түрк халг-ларынын ана дили классик поэзиясында, хусусән, Әһмәд Јүгәки, Әһмәд Јасәви, Јунис Имрә, Нәсими, Рәбәузи, Әлишир Нәваи, Заһирәддин Бабур, Гази Бүрһә-нәддин, Хәтаи, Султан Вәләд, Ашығ Пәша, Фүзули... јарадычылығы үчүн мәнәк ролуну ојнаммышдыр.

Бајаты, мани гохулу дәрәлүкләр түрк дилинин өз тәбиш ахарыны әкс етдир-мәк бахымындан марағлыдыр.

Әсәрин чох зәнкин гафијә системи вардыр. Аллитерасија, анафора, епифора, зәнкинлији түрк шә’р дилинин поэзиясында реаллашдырмаг бахымындан ди-гәти чәкир. Умумән, әсәрдә түрк дилләри үчүн, хусусән поетик дил үчүн сәчи-јәви олан тәкрарлар системи мүнүм рол ойнајыр.

Әсәрин мәчәзлар системи даһа чох түркчәдир. Вә әрәб-фарс әдәбијатынын күчлү тә’сиринә нисбәтән аз уғрајыр. Диалож и услуб, дидактик дејим тәрзи, јери кәлдикчә рәсми-публисист бојалар әсәрин бәдин поетик сизләтини зәифләт-мәмиш, әксинә, ону даһа да зәнкинләшдирмишдир. Истифадә олунан фразеоложи бирләшмәләр, аталар сөзләри вә әрәб-мәсәлләр әсәрин дилиндә хәлгилији күч-ләндирмишдир.

«Гутадеу билик» түрк шә’р сәнәтинин илк бөјүк галаларындан биридир ки, бу галасыз зәнкин түрк классик поэзиясыны тәсәввүр етмәк гејри мүмкүндүр.*

* * *

Түрк дүнјасынын милли-азадлыг һәрәкәти дөврүнүн бөјүк мүчәһиди вә көр-кәмли сөз үстәси Хәлил Рзанын «Гутадеу билијә» мурачәти гәтијән тәсәдуфи дејил. Бу јола Хәлил бәји әсидәси, ган јаддашы, инаны вә иманы кәтирмишди. Һәлә өзбәк—Азәрбајҗан әдәби-мәдәни әләгәләр тарихини өјрәнәркән Х. Рзанын гәдим гајнағларла үзләшмәси, онлары өјрәнмәси, арашдырмасы алим-сәнәткар үрәжинин тәләби кими ортаја чыхмәшидир. Тәрчүмәјә јаздыгы өн сөздә алим-шаирин бөјүк зәһмәти ајдынча һисс олунур.

Х. Рза бу әсәри мөдәјән мә’нада сәрбәст чевирсә дә, каноник мәтнә сајғы илә јанашмыш, истәр орижиналын Р. Р. Арет чапыны, истәрсә дә өзбәк алим К. Кә-римовун чапыны кәрәјинчә өјрәнмиш, чағдаш түрк дилләрини вә рус дилини (С. Н. Ивановун поетик тәрчүмәси) ысталыгла инчәләмишдир.

Нәтичәдә, дунјаја һәм «Гутадеу билик» бөјүклүјүнү, һәм дә Х. Рза үслубуну лајигинчә тәмсил едән оригинал бир тәрчүмә кәлмишдир.

Әсәрин вәзнини, гафијә системини, үмүмән түрк нәфәсини ысталыгла сахла-јан тәрчүмәчи муәсир ритми вә контексти дә унутмаммышдыр. Кичик ихтисарла вә сәрбәст тәрчүмә мәсәлларыны шаир тәхәјјүлүнүн ганунлары илә дәјрләндир-мәк олар. Һәр шидди тәрчүмә әсәри бир јарадычылыгдыр, бир дүнјакөрүшүн ифа-дәси вә тәсдиғидир. Бу мә’нада «Гутадеу билијә»ин кәләчәкдә дә поетик вә фило-ложу тәрчүмәләри ола биләр. Һәр вәсил өз кечмишинә, јадданына өз сәси, өз нәфәси илә гајыдыр. Бизә елә кәлир ки, нә гәдәр тәрчүмәләр олурса-олсун бир тәрчүмә һәјатә һәмишәлик вәсигә алыб. Бу халг шаири, милли мүчәһид Хәлил Рзанын «Гутадеу билик» тәрчүмәсидир.

Аллаһ Хәлил Рзаја, онун шәһид оғлу, гәһрәман Тәбризә рәһмәт еләсин!

«Гутадеу билик» галасы уми олсун!

Танры түркү горуусун!

Амин.

КАМИЛ ВОЛИ НӘРИМАНОҒЛУ
профессор

* Бу барәдә әтрафлы бах: И. В. Себлева. Развитие тюркских по счетких форм в XI веке. М., 1971.

ИЛК МӨНТЭШЭМ АБИДЭМИЗ

XI эср жадикары «Гутадеу билик» түркдилли халгарын илк поемасы, онларын дил хусусијјетлэрини, бэди и тэфэккүр күчүкү өз ајнасында көстөрөн биринчи мөнтөшөм эдэби абидэсидир. Бир халг дејил, бүтүн түркдилли улусларын ортаг сэрвэтидир өз чох жұман ки, һэмин дөврдө, јәни Гараханлылар дејилэн Түрк сүлалэсинин эзэмэтли бир дөвлөт кими чичэклендији чағларда һэмин дөвлэтин һимајасиндә јашајанларын өз эдэби дили билэнлэрин һамысы үчүн анлашығлы олмушдур.

Поёманын јазылдығы дөврдө Гараханлылар дөвлэти Јухары Чиндэн тутмуш, Хэзэр саһиллэринэчэн олдуғча кениш бир эразини эһатә едэн мөнтөшөм бир мәмлэкэтин башында дурурду өз дастанын руһундан бәлли олур ки, өзүнүн ренесанс чағларыны јашајырмыш. Башга сөзлө десәк, һэмин Түрк дөвлэтинин, Түрк руһунун чичэкленмәси үчүн белә бир эсэрин јаранмасы зәрури имиш. Дөвлөт гурулушу, дөвлөт башчысы нечә олмалыдыр? Дөвлөт башчысы илэ рәијјәт, чәмијјәт илэ фәрд арасындакы мүнәсибәтләр нечә гурулмалыдыр? Ајры-ајры синиф, тәбәгә өз зүмрэлэрин әхлагы, дүн-јакөрүшү, борчу, мәсулијјәт дәрәжәси, имтијазлары, аллаһ өз бәндә гаршысында башлыча вәзифәси нәдән ибарәтдир? Поема бу кими сорғулара чаваб вермәк үчүн јазылмышдыр. Дөвлөт башчысы өз рәијјәт нечә даврамалыдыр ки, бу мөнтөшөм Түрк дөвлэти даһа да чичәкләнсин, дүшмән гаршысында сарсылмасын, өз милли истиглалыны, эрази бөјүклүјүнү ахырадәк горујуб сахлаја билсин, ајры-ајры тајфалар, ханлар, дәрәбәјләр арасындакы дидишмәләрә сон гојсун, онлары дүшмәнә гаршы ваһид бир чәбһәдә бирләшдирә билсин — поема јарадычысы бу кими мәгсәдләри дә ајдынча изләјир, ән тутарлы, ән дүрүст чавабларыны вермәјә чалышыр.

Эзэмәтли Каишғар шәһәрини (Эрдукәнди) өзүнә пајтахт сечмиш Гараханлылар дөвлэти шималда Баласағун, гәрбдә Сәмәргәнд, орталығда Өзкәнд һерат кими бөјүк елм, сәнәт, тичарәт, мэдәнијјәт, мәрифәт мәркәзлэринә маликди. Јарадылан елми, бәди и эсәрлэрин чоху әрәбчә, фарсча иди, лакин тарихи кедишат, халғын тэфэккүр тәрзи, мәнәви еһтијачы мәһз ана дилли доғма эдәбијјәтын јарадылмасыны тәләб едирди. Поема јарадычысы Јусиф Хас һачиб Баласағунлунун даһилији бундан ибарәтди ки, һәмән еһтијачы һамыдан өнчә дујмуш, бөјүк идрак күчүнү, ашыб-дашан илаһамыны доғмалығ үстүндә көкләмиш өз демәк олар ки, өз дөврүнүн енциклопедиси адлана биләчәк мөнтөшөм бир абидә јаратмышдыр. Поёманын дил сафлығы, арылығы, әрәб-фарс

сөвләринин, јабанчы кәлмәлэрин чох надир һалларда, јалныз зәрурәт мәгамларында ишләдилмәси көстөрир ки, Баласағунлу Јусиф бәј Түрккәнин инчә биличиси, тәәссүбкеши, чәфакеши өз мәтин горујучусудур. Поемадан бәлли олур ки, о, өз дөврүнүн бүтүн елм-лэриндән хәбәрдардыр. Тарихи, чографијаны, улдузшүнаслығы, илаһијјаты, Гур'аны, фиғһи камил билир, ән башлычыасы ады бөјүк һәрфләр илэ јазылмаға лајиг инсандыр, мүсәлмандыр, һарамы јахын гојмајан, һалаллыға күвәнән, өз күндәлик рузусуну, сәадәтини дашдан чыхаран зәһмәт хадимидир, һәр ики дүнја гаршысында үзүағдыр.

Баласағунда анадан олмуш Јусиф Хас һачиб бу эсэри 50 јашына элвди дедији чағларда, 462-чи илдә (милад и һесабла 1069—1070) он сәккиз аја тамамламышдыр. Өз дөврүндә бөјүк нүфуз өз шөһрәт газанмыш дастаны чинлиләр «мәмләкәтин эдәб ајнасы», маһинлылар «Зәкалар зи'нәти», иранлылар «Түркүн шаһнамәси», шәрг илусларындан бир чоху «Өлкәнин өјүднамәси», Түркләр «Гутадеу билик» (сәадәт кәтирән елм) адландырмышдылар. Мүәллиф һератда битирдији эсэри Каишғара, Хаган дәркаһына, Тавғач Улуғ Бугра Гарахан һүзуруна әрмаған: апармыш, тәшәккүр өз миннәт-дарлығ ифадәси оларағ һачиблик (вәзирлик) рүтбәси газанмышдыр.

«Гутадеу билик» јалныз өз мүәллифинин дејил, үмумән Түрккәнин, Түрк бәди и тэфәккүрүнүн эбәди өз өзәзсиз һејкәлидир. Арадан кечән доғуз эср эзиндә нә гәдәр шәһәрләр, сәлтәнәтләр, империјалар, султанлар хәритәдән өз тарихдән силинмиш, јерлә-јексан олмуш, бу мөнтөшөм абидә исә өз тәрәвәтини итирмәмиш, бирчә гөнчәсинин дә солмасына, туфанлара дүшмәсинә јол вермәмишдир.

Поемадакы дөрд гәһрәман мүәллиф идеалыны тәчәссүм етдирир. Күндөгдү — адаләтин, Ајдолду (бәдрләнмиш Ај) — бәхтин өз дөвләтин, Өкдүлмүш (әглә јетмиш) — әглин, зәканын, Озғурмуш (ојанмыш) — гәнәтин тимсалыдыр. Бу дөрд сурәтин арасындакы суаллар, чаваблар Гараханлылар сәлтәнәтинин башчысындан, һакиминдән тутмуш рәијјәтәдәк бүтүн тәбәгэлэрин, зүмрэлэрин, фәрдлэрин әхлагыны, эдәб сајдаларыны, һәркәт, фәалијјәт хәтлэрини мүәјјән едир. Буна көрә псема өјүд, нәсиһәт, тәлим-тәрбијә руһу илэ долудур.

Эсэрин варлығы XIX эсрин биринчи јарысында бәлли олмуш, поёманын һичри 843-дә (милад и 1439-да) һератда һәсән Гара Сајил Шәмә тәрәфиндән үјгүр јазысы илэ көчүрүлмүш нүсхәси Түркијанын Тогат шәһәринә көндәрилмиш, бурадан исә һичри 879-да (милад и 1474-дә) Әбдүррәззәг Шейхзадәјә әрмәған верилмәк үчүн Фәнәри оғлу Гәди Әли тәрәфиндән Истанбула кәтирилмишдир. Мәшһүр тарихчи өз шәрғшүнас Хаммер Пуриштал ону сатын алмыш, Вена сарај китабханасына јетирмишдир. Бундан сонра эсәр барәдә биринчи хәбәр 1823-чү илдә франсыз шәрғшүнасы Жауберт Амедес тәрәфиндән журнал мәгаләси бичиминдә јајынланмышдыр.

1870-чи илдә мәшһур маңар алим Вамбери «Гутадеу билиҗин» эн мүнүм һиссәләрини «Уҗғур дили абидәләри» вә «Гутадеу билик» ады алтында алманчаја чеврисе илә бирликдә нәшр етмишидир.

1890-чы илдән е'тибарән мәшһур рус шәргшүнас алим Радлов әсәрин арашдырылмасы ишинә киришмишидир. 1896-чы илдә китабын әрәб әлифбасы илә көчүрүлмәси — икинчи нүсхәси Гаһирәдә тапылмышдыр. Оңун дөрд чилдәдән ибарәт фотосурәти һазырда Өзбәкистан Елмләр Академијасынын шәргшүнаслыг институтунда сахланмагдадыр.

1913-чү илдә шәргшүнас алим Вәлизадә Фәрганә экспедицијасы заманы Мәһәммәдһачы Ешан Лаләреши ады кишинин шәхси китабханасында «Гутадеу билиҗин» әрәб әлифбасы илә јазылан нүсхәси олдуғуну елм аламинә хәбәр вермишидир. Мәшһур өзбәк алим Фитрәт бундан, — әсәрин Нәмәнкән нүсхәсиндән сораг тутунча 1924-чү илдә Мәһәммәдһачы Ешан Лаләрешидән нүсхәни алмаға, Дашикәнд китабханасына кәтирмәјә наил олмушидир. Чох кечмәдән «Маариф вә охучу» дәркисиндә Фитрәтин Нәмәнкән нүсхәсинә даир мәгаләси басылмыш, даһа сонра поеманын аҗры-аҗры парчалары нәшр едилмишидир (1928).

Бундан сонра ады-санлы шәргшүнас С. Е. Маловун арашдырмаларында һәмән нүсхәнин аҗры-аҗры парчаларыны, тәрчүмәсини, изаһларыны, үч нүсхәнин мүгајисәли тәһлилинә көрүрүк (1929).

«Гутадеу билиҗин» өјрәнилмәсиндә А. А. Валитованын хидмәтләрини гејд етмәдән кечинмәк олмаз. Шәрг мәдәнијәтини, Гараханлылар дөвләтинин тарихини, бу тарихин өјрәнилмәсиндә «Гутадеу билик» әсәринин ролуну, мөвгејини дуруст мүәјјәнләшидирмәкдә А. А. Валитова түркологија елминә бөјүк һәдијә вермишидир. Бу кими уғурлара бахмајараг «Гутадеу билик» илә бағлы өјрәнилмәмиш чәһәтләр һәлә аз дејил. Хүсуслә әсәрин дилинә даир фикирләр һәлә там дурулмамыш, сабитләшмәмишидир. Уҗғур дили, алтај дили, түрк дили, «Гутадеу билик» дили, Гараханлылар дили, Буғрахан дили кими анлајышлар бу саһәдә эн чох ишләнән терминләрдир. Бурасы шәксиздир ки, китабын дили о дөврдә јашамыш бүтүн түрк гәбиләләри үчүн анлашылы олмуш, онларын һамысыны ејни әдәби дил әтрафында бирләшидирмишидир. Әсәрин илк нүсхәси һансы әлифба илә јазылыб? С. Е. Малов буну әрәб јазысы адландырыр. Уҗғур јазысы илә көчүрүлмүш Вена нүсхәси XV әсрин јадиқарыдыр.

Һәләлик бурасы да чавабсыз галыр ки, әсәрин өн сөзү вә мүн-дәричаты ким тәрәфиндән јазылыб? Н. И. Илмински өн сөзүн мүәллиф тәрәфиндән дејил, башгасынын гәләмилә јазылдығыны иддиә едир. Фитрәт вә башга Авропа алимләри дә бу фикирдәдирләр. С. Е. Малов исә бизи бу фикирдән сакындырыр, бөјлә һесаб едир ки, «Гутадеу билик», «Түркүн шәһәрәси», «Гисасүл әнбија», «Һибәтүл һәгајиг» кими әсәрләрин өн сөзү мүәлифләрә мәхсусдур, китабы тәрәннүм, вәсф мәгсәдилә јазмышдыр.

Әсәр һансы вәзндә јазылыб — бу сорғуја верилән чаваблар түр-лүдүр. Нәчиб Асим, А. Сәди кими алимләр бөјлә һесаб едирләр ки,

поема Түрк ше'ри үчүн доғма вәзндәдир, онбирлик һечанын әсасән 6—5 бөлкүсү әсасында гәләмә алынмышдыр. Мәшһур Түрк алим Меймет Фуад Көпрүлү, өзбәк даһиси Фитрәт исә иддиә едирләр ки, «Гутадеу билик» бөјүк Иран шаири Фирдовсијә мәһәббәтлә, әрузун «Шаһнамә» вәзниндә јазылмышдыр. Бурадакы вәзн гүсурларыны исә о заманкы Түрк әрузунун һәлә там буллурашмамасы илә изаһ етмәк олар.

Бизим фикримиз бөјләдир ки, «Гутадеу билик»дән һәм онбир-лик һечәја, һәм дә әруза уҗар бол-бол мисаллар кәтирмәк олар. Чох күман ки, әсәр доғрудан да «Шаһнамә» әрузунда нәзәрдә тутулмуш, анчаг ишин кедишиндә Түрк тәфәккүр тәрзинин өз хүсусијәт-ләри, өз тәләбләри бу гәлиби дағымыш, нечә дејәрләр доғмалыг әжејлик илә чулғашмышдыр.

«Гутадеу билиҗин» башлыча пафосу идеал чәмијәтин, идеал инсанын тәрәннүмүндән ибарәтдир. О, мөвчүд ичтиман гурулушу радд едир, дамғалајыр, мәрдләрин, гәһрәманларын бу күн олмадығыны, кечмишдә галдығларыны бәјән едир, аһ чәкир, фәрјад гопарыр, һәјәтдә јекәнә тәсәллини елми, һәјәти, мүхтәлиф билик, идрак саһәләрини өјрәниб мәнилсәмәкдә вә сәләһә сығынмагда, ибадәтдә көрүр. Бу бахымдан әсәрин ады диггәтләјидир: «Гутадеу билик» — сәадәт кәтирән елм демәкдир. Демәли, инсан һәјәти-на јалныз сәм, јалныз идрак күҗү сәадәт кәтирә биләр. Јусиф Хас һачибин дүнјакөрүшүндә Фәраби, Әбу Әли ибн Сина кими даһиләрин фәлсәфи гәнаәтләри илә сәсләшән чәһәтләр чохдур. Һисс олунур ки, о, өз сәләфләринин јарадычылығыны мүкәммәл өјрәнмиш, мәнимсәмишидир. Јусифә көрә мадди алам руһун гүввәти әсасында јарадылса да, өз ганунауҗғунлуғлары илә инкишаф едир, ирәлиләјир. О, даим јүрүш, јениләшмә һалындадыр. Чанлы-чансыз бүтүн мөвчүдат, о чүмләдән једди сәјјарә, он ики бүрк аллаһ тәрәфиндән јарадылдығы һалда, јухарыда, ашағыда Јер тутур вә гаршыдурма ганунлары әсасында һәркәт едирләр. Алимләр, тәбибләр, улдузчулар, зијалылар, Јусиф гәләминдә әлчәтмаз јүксәклијә галдырылып, әзизләнир, бөјүк иләһамла тәрәннүм олунурлар. Шаир онларын гәдрини билмәјә, гијмәтини вермәјә чағырыр. Јусиф Хас һачибин чошғун инсансәвәрлији, һуманизми кәндчиләр, тачирлар чарвадарлар, сәнәткарлар, әкинчиләр вә башга ихтисас саһибләри үстүнә гошдуғу мисраларда хүсуси бир гүввәтлә меј-дана чыхыр.

Јалныз «Гутадеу билиҗин» дејил, һәмчинин Орхон—Јенисеј абидәләри, Туран јадиқарлары, уҗғур әлјазмалары, «Дивану лүғә-тид түрк», «Һибәтүл һәгајиг», «Мәһәббәтнамә», «Оғузнамә», «Тәф-сир», «Гисасүл әнбија» кими мөйтәшәм әсәрләрин өјрәнилмәсиндә хүсуси хидмәтләри олан П. М. Мелиорански, В. В. Радлов, В. Томсен, Е. Е. Бертелс, Фитрәт, Меймет Фуад Көпрүлү, С. Е. Малов, Н. А. Баскаков, И. А. Батманов, В. М. Насилов, А. К. Боровков, А. М. Шәрбак, Е. И. Нәчиб, С. М. Мүгәллибов, Г. Вамбери, Г. Кәримов, А. А. Валитова, Н. И. Илмински, Г. А. Әбдүрәһманов, А. П. Гәјүмов, Һ. С. Сүләјманов, Е. И. Физилар, Ш. Шүкүров,

Г. Маһмудов, И. Гошгартајев кимн алимләрин бөјүк хидмәтләрини гиҗмәтләндирмәдән кечинмәк олмас.

Ајры-ајры милләтләрә мәхсус түрлү алимләр гәләминдән чыхмыш бу рәнкарәнк арашдырмалары ваһид бир мәһвәр әтрафында бирләшдирән сонуч бундан ибарәтдир ки, олдуғча гәдим тарихә вә зәнкин әдәби кәләнәкләрә малик Түрк әдәбијјаты бөјүк, универсал бәшәр мәдәнијјәтинин үзвү бир һиссәсидир. Тамы вә һиссәни лајигинчә өјрәнмәк вә араларындакы диалектик әлағәләри ачмағ борчумузду. Бу зәрурәти ајдын дәрк етдијим үчүн «Гутадағу билли»и чағдаш Азәрбајҗан Түркчәсинә ујғунлашдырмағы лазым билдим.

БАҚЫ, 22 МАҖЫС, 1994.

Мәрһәмәтли, мәррибан Танрынын ады илә

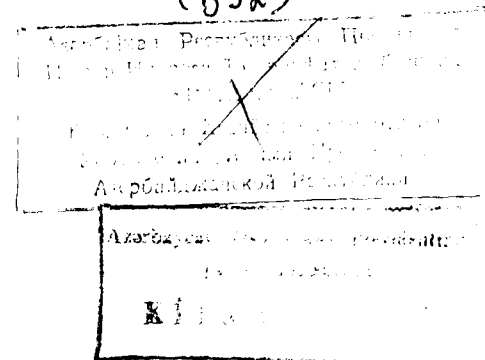
Һәмдү сәна, шүкүрләр вә алгышлар олсун ән әзиз, ән улу Танрыҗа ки, бөјүклүк саһиби, ән гүвәтли падшаһдыр, јери-көјү јарадандыр, бүтүн нәфәс аланлара рузу верәндир. О нә истәсә гылар, нәји истәсә јеринә јетирәр. Јафәлу ма јашај вә Јаһкәму ма Јурид (Јә’ни нәјә истәсә гәсд едәр, нәјә ихтијар гылса һөкм едәр). Беләликлә, адамлар арасында өзәмәтлә учалмыш Танрынын рәсулуна сансыз саламлар олсун. Рәсулуи сәфдашлары олмуш әзиз вә гиҗмәтли сәһабәләр үзрә, ризван аллаһу әләһүм әчмәһнә (јә’ни онларын һамысынын үстүнә Танрынын разылығы сачылмышдыр). Бу китаб олдуғча әзиздир. Чин алимләринин мәсәлләрилә јарадылыб. Мачин шаирләринни ше’рләри илә бәзәнмиш бу китабы охујан, бу бөјүкләрини мә’насыны анлајан киши китабан да әзиздир. Мачин алимләри, шаирләри бу гәрәра кәлдиләр ки, Күндөгән вилајәтиндә, Түркүстан елләриндә Буғрахан дилиндә бирчә кимсә бу китабан јахшы китаб јаза билмәз. Бу китаб һансы падшаһлыға, јахуд һансы иглимә јетсә, һәдсиз јахшылығындан, сон дәрәчә җазибәли олдуғундан һәмин елләрин алимләри гәбул едиб һәр биринә мүхтәлиф ад, ләғәб вердиләр. Чинлиләр «әдәбләр мүлкү» адиләр. Мачин мәликинин нәдимләри «Мәмләкәтин ајнасы» адландырдылар. Күндөгәнлылар «Зинәтүл үмәра», Иранлылар «Түркүн шаһнамәси» ады вердиләр. Бу јолла бә’зиләри бу китабы «Мәмләкәтин нәсиһәтнамәси», туранлылар исә «Гутадағу билли» (сәәдәт кәтирән елм) адландырыблар. Китабын тәртибчиси Баласанғунда доғулан, пәһриз саһиби (јә’ни дөзүмләү, сәбрли, гәнаәтчил бир кишидир. Китабы Кашгарда битириб Күндөгән мәлики Тавғачхан дәркәһына кәтирмишдир. Мәлик сну әзизләјиб, дәјрләндириб өз сарајында Хас һачиб етмишдир. Буна көрә Јусиф улу Хас һачиб ады мәшһур олуб дүнјаја јајылмышдыр. Китаб бу фәзиләтләрилә гиҗмәтлидир. Бирин — әдл, икинчиси — дөвләт, үчүнчүсү — әгл, дөрдүнчүсү — гәнаәт. Јә’ни бунларын һәр биринә Түркчә бир ад верилиб. Јазар әдлә Күндөгәду ады гојуб ки, падшаһдыр, дөвләтә Ајдолду ады вериб ки, вәзирдир, әгл үчүн Өкдүлмүш адыны сечиб ки, вәзирин оғлудур, гәнаәтә Озғурмуш ады гојуб ки, Өкдүлмүшүн гарданыдыр. Бөјүкләклә онларын арасындакы һекајәни суал-чаваб шәклиндә гурмушдур. Гој охучунун көңлү ачылсын, мүсәннифи өзкү дуалар илә јад гылсын, иншааллаһ.

- 1 Намыдан һәр кәсдән үстүндүр худа,
Тәк она жарашыр дуа-сәна да.
- 2 Бөжүклүк саһиби зүлчәләл одур,
Жарадан, төрәдән, пүркәмал одур.
- 3 Одур јерин-көјүн, хәлгин јижәси,
Нуш елә сәниндир мин бир төһфәси.
- 4 Ондан рузу алар аләмдә һәр кәс,
Һамыны једирәр, тәк өзү јемәз.
- 5 Једирәр, ичирәр, ач гојмаз һеч вахт,
Һәр нәфәс саһиби онунла хошбәхт.
- 6 О кими истәсә шан-шөһрәт верәр,
Ләјагәт, әзәмәт, шүчаәт верәр.
- 7 Сечмә рәсулунун миннәтдарыјам,
Дөрд бөјүк кимсәјә салам, еһтирам.
- 8 Мәһәммәд пејғәмбәр хилгәтин башы,
Көз-гашы, варлығы, чан чырпынышы.
- 9 Бу китаб нә гәдәр мүгәддәс, әзиз,
Биликләр дәниз, ән тәмиз дәннәз.
- 10 Ондадыр бәрәкәт, һәр гәдри гижмәт,
Үлвијјәт, сәадәт, шүкрү гәнаәт.
- 11 Көр һечә дүзүлүб алимләр сөзү,
Инчи сандығыдыр, зәка күзкүсү.
- 12 Мәшриг мәликләри, Мачин бәјләри
Сечиб бирчә-бирчә дүррү, көвһәри.
- 13 Китабмы, сал гаја, јохса хәзинә?
Дүрданә тапарсан, дүшсән изинә.
- 14 Алимдән алимә ирсди, нә јахшы,
Мин дәфә охуја, аһламаз нашы.
- 15 Ал оху, бәрк вурсун овчунда алмаз,
Һејиф, бәзи түркләр вәчинә алмаз.
- 16 Китабдан фејз алан — өзкә бир чаһан!
Бу һәддә бәлкә дә учалмаз јазан,
- 17 Бу китаб көз нурун, көнүл чырағын,
Һәр ики дунјада әрхан, дајағын.
- 18 Мачин алимләри, Мин һәкимләри,
Онун һејраныдыр һачандән бәри.
- 19 Долаш Түркүстаны, Мәшриги чох-чох,
Чаһанда бу гәдәр үлви китаб јох.

- 20 Китабын гәдрини биләнләр биләр,
Һардандыр наданда о чүрә, һүнәр?
- 21 Еј дост, һәр нашыја вермә китабы,
Вермә, јохса онда ешг ингилабы.
- 22 Ону биликсизләр дәрк едә билмәз,
Әзизләр, охшајар зәка сачан кәс.
- 23 Буғрахан дөврүндән алыб сүрүнү,
Хан дили, хан руһу, хан өлчүсүнү.
- 24 Бу чүр китабы һеч олубму јазан?
Кимдә вар бу илһам, бу руһ, бу лисан?
- 25 Кимин бал сачылыб гајмаг дилиндән,
Әјилиб өпәрәм онун әлиндән.
- 26 Башда бир ад вериб она һәр шәһәр,
Јердәки, көјдәки арифләр, әрләр.
- 27 Һәр елин һәр јурдун биличиләри,
Алыб сапа дүзмүш бу инчиләри.
- 28 Чинлиләр ад вериб «Мүлкүн әдәби»
Мачинли «Әннәсүл мәмалик» дејиб.
- 29 Шәргдә һејранлары көрүн нә гәдәр,
«Зинәтүл үмара» демиш чинлиләр.
- 30 «Шаһнамә» сөјләди Иранлы она,
«Гутадгу билик»дир шөһрәт Турана.
- 31 Дилдә, тәфәккүрдә мин-мин мө'чүзә,
Кәлиб бу китабда чыхмындыр үзә.
- 32 Зор имиш китаба ад верән уstad,
Танрысы јар олсун, ачсын гол-ганад.
- 33 Түркчәнин гүдрәти, чүр'әти, әзми,
Бу көзәл китабын бајрамы, бәзми.
- 34 Бу китаб һәр кәсин дәрдинә гара,
Дајагдыр иллаһ ки, һөкмдәрләра.
- 35 Мүлк алан султанлар даим гајғылы,
Нә чүр отурмалы, нә чүр дурмалы?
- 36 Дөвләти гурмағы өјрәнмәлидир,
Она нәләр мөчһул, нәләр бәллидир.
- 37 Галхыб, абад олур, сөкүр дә дөвләт,
Тәрәгги, тәнәззүл ән бөјүк һејрәт!
- 38 Нә чүр ганад тапыр гәһрәман орду,
Нә чүр хилас едир әзилән јурду?
- 39 Ачыб бу китабда јерин дибени,
Вермишәм һәр шөјлә өз тәрәббин.
- 40 Дөвләти учалтмаг истајәт кениш,
Јалныз мүдрикләрә тапчылар иши.
- 41 Кәрәкли, үрәкли, сәхавәтли әр,
Мин-мин шүа сачан гәмәрә бәзәр.

- 42 Гүдрәтли шаһларда халгын һаггы вар,
Халгы учалданлар даим учалар.
- 43 Шаһа гүдрәт версин рәијјәт кәрәк,
Шаһ халги горусуи көз бәбәжитәк.
- 44 Дөјүшә мәрданә гылынч тутмағы,
Ордуну галдырыб чәнкә атмағы.
- 45 Нә чүр дармадағын едиб атмағы
Әзмәји өјрәтдин, баша дүш мәни.
- 46 Көстәрдим китабда һәр бир тәдбири,
Халгы хилас едән һәрби тәдбири.
- 47 Гүдрәтли султаны чох севәр елләр,
Үзүнү көрмәји тәбәррик биләр.
- 48 Шаһ кәрәк учалтсын хидмәт әһлини,
Дәржаһдан говласын илләт әһлини.
- 49 Танысын дүрүстү, надүрүстү дә,
Алов боғулмасын күлдә, түстүдә.
- 50 Бурда јыртычы да, баш кәсән дә вар,
Чаныны вермәјә тәләсән дә вар.
- 51 Чәсур, вәкаләтли, гәһрәман үрәк,
Нә умар: дағ бојда хәзинә кәрәк.
- 52 Шаһын рәијјәтә варса рәғбәти,
Кедәр әзијјәти, олмаз мөһнәти.
- 53 Султан, учуз тутма нәсиһәтими,
Дуа гыл, алғышла бу адәтими.
- 54 Нәзәр сал, анла ки, китаб јазан әр,
Ән бөјүк сәрвәрди, ән бөјүк һүнәр.
- 55 Шаһ бәхтијар олар, кедәр ирәли,
Дәрк етсә өјдүјүм фәзиләтләри.
- 56 Анлајар чаһанда нәдир кишилик,
Мәрдлик, пакизәлик, әндишә, билик.
- 57 Әслимдән, нәслимдән сөз ачыр дилим,
Нә чүр чичәкләнди вәтәним, елим.
- 58 Өз доғма елимдән чыхандан бәри,
Јаздым, тамамладым бу шаһ әсәри.
- 59 Јетирдим кәмала Кашғар елиндә,
Вердим һәр вәсфини ана дилиндә.
- 60 Ханлар ханы Тавғач Гара Бугранын,
Өнүндә сәсләнди ше’рим, дастаным.
- 61 Верди гәләм һаггы, ән’ам мұкафат,
Мәни әзизләди о гүдрәтли зат.
- 62 Мәнә хас һачиблик үнваны верди,
Јахынлыг, доғмалыг имканы верди.
- 63 Јусиф Хас һачибә әзизләдиләр,
Сајылды һүнәрвәр, мүдрик, мө’тәбәр.

- 64 Бу китаб—шаирин мүгәддәс јүкү,
Хәлгә нишан верир дөрд тәбәррүкү.
- 65 Биринчи әдаләт—һаггын әсасы,
Икинчи дөвләтдир—игбал архасы.
- 66 Үчүнчү—идракдыр инсана шөһрәт,
Дөрдүнчү—гәнаәт, мәғзиндә сәһһәт.
- 67 Мәһәм нишан верән нәдир сәадәт—
Әдаләт, гәнаәт, тәфәккүр, дөвләт.
- 68 Вердим әдаләтә Күндөгдү ады,
Шаһлыг, султанлыгдыр онун мурады,
- 69 Вәзирлик мөвгеји тутан Ајдолду,
Доғрудан дөвләтии дајағы олду.
- 70 Идрака вермишәм Өкдүлмүш ады,
Вәзирин оғлудур, әглин устады.
- 71 Одгурмуш адыны алды гәнаәт,
Јахындыр вәзирә бу үлви хилгәт.
- 72 Китабын мәғзидир бу дөрд фәзиләт,
Јазыб битирмишәм, ганымда гејрәт.
- 73 Эрәбчә, тачикчә бу чүр китаб чох,
Бизим дилимиздә һејһат мисли јох.
- 74 Бунун гүјмәтини биләнләр билир,
Бу чүр зәкалара ариф дејилир.
- 75 Түркчә тәранәләр гошмушам сәнә,
Оху да, унутма, дуа гыл мәнә.
- 76 Мән өтдүм аләмдән, сән ешит өзүн,
Ибрәт ал, гүдрәт ол, ачылыш көзүн,
- 77 Илаһи, аләмдә һәр кәсә јар ол,
Мө’минә рузу вер, илк пәрәстар ол.

ФЭСИЛЛЭР САДАЛЫҒЫ:

- 1 Китабын башланғычы, једди планет, он ики бүрч.
- 2 Инсанын гәдри, гијмәти.
- 3 Дилин хисләтләри, фајдасы, зәрәрләри.
- 4 Китаб јазары өз үзрүнү билдирир.
- 5 Өјүдүнү, нәсиһәтини сөјләјир.
- 6 Билик, оху фәзиләтләрини, фајдасыны анладыр.
- 7 Китабын дүзүлүшүнү, јазарын јашыны ајтыр.
- 8 Гылыг, әһвал позуглуғунун зәрәрләрини ајтыр.
- 9 Китабын башы, Күндөгду, әдаләт үстүнә сөз.
- 10 Ајдолду Күндөгду һүзуруна кәлмиш.
- 11 Ајдолдунун Күндөгду хагана көрүшү.
- 12 Ајдолду дәвләт хадими олдуғуну билдирир.
- 13 Јенә дәвләтин сифәтләрини, фәзиләтләрини ајтыр.
- 14 Дәвләтин вәфасызлыгы, кәлди-кәдәр олмасы.
- 15 Күндөгду Ајдолдуја өзүнү танытдырыр.
- 16 Күндөгду әдл сифәтини билијилә нишан верир.
- 17 Ајдолдунун Әлик бәјә суалы.
- 18 Әлик бәјин Ајдолдуја чавабы.
- 19 Данышмаг јахшымы, јохса сусмаг?
- 20 Гутун ағмалығыны, дәвләтин вәфасызлығыны ајтыр.
- 21 Ајдолдунун оғлуна нәсиһәти.
- 22 Ајдолдунун Әлик хагана өјүд китабы.
- 23 Әлик хаганын Өкдүлмүшү өз һүзуруна чағырмасы.
- 24 Әлик хаганын Өкдүлмүшә суалы.
- 25 Өкдүлмүшүн Әлик хагана чавабы.
- 26 Охунун (мүталиәнни) јери.
- 27 Бәјләр нечә олмалыдыр.
- 28 Вәзирләр нечә олмалыдыр.
- 29 Гошун башчылары нечә олмалыдыр.
- 30 Начибләр нечә олмалыдыр.
- 31 Пәрдәдәрләр нечә олмалыдыр.
- 32 Елчиләр нечә олмалыдыр.

- 33 Баш катиб—јазычы нечә олмалыдыр.
- 34 Хәзинәдар нечә олмалыдыр.
- 35 Дәстирханчылар нечә олмалыдыр.
- 36 Шәрабчылар нечә олмалыдыр.
- 37 Бәјләрин хидмәткарлара борчу.
- 38 Әлик бәјин Өкдүлмүшә суалы.
- 39 Күндөгдунун Одғурмуша мәктуб көндәрмәси.
- 40 Өкдүлмүшүн Одғурмуш илә конушмасы.
- 41 Дүнјанын фәзиләтләри, фајдасы, зәрәрләри.
- 42 Дүнјанын гүсурлары, ејибләри.
- 43 Фани дүнјада бағилији газанмаг јоллары.
- 44 Әлик мәктубунун чавабыны көндәрир.
- 45 Әликин Өкдүлмүшү Одғурмушун јанына икинчи кәз көндәрмәси.
- 46 Икинчи конушманын бәјаны.
- 47 Бәјләр хидмәтинин ганун-гајдалары.
- 48 Сарајдакы гапычылар илә рәфтар.
- 49 Евләймә, оғул-ғыз тәрбијәси нечә олмалыдыр.
- 50 Рәңјәтләр илә рәфтар.
- 51 Гонағлыға кетмәк, кетмәмәк һаггында.
- 52 Сүфрә башында әдәб гајдалары.
- 53 Јығынчага дә'вәт гајдалары.
- 54 Фани аләмдән үз дөндәриб бағилијә чан атма.
- 55 Гәфилликдән ојанмагып бәјаны.
- 56 Әлик Өкдүлмүшү зијарәт үчүн адам көндәрир.
- 57 Одғурмушун Әлик һүзуруна кәлчәси.
- 58 Одғурмушун Әлик бәјә өјүдү.
- 59 Ел абаданлығынни мәнфәәтләри.
- 60 Өкдүлмүшүн вәјсыныб төвбәјә дајанышы.
- 61 Јахшылығы јахшылыг.
- 62 Одғурмуш хәстәләнир. Өкдүлмүшү чағыртдырыр.
- 63 Одғурмушун јуху көрмәси.
- 64 Өкдүлмүшүн гардашына сары кетмәси.
- 65 Фани дүнјаја вурулуб јашајышы зај етмәк һаггында.
- 66 Дәвранын кәлди-кәдәрлији, достларын вәфасы.

МӘРҖӘМӘТЛИ, МЕҖРИБАН ТАҢРЫНЫҢ АДЫ ИЛӘ

- 1 Үз мин алгыш сәнә, еҗ пәрвәрдикар,
Ваһид, улу Таңры, фәнадан кәнар.
- 2 Сөһринлә җаратдын әнкинликләри
Әрзи, ал күнәши, аҗы, үлкәри.
- 3 Гадирсән, «Ол» дедин, олду бу дүнҗа,
Җер-көҗ, варлыг, һәр шеҗ һөкмүлә әһҗа,
- 4 Бүтүн варлыгларын дәрди вар икән,
Дәрдсиз вә шәриксиз өзүнсән.
- 5 Еҗ гадир, еҗ азад, әбәди устад,
Сәндән өзкәсинә җарашмыр бу ад.
- 6 Бөҗүклүк, гадирлик җалныз сәнә хас,
Ваһидсән, өлмәзсәи, мислин тапылмаз.
- 7 Вармы таҗын, мислин? Јох... Јеканәсән,
Әзәлләр әзәли, сөнсузсан, әһсән.
- 8 Сығмыр тәсәввүрә јеканәлиҗин,
Һәр кәсә паҗ верир азадәлиҗин.
- 9 Шәксиз јеканәсән, еҗ өлмәз ата,
Нә тәфтишә сығдын, нә кайната.
- 10 Ич сирри, дыш сирри кәстәрән маҗак,
Көнлүмә җахынсан, көзүндән узаг.
- 11 Аҗ вә Күнәш кими ишыг сачырсан,
Вармы варлыгыны дәрк едән инсан.
- 12 Шеҗләр җыгыны, вәһидсән еҗ пир,
Өзүн җаратмысан, һәр шеҗ сәниндир.
- 13 Һәр шеҗ кәлди-кәдәр... сәнсә даим сағ,
Јарадан, јашадан өзүнсән анчаг.
- 14 Һәр бир җаранмышып җанында шаһид,
Өзүн шаһидсизсән, еҗ улу ваһид.
- 15 Таңрының ошары, таҗы, мисли јох,
Һансы идрак олу гаврамыш аз-чоҳ?
- 16 Нә кәзәр, нә җатар... даим оҗагдыр,
Мисли, бәизәри јох... олмаҗачагдыр.
- 17 Нә сағда, нә солда, нә әввәлдәдир,
Нә алтда, нә үстдә... җерсизми о пир?

- 18 Мәканы җаратдын... өз мәканы јох,
Онсуз һеч бир кәсиа бир имканы јох.
- 19 Еҗ һәр сиррә җахын, һәр гәлбә әзиз,
Сурәтләр, шәкилләр сәндәди шәксиз.
- 20 Сәнин җаратдығын дағлар, дәннзләр,
Учалар, чөкәкләр, чөлләр нә гәдәр!..
- 21 Сәниндир көҗ сәма, мин-мин аҗ, үлкәр,
Гаранлыг кечәләр, аҗдын күндүзләр.
- 22 Учанлар, кәзәнләр, нәфәс аланлар,
Сәндән рузу тапыб олду бәргәрар.
- 23 Әршдән башламыш нәм торпағачан,
Атам, сән вермисән һәр чанлыҗа чан.
- 24 Иманы камил тут, еҗ һагга тапан,
Бир олан Таңрыҗа елм илә инан.
- 25 Сән сорушма онун ичәлиҗини,
«Амин!» де, дәрк елә ичәлиҗини.
- 26 Һардадыр, нә чүрдүр, сорма марагла,
Җердәми, көҗдәми, өзүнү сахла.
- 27 Әфв ет сучларыңы еҗ учам-улум,
Сән дәрдсиз ағамсан, мән дәрдли гулум,
- 28 Сәнә сығышмышам, сәнсән пәнаһым,
Дарда әлимдән тут, еҗ гиләкаһым.
- 29 Јетирсән пеҗгәмбәр мәнә өзүнү,
Јанышып голумдан гиҗамәт күнү.
- 30 Салам, дәрд ешинә, јүз мин саламлар,
Ошлара һәмишә мәнәббәтним вар.
- 31 Кәстәр гиҗамәтдә о пак үзләри,
Бизә јол кәстәрсин мүдрик сөзләри.
- 32 Вәсфинә ачизәм, еҗ чаным-көзүм,
Һәмдини өзүн ғыи, түкәнир сөзүм.

ПЕҖГӘМБӘР ӘЛЕҖИССӘЛАМЫҢ ФӘЗИЛӘТЛӘРИ

- 33 Таңры елчисиди һәзрәт пеҗгәмбәр,
Хәлг ичрә мө'тәбәр, кишиликдә әр.
- 34 Мән'әлә чевирди әдәмәт кәчәни,
Һүснүңи нуруна гәрг етди сәни.
- 35 О хәбәр кәтирди пәрвәрдикардан,
Доғру јола чыхдыи, сән еҗ гәһрәман.
- 36 Ата-анасыны фәда ғылды о,
Јалныз үммәт үчүн ачды доғру јол.
- 37 Нә күндүзләр једи, нә кечә јатды.
Тәк сәни таңрыдан сорду, учалтды.

- 38 О сәнин уғрунда чох чәкди налә,
Сән она һәмд гыл, сәадәт дилә.
- 39 Бүтүн гаҗғылары үммәт үчүндү,
Үммәтин уғрунда, мәш'әлә дөндү.
- 40 Атадан, анадан јахын, меһрибан,
Үммәти сорарды јалһыз Танрыдан.
- 41 О ел сәадәти, аллаһ зәһмәти,
Танры веркисиди хулгү, хилгәти.
- 42 Ипәк тәбиәтли, әлиачыг, мәрд,
Гылыгы, меһрибан һәзрәт Мәһәммәд!
- 43 Һаны јердә, көјдә с гәдәр әзиз?
Танры гаршысында һөрмәти һәдсиз.
- 44 Бүтүн башчылары бир көз ишыгы,
Бүтүн пејғәмбәрләр ондан ашагы.
- 45 Мән онун јолуна көнүл бағладым,
Гөвмүнү, һөкмүнү бәрк гучағладым.
- 46 Өзүн еһтијат тут мәним көнлүмү,
Онунла ојаным гијамәт күнү,
- 47 Илаһи, әлимдән өзүн јапыш кәл,
Бәдирләнмиш Ај тәк көрдүм үзүнү.

ПЕЈҒӘМБӘР СӘҲАБӘЛӘРИНИҢ, РИЗВАНАЛЛАҢИ ӘЛЕҢИМ, ФӘЗЛЛӘРИ

- 48 Алгыша лајигдир онун дөрд еши —
Мәсләһәт мә'бәди, үлфәт күнәши.
- 49 Ики гајнатасы, ики дамады,
Хәлгин севимлиси голу, ганады.
- 50 Намыдан биринчи, өндәјди Атиг,
Көзү-көнлү доғру, Тапрыја садиг.
- 51 Малым да, чаным да гурбандыр! — деди.
Јалһыз рәсулуна севинч диләрди.
- 52 Һәлә халг әсилди Фаруг адлы әр —
Дилиндә јашарды гәлбиндәкиләр.
- 53 Хәлгә шәриәти нишан верәрәк,
Галдырды пәрдәни, көстәрди өрнәк.
- 54 Сонра Осман кәлди, о үлви хилгәт,
Кипиләр кишкис, әлиачыг, мәрд.
- 55 Чүт гызыны верди пејғәмбәр она,
Оса чаныны да өз рәсулуна.
- 56 Һәлә һәзрәт Әли — мәрдлик мәш'әли,
Әглинә тәслимди гылынчы әли.

- 57 Чомәрд, әлиачыг, һиммәти уча,
Биликли, тәдбирли, кәнч икән гоча,
- 58 Динин, шәриәтин дајагыдылар,
Оилара зүлм етди кафәр о ки вар
- 59 Бу дөрд еш мәһимчин дөрд мизач киби,
Вердиләр гәлбими, дирилијими.
- 60 Үзүмү тутмушам пәрвәрдикара,
Мин салам јетирир мәнән онлара.
- 61 Онлара сәадәт, севинч верим мән,
Гијамәт күнүндә тутун әлимдән.

ШӨВКӘТЛИ, ЗӘФӘРЛИ, МӘДӘДЛИ, ҺӘГИГӘТ ВӘ ДИН ДАЈАҒЫ ТАВҒАЧ УЛУ БУҒРА ҒАРА ХАН ӘБА ӘЛИ ҺӘСӘН БИННИ АРСЛАН ХАН РӘҢМӘТУЛЛАҢИ ӘЛЕҢИМ ШӘ'НИНӘ

- 62 Өпчә Шәргдән әсди баһар јелләри,
Сонра әтир сачды чәннәт күлләри.
- 63 Дејсән бир азча бәз иди дүңја,
Әлван рәнкләр илә бәзәнди дүңја.
- 64 Чәкди дөвләт јәји сәфалы баһар,
Гыша һөкм еләди — конар ол, конар.
- 65 Күнәш шә'лә чәкди, гајытды јенә,
Балыг гујругундан Гуру бүрчүнә.
- 66 Нечә әтир сачды ағачлар, ләкләр,
Ал, сары, гырмызы, јашылча рәнкләр.
- 67 Јашылдыг пәрдәси тутду һәр јапы,
Тавғач јола салды Чин карваныны.
- 68 Нечә зәккипләнди дәрәләр, дағлар,
Ал, јашыл кејинди бағчалар, бағлар.
- 69 Күлдү, гаһ-гаһ чәкди түрлү чичәкләр,
Инар кафур әтри дәннзләр гәдәр.
- 70 Гәрәффил пәфәсла сәба күләји,
Дағытды аләмә мишк, инар ији.
- 71 Тутмуш јери-көјү гырговул, аггуш,
Газ, өрдәк сәдасы нә хош олурмуш.
- 72 Көјдә чәһ-чәһ вүрүр дурна гатары,
Дәвә карванымы назлы учары?
- 73 Ешини чағырыр иларгуш јалгыз,
Јохса севдијини һарајлајыр гыз.
- 74 Кәклик гәһгәһәси дүшүр дағлара,
Ағзы ган кимидир, гашы гапгара.

- 76 Көйдө гағылдажан гара гарғалар,
Жердө гэмзә сатаи гызамы охшар?
- 76 Күлшәндә соналар—бүлбүлләр өтәр,
Ибрани суруну чалар сәрасәр.
- 77 Әликләр, чүжүрләр чәмән нәфәсли,
Инәкләр, буғалар үлфәт нәфәсли.
- 78 Көjlәр көз јашыјла деди сөзүнү,
Күлләр гаһ-гаһ чәкиб ачды үзүнү.
- 79 Мәнә тә'нә вурду дүнја күлнәфәс,
— Хаганын үзүнү көрмәдинми бәс?
- 80 Бәлкә јухлајырсан, дур, ач көзүнү,
Бәлкә ешитмирсән, ешит сөзүмү.
- 81 Нечә илдән бәри мә'јус, дул идим,
Атдым дул донуму, ағ либас кејдим.
- 82 Улу хаган олду бәјим... бәзәндим,
Уғрунда чаным да гурбандыр, дедим.
- 83 Булуд кумбулдады, давид дөјәрәк,
Хаган гылынчытәк бәрк вурду шимшәк.
- 84 Гылынч јылдырымлар сыјырды гындаң,
Дағлар сиккәләнди гышгырығындан.
- 85 Аләми фәтһ етди Тавғач Буграхан,
Она пешкәш олсун гој ики чаһан.
- 86 Еј дини шөвкәти, һаггын гылынчы,
Дөвләтин дајағы, милләтин тачы!
- 87 Бајат һасил етди диләкләрини,
Бајат мәдәккарын һифз етсин сәни.
- 88 Еј дүнја чәмалы, дөвләт дајағы,
Арслан тәрпәнишли һаггын бајрағы!
- 89 Бәхт сәнә эл верди, фәләк гылынч-гын,
Бәхтини, тәхтини Таиры сахласын.
- 90 Аләм арам тапды хаганы көрчәк,
Рәнк-рәнк әрмағанлар көндәрди фәләк.
- 91 Чыхды од јувадан аләм гушдакы,
Румун гејсәрләри, һиндин ражлакы.
- 92 Мәдһ едиб, шад олуб гучаглашдылар,
Севинч тахта чыхды, ашыб-дашдылар.
- 93 Бүрүдү аләми нә гәдәр чичәк,
Дағ-дәрә, чөл-чәмәл чичәкдән көјчәк.
- 94 Хошдур гөичә-гөичә әтир сачаилар,
Јашыла ағ үзлә гапы ачаилар.
- 95 Чичәк вар — аловлу гәлјан чәкмәдә,
Чичәк вар, көбәји мишк төкмәдә.
- 96 Шәргдән әрмағанлар дашыјан да вар,
Гәрбдән хидмәт үчүн кәлән чан да вар.
- 97 Вахт кәлиб гапыја хидмәт етмәјә,
Гапылар ачылыр, һәрмәт етмәјә.
- 98 Јазын хидмәтлә фәхр етди топраг,
Дүшмән бојун әјди, тәслим олараг.
- 99 Хаган давуллары күкрәди, дашды,
Көрмәјән көзләрин ујғусу гачды.
- 100 Аләм арам тапды, јол ачды бәхтә,
Хаган әдаләти чыхарды тәхтә.
- 101 Сәхавәт үзүнә тамарзы галан,
Гој кәлиб хаганы көрсүн јахындан.
- 102 Чәфасыз, вәфалы киши истәсән,
Ону көзләринә диггәт јетир сән.
- 103 Нә'ф умсан, дүшмәдән борча, зијана,
Бәри кәл, хидмәт гыл, көнүл вер она.
- 104 Хошрәфтар, мүлајим, меһрибан, адил,
Агил әр өзүдүр, өзкәси дејил.
- 105 Еј көзәл хилгәтли, мүгәддәс уруғ,
Вар олун, галмасын аләм гушгуру.
- 106 Еј Түркләрин бәхти, шүкр етмәк, көрәк,
Сәнә дөвләт верди, чин верди фәләк.
- 107 Аталар сөзүндә бир тә'бир дә вар:
Атанын көлләни овлада галар.
- 108 Мин һәдијә вермиш сәнә бу аләм,
«Гутадгу билнк»дир мәним һәдијјәм.
- 109 Нөв-нөв әрмағанлар кечәри, әбәс,
Мәним әрмағаным әбәди, өлмәз.
- 110 Мал-дөвләт түкәнир ахар су кими,
Сөз әбәди галыр, кәзир аләми.
- 111 Јазылды китаба хаганын ады,
Демәк, китабла бир әбәди галды.
- 112 Ја рәбб, мәдәккар ол һәр ишдә она,
Даим дөвләт гушу гонсун башына.
- 113 Достуну уча тут, дүшмәнини јых,
Севинчи бол олсун, дәрди азачыг.
- 114 Гој јагсын јағышлар, күлләр ачылсын,
Бағлар јашыллансын, әтир сачылсын.
- 115 О тапсын бәхтини, сынмасын гапы,
Әјилсин өнүндә дүшмәнини башы.
- 116 Боз јер олмајынча мис кими гызыл,
Овчу лалә-лалә, бағры јамјашыл.
- 117 Түрк тәхти, түрк бәхти јашасын, күлсүн,
Ону көрмәјәнин көзү төкүлсүн.
- 118 Көзүндә галмасын бир диләк, арзу,
Учалтсын башыны мәдәккар өзү.

- 119 Халгына фәхр илә һәмдәм кәсилсин,
Бир Лоғман өмрүнү јашаја билсин.

ЈЕДДИ СӘЈЈАРӘ ВӘ ОН ИКИ БҮРЧ

- 120 Јарадан, бој верән, әфв едән ағам,
Мүбарәк адынла сөзә башларам.
121 Көнлүнчә јаратды сонсуз аләми,
Күнәш, Ај—ишығлы чүт салхым кими.
122 Јаратдын фәләји—доланар, дөнәр,
Улдузу каһ јанар, каһ лапдан сөнәр.
123 Өзүнсән хәлг едән мин-мин үлкәри,
Зүлмәт кечәләри, ағ күндүзләри.
124 Бу мави сәмада улдузлар рәнк-рәнк,
Бири јолкөстәрән, бири бәрбәзәк.
125 Бири бәшәр үчүн јаранмыш анчаг,
Бири јол итәндә олур шам-чираг.
126 Бири лап зирвәдә, бири ашағы,
Бири од, биринки кәмдир ишығы.
127 Һамсындан учада Зүһәл-Секангир,
Бир бүрчдә ики ил сәккиз ај кәзир.
128 Икинчи улдузуи ады Онајдыр¹,
Бир бүрчдә дурушу оники ајдыр.
129 Үчүнчү адланыр Көрүд-Мәррих, Марс,
Һара бахса көрәр јашыл, көј, әглаз.
130 Дөрдүнчү адланыр Јашыг, ја да Шәмс,
Көзү гамашдыран, өзү мүгәддәс.
131 Бешинчи Наһиддир, ја Зөһрә, Севит,
Севиб бахса, шад ол, өзүнү овут.
132 Јанында дөрд тарид—Арзу улдузу,
Кимә јахынлашса бәнд олур өзү.
133 Алтында Ај көзәр—илк ады Јалчыг,
Күнәши көрәндә тапар ајдынлыг.
134 Он ики бүрч дә вар, һәрәси бир зәр,
Ики ханәлиләр, тәк ханәлиләр.
135 Гуру—Јаз улдузу, Уд да чырағбан,
Ерәндыз—Жевзадыр, Күрүк—сәратан.
136 Сүнбүлә Арслана—Ширә һәмнәфәс,
Үлкү—Мизан, Чазан—Әгрәб, Јај да Гөвс.
137 Оғлаг—Жадиј, Гоһаг—Дәвә, Балыг—Һут,
Доғаркән көрүмәз саф көјдә булуд.

- 138 Үчү—јаз улдузу, үчү јајынкы,
Үчү—пајызынкы, үчү гышынкы.
139 Үчү—од, үчү су, үчү—һавадыр,
Үчү торпаг олду, дәрдә шәфадыр.
140 Бир-биринә јағы улдузлар да вар,
Каһ һүчүм чәкдиләр, каһ барышдылар.
141 Гарышмаз, јарышмаз јағы улдузлар,
Көрүшмәз... јадларыи гисас һисси вар.
142 Көр јарадан Таһрым нечә јаратды,
Аләм јарашығлы... әлван һәјатлы.
143 Јетәр... изи верән инсандан дејим,
Инсанын саибалы — идрак вә елм.

ИНСАНЫН ГӘДРИ ЕЛМИ ИЛӘ БИЛИНИР

- 144 Мүкәммәл јаратды инсаны Таһрым,
Она бәхш еләди һүкәр, биллик, фәһм.
145 Она көнүл верди, бир дә рәван дил,
Әндишә, хүлг, һәм дә көзәл гылыг, фе'л.
146 Инсан тилсимләри сындырсын дејә,
Она фәһм, биллик верди һәдијә.
147 Бајат кимә верди әгл, идрак, биллик,
Чыхды үрчаһына мин-мин көзәллик.
148 Билији гүдрәт сај, фәһми дә улу,
Ән бөјүк инсаһа дөндәрир гулу.
149 Мән исбат едирәм, диггәт кәсил сәп,
Динлә нә дејирәм, сәз көтүр мәндән.
150 Зәка кимдәдирә улу да одур,
Биликли бәшәрий бәјүк оғлудур.
151 Елминә, фәһминә сөјкәнир дејә,
Инсан чата билир мин-мин диләјә.
152 Биликли кишидән бәла узагдыр,
Һеч вахт дар ајагда галмајачагдыр.
153 Елмсиз кишини тез гаплајыр дәрл,
Өлүр, јох олмурса дәрл, әләм, илләт,
154 Кәл-кәл, еј биликсиз, өз чарәни бил,
Елмсиз алчагсан, елми—агил.
155 Елм—барлы бағдыр... она јетиш сән,
Чатарсан нә гәдәр мәтләбинә сән.
156 Галхыр, зәка әһли учалыр гат-гат,
Елмилә сајылыр ән әзиз устад.
157 Бәјләр нә чүр алды дөвраһи әлә —
Јалпыз зәка илә, јалпыз елм илә.

¹ Онај — Мүштәри.

ДИЛИН ФЭЗИЛƏТИ, ФАЈДАСЫ ВƏ ЗƏРƏРИ ҮСТҮНƏ

- 158 Елмин, тəфəккүрүн дилманчыдыр дил,
Кишини бəхтинə дил чатдырыр, бил.
- 159 Кишини əзизлэр, учалдар да дил,
Жарар эр башыны, гочалдар да дил.
- 160 Ағыз гəфəсиндə дил бир ач арслан,
Өзүнү парчалар учсан, бурахсан.
- 161 Дилиндən дад чəкən көрүн нə дејир:
Дилини ғысмајан тапармы хејир?
- 162 Чох бəлаја салды өз дилим мəни,
Башым кəсилмəмин кəсин дилими.
- 163 Сөзүнə сəрхəd гəј, батмасын башын,
Дилини дишлə ки, сынмасын дишин.
- 164 Сакин ел дилиндən... будур чəтини,
Фитнəкар пахыллар чəјнэр этини.
- 165 Танры чила верди дилə, ағыла,
Мəрд ол, дил јијəsi, башыны сахла.
- 166 Өзүнə раһатлығ, динчлик дилəсэн,
Дилиндən силаһсыз сөз чыхарма сən,
- 167 Елмли кишилэр елмин күзкүсү,
Өз башыны јејэр наданын сөзү.
- 168 Сөзүн чохлуғунда мə'на көрмəдим,
Кəвəзə натигə хејирсиз дедим.
- 169 Сөзү чох чəјнəмə... аз чағыр-бағыр,
Јүз сөз тилсимини бирчə сөзлə гыр.
- 170 Сөз дејəнин башы көјлэрə дəјэр,
Ифрат сөз инсаны алчалдар, эјэр.
- 171 Елдə һөрмəтсизди бош данышанлар,
Фəгəт «лал» дејилэн бир дамға да вар.
- 172 Инди ки, бəјлəдир... сөздə дүрүст ол,
Нитгин јығчам олсун, зəка күчүн бол.
- 173 Дилини сахлајан башыны сахлар,
Ғыса сөз дејəнин узун өмрү вар.
- 174 Дил нə'фи башгадыр, артыг үјүтмə,
Мəддаһ дили дə вар, ариф дили дə.
- 175 Чалыш, бирчə сөзүн мин гəлбə кирсин,
Гаранлығ көзлэрə ишығ кəтирсин.
- 176 Биликсиз инсанлар кордур шүбһəсиз,
Елмдэн гүввəт ал, еј надан, ачиз.
- 177 Кəлən бир күн кедир... парлаг јаша сən,
Сөзү өлдүрмəсэн өзүн өлмəзсən.

- 178 Кишини ики шеј шух сахлар дүзү:
Бирн—эр хилгəти, Сирн—эр сөзү.
- 179 Инсан кəлди-кəдэр... сөздү мə'бəди,
Өлмəз сөз инсаны сахлар əбəди.
- 180 Өзүнə əбəди һəјат истəсэн,
Фе'линдən, сөзүдэн имдад истə сən.
- 181 Дили мəдһ елəдим. јаманладым да,
Буилар сəнинчиндир, галсын јадымда.
- 182 Јүз-јүз, мин-мин кəлам идрака сығмаз,
Көрəкпн сөзлөрүн сајы аздыр. аз.
- 183 Бəјүкдүр данышан, оғлум, сəнинлə,
Мəндən ашағыда əглини динлə.
- 184 Əн əзиз сөзүмү сənə сөјлэрəm,
Ата нəсинəти бүтөв бир алəм.
- 185 Сənə ғызыл галса мирас, гулаг ас!
Ата сөзү гəлэр дəјəрпн олмаз.
- 186 Хəрчлəсэн, түкəнэр хəзнəнин јүзү,
Хəзинə кəтирэр аталар сөзү.
- 187 Атанын өвлəдə илк мирасы—сөз,
Динлəсə газанар оғул бирə јүз.
- 188 Сөз дејə билдимми? Оғлум, чəкмə гəм,
Əкэр пешман олуб, үзр истəсэн.

КИТАБ ЈАЗАҒЫ ҮЗР ИСТƏЈИР

- 189 Дилəјим сөз иди, еј улу алим,
Кəлəчəк нəсл үчүи беш-үч сөз дедим.
- 190 Ағлына кəлəни дəрһал демə сən,
Сөзүн јанлыш олса бəла көрəрсən.
- 191 Ел дили јамандыр, һеч билсən нејнэр?
Хəбислэр, пахыллар əлини чəјнэр.
- 192 Дəрд ағыр кəлəндə дил суссуи көрəк,
Сөзлə јох, мəрдчиклə дəрди эрдəк.
- 193—194 Сорғулар сорушар ғырышан көзүн,
Бүтүн сорғуларə чавабсən өзүн.
- 195 Инсан олан јердə јанылмағ да вар,
Мəкəр јанылмајат бир инсан олар?
- 196 Елм əлии сəјрəкдир, елменлэр чох,
Надан тутуб јери, əлимə јер јох.
- 197 Бансызлар башлыја дүшмən кəсиниб,
Əдавəт үлфəти ортадан саныб.
- 198 Кишини кишидэн кəјли фəргн вар,
Јалныз елмдəдир бу фəрг, бу ме'јар.

- 199 Мән сөзү дејирәм јалныз алима,
Көзү бағланмыша сән инсан демә.
- 200 Надана, накәсә һеч бир сөзүм јох,
Еј алим, өзүмәм хидмәтчин аз-чох.
- 201 Сәнә өз сөзүмү јаваш дејирәм,
Сәндән утанырам, үзр истәјирәм.
- 202 Сөз дејән јанылар, јолдан азар да,
Динләјән дүзәлдәр сәһви арада.
- 203 Сөз чиловлу кәрәк дәвә бурну тәк,
Һансы сәмтә чәксән ора кедәчәк.
- 204 Билибән данышаң үрфан әһли вар,
Мәним көзләримин ишығыдырлар.
- 205 Бүтүн јахшылығлар елмдән доғар,
Көјләрә јол ачыр алим адлы нур.
- 206 Бүтүн сөзләрини елм илә сөјлә,
Јалныз алим үзү сачмада шө'лә.
- 207 Сөз енди топраға мави сәмадан,
Сөзлә ганадланды, учалды инсан.
- 208 Дибсиз дәниз кими сонсуздур инсан,
О дибдә бирликдир лә'л илә мәрчан.
- 209 Дәниздән инчини сән чыхармасан,
Ону бир чај дашы, чајлаг дашы сан,
- 210 Боз јерин алтында гызыл лајы вар,
Газыб чыхарылса башда тач олар.
- 211 Алим өз елмини дилләндирмәсә,
Јохдур о елмдән фајда һеч кәсә.
- 212 Елм илә тәфәккүр ганаддыр гоша,
Бачарсан ганадлан, јүксәл күнәшә.
- 213 Ешит, нәләр сөјләр бу кәндин бәји,
О да бајраг едиб јалныз билији.
- 214 Чаһаны тутмаға зәкавәт кәрәк.
Халгы рам етмәјә фәрасәт, үрәк.
- 215 Аләми әгл илә тутду чаһанкир,
Хәлги рам еләјән елмин сәһридир.
- 216 Јарандығы күндән јолдадыр бәшәр,
Удур бу јүрүшү јалныз агилләр.
- 217 Һәр һансы дөврдә рутбә, хәзинә,
Кимә шө'лә сачыб? Алим үзүнә.
- 218 Кишинин ејбини нә силәр? Идрак,
Елмин булагыдыр спу гылан пак.
- 219 Елм, зәкә сәнә вермәсә мурад,
Јалныз бундан сопра гылынча әл ат.
- 220 Халга башчы одур билимдән бәјләр,
Гылынч чалыр јалныз кор дәрәбәләр.

- 221 Аләми тутмаға зәкавәт кәрәк,
Халгы рам етмәјә фәрасәт, үрәк.
- 222 Елм илә фәрасәт, биликлә гејрәт.
Кишијә бәхш едир ешсиз сәлтәнәт.
- 223 Тутмағ истәјирсән ики чаһаны,
Соруш өз көнлүндән бәс елмин һаны.
- 224 Өзүнә јахшылығ истәсән әкәр,
Јахшылығ јолуну тут еј һүнәрвәр.
- 225 Ады гала биләр, инсан өзү јох,
Батырсан адыны тојугсан, тојуг.
- 226 Ад галыр, дүнјадан тез көчүр инсан,
Адын јашајырса, сән дә јашарсан.

ЈАХШЫЛЫҒА ГАТЫЛМАҒ

- 227 Јахшылығ фүрсәти кечибсә әлә,
Һәм сөздә, һәм ишдә јахшылығ ејлә.
- 228 Совушар икилик, сәнәр һәјат да,
Бир күн ујујарсан топрағын алтда,
- 229 Өмрү гәнимәт бил, јахшылығ ет ки,
Одур газандыран ешги, үлфәти.
- 230 Һеч кәс бу дүнјада әлүмсүз дејил,
Мәрдин јахшылығы баш тачыдыр, бил.
- 231 Чаһанда дағ бојла әрләр доғулду,
Ахырда топрағын гисмәти олду.
- 232 Јахшы да, јаман да, бәј дә, көлә дә,
Өлүр... ады галыр јалныз өлкәдә.
- 233 Кәлмиш, сәнә чатмыш инди дә нөвбәт,
Јалныз јахшылығ ет, ад-сан гојуб кет.
- 234 Шаһ олса бир күн дөшәнир јерә,
Алгыш ад-сан гојуб чан верәпләрә.
- 235 Јалныз ики ады јашадыр һәјат:
Бири јахшы аддыр, бири јаман ад.
- 236 Сеч көтүр... јаман ад дәрһал сөкүлүр,
Јахшы аддан әрзә ишыг төкүлүр.
- 237 Јахшы ад чыхартсан лајигсән ешгә,
Јаман ад чыхартсан, јалныз сөјүшкә.
- 238 Зәһһакып чәмдәји лә'нәт газанды,
Фәридуи һәлә дә бәшәрчи анды.
- 239 Бири јахшы иди өјдүләр ону,
Бири јаман иди, сә дүләр ону.
- 240 Јамапмы хәш кәлир, ја сәнә јахшы,
Халгын лә'нетими, јохса алгышы?

- 241 Јаманлыг јахшылыг рэмзидир инсан,
Сеч, көтүр бирини, һансыны умсан.
- 242 Һамыны сынагдан чыхарыр заман,
Ишыгла зүлмәтдир, јахшыла јаман.
- 243 Мәрдләр ад чыхарыр, алгыш газаныр,
Әчлафлыг едәнләр таргыш газаныр.
- 244 Мин дәфә сынадым зөвгү ифличи,
Даим кери кетди, үзүлдү күчү.
- 245 Һачан, һансы јердә көрүб бир киши,
Бәһрә-бар јетирә шәрин кәрдиши?
- 246 Пислик—чәһәннәмдир, јалныз јандыраp,
Саламат гојдуғу бирчә дашмы вар?
- 247 Фикиp вер, нә гәдәр сәләфләрин вар:
Авамлар, аләми басыб аланлар...
- 248 Һансынын көнлүндә јаныбса ишыг,
Вериб бу аләмә зиләт, јарашыг.
- 249 Бәшәр бәјләриндән кимдә фәзиләт,
Олубса кәтирмиш халга сәадәт.
- 250 Бу күн дә јашајыр јахшы кишиләр,
Ән вачиб ишләрә бәшчы кишиләр.
- 251 Елмин мә'бәдинә һакимсә һәр ким,
Арифи, алими крәли чәкиp.
- 252 Бир чүт әл — инсалын әмәк аләти,
Елм илә сахлајыр бәшәријјәти.
- 253 Көр һансы ешг илә чырпынмыш үрәк:
Ачы, јохсулу да зәккинләшдирмәк.
- 254 Бәшәрин фәхридир сәхавәтлиләр,
Ону јашары бил, өлүбсә әкәр.
- 255 Билиб өлмәјини һазырлыг јапан,
Бир даш мәктуб јазыр бизә мәзардан.
- 256 Һәр ким охујурса мәзар дашыны,
Дәрк едир һәјатын чаглајышыны.
- 257 Елмдән гәдрли чаһанда нә вар?
Наданын өјүдү — һәгарәт, губар.
- 258 Үрфан нуру сачан ағ сачлы киши,
Нечә тәсвир едир көрүн кәрдиши!
- 259 Јухары башдаҗа јер тутду надан,
Ашағыја дөндү һәмән јер әл'ан.
- 260 Алим јер тутурса ашағы башда,
Орда лә'лә дөвүр адичә даш да.
- 261 Әјләш ашағыда, ја јухары галх,
Һөрмәтинин елмин кәстәрәр ашчаг.
- 262 Јүзүндән сечилди јалныз ики әр!
Бирн бәј, о бирн алим һүнәрвәр.

- 263 Галанлар мијанә... дәјишиp лону,
Истәсән буну сеч, истәсән ону.
- 264 Сән инди һансысан, тапмачаны ач,
Икисиндән бирн... үчүнчүдән гач.
- 265 Ғылынч алыб-сатан тәһлүкә сачар,
Ғәләм алыб-сатан елмә јол ачар.
- 266 Алим тәһфәсидир кәзәл ганунлар,
Сүрүнәни әршә галдырыр онлар.
- 267 Өлүмүн диријә мирасыдыр сөз,
Аталар сөзүнүн нәф'и бирә јүз.
- 268 Елмсиз адамлар кор кимдир, кор,
Нур истә елмдән, еј заваллы, нур.
- 269 Кәзәл сөз — додагда рејһан, ғызылкүл,
Чәсур натигләри вәсф ет, еј көнүл.
- 270 Арифләр ичиндә Түркчә мәсәл вар,
Гој дејим, сабаһа галсын јадикаp.
- 271 Дилни күркү сөздүp, әглин күркү сөз,
Мәрдин күркү үздүp, үзүн күркү көз.
- 272 Јахшы сөзләр дејәр мәрд өмрү боју,
Даим үзүндәдиp үзүнүн сују.
- 273 Сән бах, диггәтлә бах Түрк бәјләринә,
Јахшылыг бичилиб әјинләринә.
- 274 Түрк бәјләри ичрә ән шәһрәтли әр,
Алп Әр Тонга иди—даим сәфәрбәр.
- 275 Ел-оба ичиндә адлы-санлы, мәрд,
Елмли, зәкалы, ән чәсур хилгәт.
- 276 Әфрәсијаб дерди тачикләр опа,
Халгы бирләндириб јығды башына.
- 277 Кимләр доландыраp бәшәријјәти,
О кәс ки, күчлүдүp елми, сәнәти.
- 278 Тачикләр китабда јазыблар буну.
Китаб -- ашыб-дашан әглин јекуну.
- 279 Ән сәрт дүкүнләри ким ача биләр —
Ағызлы кишиләр, алим кишиләр.
- 280 Гуланы басмаға нәр арслан кәрәк,
Чаһаны тутмаға һүнәрли еркәк.
- 281 Зүлмәти боғмаға, ишыг олмаға,
Елм илә јол ачыp Чаһанкиp аға.
- 282 Дүшмәнин бојкуну ғылынчла вуран,
Адил сијасәтлә олур гәһрәман.

**ЕЛМ, ЗЭКА — ИДРАК ФЭРГЛЭРИНИН
НЭФЛЭРИНИ БИЛДИРИР**

- 283 Билирсэн гэдими, еј улу алим,
Елмдэн, зэкадан—идрактан дејим.
- 284 Зүлмэт бир кечэдэ мөш'элдир зэка,
Елмдир нур салан кор гаранлыға.
- 285 Елм илэ, идракла јүксэлдир инсан,
Гэдр-гијметини елминлэ газан.
- 286 Јад ет зэка тачы Нуширөваны,
Нечэ ишыглатды эгли чаһаны.
- 287 Елми сажэсиндэ (ман ешитмишэм)
Гачмыш чөһөннөмдэн өһли-чөһөннөм.
- 288 Сээдэт кэтирди хаган миллэтэ,
Адыны һөкк етди эбэдијјэтэ.
- 289 Чочук ки һөлөлик јүзүтмүр гөлөм,
Камала, идрака долмајыб, нэ гэм.
- 290 Гөлөм дэ динчэлдир зэка сөнөндэ,
Гоча элдэн дүшүб дағдан енөндэ.
- 291 Экэр өлсө дэли, она өлүм јох,
Өлдүмү, галдымы, нэ билсин јазыг?
- 292 Ағылсыз, камалсыз јүнкүл кишилер,
Арсыздыр бөһрөсиз ағачлар гэдэр.
- 293 Елмдир јарадан гэдри-гијмети,
Савадсыз адамын нэ мә'рифэти?
- 294 Зэкалы кишилер нэ бэхтијармыш,
Демэли, эсли дэ, нэсли дэ вармыш.
- 295 Идракы оланын нэчабэти вар,
Идракы оланлар бөјлик газанар.
- 296 Үзүб гара јердэн элини инсан,
Сачды кайната елм илэ үрфан.
- 297 Зэкадан сачылыр алэмэ шө'лэ,
Бөјлэр халг ишнини көрүр эгл илэ.
- 298 Дүнјада нэ гэдэр көзөл сөнөт вар,
Идрак сажэсиндэ јаранмыш онлар.
- 299 Нэ бөјүк мөтаһдыр демэ тэфэккүр,
Нөлэ зөһрөсинин һөкмү бөјүкдүр.
- 300 Алим нэ дејирсэ диллэмөк кэрөк,
Дөрд шеји јадында сахласын үрөк.
- 301 Бири—од-аловдур, бири—хөстөлик,
Бири—гары дүшмөң, ода үстөлик.
- 302 Дөрдүнчү—елмдир, өмүрдэн баһа,
Сөн бу дөрдчө шеји учуз тутма һа!

- 303 Бунлардан һәр бири алим кимдир,
Јэ'ни һәм фајдалы, һән зөрөһидир.
- 304 Елм кимја кими һәһишә чөмдир,
Төфәккүр чөһһөрә, гөлбә мәһһөмдир.
- 305 Елм күл сујуна бөһзөјир бир аз,
Нө елми, нө әтри кезлөтмөк олмас.
- 306 Күлабы кизлөтсәни, көлөчөк әтри,
Дилә од вурачаг елмин һәр сәтри.
- 307 Елм сәһни ојлэ сәрвәтинди ки,
Дарта, чала бизмәһ бир огру-өјри.
- 308 Елм ајагында гандәлдир... әһсән!
Јарарсыз ишләрә кедә билмөзсән.
- 309 Елмин гүдрөтинлэ олдуму рөһбәр,
Уча, пак адыны әр зәнчирлөјәр.
- 310 Ганадла салдығын чанавары сән,
Истәдијин сөмтө јөһөлдөчөксән.
- 311 Зэка сәһни үчүн эһ мүгәддөс анд,
Елм сәһни үчүн мөһрибан устад.
- 312 Билдијини дүшмөндир биликсиз әрә,
Јетәр бу дүшмәнлик ону өлдүрә.
- 313 Түркчө бир мәсәл вар буна бөһзөјөн,
Оху вә һөкк елэ өз бөјиннө сән.
- 314 Зэкалыја ендир зөкасы, ағлы,
Надана лөкөдир өз наданлығы.
- 315 Гарныны, өјинни көрүрсә елмин,
Јавуз голдашындыр биликсизлијин.
- 316 Гөзөби өзүндөн ираг тут, ираг,
Ујма гөһр етмөјә һеч вә'дә, һеч вахт.
- 317 Гөзөблэ, гөһр илэ иш көрмө, сакын,
Јохса пуча чыхар өмрүн, варлығын.
- 318 Сонрадан вәјсыһар гөзөбли кишини,
Дүрүст көрә билмәз ән ади ишини.
- 319 Мүдрик кишиләрә сәр-санбал кэрөк,
Ај вә Күнөш кими дур чамал кэрөк.
- 320 Киши — хонгылығыды, мүлајим, мәтин,
Чырагы олмалы мөдөннөјјәтин.
- 321 Киши зөки кэрөк — иш көрә билсин,
Елмини елләрә пәј верә билсин.
- 322 Сечсин кэрөклини, кэрөксизләри,
Көрсүн јарарлығын јарарсызлары.
- 323 Нур илэ зүлмәтин, фәһгини билсин,
Өзүнүн дәрдини, сәһини билсин.
- 324 Һәр сөзү биширән камил кишилер,
Чиј јемәз, әти дэ бишириб јејәр.

- 325 Жетэр мэтлэбинэ бу чүр адамлар,
 Һәр ики дүнјада мөгрүр адамлар.
- 326 Кишије дүшмәндир гәһри, гәзәби,
 Даим чылғын јашар, даим әсәби.
- 327 Бу сөзә әмәл ет, еј үзү нурлу,
 Јаша әр гүрүрлу, алим гүрүрлу.
- 328 Гәһр едән адамлар биликсиз олур,
 Гәзәбин ичиндә зәка боғулур.
- 329 Чәһаләт кишије дүшмәнди, дүшмән,
 Алчаглыг јараныр киндән, гәзәбдән.
- 330 Елмли кишиләр сөзүнүн әри,
 Сөзү—үрәк һөкмү, чан бәрәбәри.
- 331 Инсанын ичәри дүшмәнләри вар,
 Гәлби сөкүр-төкүр, дагыдыр онлар.
- 332 Дүшмәндир—јалана өјрәшән дилли,
 Вә’дә хилафлығын—башга гатилин.
- 333 Ички дүшкүнлүјү—башга дүшмәнни,
 Дүшмән тәһлүкәдир, баша дүш мәнни.
- 334 Ифратчылыг өзү—дүшмән—натараз,
 Ифрат кимсәләрин севинчи олмаз.
- 335 Хүлгүн, хасијјәти алчаглығы да,
 Зәһәрли илана бәнзәјир гында.
- 336 Јаман дил, ачы дил—ән јава дүјү,
 Адамы өлдүрән зәһәр тулуғу.
- 337 Бу чүр гүсурларын икиси, үчү,
 Бирләшсә, түкәнмәз инсанын күчү.
- 338 Хәбисин, кинлинин кичәләр башы,
 Һејһат, әтәјиндән о төкмәз дашы.
- 339 Кәл еј јахшы киши, јахшы ол јана,
 Јахшы чыраг тутур өз өлкәсинә.
- 340 Ешит нә чүр олур мәтин, мө’тәбәр,
 Халга әл узадан мүдрик кишиләр.
- 341 Јахшылыг јашајыр, өлмүр һеч вә’дә,
 Јаманлыг кәбәрир, әзизләнсә дә.
- 342 Јаман тез гочалыр, өмрү беш-үч күн,
 Јахшы мәш’әлидир узун бир өмрүн.
- 343 Јахшы һәр күн тапыр бир диләјини,
 Јаман даим јејир өз үрәјини.

КИТАБА АД ВЕРМӘЈИМ ВӘ ГОЧАЛЫҒЫМ

- 344 Китаба ад вердим «Гутадгу билик»,
 Тапсын охујанлар ағ күн, хошбәхтлик.

- 345 Битирдим китабы. Сизә танышдыр,
 О, ики дүнјаны гучагламышдыр.
- 346 Мәрд ики дүнјанын сәадәтини,
 Тапырса газаныр өз һисмәтини.
- 347 Сөзүмүн әввәл әлик Күндөгду,
 Өнчә демәлијәм ад һардан доғду,
- 348 Ајдолду барәдә конушдум сонра,
 Салды шө’ләсини бәхтли чағлара.
- 349 Күндөгду дедијим чин әдаләтдир,
 Ајдолду дедијим бәхт, сәадәтдир,
- 350 Өкдүлмүш һаггында сөз дедим сонра,
 Әгли алды бизи учалығлара.
- 351 Онларын јанында Октурмуш дурур,
 Афијәт дејирәм, афијәт одур.
- 352 Дөрд нәснә үстүндә јүрүтдүм сөзү,
 Охујуб дүшүнсән ачылар көзүн.
- 353 Севинчлә јүрүјән еј мөгрүр икид,
 Сөзүм учуз тутма, көнлүилә ешит.
- 354 Мөһкөм ол, ајрылма һаггын јолундан,
 Вермә кәнчлијини әбәс... фајдалан.
- 355 Кәнчлик кәлди-кәдәр... тут гәдрини бил,
 Нә гәдәр бәрк тутсан... даими дејил.
- 356 Икилик күчү вар сәндә... мин олсун,
 Итаәт, ибадәт әдәткн олсун.
- 357 Кәнчлик әлдән чыхды... вәјсынырам мән,
 Кәсирәм... фајда јох аһдан, иләдән.
- 358 Архада галыбса кимин гырк јаны,
 Кәнчлијини онула кәдир јанашы.
- 359 Салам, кәлиб чатдын, еј әлли јашым,
 Аг гузгун киби дир агаран башым.
- 360 Нә сөјләр әлли јаш? Өлүм бир оғру,
 Һәр һалда кәдирәм әчәлә доғру.
- 361 Ким әлвида десә алтмыш јашына,
 Јаз кәдир... јанашыр өмрүн гышына.
- 362 Отуз нә верирсә әлли јаш алды,
 Алтмыш кәлсә чатса, даһа нә галды?
- 363 Сәнә пејләмишәм, еј әлли јашым,
 Гисас истәјәни, бәлкә баш дашым!
- 364 Ширин кәнчлијимди чыхан гаршыма,
 Кимләр зәһәр гатды мәним ашыма?
- 365 Инди јәјды гәддим, о заманлар—ох,
 Онда да, инди дә арзуларым чох.
- 366 Мәнә нә вердисә гәјнар кәнчлијим,
 Кәјб етди гочалығ... һаны динчлијим?

- 367 Ал мәни јанына, еј аләмпәнаһ,
Өмрүмә ад вурур чәкдијим һәр аһ.
- 368 Ајаглар сүрүнүр... ајаглар ағыр,
Јорғун көзләримни гаранлыг басыр.
- 369 Кетди ағыз дады, кәнүл атәши,
Һаны кәнчлијимни учар көһләни?
- 370 Дур, јығыш, еј гәча, шәләни бағла,
Өтән күнләринә һәкјүрүб ағла.
- 371 Бүтөв бир һәјаты вермисән јелә,
Галан күнләр үчүн бир үзүр дилә.
- 372 Еј мәним өлмәзим, һара чан атдын,
Бунча ол әрини неғли јаратдын?
- 373 Дуачынам, һәр шәј өз әлиндәдир,
Јашымын үстүкә бир аз јаш кәлир.
- 374 Сәндән гүввәт алыб башладым сөзә,
Бир күн тағамларам, версән ичазә.
- 375 Еј дилим, вәсф елә улу Таңрыны,
Гурд-гушдан арытды көнүл тарламы.
- 376 Гәһләрә нур салды, сечди, јаратды,
Доғру јол көстәриб дадыма чатды.
- 377 Туллады зүлмәтдән мәни шыға,
Гәрг олдум күнәшә, јар-јарашыға.
- 378 Азыб батмыш идим, јол көстәрди, јол,
Оддан чыхармаса, күл олардым, күл.
- 379 Севди, әзиләди, мәни учалтды,
Хәталар јолундан дартды, чыхартды.
- 380 Көнлүмү долдурду сәадәт илә,
Дилимә чан верди шәһадәт илә.
- 381 Идракым, гәјәмдир пәјгәмбәр сөзү,
Јапышыш голумдаг пәјгәмбәр өзү.
- 382 Мән нәјдим? Тағәтсиз, јолсуз бир көлә,
Илаһи, јетшидим сәнин фәзлинлә.
- 383 Нечә шүкр едим ки, ешитсени Таңрым?
Чатсын имдадыма иг сабаһларым.
- 384 Илаһи, билирсән ачизлијими,
Тәк сәнә бәллидир гәһбимни гәми.
- 385 Сәнә шүкр етмәјә күчүм чатармы?
Сән өзүн шүкр елә өзүнә, Таңрым!
- 386 Имкан вермә чыхып һаггып јолундан,
Сөнмәсин көнлүмдә бу дин, бу иман.
- 387 Чаным чыхан заман үстүмә тәләс,
Ахыр нәфәсимни шәһадәтлә кәс.
- 388 Алаңда гојнуна јер алты мәни,
Јақдыр мөзарыма өз рәһмәтини.

- 389 Тағәтсиз гулунам, еј улу јәздан,
Өзүн фәзлин илә кәч күнаһымдан.
- 390 Бүтүн мө'минләрә һәјансан, һәјан,
Бу күн бир нишан вер бағи дүнјадан.

КҮНДОГДУ ЕЛӘШЫ ҮСТҮНӘ СӨЗ

- 391 Фәһм фәһм еләјер, билик билдирер!
Вәфасыз дүнјагы бизә күлдүрүр.
- 392 Гартымыш гардыр, мөләкчилди вар,
Бир гыз чомалында көрүнән кафтар.
- 393 Өзүнә чәзб едәр о глүх күләһфәс,
Фәгәт әл узатсан әлини вермәз.
- 394 Севмәз севәлләри, чејран тәк гаچار,
Ондан гачаңларын ајагы гучар.
- 395 Бә'зән көрәрсән ки, бәзәниб кедәр,
Бә'зән бахар јерә, назланыб кедәр.
- 396 Каһдан архасыны кевирәр сәнә,
Тутмаг истәјәрсән, әл вермәз, дөнәр.
- 397 Нечә бәј гарытды, тарымаз өзү,
Нечә бәј киритди, көһ-көһдир сөзү.
- 398 Чаһанда мәрд, чәсур бир бәј дә варды,
Аләм сәјәсиндә бир лаләзарды.
- 399 Дөвләти бәргәрәр, ады Күндогду,
Бәхтинин күнәши вахтында доғду.
- 400 Әмри, фә'ли дүрүст, көзү-көнлү тох,
Дили балдан ширин, јалаң сөзү јох.
- 401 Гүшјар, зәка әһли, савады ә'ла,
Дүшмәнә амансыз, әд-алов, бәла.
- 402 Гүдрәтли, гүрүрү әл баһадыры...
Ону тез јүксәлтди мәрд аддымлары.
- 403 Нүммәтлә јүрүлүб сәјәсини,
Чох уча тутарди сәјәгәтини.
- 404 Буна ујар кәлир шаһрин сөзү,
Охујуб аңласан ачылар көзүн.
- 405 Кишини һүснүдәр нүммәт мүрүввәт,
Һәр бир алчагыға аловлу шифрәт.
- 406 Мәрдин өз нүммәти өз мүрүввәти,
Артырыр ондагы гәдри-гијмәти.
- 407 Күндогду хилгәти ериокдир бизә,
Күнәш вә Ај кими куур сачды әрзә.
- 408 Һәр ким ағыллыса чәкди јанына,
Учалтды өзүнүн кәһкәшанына.

- 409 Яыгды этрафына сечмэ бэjlэри —
Зэкалы, геjрэтли мин хүнэрвэри.
- 410 Халга чан jандырды, jаратды, гурду,
Мүдрик кишилэрин үстүндэ дурду.
- 411 Тэки jардым етсин һэр башы уча,
О да нэфэс дэриб динчэлсин азча.
- 412 Бир күн гаjғыланыб деди: — Шүбһэ jох,
Бу бэjлик ишлэри эзаблыдыр чох.
- 413 Һэр ишин нэ гэдэр баш ағырысы вар,
Ишлэр түрлү-түрлү, вахт аз, мачал дар.
- 414 Тэкчэ насыл көрүм бу гэдэр иши,
Мэнэ jардым кэрэк, иш көрэн киши.
- 415 Jetсин нмдадыма бир эрэн, бир эр,
Геjрэтли, биликли, чэсур, хүнэрвэр.
- 416 Дили дүз, гэлби дүз, ишлэ гол-божун,
Меһрибан, иманлы, һагсевэр олсун.
- 417 Сиррими, әһдими билдирим она,
Бүтүн ишлэrimи гоjсун jолуна.
- 418 Мүдрик, дүнја көрмүш, сынанмыш киши,
Башындан кечириб бүтүн кәрдиши.
- 419 Мэнэ көмәкчилэр, jардымчылар вер —
Елмли, геjрэтли, һэр ишэ гадир.
- 420 Jардымчылар кэрэк геjрэтли, ишчил,
Jалныз иш көрәнлэр һәjата габил.
- 421 Jардымчы чох олса, мәшәггәт олмаз,
Бәjlәр бәj ишнини кэрәр, кеjфи саз.
- 422 Jардымчы — бәjлиjин ганады, голу,
Онсуз һансы тәдбир jерини тутду?
- 423 Күндөгду jардымчы тана билмәди,
— Нә гәм, бир чүт әлим сағ олсун! — деди.
- 424 Һэр күн таб еләди jүз мәшәггәтә,
Динчәлсә, динчлик дә дөндү зәһмәтә.
- 425 Јахшы ки, мүгәддәс бәхтин jиjәси,
Бу һагда бәхш едиб бир сөз төһфәси.
- 426 Бир севнич умурсан jүз кәдәр кәлир,
Мәшәггәт көкүндә гаjалар дәлир.
- 427 Бөркү дә бөjүjүр, бәjүдүкчә баш,
Баш ағырыjла да кәл туташ.
- 428 Әлик бүтүн елә көз гулаг олду,
Ачылды гапылар, гара ағ олду.
- 429 Боғду өз әлилә jарамазлары,
Атды jаманлары елдән дышары.
- 430 Бу чүр тәмизләди ели-елаты,
Шөһрәти jүксәлди, дөвләти артды.

- 431 Бурда шаир дили сөз демиш көзәл,
Олмуш ағызларда, дилләрдә мәсәл:
- 432 Гафиллик учундан чохлары өлдү,
Аjыглыг һәмишә нмдада кәлди.
- 433 Сакын, гафиллиjи өзүнә ар бил,
Һәр ики дүнјада мискинди гафил.
- 434 Jурду басыб кәлсә дүшмән гәфилдән,
Өнчә гафил олур кәбәрән, көпән.
- 435 Даим аjыг-саjыг, һүшjар олмасын,
Jыртычы дүшмәни нә чүр jыхарсан?
- 436 Өлкәдә аjыг ол, еj башчы гүдрәт,
Буну тәләб едир һәм дә шәриәт.
- 437 Вахты өлдүрәнләр эн бөjүк ахмаг,
Һәлә ки гадирсән, гафил олма, галх!
- 438 Аjыг башчылардан гүввәт алыр кәнд,
Бүрүjүр өлкәни хеjир-бәрәкәт.
- 439 Елбашы аjыгса чичәкләнәр jурд,
Еjни судан ичәр һәм гоjун, һәм гурд.
- 440 Севәнләр ешг илә сну өjдүләр,
Јагылар ешидиб боjун әjдиләр.
- 441 Пәнаһ истадиләр чохлары ондан,
Чохлары өлдүләр астанасындан.
- 442 Көплү аjыгларын фикри, мәтләби,
Әлвандыр сәһрада чичәкләр кимн.
- 443 Бәjлик — аjыглыгдыр, һаг jолуна чых,
Еj кәмалы күнәш, чәһрәси ачыг.
- 444 Бәjлик — сијасәтдир, еj елсевәр бәj,
Ону доғру-дүзкүн jүрүтмәк кәрәк.
- 445 Бәхтиjар jашаjар елләр, әмин ол,
Бәjlәри тутсалар доғру-дүрүст jол.
- 446 Јахшы ад — мәрд үчүн нечә сәадәт!
Өлмәзлик үлвиjjәт, эн үлви гисмәт.
- 447 Бәj баjраг еләсә ивсаниjjәти,
Бүтүн јахшылыглар олар гисмәти.
- 448 Елбашы учалтды ели-обаны
Бүрүдү чаһаны шөһрәти, шаны.
- 449 Алгышлар, дуалар ону учалтды,
Ад-саны, дөвләти күнбәкүн артды.
- 450 Олду чаһан халгы она ашина,
Јығылды һәр jайдан елләр башына.

**АЈДОЛДУ КҮНДОҒДУНУН ХИДМЭТИНЭ
КЭЛДИЈИНИ БИЛДИРИР**

- 451 Ајдолду адланан сэрвэр, хүнэрвэр,
Ешитди авазы, олду сэфэрбэр.
- 452 Чаванмөрд ијидди, рэфтары ипэк,
Зэкалы, елмли, гөјрэтли, зирэк.
- 453 Үзүнүн нурундан кээ гамашарды,
Дилиндө доғрулуг гаймағы варды.
- 454 Камил өјрәнмишди нечэ сәнәти,
Кэзәрди, чисминдө сәнәт гүдрәти.
- 455 Дүшүндү — Нә үчүн халгдан ајрылым?
Нечэ сәнәтимлә бош-бекар галым!
- 456 Гој кедим елбашы һүзуруна мән,
Она хидмәт едим чандан, көнүлдән.
- 457 Шад олсун елбашы, кетсин тәшвишим,
Она ганад версин сәнәтим, ишим.
- 458 Зэкалы, биликли, иячә рэфтарлы,
Сәнәтли-һүнәрли бәјмиш—вүгарлы.
- 459 Бурда јада дүшүр гиаирин сөзү,
Һәјаты әкс едән иләһам күзкүсү.
- 460 Зэкалы гәдрини биләр зэкалы.
Алим билик сатса алим дә алы...
- 461 Ахмаг һардан билсин гәдрини елмин,
Елмин хиридары алим дејилми?
- 462 Арифии адыны арифләр биләр,
Надан һардан билсин һәдир елм, һүнәр?
- 463 Елмин дәјәрини биләр хиридар,
Көвһәрин гәдрини көвһәршүнаслар.
- 464 Ајдолду атланды, белиндө јага,
465 Баһадыр чијиндә алим вүгары,
Јөнәлтди көһләни елбашы сары.
- 466 Деди: — Мүгәдәс бир сәфәр едирәм,
Елин хидмәтинә өзүм кедирәм.
- 467 Һәр шеј гүрбәт елдә кәрәкдир, кәрәк:
Хурчун, гайнаимыш су, кејим, дуз-чөрәк...
- 468 Јахшы ки, гызылым, күмүшүм дә вар,
Гызылым түкәнсә рәшким саралар.
- 469 Сөзүнү сир тутан мүдрик бир киши,
Көрүн нә сөјләјир, аныб кәрдиши!
- 470 Сарај хидмәтинә кедән кимсәнә,
Ики шеј кәрәкдир, гој дејим сәнә!
- 471 Бунун биринчиси — сағ бәдән, сағ чан,
Та ки иш көрәсән сән ахырачан.
- 472 Икничи—сағ алтун, сағ гызыл кәрәк
Јохса көһләни дә јемләнмәјәчәк.
- 473 Ачылар үзүнә онда гапылар,
Сәнә гапы ачан адәм тапылар.
- 474 Көз гојду алдыбы гызыл-күмүшнә:
«Кәрәјим олачаг һәр вахт, һәмишә».
- 475 Елбашы мүлкүнә сары, јөнәлди,
Чанды көһләничә, һәрдән динчәлди,
- 476 Ахыр ки, тохтады, чатды мәнзилә,
Ағыл арзулара јәз ачыр һәлә.
- 477 Арады шәһәрдә бир јер—дүшәркә,
Тапмады... дар имиш јер үзү бәлкә.
- 478 Гәм једи... үз гојду гонаг евинә,
Кечә орда јатды... сәбр едиб јенә.
- 479 Ишбилән, сөзбилән алим кимди, ким?
Ешит, мәсләккиндән бир мисра дејим!
- 480 Доланмаг чәтиндир һичра бир јердә —
Танышсыз-билишсиз кәзиб шәһәрдә.
- 481 Јохса бир һәмдәми нејләсин гәриб,
Доланар шәһәри гәмкин, мүзтәриб.
- 482 Танышсыз адамлар көзсүзә охшар,
Сөјмә алдансалар, дејмә азсалар.
- 483 Киши мәкан сөзә јабанчы ели,
Исмәтли кәлиш тәх лал олур дили.
- 484 Еј јерли биләкән, сәниндир бу јер,
Әзиз тут гәриби, јемәк-ичмәк вер.
- 485 Јады догма билсән, нурланар көзү,
Агзында бал дадар сөһбәти-сөзү.
- 486 Таныш-билиш кәрәк бизә һәр јердә,
Иллаһ ки, гәрибә јад бир шәһәрдә.
- 487 Ајдолду пәришән кәзди аләми,
Саралтды үзүнү гәриблик гәми.
- 488 Бир күн јахылашды адамлар илә,
Һүчрә тутду... дәвләт бир гызыл күлә.
- 489 Јар-дост чохалды, гәлбинә кирди,
Бөјүјә-кичијә хәтн үз көстәрди.
- 490 Өзүнә дост тутду мөрд бир танышы,
Алы Косамышды, ишләрн јахшы.
- 491 Ајдолду сөјләди ким олдуғуну,
Тамам акаһ етди гәдиндән ону.
- 492 Нә чүр кәлиб чыхмыш—деди—бу јурда,
Билиб көрдүкләри нәләрди бурда.
- 493 Һөкмдә, фәрманда елбашыја тән,
Хас һачиб Ерәсти таныјын лүтфән,

- 494 Онун һүзуруна кетди Косамыш,
Ичазә истәди, сөзә сусамыш.
- 495 Ону диггәт илә динләди һачиб,
Билди ки, вачибди мөгсәди, вачиб.
- 496 Косамыш билдирди ким олдуғуну,
Бура һансы диләк мәтирмиш ону.
- 497 — Кәлсин һүзуруна Ајдолду өзү,
Көрүшәк, конушаг. О, мәни көрсүн.
- 498 Елбашы дүшүнәр сәзләриннән,
Көрүш тә јин едәр, динләјәр сизи.
- 499 Косамыш овчунда дәрдини боғду,
— Ајдолду, Күнајдын, Күнәшин доғду.
- 500 Тәләс, кет, таныш ол һачиб илә сән,
Јәгин баша кәләр, һәр нә диләсән.
- 501 Өз дилинлә сөјлә, нә мәтләбин вар,
Утанма, гој сәни ешитсин ашкар.
- 502 Чатдырдым, бәллидир она һәр сөзүн.
Даһа дүрүст олар, сөјләсән өзүн.
- 503 Дили дә, көнлү дә дүзкүн оланлар,
Мүдрик кәламлары! гојмуш јаднакар.
- 504 Јолдашын нә гәдәр јахын олса да,
Өзүндән јахыны јохду дүнјада.
- 505 Дост иши көрмәјин һүснү башгадыр,
Амма өзүн көрсән даһа јахшыдыр.
- 506 Өкәр өзүн үчүн меһрибан умсан,
Өзүндән меһрибан тапылмаз, инан.
- 507 Ајдолду кејинди галхды јериндән,
Косамышла биркә јүрүдүләр тән.
- 508 Елбашы чыханда евдән ејвана,
Рагт кәлди һачибин хидмәткарына.
- 509 Косамыш ичәри кирди, гајытды,
Меһри, сөз-сөһбәти үлфәт јаратды.
- 510 Ајдолду чај кими бир чаглајанда,
Һачиб јер көстәрди јухары башда.
- 511 Сачылды дилиндән бал кими сөзләр:
— Кәлиб һара дүшдүн, атын нә тәһәр?
- 512 Вармы јар-јолдашын, достун, танышын,
Ичмәјә шәрбәтин, јемәјә ашын?
- 513 Нә илә мәшгулсан, нәдир мәтләбин?
Нә кәрәк, долуму, бошмудур чибин?
- 514 — Еј бәхтијар һачиб — деди Ајдолду —
Көнлүнә елбашы сезкисин долду.
- 515 Узагдан таныдым онун сәсини.
Елминн, әглини, ирадәсини.

- 516 Она хидмәт етмәк — көнлүмдә мәрәм,
Онун дәркаһыны арзуламышам.
- 517 Көрүрсән нәләрди көнлүмдән кечән,
Хидмәтчи оларам сән күнүмәчән.
- 518 һачиб Ајдолдуну бәјәнди јаман,
Ону вәсф еләди үрәкдән, чандан.
- 519 Үзү нурлу иди, рәфтары ипәк,
Өзү јахшылыглар төчәссүмү тәк.
- 520 Өзүнү севдирән мәрди сал јада,
Фәзиләт сајылыр нөгсанлары да.
- 521 һәр ким севилмәсә санки бајылыр,
Әдәб-әхлагы да нөгсан сајылыр.
- 522 Бәлкә сөзләринә исбат умурсан,
Бујур, динлә мәни, еј әзиз инсан.
- 523 Севсән, кәлсин олур гоча гары да,
Дөнүр гызылкүлә тиканлары да.
- 524 Севсән, гүсуру да севимли олур,
Сахсыны сајырсан мирвари, бүллур.
- 525 һачиб Ајдолдуну әзиләди ки,
Тәләсмә, нәфәс дәр, көзүм киләси!
- 526 Тәјин етмәлидир елбашы өнчә,
Һарда көрүшмәли, нә заман, нечә?
- 527 Сөзүнү ешитсин, үзүнү көрсүн,
Учуз тутмасын да, гәдрини билсин.
- 528 Бир азча сәбр елә... нә дәрл чәк, нә гәм,
Бүтүн ишләрини өзүм көрәчәм.
- 529 — Бүтүн чарәләрин мәнәдир—деди.
Ән јахшы сөзләри сечди, хәрчләди.
- 530 Инсан јахшылығы бах бу чүр олур,
Ағрыдан јараја мәһәм гојулур.
- 531 Ешит нә чүр олур халгына рәһбәр,
Бүтүн ишләрини дүрүст көрәнләр.
- 532 Кимин ки, башындан ашыр дөвләти,
О, кәрәк јүрүтсүн халг сјајәти.
- 533 Истәсә халгыны доландыра бәј,
Хилгәти хош кәрәк, рәфтары ипәк.
- 534 Халга өз өмрүнү һәср етсә һәр ким,
Дили шәкәр кәрәк, әзү мүлајим.
- 535 Дүнја вәфасыздыр, чүтләр галыр тәк,
Бу күн тикан олур дүнәнки чичәк.
- 536 Ағ күн өтәридир, инанма онә,
Бу күн сәнә гисмәт, сабаһ гоншуна,
- 537 Еј ағ бахта чатан, инанма бахта,
Бу күн вар, сабаһ јәх... мәдары сахта.

- 538 Варса вар-дөвләтти яхшылыг газан,
Әлиндән чыхачаг инан бир заман.
- 539 Сәнә гисмәт олса бәјлик рүтбәси,
Кичик тут өзүнү, еј бәхт јијәси.
- 540 Сәадәт кәмери бағлады, шад ол,
Һачиб чох данышды, шән сөзләри бол.
- 541 Тәләсмә, дүрүст ол иш көрәндә сән,
Бағлы гапылар да ачылар һөкмән.
- 542 Алим бу барәдә сөз дејиб гәшәнк,
Ону јағ-бал кими нуш етмәк кәрәк.
- 543 Кәрәк иш көрәндә дүрүст көрәсән,
Јамбызына дөјәр даим тәләсән.
- 544 Кәрәк тәләсмәсин ишә чанфәда,
Һәр шеј баша кәлир өз мөгамында.
- 545 Ајдолду динләди дејиләнләри
Деди:—Сәбр едирәм һачандан бәри:
- 546 Һачиб мәни көрдү, мәни динләди,
Өзү тә'јин етсин вахты, фүрсәти.
- 547 Һачан истәсәннәз о дәм кәләрәм,
Дүрүст, догру сөздән нуш алыр аләм.
- 548 Ајдолду јериндән галхды, гајытды,
Евинә кеч чатды, бир азча јатды.
- 549 Хүлгү-хилгәтин саф, руһу — хәзинә,
Ајдолду Һачибни јатды көңүлүнә.
- 550 Деди:—Көрмәмишәм бөјлә әр киши,
Биликли, зәкалы, һүнәрвәр кичи.
- 551 Бу чүр баһадырлар һәлә сәјрәкдир,
Елбашыја кәрәк — халға көрәкдир.
- 552 Гыз тәк һәјалыдыр бөјлә кишиләр,
Ады да гыз ады... әбәсми мөкәр?
- 553 Гызисмәт кишиләр нә гәдәр әзин,
Ән бөјүк сәрвәтдир, тапа биләсиннә.
- 554 Нечә сәнәт билир Ајдолду әрән,
Јалныз сәнәтнилә әһдә јетәрсән.
- 555 Һачиб елбашыја деди фикрини:
Оғул тапылармы Ајдолду кими?
- 556 Хүлгү-хилгәти саф, рофтары ипәк,
Билији, зәкасы бир хәзинә тәк.
- 557 — Тап, кәтир, көрүшәк... һардадыр, јери?
Көрмәк истәјирәм о һүнәрвәри.
- 558 Чохдан изләјирәм о чүр әрләри —
Бәјлијә јарајан динәтәләри.
- 559 Чатмышам әндимә, ај чаным-көзүм,
Бөјлә кишиләрә мүшәрағам өзүм.

- 560 Тәләс, һүзурума, кәт, ону чагыр,
Хидмәтә һазыр ет, еј мәрд баһадыр!
- 561 Чыхды дарвазаја Һачиб фәрәһли,
Тапды бир оғланы, «гач, тәләс!» — деди!
- 562 Оғлан хәбәр верди... Ајдолду фөврән,
Кејинди, атланды һал-әһвалы шән.
- 563 Тәрпәдиб көһләни, сараја кәлди,
Һачибни көрүнчә кефи дүзәлди.
- 564 Јухары башдача јер верди Һачиб,
Әјләшди Ајдолду, әдәби вачиб.
- 565 — Чагыр һүзурума! — деди Елбашы,
Әјләшәк, конушаг бир аз јананы.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫ ИЛӘ КӨРҮШҮ

- 566 Һачиб! — Бәхт кәмәрини бағланды артыг,
Ајдолду, галх! — деди. — О мәрд әли сых.
- 567 Ајдолду тә'зимлә әһдә көрүндү,
Елбашы нусланды, ачылды көңлү.
- 568 Ширин бир дил илә сөзә башлајан,
Ајдолду башчыны гојмушду һејран.
- 569 — Кимсән, адын нәдир, һардан кәлирсән?
Гәриблик чәкирсән нәдән өтрү сән?
- 570 Ајдолду динләди ону диггәтлә,
Фикрини билдирди бир фәсаһәтлә.
- 571 Ики чизкиси вар зәка әһлинини!
Бирини ширин дилди, о бирини тәмкин.
- 572 Шаир буна ујғун мисралар демши:
Тәләсмә, сәбр илә баша кәлир иш.
- 573 Һәр ишдә диггәтли, сһтијатлы ол,
Тәләсик ишләрдән кар олмаз, оғул.
- 574 Бүтүн ишләрини әкәр сәбр илә,
Көрсә, бәј гатына јүксәләр кәлә.
- 575 — Еј бәхтијар уstad, шад етдин мәни.
Хидмәтлә сүсләнир гуллуғ көһләни.
- 576 Мәним көһләним—гул, јеримиз һәјәт,
Фе'лим—инсанијјәт, ишим дә—хидмәт.
- 577 Сәгич дәркәһына кәлдим әһд илә,
Бу күн әйдем дөнүр бир гызылкүлә.
- 578 Сән мәни яхын тут өз хидмәтинә,
Гајтарма, дөзәрәм чәбрә, чәтинә.
- 579 Елбашы шад олду, динләди бир дә,
Көјдә кәздијини танмышды јердә.

- 580 Мәни мөфтун етдин, Ајдолду бу күн,
Таиры веркисиймиш хилгәтин, һүснүн.
- 581 Сидг илә хидмәт гыл мәним гапымда,
Сарај — бир мә'бәддир, она тапын да.
- 582 Сәндән јахшы хидмәт, мәндән мұкафат.
Хидмәт дүрүст олса ачылачаг бахт.
- 583 Бурда хидмәт елә, сәһмәтини чәк,
Зәһмәт һаггыны да өдәјәчәк бәј.
- 584 Јер өндү Ајдолду, деди:—Елбашы,
Көзүчү нур сачса, вәр ашыб-дашы...
- 585 Сәнә хидмәт үчүн чыхмышам евдән,
Бу узун јолларда сән демншәм мән.
- 586 Сәнә хидмәт үчүн күч версин худа,
Сәнә хидмәт үчүн атмасын ода.
- 587 Севиниб, шад олуб ешијә чыхды,
Јанар мәш'әл кими ејни ачыгды.
- 588 Бәхти јејин киши нә сөјләр, ешит!
Бәхти сал гајаны ортадан дешир.
- 589 Бәј күлүб бахарса мәрдә көзүчу,
Мәрдин ашыб-дашар ешги, севинчи.
- 590 Хош сифәт көстәрсе бәјләр адама,
Адам даш да олса кәләр илһама.
- 591 Қимә јахын тутса бәјләр өзүнү,
Кечәдән чыхарар аг күндүзүнү.
- 592 Бәјлик — сәадәти. Қим сәадәтә,
Јахынса јол ачар үлви гисмәтә.
- 593 Ајдолду башлады с күн хидмәтә,
Даим елбашыдан ојанды ертә.
- 594 Күндүз пасибанды, кечә кешикчи,
Јалныз хидмәтиндә тапды севинчи.
- 595 Елбашы јапына кириб чыханда,
Исти бир бахышы дүјдү бир анда.
- 596 Күңбәкүн артырды өз хидмәтини,
Елбашы да она мәһәббәтини.
- 597 Бәјләр әзизләјәр мәрди ишилә.
Ишлә зор кишијә чевриләр кәлә.
- 598 Хидмәт ет, хидмәтлә бәјлик тапыр гул,
Хидмәтсиз жүксәлмиш де һансы оғул?
- 599 Инди дә кәл динлә алим сөзүнү,
Шаирә бәпзәдир о да өзүнү.
- 600 Дәјәрсиз хидмәтлә чатыр дәјәрә,
Јерсиз ганадланыр ән жүксәк јерә.
- 601 Кәрәк бүдрәмәдән едәсән хидмәт,
Хидмәтә бағлыдыр ән үлви гисмәт.

- 602 Ајдолду хидмәтдә чошур, чырпыныр,
Елбашы һөрмәтлә ачыр гапыны.
- 603 Рүтбәчи бој атды рүтбә башында,
Күлдү көңлү-көзү севинч јашында.
- 604 Ајдолду хидмәтдә Ај—Күнәш олду,
Елбашы дөвләти бирә беш олду.
- 605 Сынады Елбашы оғу јүз ишдә,
Көрдү гуку дејил, гәчдү дөјүшдә.

АЈДОЛДУ ӨЗҮ ДӨВЛӘТ ОЛДУҒУНУ БИЛДИРИР

- 606 Елбашы бир сәһәр отурмушду тәк,
Чағырды Ајдолду кәлди севинчәк.
- 607 Дурду гаршысында, үзүндә тәмкин,
Ичә бир ишарә деди: — Әјләшин,
- 608 Ајдолду чибиңдән бир топ чыхарды,
Әјләшди, о тона сөјкәнди арды.
- 609 Нечә суал верди она Елбашы,
Алды чавабыны... чох көзәл, јахшы,
- 610 Ачылды чөһрәси, шәпләнди көңлү,
Бәс нијә Ајдолду јумду көзүнү.
- 611 Елбашы тохтады, нитг сачмады,
Ајдолду көзүнү јумду, ачмады.
- 612 Елбашы дилләниб сөз сорушанда,
Ајдолду туршутду үзүн бир анда.
- 613 Елбашы дүшүңдү: бу әсрар нәдир —
Зәһни, зәкавәти өз јериндәдир...
- 614 Бахды, илтифатла, Ајдолду көрдү,
Бәс нијә үзүнү ондан чевирди?
- 615 Елбашы гәзәбли. Гәзәби алмаз,
— Тәкәббүр кишијә әсла јарашмаз.
- 616 Сәнә инаиماغла јапылмышам чох,
Инди насыл дејим сәһвим-сучум јох?
- 617 Алим кәламыны динлә, нә дејир:
Тәләсик ишләрдән кәлмәз бир һејир.
- 618 Тез-тәләсик бишән ашы јејәндә,
Хәстә дүшмәз мәкәр јенидән бәндә?
- 619 Тәләсмәк данма бәла кәтирәр,
Еһтијатлы олур мәтнләр, мәрдләр.
- 620 Мәним сәһвим бу ки, (кәлим лә'нәтә)
Сизи танымадан алдым хидмәтә,

- 621 Бэј кэрэк гулуну ишлэтсин эввэл,
Ондан сонра десин: — Бујур кэл, јүксэл!
- 622 Гул кэрэк сынансын, дөзсүн зилләтә,
Зилләтдән јол ачсын ада, шөһрәтә.
- 623 Ајдолду сөјләди! — Хошбәхт Елбашы,
Нечин гәзәб лисәт, чатылыб гашын?!
- 624 Нәдир сәһвим-сучум, билмирәм өзүм,
Бәлкә дејәсиниз, ачылсын көзүм.
- 625 Варса сәһвим,сучум, әрк елә, гына,
Јохса... үз-көзүнү туршутма мана.
- 626 Шаир буна ујғун нә демиш, динлә,
Көзәл сөз сачмада аләмә шө'лә.
- 627 Хидмәтчи јанылса һарајла она,
Өјрән һансы јердә сәһв олдуғуну.
- 628 Варса сәһви-сучу, вәр чәзасыны,
Јохса... мұкафатын тәр-тәзәсини.
- 629 Елбашы күкрәди, гәзәб сачараг:
— Еј ағылдан азаи, еј падаи ахмаг!
- 630 Сән һара, мән һара? Сәфәһин бири,
Сән кимдән алмысан фәзиләтләри?
- 631 Мәнә хидмәтинми? Һаны хидмәтин?
Бәлкә хејрин дәјиб? Дәјибми? Чәтин.
- 632 Мән илтифат ғылдым хидмәт көрмәдән.
Ајагалты етди мәнн бәс пәдән?
- 633 Алтына тои гојуб дәрһал отурдун,
Отурмаг јеридир бу јер? Чаваб вер.
- 634 Мән сәнә сөз дедим, сәндән сөз алдым,
Јумдун көзләрини, һәјрәтдә галдым.
- 635 Сәни әфв едәләм, сәз дедим мин бир.
Нижә үз чевирдин? Мәнә чаваб вер.
- 636 Нечин ешитмәднн бу сөзү, огул!
— Бәјә јахын олсан, еһтијатлы ол!
- 637 Атан демәдими мәкәр: — Унутма,
Ај бала, өзүнү бәјә тај тутма!
- 638 Мәкәр демәдими тајфа рәһбәри:
— Чәкмә ајағындан бәј һүнәрвәрини?!
- 639 Кетмә, јахылашма, Аловду бәјләр,
Јахлашсан јаңдырыб күл едәчәкләр.
- 640 Чәһәннәм одундан бетәр одду бәј,
Һәр ким јахылашса зәггум јејмәк.
- 641 Аловду, атәнди бәјин аршыны,
Әкәр ону бассан, үзәр башыны.
- 642 Бәјләр—горху, үркү, ваһимә, дөһшәт,
Горхмасан, горхудан дәјәнәк, гүғвәт.

АЈДОЛДУ ЕЛБАШЫЈА ДӨВЛӘТИН СИФӘТЛӘРИНИ КӨСТӘРИР

- 643 Ајдолду, көзүндә нур тәбәссүмү,
Деди: — Сән конуидун, ешит сөзүмү.
- 644 Сән һәр нә дедисә дүшүндүм асан,
Кәрәк сән дә ишдән акаһ оласан.
- 645 Бура нечин кәлдим, өјрән, рәһбәрим:
Мәннм шакәримдир көстәрдикләрим.
- 646 Мәнә јер көстәрдин, мән әјләшмәдим,
— Јохду јерим мәннм, буну бил—дедим.
- 647 Топу јерә гојуб фикр еләдим ки,
Нәјә бәнзәјирәм—биләсэн тәки.
- 648 Топ кими гәрарсыз, јерсиз-јувасыз,
Топ кими сәјјарам, топ кими јалғыз.
- 649 Сән бахдын лүтф илә... мәнсә көз јумдум,
Сәнә көстәрдим ки, нә күс, нә дә ум.
- 650 Дөвләтим көч кими јалғыз бһарам,
Ким мәнә илишсә бәрк јапышарам.
- 651 Сән суаллар верди... мән дә сөз дедим,
Сән бахдын лүтф илә... мән үз кизләдим.
- 652 Дедим: — бәлли олсун ғылығым сәнә,
Чәфакш, дөнүкәм, һианма мәнә.
- 653 Бу Түркчә мәсәли ешит, нә сөјләр,
Агсаггал, пиранн, дүңја көрмүш әр!
- 654 Әр киши? Иһанма бәхтә, дөвләтә,
Бәхт дејиб өзүнү салма гәфләтә.
- 655 Ахар су, рәван дил, вар-дөвләт, аг күн,
Бир јердә дајанмаз, көзәр јер үзүн.
- 656 Иһан вәфасыздыр дөвләт, сәадәт,
Ајағы сүрүшкән, өзү кәмфүрсәт.
- 657 Елбашы сөјләди: — Ајдындыр сөзүн,
Сәни хилас етди мәтигли үзрүн.
- 658 Гијмәтли сөзләрни мәнн әјләди,
Сәниәтнн-һүнәрнн һансы јердәдир?
- 659 Ајдолду сөјләди: — Чохду сәниәтим,
Чатыр иһсанлара нә'фим, дөвләтим.
- 660 Бүтүн бөјүкләрдән үзр иһтәр дилим,
Јашым аз олса да дүрүстдү фе'лим.
- 661 Үзүм нуранидир, хиләтим көзәл,
Әһдимә чатдырыб мәнн бир чүт әл.
- 662 Өзүм һарда олсам, мин-мин диләкләр,
Мәнә пејвәнд олуб мәннмлә јүзәр.

- 663 Даим мәннмләдир севинч, фарагәт,
Мәндән гачаг дүшүб эзаб, мәшәггәт.
- 664 Ким мәнлө дартышса тез кедәр бада,
Ким мәнә баш әјсә чатар мурада.
- 665 Мәндән тез вурлар вурмаг истәјән,
Мәндән тез басылар, «басачам» дејән.
- 666 Гој дејим бир сөз дә галсын јадикар,
Охусун, өјрәнсин ариф адамлар.
- 667 Нарда дәвләт олса, тә'зим ет, көрүш,
Чатсан сәадәтә дәр-гәмлә дөјүш,
- 668 Говушсан ағ күнә, олсан бәхтијар,
Чарпыш, варлығында мин-мин арзу вар.
- 669 — Сәнәтин, һүнәрин, көзәлди... Лакин,
Бәс сәһвин, гүсурун јохмудур сәнин?
- 670 — Мәннм зијан верән сәһвин-сучум јох,
Фәгәт мәрдләр мәндән киләјлидир чох.
- 671 Јаманлыг дамғасы тахыб чијнимә,
Чохлары вәфасыз дејирләр мәнә.
- 672 Мәнә гүсур дејил бигәрарлығым,
Јени сифәт тапыр мәннм варлығым.
- 673 Бүтүн көһнә шејләр саралыр, солур,
Чоху гејзимизин һәдәфи олур.
- 674 Көһнә чохлу кәрәк тәзә чыханда,
Көј чәмән көтүјү күнчә сыханда?!
- 675 Көрсән јенидәдир ләззәт, һәләвәт,
Ләззәт тәләб едир бил ки, мәшәггәт.
- 676 Вәфасыз дедиләр буинчун мәнә,
Јүз ләкә вурдулар дөнүклүјүмә.
- 677 Көрүн бу барәдә нә демиш озан,
Бөјүк керчәкләри бир сөзлә јозан.
- 678 Гајдадыр: күл солур, һәр кәлән кедир,
Һәр шеј јараданын өз әлидәдир.
- 679 Һәјат дедикләри ағ јелә бәнзәр,
Әсдими, кин тапар ондан бир әсәр?
- 680 Инанма кәрдинчә, чәх шеј һәдәрди,
Ағ күн дә, сәрвәт дә кәлди-кәдәрди.
- 681 Дәвләт олмасәјды бунча вәфасыз,
Сәадәт ичиндә јашардыг јалпыз...
- 682 Дәвләт кәлди-кәдәр олмасәјды кәр,
Мәкәр гараларды бизим ағ күнләр?
- 683 Елбашы сөјләди: — Үз чевирмәјин,
Нифрәтин ајдынды. Рәмзиди чәрхин.
- 684 Ајдолду сөјләди: — Башгады тәгдир,
Хилгәтим ваз атан чејран кимидир.

- 685 Тапа биләрми һеч мәнн севәнләр?
Тапса да сахлаја биләрми мәкәр?
- 686 Мәни танан кими сахларса мөһкәм,
Әлиидән сивиниб чыха билмәрәм.
- 687 Сәни бәрк тутмағын нәдир ме'јары,
Сај көрәк буиләри, өјрәнәк бары.
- 688 Сәни бәрк тутмағын тәрзи вар јәгин,
Нәдир оламәти бу нәтанәтин?
- 689 — Мәни бәрк тутмағын бөлкүләри вар,
Гој дејим, достундаг галсын јадикар.
- 690 Мәни бәрк тутанын дили бал кәрәк,
Өзү саф, мұлајим, хилгәти шәк.
- 691 Еһтијат көзләсин, мәғрурланмасын,
Јарамаз ишләрә јажын дурмасын.
- 692 Билсин өлчүсүнү варын-дәвләтин,
Хилгәтинә ујгун һагг јолу сечсин.
- 693 Өзүндән бөјүјә тә'зим еләсин,
Өзүндән кичијә бал сөзләр дессин.
- 694 Шүары: бөјүјә һәрмәт, е'тина,
Кичији салмасын ајаг алтына.
- 695 Ичкијә, гумара мөһәл гојмасын.
Фајдасыз ишләрә гул совурмасын.
- 696 Әли пак, дили бал, өзү мәрд, мәтин,
Шүатәк дүз олсун хүлгү, хилгәтин.
- 697 Вәфасыз олмасын иејләсин дәвләт,
Көрүн тәләб едир нечә фәзиләт.
- 698 Бурда јада дүшүр гәрип сөзү —
Бизим Түркчәмизин шәкәри, дузу:
- 699 Дәвләт әлә кечсә, чиловла, тәләс.
Ваз атан чејрандыр, галмага дәјмәз.
- 700 Мөһкәм тутан үчүн дәвләт бакидир,
Кетсә бир дә кәлмәз, бирјоллуг кедир.
- 701 Елбашы сөјләди: — Севмишәм сәни,
Бәс нијә чөвр едиб атырсаң мәнни?
- 702 Бир вахт нә вәфасыз, нә бигәрардын,
Хошбәхт кәлишинлә санки баһардын.
- 703 Бу күн бигәрарсан, һәм дә бивәфа,
Вәфаны вә'д едиб гылырсаң чәфа.
- 704 Атадан, анадан меһрибан олуб,
Овчунда тутурсаң, лүтф илә долуб.
- 705 Бәс нијә дөнүкәән, дашмыдыр үзүн,
Һаны о дүпәнкя гылынчын, сөзүн?
- 706 Дәвләти каһ јығар, каһ да сәпәрсән,
Бүтүн гапылары бирдән гапарсан.

707 Ајдолду сөjlөдү: — Хошбөхт кимсәнә,
Сәнәтим, сәнвим дә бөллидир сәнә.

708 Ачдын бир-бир дөдим ишин сиррини —
Мәни бәрк тутанын һәр тәдбирини.

709 Кәмәндә салмаса мәни тутан әр,
Чејран тәк гачарам, ким әсир едәр?

710 Ешит, нәләр дејир агил бир инсан,
Сөзүнүн мајасы тәкрүбә, ад-сан:

711 Сахлаја билмәсән кәлир, кедир бәхт,
Сән јемәсән, јејир бир өзкә хошбөхт.

712 Вәфасыз дөвләтә јетншсән бәрк тут,
Тутмасан кедәчәк, олса да јагут.

713 — Сағ ол, бәләд олдум фәзиләтинә,
Бәс Ајдолду ады нә демәкди, нә?

714 Ким вермиш бу ады, нәдир дәјәри?
Өјрәнәк, ачылсын мәгзи, чөвһәри.

715 — Аја бәизәднбләр мәним адымы,
Мәним хилгәтими, мәним затымы.

716 Доғанда дунјаја Ај кичик кәлир,
Сонра јаваш-јаваш артыр, јекәлир.

717 Аләмә нур сачыр бәдирләнәндә,
Кәзир каннаты ишиг сәлиндә.

718 Тамам бәдирләнәб галхдымы өвчә,
Кичилер, кичилер, солур кетдикчә.

719 Итир парлаглыгы, санки мәһв олур,
Кедир, бир дә кәлир, чөһрәсиндә нур.

720 Елә мән өзүм дә Ај кими ачам,
Кан һейда олурам, кан мәһв олурам.

721 Үз тутсам зәифә гүзвәт верирәм,
Әзәмәт, ләјагәт, шөһрәт верирәм.

722 Бир лүт зәкикләшәр дунјалар боју,
Мән кетсәм, төкүләр үзүнүн сују.

723 Нәр нә јығмындысы мәһв олуб кедәр,
Хүлгү, хасијјәти, ад-саны итәр.

724 Буна ујар кәлән сөз дејиб шаир,
О сөз кәзсүз үчүн кәз бәбәјидир.

725 Кишијә вар-дөвләт, шөһрәт кәлдими,
Нур сачар, парлајар јени Ај кими.

726 Дөвләт вәфасыздыр, чан вермә һәдәр,
Долгун Ај кимидир, ишчәлиб кедәр.

727 Јенә бир мә'наны гој дејим сәнә,
Диллөјиб фәһм елә, инан да мәнә.

728 Кәзәри мәнзилдир Ајын мөканы,
Данм дәјишмәдә... мөканы һаны?

729 Ај бүрчү Сратан дөнәр, доланар,
Евриләр, чевриләр, сөнәр, нурланар.

730 Кирсә һансы бүрчә, галмаз, чыхар Ај,
Гондугу мәнзилди санки јыхар Ај.

731 Елә мән өзүм дә аја бәизәрәм,
Батмаг бир аләмдир, чыхмаг бир аләм,

732 Кәлирәм, кедирәм... Јүрүшүм сојуг,
Кәзирәм аләми, јурдум-јувам јох.

733 Алим нечә көрүб истә'дадымы,
Бунунчүн Ајдолду гојмуш адымы.

734 Нәр бир гүсуруму, фәзиләтими,
Будур, дөдим сизә бир дөвләт кими.

735 Нәр шеји сөjlөдим ачыг-архајын,
Истәр рәдд еләјин, истәр сахлајын.

736 Дилләдим. Сөзләрән нур салыр гәлбә,
Өзүн дә, сөзүн дә — бөјүк гәлбә.

737 Сән кими сәрдари, еј мәгрур адам,
Көјдә ахтармышам, јердә тапмышам.

738 Бајат кимә версә күл ачан диләк,
Она чавабымыз шүкр олсуи кәрәк.

739 Бу күндән белә мән та мөзарәдәк,
Улу јаздаңыма шүкр едәм кәрәк.

740 Көр нәдир алимни бизә хитабы,
Өзү көчүб кетмини, галмыш китабы:

741 Еј не'мәт сәһнби, шүкр ет, кама чат,
Шүкр етсән, ризгини чохалдар бајат.

742 һейф, унудур өзүн не'мәт сәһнби,
Шүкр етсә, Таңрының сынармы гәлби?

743 Азча кәрәм үчүн чох-чох шүкр гыл,
Не'мәт нәсиб олса, сән гәдрини бил,

744 Шүкр едәнин ризгәи бирә беш олар,
Еви ашыб-дашар, не'мәтлә долар.

745 Алгышлар сөjlөди елбашы она,
Деди: — Кечә-күндүз јахын ол мапа.

746 Вәсф етди достуну, көзүндә шәфгәт,
Верди гызыл-күмүш, вар-дөвләт хәләт.

747 Нә ишләр көрәчәк — аилатды она,
Ишдә зәка умду, зәһмәтдә мә'на.

748 Јетинди Ајдолду гәдрә-гијмәтә,
Тапынды иш адлы улу мә'бәдә.

749 Елбашы дүшүкдү: — Еј дили-гафил,
Һамыдап камилмиш Ајдолду, камил.

**ЕЛБАШЫ КҮНДОҒДУ АЈДОЛДУЈА ӘДЈЕ
СИФӘТИНИН НЕЧӘ ОЛДУҒУНУ БИЛДИРИР**

- 750 Бир күн отурмушду Күңдоғду жалғыз,
Сыхылды бош евдә жарсыз-жолдашыз.
- 751 Чағырды достуну, јол верди она,
Дост ичәри кирчәк әл верди она.
- 752 Өнүндә Ајдолду дајанды мәғрур,
Елбашы сөз демір, бир мүддәт сусур.
- 753 — Әјләшин, сөјләди ишарәтилә,
Допдолу нәзакәт, мәһәббәтилә.
- 754 Әјләшди Ајдолду аһәстә, јаваш,
Чанында сыхынты, бир аз да тәлаш.
- 755 Бахды Елбашыја кәзучу, хәлвәт,
Елбашы туршсифәт, гашгабаглы, пәрт.
- 756 Әјләшиб алтында күмүш күрсүсү,
Үч ајаг үстүндә дурур бу күрсү.
- 757 Әлиндә бир бычаг, өзү бир аз сәрт,
Солунда дәрман вар, сағында шәрбәт.
- 758 Ону көрәп кими горхду Ајдолду,
Дәрин нәфәс алды, рәнки саралды.
- 759 Башыны галдырыб деди елбашы:
— Бир тәрият дилин, бир сөз де јахшы.
- 760 Лалмысан, кармысан, бир сөз демірән,
Јалғызмы көрмүсән мәни бурда сән?
- 761 Ајдолду сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Сөздә чүр'әтсизәм, нитгдә нашы.
- 762 Бу күн хүлгүн өзкә, фе'лин дә өзкә,
Бунунчүн әјләниб дурмушам кендә.
- 763 Бу күн өјүд вермиш: бизи өјрәдән:
Јахын дурма бәјә гәзәбләниркән.
- 764 Бу сөзү демиләр көр нечә керчәк!
Од вә зәһәр олур гәзәбләнән бәј.
- 765 Бәјләр гәзәб сачса, гәһр илә сәрхош,
Јахын дурма она, еј хилгәти хош!
- 766 Бәјләр гәһрә долуб сачыркән һиддәт,
Онлардан узаг ол, еј бәшәријјәт.
- 767 Бир чүт мисра дејим, јарамы бағла,
Ону сал гәлбинә, өзүнү сахла.
- 768 Гәзәбли вахтында јанашма бәјә,
Јанашсан, үрчәһсан гәдрсизлијә.
- 769 Бәјләр буз үрәкли арслана бәнзәр,
Гәзәбләнсә, күкрәр, башыны үзәр.
- 770 Елбашы сөјләди — Көздән сөз алдын,
Нижә тәәччүбдә, һејрәтдә галдын?
- 771 — Һејрәт ичиндәјәм, болл, еј дәдә,
Нечин әјләшмисэн күмүш күрсүдә?
- 772 Бу нечә отуруш, бу нечә күрсү?
Чаваб вер, ајыраг әјридән дүзү.
- 773 Нәдир әлиидәки о узун бычаг?
Шәрһ ет, мә'насыны анлајаг, ачаг.
- 774 Солунда дәрман вар, сағында шәрбәт,
Бизә нәләр дејир бу бал ишарәт?
- 775 Сәрт гәзәб ичиндә гашгабаглы бәј,
Итирдим аглымы бу һалы көрчәк.
- 776 Диниб данышмадәм, елә бил лалдым,
Тәәччүб ичиндә, һејрәтдә галдым.
- 777 Елбашы сөјләди: — Анладым сәни,
Динлә, мән дә дејим башдан кечәни.
- 778 Мән дүнән чағырдәм. Сән кәлдин, һәлә,
Сәнә јер көстәрдим еһтирам илә.
- 779 Фе'лин, фәидини мәнән кизләдиб,
Әчајиб ишиндән бәһс ачап рәғиб.
- 780 Мән гәзәб сачанда горхудан әсдин,
Сәнә гәһр гылдым, сөзүнү кәсдин.
- 781 Сонра нәләр дедин: — Мән бәхтәм, таны,
Анла һәр ишдәки мәғзи, мә'нашы.
- 782 Вердин јозумуну, һәр фе'лин нәдир?
Мән ачдым, охудум онлары бир-бир.
- 783 Гандым, гәбул етдим сәнин үзрүнү,
Сәни әзизләдим, ај өмрүм-күнүм.
- 784 Мән дә көстәрирәм иди күн кими,
Ајдын ишләрим, сәһәтләрим.
- 785 Будур, диггәт елә, гәмзләр рөвшән,
Адил сивасәтин мәканыјам мән.
- 786 Гурдугун күрсү үч ајаглыдыр,
Дирәниб торпаға, әрзә бағлыдыр.
- 787 Бүдрәмир, сарсылмыр үч ајаглыдыр,
Чунки бәрк дајанан үч дајағы вар.
- 788 Тигрәсә, бүдрәсә үзүндән бири,
Кедәр бу күрсүмүн дизишин кир.

- 789 Јерә бәрк дирәнир үч ајаглылар,
Дөрд олса бәлкә дә әјри, ләнк олар.
- 790 Көз јетир, дүз шејләр узун олурлар,
Узун оланларын дүз гамәти вар.
- 791 Әјрилик рәмзидир һәр кәдәк олан,
Бүтүн әјриләрин текуму јаман.
- 792 һансы дүз бүдрәсә галмаз, јыхылар,
Дүзләр дүз дајанса һәмишә јашар.
- 793 Мәним ишдәкләрим дүзкүндүр ох тәк,
Әдаләт һөкмүнү керәсән кәрәк.
- 794 Ишдә һөкмүм гәти, әдаләтим чох,
Бәјмидир, гулмудур, мәнә дәхли јох.
- 795 Әлимдә тутдугум бычагдырса, бах,
Бичмәк, кәсмәк үчүн јаранмыш, анчаг.
- 796 Чинајәт ишини узатмарам чох,
Бычагтәк кәсәрәм, бычағым бир ох.
- 797 Зилләт чәкәнләрә верирәм шәрбәт,
Кәлиб дәркаһыма тапса әдаләт.
- 798 Шәрбәти ичдими, шад олуб кедәр,
Севинчи, шадлығы дүнјалар гәдәр.
- 799 Дәрманы верирәм о кимсәјә ки,
Өзү гәддар ола, әмәли әјри.
- 800 Бал јох, зәһәр-зәггум верирәм она,
Бу зәггум чавабдыр залымлығына.
- 801 Мәним гап-габағым, үз туршутмағым,
Залимә күзәштдир чавабдыр, сакин.
- 802 Истәр јахын олсун, истәрсә узаг,
Истәр чахмаг кими чахан бир гонаг...
- 803 Ја өз чијәриарам... мәнә дәхли јох, —
Һөкмүм адил олур, бејним дә сојуг.
- 804 Бәјлијин өзүлү дүзкүнлүкдү, бил,
Бәјләр адил олса чичәкләнәр ел.
- 805 Агилләр сөз демиш бу фикрә бәнзәр,
Агилләр сөзүнү тутан јүксәләр.
- 806 Бәјлијин тәмәли дүзлүкдү, дүзлүк,
Чаны, шаһ дамары дүзлүк, тәмизлик.
- 807 Бәј тутса доғру јол, адил сијасәт,
Һәр бир мәтләбинә јетишәр әлбәт.
- 808 — Күндөгдү, еј мәним бағрымын башы,
Адыңда мә'на вар, ач јахшы-јахшы.
- 809 Дујмуш хилгәтими о тарих јазан,
Ән дүрүст ад сечиб мәнимчүн озан.
- 810 Кичилмәз, гаралмаз, ал Күнәшә бах,
Һәмишә јеткиндир, һәмишә парлаг.

- 811 Мәним дә хилгәтим Күнәшә бәнзәр,
Сафам, мүгәддәсәм ал Күнәш гәдәр.
- 812 Күн доғар, аләми нура гәрг едәр,
Нур сачар, ишығы һәр кәсә јетәр.
- 813 Мән дә Күнәш кими јох олмам, варам,
Һамыја ејни чүр ишыг сачарам.
- 814 Күн чыхса, аләмә истилик верәр,
Күл ачар минләрчә күлләр, биткиләр.
- 815 Мәним әдаләтим һансы елата,
Чатса, чичәк ачар сал гајасы да.
- 816 Јахшыја, јаман күнәш фәрг гојмаз,
Һамсына нур сачар, өзү азалмаз.
- 817 Ејни бичимдәдир мәним дә фе'лим,
Мәндән бәһрәләнир миш обам, елим.
- 818 Күнәш бүрчү сабит... данм бәргәрар,
Дәјнишмәм... Күнәшә бәнзәјишим вар.
- 819 Күн бүрчү арсландыр — һеч вахт тәришмәз,
Бүрчү сарсы билмәз, азалмаз, снмәз.
- 820 Бәјләјәм, дәјнишмәз мәгзим, адәтим,
Нур сачмагдан сәвај јохдур һаләтим.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА СОРГУСУ

- 821 Ајдолду сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Ишыга гәрг елә һәр јаранмышы.
- 822 Узун јоллар кечиб, чәкиб миш зилләт,
Сәнин дәркаһына чатдым нәһәјәт.
- 823 Фејзин, фәзиләтин бол олдуғундан,
Кәлдим дәркаһына, еј хошбәхт адам!
- 824 Насыл хидмәт едим сөјлә мән сәнә,
Сәадәт күнәши күәсүн үзүнә?!
- 825 Эр хидмәти бәји салмаса разы,
Јүз мәшәггәт чәкә, вармы мә'насы?
- 826 Ешидин, нә демиш бир әр оглу әр,
Хидмәти һаминә галхан бәхтәвәр.
- 827 Әкәр хидмәт етсә бәјә хидмәткар,
Бәји шад етмәкдир ән дүрүст ме'јар.
- 828 Әјлә хидмәт ет ки, разы галсын бәј,
Разыдыр, гапылар ачылыр, демәк.
- 829 Хидмәт етдијини билсә хидмәткар,
Ән јухары башда шәрәф јери вар.
- 830 Бәји шад елсә хидмәт әһли гул,
Ачылар әнүнә ән ишыгы јол.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 831 — Ајдолду, динләдим сәни һәвәслә,
Мәнә севинч дилә, өзүнү көзлә.
832 Мән сәнә бәһс ачым јарарсызлардан,
Јарарсыз һәр шејдән узаглаш әл'ан.
833 Бири јаланчылык — ән бөјүк мәрәз,
Бири зоракылык—јыртычы нәфс.
834 Көзүмүн дүшмәни сәјдым онлары —
Ар вә һәја билмәз күт мөл'уилары.
835 Гурумсаг кәдәләр, кәрәксиз, бифәр,
Алчаглык, сахталар, әлиәјриләр.
836 Гатилләр, митилләр ган дүшмәнимдир,
Ләјагәт, шәрафәт, ыан дүшмәнимдир.
837 Сәнин дә дүшмәнини накәсләрдисә,
Демәк, сәнкәрдашыг, верәк сәс-сәсә.
838 Демәк, нәфәсдашым, ган гардашымсан.
Фикрим, ифтихарым, уча башымсан.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА СУАЛЫ

- 839 Ајдолду сөјләди: — Динләдим сәни,
Јенә бир сөзүм вар, акаһ ет мәни.
840 Кимдир јахшы киши чаһанда сәнчә,
Көзәл гылыглары јетишир нечә?

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 841 Әр киши, нәр киши одур ки, дәдә,
Халгына фәјдасы дәјсин өлкәдә.
842 Халга хидмәтнини еләсин нешә,
Мүкафат уммасын көрдүјү ишә.
843 Јурда фәјда версин, миннәт гојмадан,
Өзү өзкәсиндән фәјдаланмадан.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА СУАЛЫ

- 844 Ајдолду сөјләдә — анладым сәни,
Гәлбимдә әһдим вар, акаһ ет мәни.
845 Доғрулуғдан даныш. Нәдир доғрулуғ?
Бәлкә ондан савај ишыг јолу јох?!

- 846 Нәдир бу дүнјада доғрулуғ јолу,
Тәмәли, чөвһәри, ганады, голу?

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 847 — Башгадыр доғрулуғ овсуғу, бирди —
Гәлби дә, дили дә, сөзү дә бирди.
848 Мәш'әлә бәһсәсини кишиниң көнлү —
Бир олеун һәр замаи ичијлә чөлү.
849 Гәлбини овчуна алыб јүрүсә,
Мәғрур баха билсини кәсә, накәсә.
850 Доғрулуғ мәрд үчүн сәадәтлә тәп,
Инсанлык демәкдир башдан, бинәдән.
851 Инсан јох, инсанлык гижмәтлидир, бил,
Доғрулуғ азалмыш адам аз дејил.
852 Буна ујар демини сөзүнү шаир,
Бәхш едиб сөзүнүн дузуну шаир.
853 Дејәнләр, күләләр әрзә сыгмаздыр,
Әр киши, мәрд киши бәс нечин аздыр.
854 Адам јох, кишыләк үстүндү, гафил.
Јалныз әр кишини бәјәннәр агил.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА СУАЛЫ

- 855 Ајдолду сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Бу сөзү мәнимчүб әр јахшы-јахшы.
856 Јахшы мүмкүнмүдүр јамана дәнсүн,
Јаманлар дәјишсини, јахшы көрүнсүн?

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 857 Јахшылар дүнјада нөв-нөв, чүрбәчүр,
Доғру јол тутанлар һагг көрүнсүдүр.
858 Мәрд, анаданкәлмә јахшылар да вар,
Дашы, гајаны да јарар, јол ачар.
859 Көчәри, өтәри јахшылар вар ки,
Гошулса јаманә кирләннәр бејни.
860 Јаманлар дүнјада азы ики чүр —
Фитри јаманларын гәлби өлүдүр.
861 Пахыл вар, хәбис вәр — чәмдәји мәрәз,
Јусан, дәрјалар да пак едә билмәз.

- 862 Көчөри, өтөри жаманлар да вар,
Гошулса доғруја бөлкө доғрулар.
- 863 Фитри жахшылардан жахшылар төрөр,
Онлардан инсанлыг мәнфөөт көрөр.
- 864 Фитри жаманларын дәрманымы вар?
Алэмә бөладыр, халга зөһрмар.
- 865 Түркчө бир мәсәл вар, гој дејим буну,
Камил јашамағын өјрән јолуну.
- 866 Гәбрәчән дәјишмини, јашајыр гылыг —
Налал сүддән кәлән сафлыг, јахшылыг.
- 867 Өлмәздир инсанын фитри хилгәти,
Әчәл поэмајынча дәјишмәз гәти.
- 868 Сүд илә, сүмүктә кәлән бир адәт,
Јерин алтында да јашајар әлбәт.
- 869 Жахшынын јолдашы олурса јаман,
Өзүнү кәјб едәр о да анбаан.
- 870 Жахшыја гошулан јаман да бир нур —
О да јахшылығын гуртулушудур.
- 871 Вурулса, бәнд олса јахшыја јаман,
Бөлкә тана иман енг учбатындан.
- 872 Улус ганадланар, јахшыса бәји.
Хүлгү көзәл олар, рофтары сји.
- 873 Бәјләр јахшылара версәләр дәјәр,
Јаманлар да инни јахшы көрәрдәр.
- 874 Алдатса бәјләри јаман гузгунлар,
Халга диван тутар әли узунлар.
- 875 Јаман баш галдырса, јахшылар өләр,
Јахшы даға дөнсә јаман кичиләр.
- 876 Әкәр јахшы олса бәхтијар бәјләр,
Елләр дә күл ачыб күл дәрәчәкләр.
- 877 Бәјләр дә позудуб јаманлансалар,
Бир күн чыртыг чалыб јаманлар ојнар.
- 878 Сијасәт јеритди бәј — бөјүк инсан:
Јаманын јеридир гәфәс, ја зиндан.
- 879 Әкәр жахшыдырса халг елчиләри,
Тамам јахшы олар хидмәтчиләри.
- 880 Әкәр јахшы олса бәјләр өзләри,
Сәадәт күлләри бәзәјәр јери.

АДДОЛДУРУН ЕЛБАШЫЈА СУАЛЫ

- 881 Аддолду сөјләди: — Нур үстүнә нур,
Елбашы, делијин сөзләр доғрудур.

- 882 Жахшыдыр, әлбәттә, јахшылыг билән,
Фәјдалы ишләри тез көрмәлисән.
- 883 Бүтүн халг истәјир вары-дөвләти,
Нә чүр баша кәләр бәс бу нијјәти?
- 884 Елбашы сөјләди: — Әсл кишиләр,
Әсл јахшылығы даима диләр.
- 885 Әсл шеј чаһанда данм баш олур,
Әсил әмәлләрә мәрдрәр гошулур.
- 886 Алчагларды көрән јаман ишләри,
Кәрәк сындырылсын ганлы дншләри.
- 887 Учуз јатыб галыр гајада, дашда,
Ипәк әзизләнир јухары башда.
- 888 Жахшы тез јүксәлир, тәк чох гивмәтлидир.
Јаман дилә чөкүр, хылат адәтлидир.
- 889 Бурда әсл сөзү зәкалар демини,
Зәка төһфәсиндир ән дадлы јемини.
- 890 Жахшылыг — зирвәлир. Ләкин һәр киши,
Мәкәр көрә биләр бу јүксәк ини?
- 891 Лап јахшы олса да милгәтдә бир кәс,
Елменз, савадменз јүксәлә билмәз.
- 892 Аддолду сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Нә гәдәр вәсфләр гизаныб јахшы.
- 893 Бәс онун јохмудур бирчә иғсаны,
Бары бирчәсини кәстәрини... һаны?

ЕЛБАШЫНЫН АДДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 894 — Жахшы төһрифләнир, бәјләди гајда,
Јахшы хисләти ән вәсф олунмада.
- 895 Өмрүндә јахшылыг билмәјән илчаг,
Мәрдрәрә һәмниә мане олачаг.
- 896 Јаманлар чох јаман јахшы јашајыр.
Јахшылар голунда гаңдал дашыјыр.
- 897 Ким јахшылыг етсә јахшылыг тәнар,
Дарда да өзүнү сапар бәхтијар.
- 898 Бир күнлүк севничи фүрсәт биләнләр,
Јаман бир иш тутса ахырда ишләр.
- 899 Жахшылыг истәјән ким ир? Бил, еј јар,
Јахшы иш көрмәјән сәбб сәјәкләр.
- 900 Јаманлыг көрсә да јәһәнн галәләр,
Сизә дүңчаларча мәнәббәсин вар.
- 901 Сөјлә, еј јахшы дилә, сәңдән ким дәјәр?
Кәл бәри, гој дејим, галәси јадикар.

- 902 Бирчә күнмү кәрәк јахшылыг сәнә?
Хажыр, шөлә салар бүтүн өмрүнә.
- 903 Сәнә бу дүнјада галдығын ләззәт,
Верәр о дүнјада зилләт, мәшәггәт.
- 904 Јаманлыг, јахшылыг сол вә сағ чәһәт,
Солунда чәһәннәм, сағында чәннәт.
- 905 Јаман бу дүнјада бәлкә дә раһат,
Чәкәр о дүнјада зилләти јүз гат.
- 906 Јахшы бу дүнјада ситәм чәкәсә дә,
Јашар о дүнјада үлзи зирвәдә.
- 907 Јахшы ад-сан гојуб дүнјадан кетсән,
Әрзин ән хошбәхти өзүнү бил сән.
- 908 Көр нә көзәл демнш, көксүндә һүнәр,
Дүз сөзү ән бөјүк сәрвәт биләнләр.
- 909 Јаманлыг өнүндә јахшы иш көрән,
Һеч билсән, нә гәдәр өзәмәтлисән.
- 910 Еј јахшы, де көрүм ким дојар сәндән?
Ачмышам, һәмншә мөһтачынам мән.
- 911 Јахшылар көрсә дә мин гејлү-галы,
Разыјам, јанында гул кими галым.
- 912 Бөјлик әкәр мәнә јаманлыг етсә,
Атырам, ен, көтүр, ардынча кет сән.
- 913 Адамларын хулгү чох заман бир ох,
Һәләвәти аздыр, тәәссүфү чох.
- 914 Буна ујар демнш сөзүнү шаир,
Мәғзини аңласан, тәкәрсән тәдбир.
- 915 Јахшы вајсынармы көрсә јахшы иш?
Јаманлар чох заман пешманлыг чәкмиш.
- 916 Тәәссүф кәтирәр јаманлыг сонда,
Јаман гаршы да јахшы ол онда.
- 917 Јаманы мәдһ етмәк мүмкүнмү мәкәр?
Јаманы мәдһ едән көздән тез дүшәр.
- 918 Кәдалыг, алчагыг, аллаһсызлыг да,
Јаманлыг рәмзидир киди дүнјада.
- 919 Бәла да, мөһнәт дә чапсын атыны —
Јаманлар көтүрсүн мүкафатыны.
- 920 Көзәл инсаплара вурулуб да сән,
Нә чүр јахшылары әсф етмәјәсән.
- 921 Инсаплыг, сәхавәт, мәнфәәт пәдир —
Јахшы кишиләрдән колән төһфәләр.
- 922 Јахшылар чаһанда пәдир, дүшүн нә —
Јахшы адамлардан галан хозинә.
- 923 Достун јахшыдырса нә истәсә ет,
Кетсә буз гүтбүнә бузлағачан кет.

- 924 Севинч, арзу, не'мәт, вар-дөвләт, јатыр —
Јалныз јахшыларын мүкафатыдыр.
- 925 Дәрк ет бу сөзләри, чәнаб Ајдолду,
Сордуғун суала чавабым олду.
- 926 Ајдолду јер өпдү, тә'зим едәрәк:
Јахшы сијасәтли еј тәбәррик бәј.
- 927 Чаһана һөкм етдин, јүз илләр јаша,
Јалныз фәрагәтлә өмрү вур баша.
- 928 Бөјләр ајрылмасын бөјүклүјүндән,
Сәадәт әјилиб өпсүн үзүндән.
- 929 Елләрә һөкм елә өз гүдрәтиндән,
Бөјлик мөһкәмләнсин өзәмәтинлә.
- 930 Ахар сулар кими арзун чағласын,
Вар-дөвләт ганьны ачсын, бағласын.
- 931 Башындан төкүлсүн севинч, сәадәт,
Кәбәрсин дүшмәнви, көзүндә һәсрәт.
- 932 Динлә, пәләр дејир хидмәтчи киши,
Хидмәт сәјәснлә доғуб Күнәши.
- 933 Таңырма, таңынсан мәрдләрә таңын,
Мәрдләр јердә гојмаз һағлынын һағгын.
- 934 Јалныз сәхалинын хидмәтини гыл,
Евини зәр, күмүш, даш-гаш каны бил.
- 935 Хәснәсә, ачкөзә хидмәт гылма һеч,
Сонра вајсынапта кеч олачаг, кеч.
- 936 Хәснә өзүндән дә рузу әспркәр,
Өзкөјә зәррә дә гыңармы мәкәр?
- 937 Битириб сөзүнү кетди Ајдолду,
Үз гојду евинә, кефи дурулду.
- 938 Кетди өмрү-күнү бир кешмәкешдә —
Кечәләр ујгула, күндүзләр ишдә.
- 939 Чәкди елбашыны онун гүдрәти —
Сонсуз сәдагәти, бөјүк хидмәти.
- 940 Күнләр кәлди-кечди... күнләр вәфасыз,
Ајдолду үзүг чалышды јалныз.

ДАНЫШМАГМЫ ЈАХШЫДЫР, ЈОХСА СУСМАГ?

- 941 Елбашы достуву чағырды бир күн,
Көрчәк јер көстәрди әјләшмәк үчүн.
- 942 Әјләшди, көзүкү дикәрәк јерә,
Сусду, динмәмәјә сөз верә-верә.

- 943 — Нә үчүн суурсаң, нәдир бу сүкут?
Дилини дишинлә тутмусанмы, тут.
- 944 — Гәзәб һејкәлисэн, ај бәјләр бәји,
Сизи көрәнләрин кедәр үрәји.
- 945 Елбашы диндириб сөз сорушмамыш,
Нечә ағыз ачым мән башы батмыш?
- 946 Сөз соруш, чаваб ал... бөјләди гајда,
Башга мүамилә јохдур дүнјада.
- 947 Кимсә бир кимсәни чагыртдырыбса,
Јеридир, илк дәфә өзү дил ачса.
- 948 Сөз сорушулмамыш үјүдән кәсә,
Ја наггал сөјләнәр, ја да кәвәзә.
- 949 Кимләр сајылмада ахмаг, ја дәли —
Бәј сөз сорушмамыш дил ачан дилли.
- 950 Гочалар јанында сус, һәлә кәнчсән,
Сағ галмаг истәсән, кәс дилини сән.
- 951 Дилини-дилләри алтында сыхаң
Фарағат јашајан нә сөјләр, аман:
- 952 Гара баш јагысы узун дилди, дил,
Көр нечә баш јемини бу хырда гатил.
- 953 Дилини сахла ки, батмасын башын,
Јохса баш јејәчәк сөзлү фәррашын.
- 954 Елбашы сөјләди: — Анладым, дәдә,
Чәтиндир диллинин сүкуәти дә.
- 955 Сүкут көзләмәли ики кимсә вар,
Бириси наданлар, о бири лаллар.
- 956 Лалын дили батмыш, өзү фагыр кәс,
Надан өз дилини динч гоја билмәз.
- 957 Гыфыллы олмалы наданын дили,
Алим азадлығы — дүнјанын дили.
- 958 Алим сөзү кәрәк јерә су кими,
Сују олан чөлләр күлшән дејилми?
- 959 Зәка нәһәнкинин сәси кәм олмас,
Зүлал булагыдыр, чағлар, азалмас.
- 960 Алим күл битирәи сәһраја ошар,
Газсан һарасыны орда су чағлар.
- 961 Јанар чөл кимидир наданын көнлү —
Дәрја кәтирсән дә битмәз бир күлү.
- 962 Ајдолду сөјләди: — Дүз анладым ки,
Неч ким сахлајамас дил јыкәи кәси.
- 963 Мүдрик кишиләрә јарамыр әрәз,
Кәрәкли сөзләри дәфи етмәк олмас.
- 964 Кәрәкли кәсләрдән сөз алмаг кәрәк,
Сөз сорушмасалар сирри һифз едәк.

- 965 Сөз сормаг — еркәклик, чаваб — зәифә,
Кәрәк чаваб вериб Захасаң кефә.
- 966 Көрсүн зәифәни кәрәк еркәк әр,
Бу шириң вүсәлдан чүт оғул төрәр.

ЕЛБАШЫНЫ АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 967 — Анладым, сөзләриң доғрудур тамам,
Јенә сорушмалы бәр сөз сорурам.
- 968 Сөјләдиң нәләди дилиң зәрәри,
Бәс онун дәјәри, бағы, бәһәри?
- 969 Дилиң бәласындан горхсајдың өзүң,
Итәрди, батарды мәнсулдар сөзүң.

АЈДОЛДУНУК ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 970 Сөзүң фәјдасыны алмамаг кәрәк,
Дили вәсф етмәјә гадирми үрәк?
- 971 Јава сөзләр чыхар иадаң дилиндән,
О асылсын кәрәк һејваң дилиндән.
- 972 Јава сөз, јава дил өз дүшмәнидир,
Өз башыны јејән дилиң сәһнидир.
- 973 Јава сөз евинә јас кәтирир, јас,
Сөз сөјлә, овчунда бәрг вурсун алмаз.
- 974 Дојса чаһил гарны јатар өкүзтәк,
Јава сөзләр дејиб... гој көнсүн кәрәк.
- 975 Јесә, дојса, јатса бәсидир, бәси,
Нәфсиниң көләси, богаз көләси.
- 976 Чисм, чан јашајыр гоша, бәрабәр,
Алим чисминдән чох, чаныны көзләр.
- 977 Гулагдан кирән сөз чан пајыдыр, чан,
Чисмини чисм пајы кечир бәгаздан.
- 978 Билијин икичә әләмәти вар,
Ким ону гавраса үзүғ јашар.
- 979 Бири дил, о бири богаз, јәниң нәфе,
Арифди бунлары фәһм еләјән кәс.
- 980 Нәфсинә, дилиңә салыб олмалы,
Хошбәхтдир јашајал бу чүр мәнәли.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 981 — Сағ ол, дәрк еләдин вердијин дәрси —
Нәјмиш сөзүн эсли, сөзүн бәһрәси.
982 Бәс сөз һардан кәлир, һајана кедир?
Кәл ач буһлары да еј сөзү гадир.
983 Һарда сусмағ кәрәк, һарда сөз демәк —
Кәл ач буһлары да еј эәкалы бәј.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 984 Сирди мәним үчүн, башдан-баша сир —
Сәсләниш — бир һиссә, сөз — он һиссәдир.
985 Доғгузу дејилир, бири сәсләнир,
Дејилмишин мәғзи чанда бәсләнир.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 986 — Сән мәнә де сөзүн нәтичәсини —
Фајданын, зәрәрин дәрәчәсини.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 987 — Сөзү дүрүст десәи чох фајдасы вар,
Саһибини јердән әршә галдырар.
988 Сөз санки галдырыр топрагдан әршә —
Гујунун дибиндән гызыл Күнәшә.
989 Нитг едә билмәјән дил дәнәр нәјә —
Ендирәр һисаны дағдан дәрәјә.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 990 — Сөзүн чоһу нәдир, сөзүн азы нә?
Ачыб бу әсрары мәнә десәнә!

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 991 Үрәјә чатыбса дејилмәјән сөз,
Одур сөзүн чаны, еј бәхти күндүз.

- 992 Бәс сөзүн азы нә? Сорушана сән,
Сорғусу бојдача чаваб верәсэн.
993 Бу фе'лә бәһзәтди сөзүнү шаир,
Нур сачды, аг етди үзүнү шаир.
994 Сорушана сөјлә сөзүнү јығчам,
Дүшүн-дашыи сөјлә, кәстәр еһтирам.
995 Чох динлә, аз даныш. Артыг сөз демә,
Мејдан вермә сөзә. Мејдан вер елмә.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 996 Елбашы сөјләди: — Анладым сәни,
Јенә бир сөзүм вар, акаһ ет мәни.
997 Чин сөзү, мәрд сөзү кимдән ешидәк?
Сөзү кимә дејәк, буһу ач кәрәк.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 998 Сөзү динлә, гору ән бөјүк сә'јлә,
Алимдән ешидиб надаиә сөјлә.
999 Бөјүкләрдән ешиг үрәкли сөзү,
Өтүр кичикләрә кәрәкли сөзү.
1000 Сөзү чоһ-чоһ динлә, фәгәт аз-аз де,
Дәшиз чанда кәрәк, дамла дилиндә.
1001 Алим ола билмәз чоһ данышанлар,
Амма чоһ динләјән алим дә олар.
1002 Елмдән узағдыр фүзул, кәвәзә,
Аз сөзлү алимләр вәһрәтдир бизә.

ЕЛБАШЫНЫН АЈДОЛДУЈА СУАЛЫ

- 1003 -- Анладым фикрили доғрулуғунун,
Јенә бир сорғум вар, шәрһ елә буһу:
1004 Сөзү ачмағ кәрәк, јохса кизләтмәк?
Дилә ерк, азалдыг, ја душтаг етмәк?

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1005 Ајдолду сөјләди: -- Достум, гулаг ас,
Дил сөз ишләтмәсә елм ашкар олмаз.

- 1066 Һәр вәсфин, сөјүшүн өз мөгамы вар,
Нитги сөймәк олар, әймәк дә олар.
- 1067 Тәк, ваһид Таңрынын мөвчудлуғундан
Дилилә бәһс ачыр бу гәдәр инсан.
- 1068 Бајат хәлг еләмиш жүз мин һәјаты,
Јүз мин дә вәсф едир бир тәк бајаты.
- 1069 Чанында чан олан һәр бир фәрд үчүн,
Бир дил, бир дә көнүл әсасдыр.
- 1070 Чан дили јаратды, дил исә сөзү,
Сөзү әјриләрин сөбүр күндүзү.
- 1071 Сөзү сәрраст десән, оддур кәсәри,
Сөзү әјри десән, өл, еј өләри.
- 1072 Сөзүн доғрудурса, даныш ешг илә,
Сөзүн јаландырса, кизләт, дәфн елә.
- 1073 Нитгин батса сәнә лал дејәрләр, лал,
Чох данышсан — јашшаг, кәвәзә, наггал.
- 1074 Бәшәрин дүшмәни кәвәзәләрдир,
Сахалы кишиләр чох шејә гадир.
- 1075 Елбашы шадланды гулаг асдыгча:
— Јардым ет, еј Таңры, еј башы уча!
- 1076 Әзиз, меһрибаксан, еј улу ағам,
Сәнин дуачынам, не гәдәр сағам.
- 1077 Мәнә сәндән јетди мин-мин јахшылыг,
Күнаһкар гулуғам, ибадәтим јох.
- 1078 Мәни говушдурдун сәадәтимә,
Бу раһат дүнјама, вар-дөвләтимә...
- 1079 Нечә шүкр едим ки, ачиздир дилим,
Шүкрүнү өзүн ет, олсун тәсәллим.
- 1080 Елбашы ачараг хәзинәсини,
Верди һәр мөһтачың өз төһфәсини.
- 1081 Елбашы достуну әзизләјәрәк,
Нечә ән'ам верди, алгыш дејәрәк.
- 1082 Она бәхш еләди вәзирлик. Ә'ла —
Бајрағы, дамғасы, нагарасыјла.
- 1083 Ону бүтүн јурда һөкмран етди,
Дүшмәни диз чөкдү, јабаны кетди.
- 1084 Бу јени дөврандан күл дәрә-дәрә,
Ајдолду баш олду бүтүн ишләрә.
- 1085 Елбашыја мин-мин дуа гылараг,
Күл ачды, бар верди, зәнкинләшди халг,
- 1086 Сарды бәхтијарлыг ели-улусу,
Бир јердә долашды гурд илә гузу.
- 1087 Гурулду мүкәммәл, адил сијасәт,
Чохалды вар-дөвләт, кетди мәшәггәт.

- 1028 Кечди күнләр, ајлар бу минвал илә,
Абадлыг јар олду өлкәјә, елә.
- 1029 Јени вилајәтләр, кәндләр јаранды,
Хәзинә гызылдан алышды, јанды.
- 1030 Елбашы севинди, тапды һөләвәт,
Чаһанда авазы һамыдан буләнд.

БӘХТИН ВӘ ДӨВЛӘТИН ВӘФАСЫЗЛЫҒЫ

- 1031 Һәлә дүнәндәк о ағбәхт иди,
Итирди тәхтини, гарыды бәхти.
- 1032 Алим нәләр дејир бу фе'лә данр:
Не'мәт бол оларда гисмәт түкәнир.
- 1033 Чагырыр бу дәмдә кимсә бајаты:
Не'мәт ашыб-дашыр, чатыр көч вахты.
- 1034 Бурда һөкм вермиш зәка күрсүсү:
Надана көз олар алимин сөзү.
- 1035 Јыхылан јүксәлди, учалан енди,
Јүрүјән дајанды, нурланан сөндү.
- 1036 Еһтијат вахтыдыр, ајыг ол еј бәј,
Түкәнән түкәниб, дәрин кедәчәк.
- 1037 Ајдолду хошбәхтди һачандан бәри,
Нејһат, кәлди чатды вида дәмләри.
- 1038 Бәдрләнини Ајы ичәлди, сөндү,
Барлы јайдан сонра гышмы көрүндү?
- 1039 Јарышан мөзачлар гатгарыш олду.
Бирисн дирчәлди, бәши һеч олду.
- 1040 Јемәкләр иштаһа бәла кәсилди,
Хәстәлик көнлүндәи һәр зөвгү силди,
- 1041 Позулду мөзачы, кетди тағәти,
Бүкүлдү, алчалды сөрв гамәти.
- 1042 Пәһливан бојуну хәстәлик бүкдү,
Јыхылды јатага, кәз јашы төкдү.
- 1043 Јыгышды һәкимләр, ганад кәрдиләр,
Нәдир бу хәстәлик--суал вердиләр,
- 1044 Деди бә'зиләри: -- Гаң тутуб ону,
Кәл һәчәмәт гојаг, азалдаг ганы.
- 1045 Деди бә'зиләри: -- Шәрбәт ичирдәк,
Гурујуб... чијәри јумшалтсын кәрәк.
- 1046 — Хајыр! Күлаб верәк! — деди бириси —
Азалыб чанында шәһди-ширәси.
- 1047 Нечә дава-дәрман, мөлһәм алдылар,
Һәр не кәрәкдирсә ишә салдылар.

- 1048 Неч бири, неч бири вермәди фајда,
Кәсилдә мөдары, сөндү һушу да.
- 1049 Динлә, нәләр демиш тәдбирли инсан,
Сән тәдбир әһлини һамыдан баш сан.
- 1050 Истәр шәлиса¹ тап, истәр Митридуc²,
Истәр чурни³, укиг⁴, истәр тәрјак⁵, буз.
- 1051 Истәр дуахан тут, истәрсә тәбиб,
Һансы кедән шәхси сахлаја билиб?
- 1052 Еј саламат кәзән, гафил олма сән,
Бу күн сағ олсан да, сабаһ өлүсән.
- 1053 Елбашы ешитди досту бәрк јатыр,
Хәстәлик аз гала чан алмагдадыр.
- 1054 Кетди, Ајдолдуну көзүлә көрдү,
Нәбзини динләди, һалыны сорду.
- 1055 Хәтрин нә истәјир, нечәдир көнлүн?
Јатмысан... дејәсән јахшысан бу күн.
- 1056 Ајдолду сөјләди: — Бир аз тохта, дур,
Мәни бир дәрд тутуб — дәрманы јохдур.
- 1057 Мәним дүз ишләрим әјилди бирдән,
Көзләрим ачылмыр гәмдән-гәһәрдән.
- 1058 Шадлыг кәтирәрди һәр доган күнүн,
Инди зүлмәтдәјәм, башына дөнүм.
- 1059 Күвәнчим, севинчим түкәниб даһа,
Мәндән үз дөндәрди вәфасыз дүнја.
- 1060 Шадлыг, арзу, не'мәт архада галды,
Әләм, гајғы, мөһнәт чанымы алды.
- 1061 Сәндән ајрылырам, көзләримдә гәм,
Һәсрәтлә, мөһнәтлә өлүб кедирәм.
- 1062 Халгын башбиләни, мәрдләрин мәрди,
Бу күн сағ олсајды нәләр дејәрди!
- 1063 Нечә јахшы олар: күнләр өтмәјә,
Кәлә бәхтијарлыг, бир дә кетмәјә.
- 1064 Көр нечә јараңыр гызыл тағ бәјә,
Сағ-саламат гала, адам өлмәјә!
- 1065 Көнчлик илләриндә күнәшдик, ајдыг,
Еј каш өмүр бөјү гочалмајајдыг.

^{1, 2, 3, 4, 5} дәрман, мөһнәт адлары.

ЕЛБАШЫЈА АЈДОЛДУНУН ЧАВАБЫ

- 1066 — Бурах бу сөзләри! — деди елбашы —
Бөјлә чиј данышма, еј бағрым башы!
- 1067 Адам сағалар да, хәстәләнәр дә,
Мәкәр тәкчә бизик дүшән бу дәрлә?
- 1068 Һардангы дилиндә бу сөнүк сөзләр?
Адам өз көнлүнү позармы мәкәр?
- 1069 Мән сәнә күвәниб иш көрмүшәм... сән
Ишаллаһ, сағалыб дүзәләчәксән.
- 1070 Бағрыма од салма, данышма бу чүр,
Бајат шәфа верәр, она мин шүкүр.

АЈДОЛДУНУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1071 — Бәхтијар елбашы, бир дајан, бир дур,
Бу дәрдин чарәси, дәрманы јохдур.
- 1072 Һәр кәләп, әлбәттә, бир күн кедәчәк,
Көјөрән солачаг, галхан енәчәк.
- 1073 Даг башы дәрәнин дибн мөһтачы,
Севинч гәм кәтирир, ширин дә ачы.
- 1074 Дәјишди сөзүмүн, ағзымын дады,
Бәдәшим руһума вәфа гылмады.
- 1075 Буу билдирмишәм һеј дөнә-дөнә,
Көнүл раһатлығын көрәкдир мәнә.
- 1076 Десәләр јох өлүм... буна инанма,
Әлбәттә, өлүрәм... шүбһәли санма.
- 1077 Бурахыб кедирсә дүнја әлини,
Ғынама, һиамсыз сајараг мәни.
- 1078 Чәфа чәкмишәмсә мән тутма бу күн,
Даһа чәфалыдыр дүнја сән үчүн.
- 1079 Сән дә өләчәксән мәндән сонра, бил,
Инанма дүнјаја, еј дили гафил.
- 1080 Мәни хидмәтсиз дә әзизләмисән,
Һејиф, хидмәтими көрмәдин неч сән.
- 1081 Билирәм көнлүнчә дејил бу ишим,
Тәкрарланмајачаг хеднш-кәлпшин.
- 1082 Өлүрәм, әрклија һәсрәт, тамарзы.
Гачмага бир јер јох, далмага арзу.
- 1083 Јох идини, јарагды, хәлг етди мәни,
Сүдәмәр балајдым, бөјүтдү мәни.
- 1084 Тәртәмиз үзүмдә саггал көрүндү,
Гара гузғун идим, ағ гуша дөндүм.

1085 Ох кими гамәтим нечә әжилди,
 Һәјәтым түкәнди, әчәлим кәлди.
 1086 Алим көзәл демиш гәмли, гурурлу,
 Ешит бу кәламы еј үзү нурлу.
 1087 Ағ гуш мөгамына кәлиб чатаңлар,
 Ағаңпаг ишыға дәйсә, јери вар.
 1088 Қимин ки, әжилди чинар гамәти,
 Кәрәк сәфа чыхсы, булсун фүрсәти.
 1089 Ағ сачын, саггалын әбәсдир демә,
 Һазыр олмалысан, вахтдыр өлүмә.
 1090 Анмыш бу мөгамы, сөз демиш шаир,
 Буну сән дә гавра, еј гоча, еј пир!
 1091 Өлүмдән сорагдыр ағаран сачлар,
 Ајыг ол, әлиндә сәи фүрсәтин вар.
 1092 Је, нуш ет дүијаңын не'мәгләрини,
 Сабаһ өлүм кәлиб јејәчәк сәни.
 1093 — Тәләсмә, сәбр гыл, достум Ајдолду,
 Сәһвинин сәбәби кәсәллик олду.
 1094 Һәр хәстә көчсәјди дүңјадан әкәр,
 Дүңјада галмазды рузу јејәнләр.
 1095 Бајат бу дәрдинә шәфа верәчәк,
 Руһуну динч сахла, көңлүнү ипәк.
 1096 — Еј рәббим, сән езүн вер шәфа! — дејә.
 Галдырды әлини елбашы көјә.
 1097 Әләмлә, кәдәрлә гәлхды јериндән,
 Јөнәлди сараја мә'јус, пәжмүрдә.
 1098 Мал-тавар пәјлады јетим-јесирә,
 Умуд вар, бу сәха кәлир кәтирә.
 1099 Өлүмү өлдүрә биләрми күмүш?
 Әрләр чан јолунда хәзинә төкмүш.
 1100 Вар-дөвләт өлүмү јубатсајды кәр,
 Варлылар дүңјада һеч өлмәздиләр.
 1101 Ајдолду сарсылды, гызылды үмид,
 Гојду әлләрини гојнуна сакит.
 1102 — Еј мисилсиз өмрүм! — кәлди фәрјада,
 Көзәл кәпчлијими зермишәм бада,
 1103 Ешсиз һәјәтымы гафил кечирдим,
 Икидлик чағымы фәнаја вердим.
 1104 Бир илдырым кими тез өтдү өмрүм,
 Инди әчәл чатыб, ај өмрүм-күнүм!
 1105 Јығдын ачкөзлүклә дөвләти, малы,
 Өзүм мәһв олурам, дүңјалар галыр.
 1106 Әлими, дилими узун етмишәм,
 Инди чатмыш әчәл, нәфәсим дә кәм.

1107 Дејинди, вајсынды, хејли ағлады,
 Мин әфсус, өлүмә чарә булмады.
 1108 Инсан нә гәдәр ки, чатмајыб кама,
 Бә'зән һәсрәт галыр ешгә, илһама.
 1109 Әһдинә чатырсан, демәк, һәјат вар,
 Чох заман һәјатда сөнүр арзулар.
 1110 Вар-дөвләт инсанын өртүр көзүнү,
 Көјдәң үстүн тулур бә'зән өзүнү.
 1111 Азча јүксәлдими мәгрур давраныр,
 Јалныз әчәл вахты галхыр, ојаныр.
 1112 Јесә, ичсә, дојса, «мәнәм, мән!» дејәр,
 Ачса, зәһримар да, зөгүм да јејәр.
 1113 Безәр күлфәтиндән, әзијјәт чәкәр,
 Тапса севдијини јенә дәрә чәкәр.
 1114 Вајсынды Ајдолду, чәкди дәрин аһ!
 — Мән сәни јолуғу итирдим, аллаһ!
 1115 Гызылы, күмүшү јығдым бир јерә,
 Нечин пәјламадым јетим-јесирә?
 1116 Вахтында бөлмәдим дөвләти-вары,
 Сөјдүм дә, дөјдүм дә күнаһсызлары.
 1117 Хејирли ишләри көрмәк кәрәк,
 Онда нур сачардым барлы ағачтәк.
 1118 Бу күн вајсынмағыи нә мә'насы вар?
 Кәлиб башым үстә дајаныб кафтар.
 1119 Инсана меһрибан, доғру сөзлү әр.
 Көрүн нәләр демиш, ешитсин бәшәр.
 1120 Өлүмә ачыгдыр бүтүн гапылар,
 Гапыдан кирмәјән мәкәр тапылар?
 1121 Сөјлә өлүм нәдир, јашајыш нәдир?
 Мән һардан кәлирәм, јол һара кедир?
 1122 Тәкрар өлмәјәми, нечин доғулдум?
 Јохса, аглашмаја сәбәбкар олдум.
 1123 Дүңјада өлүмдән әмансыз нә вар?
 Мәним дә үстүмдәң әсди бу рүзкар.
 1124 Көрмүш бу мөгамы, сөз демиш шаир,
 Көзү ачыланлар ону динләјир.
 1125 Дүңјада өлүмдән әмансыз нә вар?
 Балы зәһримара чевирән рүзкар!
 1126 Өлүм бир гаранлыг учурумду ки,
 Көрүнмүр, әлиндә һеч јохдур диби.
 1127 Даим өз сөзүнү удан сахтакар,
 Бу күн вәсијјәтин нә мә'насы вар?
 1128 Ујуб не'мәгләрә еј гафил јатан,
 Әчәл көзләрини ачдымы бир ан?

- 1129 Сәрвәтдән, шәһрәтдән доймажан ачкөз,
Инди эчәл кәлиб... бузур сөз де, сөз.
- 1130 Пул үчүн мин дона кирән фитнекар,
Гара јер алтында баҗрын чатдајар.
- 1131 Бу халга күлмүсән өмрүн бојунча,
Инди эчәл кәлиб... агла дојунча.
- 1132 Динлә, нөләр демиш алим сәнәткар,
Хәлгә хејир верән хошбәхтлик тапар.
- 1133 Қим ки, өнәм верир јахшы бир ада,
Јаманлыг етмәсин ики дүнјада.
- 1134 Сәнин ки, хилгәтиң көзәлди бунча,
Сөзүн дә, өзүн дә уча ол, уча.
- 1135 Ајдолду ағлады, кәлди фәрјада,
Һејһат фәрјадалары вермәди фајда.
- 1136 Гардашлар үстүнә зәр сача-сача,
Гызыл-күмүш верди ача-мөһтача.
- 1137 Көјләрә көз дикди: — Еј улу агам,
Сәнә, јалһыз сәнә таһыначағам.
- 1138 Мәни сән јаратдын, вердин пәрвәриш,
Өмрүм фејзин имиш, сәхавәтинмиш.
- 1139 Ибадәт гылардым сәнә о ки вар,
Кәсир нәфәсимә эчәб — бу кафтар.
- 1140 Өлүмдән гачыш јох... дүшүнмәк чәтин,
Мәнә нәсиб олсун сәнин рәһмәтин.
- 1141 Јаман ишләр көрдүм бир заман, динлә,
Әфв елә, рәһм елә мәрһәмәтинлә.
- 1142 Јавалыгда кечди һојатым, әфсус,
Бөјлијим угурсуз, дөврүм угурсуз.
- 1143 Кәсди сөзләрини, бүкүлду бојну,
Ахытды көз јашы, көрчәк оглуну.

АЈДОЛДУ ОГЛУ ӨКДҮЛМҮШӘ ӨЈҮД ВЕРИР

- 1144 Бирчә оглу варды -- мәррибан, кичик —
Бағчада јеничә күлән гөпчәчик.
- 1145 Әсли тазә баһар, ады Өкдүлмүш,
Үзү Күнәш кими, фе'л-әтвары хош.
- 1146 Чағырды јашына ата оглуну,
Көз јашы ахыдыб сәһады ону.
- 1147 — Мән өлүб кедирәм... чан балә, динлә!
Бүтүн варым-јохум галыр тәк сәнә.
- 1148 Мәним көз ишығым, бирчә баламсан,
Мән видалашырам, есан гал, есан.

- 1149 Түркүн түрк кәламы көнүл сазыдыр,
Һәр кәсин көз нуру оглу-гызыдыр.
- 1150 Ағ үзү саралдар оғул-гыз гәми,
Дибсиздир сонсуз бир учурум кими.
- 1151 Қимин оглу-гызы, катыны варса,
Әчәли чатаңда батмазмы јаса?
- 1152 Ата өвлад үчүн чан јандырар, чан,
Өвлад тез чыхарар атаңы јаддан.
- 1153 Гулаг ас, чан бала, еј долмуш булуд,
Унутма сөзүмү, мәнә көнүл тут.
- 1154 Мән ата олмушам бир өмүр сәнә,
Адым Ајдолду, бах, нәзәр сал мәнә.
- 1155 Өмрүмүн бадәси чирнылыр даша,
Мән өлүб кедирәм... тәки сән јаша.
- 1156 Јашамаг шириндир, өлүм чох ачы,
Јохдур гачыш јолу, чарәм әлачым.
- 1157 Һејран көнүл вердим мән бу дүнјаја,
Мәндән гачыб дөңдү о, бивәфаја.
- 1158 Сәсләди јашыңа, аадатды мәни,
Мән көнүл верәңдә о атды мәни.
- 1159 Дүнја чәфа гылды, гарыды бәхтим,
Бары сән аядама, еј тачү-тәхтим!
- 1160 Кәрәкли ишләри бир јана атдым,
Кәрәкәңиз ишләрлә башымы гатдым.
- 1161 Бир әсим јел кими совушду өмрүм,
Аләми көрмәмиш өлүмү көрдүм.
- 1162 Малым-мүлкүм галыр. Галсын да, гәм јох,
Һејһат, әлдән тутан бир кимсәнәм јох.
- 1163 Нә демиш өлүмү дүшүнәп иһсан,
Дүшүнүб бир азма үшүнәп иһсан.
- 1164 Өлүмү көрәңдә мәнв олду кетди,
Шаһрин пәһамы, алимин елми.
- 1165 Өлүмүн чајнағы нечә амансыз,
Бағры парчалајыр гансыз, имансыз.
- 1166 Өлүм — ән әзазил, јыртычы чәллад,
Дагы дәрә етдин, абады бәрбад.
- 1167 Анмыш бу әһвалы бир бөјүк шаһр,
Ән дүрүст, ән доғат сөзләр демишдир:
- 1168 Сөјләјин аләмдә ким вар — һијләсиз?
О һансы һијләдир олсун чарәсиз?
- 1169 Һијлә, тәдбир, чарә һәр шеј үчүн вар,
Јалһыз һијләсиздир өлүм — о кафтар.
- 1170 Оғул гулаг асды өз атасына,
Дил ачды, јетишсин сөз атасына.

- 1171 — Ата, ојлағындыр бу сәма, бу јер,
Сәнә бир сөз дејим, мәнә чәваб вер.
- 1172 Бу киди дүнјада чох јашадын сән,
Сәнәт, елм өјрәнән зәка әһлисән.
- 1173 Чох шеји өјрәкиб сынамысан да,
Өмүр кечирмисән бөјүк чаһанда.
- 1174 Еј елмин, идракын јакын сирдашы,
Сәндә чарә вармы өлүмә гаршы?
- 1175 Јохса башга чарә, хәзинән ки, вар —
Гызылын, күмүшүн, пулун бәргәрар.
- 1176 Пајла хәзинәни, тәхи өзүн гал,
Сонрадан тапылар алтун, чаһ-чөлал.
- 1177 Динлә, нәләр демиш көзү тох киши,
Дуз-чөрәк саһиби, сәха күнәши:
- 1178 Једир инсанлары, гешкәш вер һәр күн,
Ваз кеч, гызылындан баһадыр өмрүн.
- 1179 Вар-дөвләт тапылар, чан сағлығы јох,
Гуша һәјат кәрәк, дән олур аз-чох.
- 1180 Чан-баш саламатса, күл ачар диләк,
Гызыл да, даш-гаш да кедиб, кәләчәк.

АЈДОЛДУНУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 1181 Оғлум, чаным-көзүм, јакшы гулаг ас,
Сән бу чүр ишләрдән умудуну кәс.
- 1182 Гызылдан өлүмә бир чарә јохдур,
Елм дә хох кәлир, хох елә хохдур.
- 1183 Гызыл дада чатса... нә дәрди варды —
Султан, бәјләрбәји мин ил јашарды.
- 1184 Мәкәр хилас етди һикмәт, һәкми?
Голундан тутдуму алимин елми?
- 1185 Өлүмүн чарәси де киласдымы,
Һәкимләр әбәди јашамаздымы?
- 1186 Хәтир-һөрмәт билсә өлүм тез, ја кеч,
Тәбәррик пејғәмбәр өләрдим ич?
- 1187 Несабла бу гәдәр хәлги, бәшәри,
Вармы өлүм үчүн даим дипдири?
- 1188 Дүнја-меһманхана... кәләр, кәдәр кәч,
Филдир, әждаһадыр, дојмаз гарны һеч.

ӨКДҮЛМҮШҮН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 1189 — Ата, сән өлүмү дуз дүшүнмүсән,
Ағлына, зейнинә, фәһминә әһсән.
- 1190 Бәс бу зәка нәдир, гафиллик нәдир?
Көз јашын өзүнү иттиһам едир.
- 1191 Нә үчүн јығмысан бу гәдәр даш-гаш?
Вахтында верәјдин јохсуллара каш.
- 1192 Гафил јашамысан «Һејиф!» дејирсән,
Сөздә өз-өзүнү ејибләјирсән.
- 1193 Вур башыны даша, ган-јаш төк, чатда,
Инди нә фајда вар бунлардан, ата?

АЈДОЛДУНУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 1194 Мәним әһвалымдан ибрәт ал, оғлум,
Сабаһа һазырлаш, гурбанын олум.
- 1195 Мән гафил олмушам, сән олма гафил,
Һәр күнү, һәр аны бир гәнимәт бил.
- 1196 Бүтүн јаранмышлар өлүб дә кедир.
Һәлә тапылмајыб өлүмә тәдбир.
- 1197 Бүтүн өләриләр вахтын әсири,
Вахты чатан кими гурујур дири.
- 1198 Шаир буна ујғун сөз демиш инчә,
О сөз әбәдидир, өлмәзди мәнчә.
- 1199 Һәр бир өләринин бәллиди вахты —
Сон күнү, сон дәми, сон ихтилаты.
- 1200 Вахт кәлди — чатдымы, һәјат да сәнәр,
Сәни јола салан күнләр көрүнәр.
- 1201 Көр мән нә күндәјәм, ибрәт ал, оғул,
Галх, ајыл, өлүмә даим һазыр ол.
- 1202 Сәнсән бирчә дәрдим... Чан демәк асан,
Ахы кичик икән мәнсиз галырсан.
- 1203 Мәндән сонра јәғни јашарсан—чох-чох,
Мәним сәндән савај бир тәшвишим јох!
- 1204 Өвлады бөјүтсә ата зәһмәти,
Кечәр баласына ата хилгәти.
- 1205 Өвлад меһр кәрсә бир дә доғулар,
Ата-акасынын үзү әф олар.
- 1206 Өвлад јашајарса диғгәтдән кәнар,
Јәғни арсыз олар, јарамаз олар.
- 1207 Тәрбијә верәрәк атса һәјата,
Идрак әһли јанар өвлады ата.

- 1208 Өвладлар јетирмиш, дүнја көрмүш пир,
Тәрбијә һөкмүндән көрүн нә дејир!
- 1209 Кимин оғлу-гызы бөјүсә биар,
Ғалына өзү дә, јер-көј дә аглар.
- 1210 Башсыз галан өвлад—пачавра, чиндир,
Тагсыр өвладда јох, атасындадыр.
- 1211 Јаманса өвладың хулгү, хилгәти,
Демәли, көрмәјиб ата зәһмәти.
- 1212 Ата өвладына версә тәрбијә,
Ғаггы вар фәхр едә, «өвладым!» дејә.
- 1213 Көз гој өвладына, еј ата ме'мар,
Сәнә күлмәсинләр әскик адамлар.
- 1214 Бәхш ет өвладына елми, сәнәти,
Та ки, көзәл оясун хулгү, хилгәти.

ӨКДҮЛМҮШҮН АЈДОЛДУЈА ЧАВАБЫ

- 1215 — Сәнин гајғын илә дүшдүм һәјата,
Мәнимчүн һәр сөзүн өрнәкдир, ата.
- 1216 Сән кедәндән сонра јашараммы мән?
Дүшмәзми көзүмдән бу чөл, бу чәмән?
- 1217 Тәки бу дүнјада билиб јерини,
Ғанымда һисс едим диләкләрини.
- 1218 Даһа нә чарә вар, јетишсә эчәл?
Һәр әлиң јазысы—бир һөкми-әзәл.
- 1219 Ағламағ бәзәкдир худа әмринә,
Әмр кәлди, ағла—будур ән'әнә.
- 1220 Чохлары ағлајыб, аһ-фәрјад едиб,
Гојуб сәрвәгини, бирјоллуг кедиб.
- 1221 Билирдин дүнјаның нуч олдуғуну,
Нечин гафил галдың өмрүн узуну?
- 1222 Бир јерә кәлсә дә бүтүн дүнјалар,
Сәнә ики аршың без гисмәт олар.
- 1223 Гајғы чәкирсәнсә јашамағ үчүн,
Ағла, көз јашы төк, динчәлсин көзүн.
- 1224 Ағла, фәрги јохдур, дәнмәз өтән күн,
Даһа кечән кәлир—гаранлығ дөврүн.
- 1225 Тәшвишин мәнәмсә гәм чәкмә зинһар,
Мин бир тәшвиш кечир, нә фајдасы вар?
- 1226 Сән хәлг олунмусан јаранан өлүр,
Јалныз халигиндир әбәди өмүр.
- 1227 Мейрибан атамдың—чох шејә гадир,
Сәндән дә мейрибан Таңрым багидир.

- 1228 Сәни о јаратды. Верди вар-дөвләт,
Мәнимки дејилми о дөвләт әлбәт.
- 1229 Кичијә, бөјүјә бәхти, гисмәти,
Ғәдр, сизә гәдри о вермәдимми?
- 1230 Динлә, нәләр сөјләр алимин сөзү,
Динләсә ачылар наданың көзү.
- 1231 Мәрд сөздә илдырым, олмаз кәсәри,
Динлә, алт-үст елә кәсафәтләри.
- 1232 Иззәт ондан кәлир—улу Таңрыдан,
Әзизди, ваһидди, сонсузду Јәздан.
- 1233 Кичијә бөјүклүк, кәзсүзләрә нур,
Ғәдрсизә гәдр бәхш едән Одур.
- 1234 Оғлуну фәхр илә динләјир дејә,
Ајдолду әлини галдырды көјә.
- 1235 Худаја шүкр етди, көзүндә һөрмәт,
— Оғлума бәхш едиб ағыл, фәрасәт.
- 1236 Үрәјим сакитдир оғул сарыдан,
Сәадәт ичиндә јашајар мүдам.
- 1237 Көрүн, нә сөјләмиш зәка јолчусу,
Ғанса, тәшнәләрә бәхш еләјер су!
- 1238 Бајат кимә версә зәкавәт, билик,
Чатар мурадына о, һәмшишәлик.
- 1239 Әһдинә ким чатыр? Хулгу јахшылар,
Ај да, күн дә ону әзизләр, охшар.
- 1240 Кимин ки, јахшыдыр хулгү, хилгәти,
Ғушар сәадәти, ешги, үлфәти.
- 1241 Ајдолду әлини галдырды көјә,
Јалварды бајата мин шүкүр дејә.
- 1242 — Мин-мин мөвчудаты нечә јаратдың,
Ризгинлә һамының дадына чатдың.
- 1243 Мәни Сән јаратдың, вердин бәхт, кәрәм,
Күнаһкар гулунам, ибадәтсизәм.
- 1244 Мәни уча тутдун бу вахта кими,
Баһара чатдырдың диләкләрими.
- 1245 Вердин мин-мин не'мәт, арзу-кам, дад-там,
Сәндән чох разыјам, еј улу ағам!
- 1246 Мәнә һөкмүн чатды, кедирәм артыг,
Бирчә балам галыр, әрзә јарашыг.
- 1247 Мән өлүб кетсәм дә чаһан багидир,
Ону бәхтијар ет, она һәјат вер.
- 1248 Һәр ики дүнјада гаһмар чыхарағ,
Ағ күнә јахын ет, лис күндән узағ.
- 1249 Чатдыр јахшылыға, јамандан сахла,
Јемәјин, кејмәјин мөһтачы гылма.

- 1250 Мин бир дуа гылды сидги-үрөкдөн:
— Жарэб, өзүн көзлө залим фэлөкдөн.
- 1251 Динлэ, нэлэр демиш ағ сачлы бир эр,
Кишилик рэмзидир бу јахшы сөзлөр.
- 1252 Бајат кимэ версэ јардым, ииајет,
Һэр ики дүнјада тапар сәадэт.
- 1253 Танрыдан гисмәтин һидајет олса,
Верәчәк әһдини һэр ики дүнја.
- 1254 Чатса Бајат фәзли һансы хилгәтә,
Јетәр һэр нијјетә, арзу-не'мәтә.
- 1255 Буна ујғун демиш агил бир киши,
Инанса агилә дүзәләр иши:
- 1256 Танры кими севсә, јенәр чәтнини,
Јејәр ләззәт илә өз не'мәтини.
- 1257 Инанса Танрыја гуртулуш тапар,
Бәла гапысыны бирјоллуг тапар.
- 1258 Ајдолду сөјләди: — Анла, еј оғул,
Унутма өлүмү, даим һүшјар ол!
- 1259 Инанма дүнјаја, бир јелдир — һәдәр,
Дүнја не'мәтләри тез кәлиб-келәр.
- 1260 Бајата тапшырдым мән сәни бәрк-бәрк.
Истәсә һәлавәт, шәфгәт верәчәк.
- 1261 Будур, ајрылырам бу күн мән сәндән,
Көз јашым үзүмдән сүзүлүр дән-дән.
- 1262 Нәләр егмәлисән мәндән сонра сән,
Динлә, бирәр-бирәр ачыг дејим мән.

АЈДОЛДУ ӨКДҮЛМҮШӘ ӨЈҮД ВЕРИР

- 1263 Дилнилә, көнлүнлә тапын бајата,
Инанма, һазыр ол данм һәјата.
- 1264 Јахшы-јахшы ишләр бајат әмридир,
Јалһыз она тапын, онунду тәгдир.
- 1265 Һәр нә кәрәјинсә бајатдан дилә,
Ондан бөјүк күч јох, буну дәрк елә.
- 1266 Уча тут әмрини, ферманларыны —
Һәр ики дүнјада перәстарыны.
- 1267 Унутма өзүнү, гысалт диләши,
Һеч вахт һавалаһма, кәзмә фе'лини,
- 1268 Атылма алова вар-дөвләт үчүн,
Зора чеврилмәсин гүввәтин, күчүн.
- 1269 Јаһадын бир мүддәт, кедирәм ници,
Мәндән өрнәк кәтүр, нөвбә сәници.

- 1970 Мән јыға билсәм дә, јејә билмәдим,
Күнләрим тез етдү, бәһрә көрмәдим.
- 1271 Сәнә галап малым мәнә јүк олду,
Нуш олсун, раһат је, еј көзүм оду.
- 1272 Бачарсан, сәници вар-дөвләт, ад-сан,
Һәр ики дүнјада пак, үзүгсан.
- 1273 Бунча вар-дөвләти тута билмәсән,
Үзүн саралачаг, чыхыб әлиндән.
- 1274 Доғру ол камил тут фе'л-әтварыны,
Дүзлүкдә тапарсан ифтихарыны.
- 1275 Динлә, нәләр демиш доғру-дүзкүн әр,
Һәр ики дүнјада сәлиб һүнәрвәр:
- 1276 Раһатлыг истәсә киши... гој онда,
Динчлији ахтарсын доғрулуғунда.
- 1277 Сән бәјлик истәсән, инан, ај бала!
Она јетишәрсән доғрулуғунла.
- 1278 Һөкм етмәк истәсән бөјүк халга сән,
Доғрулуг јолуну көрәк сечәсән.
- 1279 Мәрдин дүзкүн олса хилгәти, иши,
Һәр ики дүнјада доғар Күнәши.
- 1280 Ајдолду сөјләди: — Ешит, сән бала,
Горун чөһөпөмдән јахшылыгыныла.
- 1281 Јалһыз јахшылыг ет, јамандан һәзәр,
Јахшы ол, ардыңча јахшылыг кәзәр.
- 1282 Ујма јаман ишә, парчалар сәни,
Јаманлыг иландыр, о чалар сәни.
- 1283 Меј ичмә, гошулма алчаглара сән,
Әмин кәз, өзүнү үлви биләсән.
- 1284 Бу ики хилгәтдән сәадәт гачар,
Ошун гапысыны јохсуллуг ачар.
- 1285 Полад дизләрини гиҗар кирини,
Ики нөв әчлафдан кизләт сиррини.
- 1286 Сөз кәздирәиләрдән һәзәр, әлһәзәр,
Көрүб билдијини аләмә чөзәр.
- 1287 Сыһанмыш мәрдләри мөһкәмчә тут сән,
Ондан јүз мәнфәәт, үлфәт көрәрсән.
- 1288 Сөз динлә, һәр сөзә инанма фәгәт,
Фаш етмә сиррини, мөһкәмчә кизләт.
- 1289 Өзүнү јахшы тут, һәсәд апарма,
Сәнә гәм кәтирәр бу ики әлма.
- 1290 Әјалы бош гојма, гапыны гапа,
Буну ганмајанлар фәлакәт тапар.
- 1291 Јады евә гојма, әјалы чөлә,
Гојма сыһанмамыш евинә келә.

- 1892 Чох да гајғы чәкмә, хүлгүнү кош тут,
Хош олсан, гоначаг овчуна јагут.
- 1293 Инди буна бәнзәр бир сөзү динлә,
Әмәл ет, дүз кәләр дүңја сәнинлә.
- 1294 Јаманчүн дөвләтин нә мә'насы вар,
Јохсулдур, дашса да о дөвләт, о вар.
- 1295 Һәјасыз һәрзәдән һәзәр, әлһәзәр,
Мин алгыш, аләми исмәтләр бәзәр.
- 1296 Тәләсмә, һәр ишдә чәм тап, сәбр елә,
Чатарсан әһдинә јалныз сәбр илә.
- 1297 Бәјә јахшы-јахшы хисләтләр кәрәк,
Тапса өмрү-күнү чичәкләјчәк.
- 1298 Дүзкүн ал-вер елә, иши дүз апар,
Дүзкүн олсан, сәни бәхт өзү тапар.
- 1299 Гору көзләрини аз је, һалал је,
Нәфсини, дилини сахла, һаггы де!
- 1300 Узаг ол, һазырса хәјанәтә халг,
Авам гијамына гарышма һеч вахт.
- 1301 Дилиндә кәзмәсин бәјләрин сөзү,
Јалныз јахшылығы көнүл вер, гузум.
- 1302 Нә өзүнү әскилт, нә өзкәсини,
Јалныз јахшылыг ет, боғ һәвәсини.
- 1303 Һансы јерә кирсән көр чыхышыны,
Көрмәсән, фәлакәт јејәр башыны.
- 1304 Ал өзүнү әлә гәзәбләнәндә,
Сәбри севинчи өндәдир өндә.
- 1305 Дөзүмлү кишиләр нә демиш, динлә,
Әјри иш дүзәләр сәбр етмәјинлә!
- 1306 Сәбр гыланларын учалар башы,
Гонар сағ чийнинә сәадәт гушу.
- 1307 Үз версә бир зилләт, мөһнәт, мәшәггәт.
Сәбр етсән, ардынча кәләр сәадәт.
- 1308 Бәхтин вә дөвләтин ашыб-дашанда,
Мәрд олсан, јашарсан азад чаһанда.
- 1309 Сәбр елә, сәбрдә әр хилгәти вар,
Сәбр едән көјә дә бир күн јол тапар.
- 1310 Дар күнү, өлүмү даим јадда тут,
Нә өзүнү, нә дә әслини унут.
- 1311 Дилиндән чыхмасын бирчә јалан сөз,
Сәни учуз едәр о накәһан сөз.
- 1312 Гоһума, гардаша мөһр сач бол-бол,
Бөјүјә, кичијә күләрүз, мәрд ол.
- 1313 Сүфрә ач, чөрәк вер, бикәнә дурма,
Һәр кәсин ејбини чәлд үзә вурма.

- 1314 Мә'бәдә сәчдә гыл, тапын аллаһа,
Итирмә өзүнү, батма күнаһа.
- 1315 Варын ашыб-дапса ловгаланма һеч,
Јамандан әлһәзәр, јахшылығы сеч.
- 1316 Вурулма дүңјаја, бу зөвг итәчәк,
Инанма сәрвәтә, кәлмиш, кедәчәк.
- 1317 Һәјата бәнд олма, кош бир јухудур.
Бәхтә бел бағлама, гуш кими учур.
- 1318 Күн кечир... күнләрин чөләнкни һәр,
Сүрәкли, үрәкли, кәрәкли иш көр.
- 1319 Меј ичмә, зинаја јол вермә әсла,
Фасигдән, мәккардан өзүнү сахла.
- 1320 Бу ики хассәдән сәадәт, гаچار,
Инсана кәдалыг јолуну ачар.
- 1321 Ешит, нәләр демни сынанмыш киши,
Чијниндә кәздирәр гызыл Күнәши:
- 1322 Меј ичмә, зинадан һәзәр, әлһәзәр,
Зина, меј далынча фәлакәт кәзәр.
- 1323 Меј сәни батырар мин бир күнаһа,
Түпүрәр үзүнә зина бир даһа.
- 1324 Сәнә дејәчәјим бунларды, оглум,
Унутма сөзүмү, гагадым, голум.
- 1325 Тутсан сөзләрни, јад етсән һәр вахт,
Севинчин артачаг, азалмајачаг.
- 1326 Ата өјүдүмү сев еһтирасла,
Үрәжиндә бәслә, унутма әсла.

АЈДОЛДУ ЕЛБАШЫЈА ӨЈУДНАМӘ ЈАЗЫБ ГОЈДУҒУНУ БИЛДИРИР

- 1327 Гојду гаршысына кағыз, мүрәккәб,
— Бисмиллаһ! — дејибән көстәрди әдәб
- 1328 Сәнин дәркаһындыр ән уча дәркаһ,
Јарадан бөјүдән, әфв едән аллаһ!
- 1329 Јаратды милләти, јүз мин хилгәти,
Ризгилә бәсләди бешәријјәти.
- 1330 — Ол! — десә хәлг едәр истәдијјини,
Онун ичадыдыр һәр көһнә, јени.
- 1331 Онун өз һөкмүдүр бүтүн арзулар,
Она кәрәк дејил нә јардым, нә јар.
- 1332 Өлүмә намизәд әманәти чох,
Дириләр өләри, она өлүм јох.

- 1333 Өзиз, пейгәмбәрә мөндөн мин салам,
Чатдырсын аллаһым ешиг, ештирам.
- 1334 Алсын саламымы сәһабәләри,
Ашкымы Танрыдан дүйсун һәр бири.
- 1336 Парлаг, узун јаша, хошбәхт елбашы,
Халга бах, әјниндә бәјлик гумашы.
- 1336 Ишим-күчүм тәкис, адым Ајдолду,
Тәкислик јыртылды, пейманәм долду.
- 1337 Сыхыр богазыны өлүм чарчысы,
Јох гуртулуш јолу, ничат һавасы.
- 1338 Мәни јахшы тутдуи гылдым инајет,
Мәнсә көстәрмәдик лајигли хидмәт.
- 1339 Сәнинчин јазырам бу мәктубуму,
Јүз-јүз һүммәтнә чавабым буму?
- 1340 Чаһан ишләринә бәләддим бир аз,
Сәнин ишләрини дүз көрдүм, устад!
- 1341 Инди дә јазырам вәсијјәтими,
Оху өјүдүмү, нәсиһәтими.
- 1342 Динлә, нәләр демиш мейрибан бир әр,
Мейрдир ән бәјүк инсани дәјәр!
- 1343 Мейрибан кишини мейри, сөз-сову,
Олсун сәнин үчүн бир овчу ову.
- 1344 Кишинин ән чини -- мейрибан киши,
Сөзүмә әмәл ет, чәгыр Күнәши.
- 1345 Елбашы, еј мәним чаным-чијәрим,
Сөзүмә әмәл ет, тачим, сәрвәрим!
- 1346 Әчәл кәлди чатды, мән көр нә һалда,
Тәәссүф, көз јашы вермәди фәјда.
- 1347 Инди кәрәјимдир ибадәтләрим.
Фәрјадым, аһымдыр бәд сифәтләрим.
- 1348 Галды гызыл-күмүш, чаһ-чәләл, бусат,
Онлардан гисмәтим—јалныз һесабат.
- 1349 Һәсрәтлә өлүрәм, һәсрәт фәјдасыз,
Кәсилән умудум сәнен бир јылдыз.
- 1350 Өлүм—биһтијәр. Шәксиз, шүбһәсиз,
Сиз дә арһамызча кәләчәксиниз.
- 1351 Сајыг ол, јахлашыр о кафтар башы,
Һәр бир тәдбирини көр јахшы-јахшы.
- 1352 Мәрдлик тохуму сәп, һәлә ки, сағсан,
Јохсула вар кәрәк, сәнә дә ад-сан.
- 1353 Зорла јох, ешиг илә ел гәлбинә кир,
Фәлинлә, дилинлә халгы севиндир.
- 1354 Динлә, нәләр демиш доғручул бир әр,
Һәлә чаһан икән һүшјар, сәфәрбәр:

- 1355 Өлүмә һазыр ол, чатмамыш, әчәл,
Хәстә јох, сағ икән ибадәтә кәл.
- 1356 Көз јашы нә верир әчәл чатанда,
Бүрүнүб кәфәнә јердә јатанда,
- 1357 Елбашы, пүхтә ол мөндөн сонра сән,
Фүрсәт дәмләрини вермә әлиндән.
- 1358 Һәр ишдә дүзкүн ол, јеткин ол бары,
Сәни алдатмасын дүнјанын вары.
- 1359 Јүрүт халгың үчүн адил сијасәт,
О вахт өз күнүн дә хош кечәр әлбәт.
- 1360 Гәсд етмә чаныңа беш-үч кәнд үчүн,
Атылма алова вар-дөвләт үчүн.
- 1361 Дүнјаның фәхрисәи она гул олма,
Вары башдан аман бир јохсул олма.
- 1362 Һәдсиз мөғрурланма, һаваланма чох,
Дүнја инашылаң бир шеј дејил, јох!
- 1363 Јахшыны јахшы тут, јамандан һөзәр,
Чалыш, кирләнемәсин овчундакы зәр.
- 1364 Хәбсиң, ачкөзү әт бир конара,
Вермә чәрәјини вәфасызлара.
- 1365 Галма ибадәтдән, күнаһдан сақын,
Ибадәтдән савәј јөхдур пәнаһын.
- 1366 Өлүм пусғудадча, унутма буну,
О сәни богмаманы өзүн бог ону.
- 1367 Адам һара гачса өлүм һаглајыр,
Сахланмаз олса да тутуб сахлајыр.
- 1368 Сајыг ол... нә гәдәр узун јашасан,
Јенә бу торпага јасланачагсан.
- 1369 Ким гачыб гуртулуб өлүмдән, һаны?
Ким јашаја биләб артыг бир аны?
- 1370 Дөврү, күнү, өмрү тутмуш дуранлар,
Јахшы бир мәсәлә јојмуш јадикар:
- 1371 Нәсилләр бир узун карвана охшар,
Нә гәдәр кетсә дә ахырда тохлар.
- 1372 Өвлад ки, атакың белиндән кәлир,
Мәнзили бир мүддәт ана бәтниндир.
- 1373 Елә ки, доғулду, тејулур ады,
Һеј чаныр, алтынла фәләјин аты.
- 1374 Күндүзләр бир чәрәк, кечә бир чәрәк,
Өлүмүнә доғру аларар фәләк.
- 1375 Бу дүнја бир бәјүк меһманханадыр,
Чыхдынмы сәфәрчи һансы јанадыр?
- 1376 Сәнә бу аләмдә иккәчә јол вар,
Дүшүн, һансы јолга чыхсан хош олар?

- 1377 Ишин битиб демэк јол кэлсә сағдан,
 Јолун солдан кэлсә дөј башына, јан.
- 1378 Дүнја бир тарладыр хошбөхт елбашы,
 Көрәрсән, јејәрсән дән јахшы-јахшы.
- 1379 Экдијин көјәрәр. Бичәрсән тәқрар,
 Нәр нәји верибсә тәбиәт алар.
- 1380 Ев јыхма, ган төкмә, өзкәни сојма,
 Бир күн диван тутур әчәл адама.
- 1381 Бәј олсан, гул олсан — јухудур нәр кәс —
 Кетдими, дүнјаја бир даһа кәлмәз.
- 1382 Рөјаја бәнзәјир өтән күнләрин,
 Бир рөјадан савај пәјин вар сәнин?
- 1383 Динлә, нәләр дејир, аныб кечмиши,
 Бајылдыгдан сонрә ајылан киши.
- 1384 Шаир буна даир гошуб ше'рини,
 Ал оху, дәрк елә сөз чөвһәрини.
- 1385 Ојағкәи кечирдин өмрү јухутәк,
 Онун нә фајдасы? Чаваб вер көрәк.
- 1386 Өмрүнә гошулду мин арзу-диләк,
 Намысы тәәссүф, кәдәр, күј-кәләк.
- 1387 Сағ икән фикирләи, еј дили-гафил,
 Өлүмә јахындыр дирилијин, бил.
- 1388 Ачлар гаршысында ач сүфрәни сәр,
 Әбәди јашајыр сәхәвәтлиләр.
- 1389 Инанма ордуја атлыларә сән,
 Ордудан, гызылдан фајда јох әслән.
- 1390 Өзүнү өзкәјә һәср етмә, гафил.
 Одланма, күл олма, өз гәдрини бил.
- 1391 Сәндән өнчә кәлән дүнја бәјләри,
 Көз јумуб кетдиләр. Көз јумма. Дирил!
- 1392 Бу өлүм сәни дә јахалајачаг,
 Фүрсәт дәмләрнини бурахмадан галх!
- 1393 Динлә, нәләр демиш зәка Күнәши —
 Дүнјанын ејбнини дәрк едән киши:
- 1394 Шор суја бәнзәјир бу дүнја малы,
 Ичирсән, дојмурсан, нәмләнмир дилин.
- 1395 Кәлкәнә бәнзәјир дүнја, еј гочаг.
 Кет, ардынча кәләр, гачсан, гачачаг.
- 1396 Бош саги кибидир дүнјанын иши —
 Верилән бадәнн итирир киши.
- 1397 Өзүн јахшылығы кәшф ет, еј гочаг,
 Бәји јахшы олса, јахшылашар халг.
- 1398 Јыгышыб сараја ач чанаварлар.
 Тәмизлә сарајы, еј улу сәрдар!

- 1399 Халг гузу сүрүсү, бәј дә баш чобан,
 Халг јашар, оларса чобан меһрибан.
- 1400 Чиловла иш вахты гәзәби, гејзи,
 Бәјләр гәзәб сачса позар бәјлији.
- 1401 Неч кәсә, неч вә'дә ачы сөз демә,
 Ачы сөз бәнзәјир кәр чөһәннәмә.
- 1402 Тәдбирли, тәмкинли, динч, мүлајим ол,
 Күнаһын аз олсун, јахшылығын бол.
- 1403 Гаршыда узун јол. ағыр бир сәфәр,
 Јола һазырлыг көр, еј тәдбирли әр!
- 1404 Гәср, сарај тикмә, кошбөхт елбашы,
 Гој гара јер үчүн даш үстә дашы.
- 1405 Гызыл дашыјырсаг хәзнәјә тез-тез,
 Сәнә ики аршың без кәрәкди, без.
- 1406 Шаир бу барәдә нә јахшы јазмыш,
 Нәр сөзү ән көзәл ше'рә әсасмыш.
- 1407 Гафил өмрү боју һеј дартар, јығар,
 Өлүмә чарәми бу дәвләт, бу вар?
- 1408 Чатыб мурадына зәнкинләшәндә,
 Көрәр ки, әчәли дәјанмыш өндә.
- 1409 Раһат һәјатынла фәхр етмә, а бәј,
 Гүрурун сөнәчәк бир гығылчытмәк.
- 1410 Әбәс, бош јашама бу аләм үчүн,
 Чанлы намизәдсән чөһәннәм үчүн.
- 1411 Ипәк јатағында ағнајан күлүнч,
 Гара јер алтыкы дүшүндүмү неч?
- 1412 Бу күн көзәлләрлә мазаглашан чан,
 Сабаһкы табуту андынмы бир ан?!
- 1413 Бу күн ат чапырсаг гәмсиз, кәдәрсиз,
 Аг ач ат минәрсән сабаһ, јәһәрсиз.
- 1414 Кет, өлүмә гаршы бир ағач әк сән,
 Сабаһ аһ да чәкә билмәјәчәксән.
- 1415 Галх, аллаһдан исә күч дәннз-дәннз,
 Аллаһ үмман верәр сәнә, шүбһәсиз.
- 1416 Нә кәлсә башына, зајсынма, сакин,
 Бојун әј гәзаја, бәрк олсун ағын.
- 1417 Сән ики дүнјада мәғрур, үзүаг,
 Јашајарсан, олсан беш шејдән узаг.
- 1418 Өзкә ганы төкмә, гисас, хүсүмәт,
 Харам, зоракылыг—ән алчаг сифәт.
- 1419 Меј ичмә, фитнәдән һәзәр, әлһәзәр,
 Дағыдар бәјлији алчаг кимсәләр.
- 1420 Истәсән һәмишә бәјлик едәсән,
 Көрәк зүлмү јыхыб әдли күдәсән.

- 1421 Елбашы, сән бу күн елин башысан.
Халгын пәнаһы ол, ајыг јаша сән!
- 1422 Бојнуна ән ағыр јүк көтүрмүсән,
Ајыл, гафил олма, дөрдәлли тәрпән!
- 1423 Бош һәвәс ардыңча гачыр бәдән, чан,
Гул олма, һәвәсләр гулудур инсан.
- 1424 Кечирдијин һәјат -- ач јел, гара јел,
Јел голдан тутачаг, верәчәкми әл?
- 1425 Галан күнләрни ајыг вур баша,
Тәкчә өзүнчүн јох халг үчүн јаша!
- 1426 Вәфа гылдымы һеч бу дүнја сәнә?
Вәфа гылдымы һеч, көз јетир мәнә.
- 1427 Динлә, нәләр демиш тәдбирли бир әр,
Тәдбирли кишиләр елмә сәфәрбәр!
- 1428 Дүнја — бир дүшәркә, сән--улу карван,
Сахлармы карваны дүшәркә мүдам?
- 1429 Бу дүнја сарајы бир газанч јери,
Бурда нәји тапсан ал кәтир бәри.
- 1430 Көчүнү өзүндән тез көндәр, уstad,
Кәрәклини көндәр, кәрәксизи ат,
- 1431 Кедирәм... мәнә бах, гәфләтдән ојан,
Чалыш ки, гојасан јахшыча ад-сан.
- 1432 Истәсән бәјлијин елсун әбәди,
Јүксәк тутмалысан сән бу мә'бәди.
- 1433 Јых зүлмү, адил ол, тапын таңрыја,
Лајбалај ачылсын гапын таңрыја.
- 1434 Неч вахт гафил олма, ајыг-сајыг ол,
Чыхмасын растына мәшәггәтли јол.
- 1435 Әл сахла, иш көрмә, еј улу бәндә,
Гәзәбин бејини сәлкәләјәндә.
- 1436 Халгын аман тапар, бәјлик әл верәр,
Бөјүкләр сөзүнү, динләсән әкәр.
- 1437 Бүтүн јахшылары гору, гучагла,
Әчлафын, алчагың көзүнү дагла.
- 1438 Адил сијасәтин сусдурсун шәри,
Бәхтин кәмәр бағлар, севсән бәшәри.
- 1439 Мәшһур алим киши нә демиш, динлә,
Сөзүндән пәј көтүр өз зөвгүн илә.
- 1440 Елбашы, шүар ет, дүз сијасәти,
Јохса итирәрсән бәшәријәти.
- 1441 Нәр ким јүрүдәрсә јахшы сијасәт,
Ад-саны әбәди јашајар әлбәт.
- 1442 Сән тәмәл үстүндә, сән елмә јахын.
Әслиш, нәслиш унутма сакын.

- 1443 Јаманлар дәбинә ујма мәбада,
О сәни өлдүрәр ики дүнјада.
- 1444 Өмүр өтәридик, тез кедир бада,
Кәлән өлүм исә дуруб гаршыда.
- 1445 Мәндән ибрәт көтүр, галх, һазырлыг көр,
Нәлә ки, дирисән батмәмиш өмүр.
- 1446 Кишидән ире галар, чанын-чијәрни,
Ирсин, хатирәндир, сөјләдикләрим.
- 1447 Ән әзиз дост билдим чаһанда сәни,
Сәнә ире гојурам бу хатирәни.
- 1448 Сөздүр ән фајдалы, әзиз јадикар,
Сөзә әмәл етсән, бәхтин бәхт олар.
- 1449 Јадикар гојурам, буну уча тут,
Нә сөзләри унут, нә мәни унут.
- 1450 Нә гәдәр јашасан. билир ки, аләм,
Өлүмдән гуртула билмәјәчәјәм.
- 1451 Кәлир әввәл-ахыр әчәл тез, ја кеч,
Әчәлдән гуртулаи олубмудур һеч?
- 1452 Әзрајыл өлүмүндә мәрд ајыг кәрәк,
Узун јол кетмәјә һазырлыг кәрәк.
- 1453 Вармыдыр өлүмдән гуртулмуш јери?
Јох... алын, көтүрүн кәрәклиләри.
- 1454 Өлүмүндән әввәл өз өлүмүнү,
Көрәнә гулаг ас, көр нәдир јөңү.
- 1455 Өз вахтында кәлир өлүм нөвбәси,
Сән дә һазырлыг көр, јубанма гәти.
- 1456 Гызыл кәмәрилә ловгалапанлар,
Әчәл кәлән кими кәмәри ачар.
- 1457 Мән сәнин һағгыны өдәдим, еј дост,
Будур сәнә севким, сәпәдир, еј дост.
- 1458 Таңрым пәнаһында сахласын сәни.
Јемәкдә, кәјмәкдә ачсын бәхтини.
- 1459 Өмрү хошбәхт кечир, минн вур баша,
Халгына хидмәтдә шад, азад јаша.
- 1460 Мәһрим, мәнәббәтти сөзләримдир, ал,
Еј үзү күнәшлим, сағ-саламат гал.
- 1461 Мән өлүб кедирәм, хошбәхт елбашы,
Галыр бирчә балам — бағрымын башы.
- 1462 Јалвардым аллаһа балам кәләндә,
Истәсә сахлајар од ичиндә дә.
- 1463 Үстүндә көз ол ки, батмасын бәһәр,
Атма, алчаглара гешула биләр.
- 1464 Таңрыдыр илк сәбәб јаратдығына,
Бүтүн јахшы-јаман бағлыдыр она.

- 1465 Оғул-гыз саһиби атајла ана,
Даим чавабдеһдир јахшы-јамана.
- 1466 Будур, мән өлүрәм — онун атасы,
Оғлум јетим галыр, оғлум анасыз.
- 1467 Олубса азачыг хидмәт мәгамым,
Јахшы јола чыхар чијәрпарамы.
- 1468 Демирәм чөрәк вер, елм өјрәт әввәл,
Елми сәјәсиндә халга тапсын әл.
- 1469 Уча вә пак олсун хүлгү, хилгәти,
Бәһрә-бар кәтирсин халга хидмәти.
- 1470 Бош-бекар галмасын, јенсин чәтини,
Јенсә тапачагдыр сәадәтини.
- 1471 Нәји өјрәнибсә кичиккән һәр кәс,
Бүтүн өмрү боју уиуда билмәз.
- 1472 Динлә нәләр демий сөз дејән киши,
Зәка дәнзиндә үз дејән киши!
- 1473 Сән елмин сүдүлә бөјүт ушағы,
Олмаз һеч бир вәдә әли ашағы.
- 1474 Оғлуна, гызына бә'зән шиллә вур,
Дөјүлән әдәбли, елмли олар.
- 1475 Битирди мәктубу, верди оғлуна,
— Елбашы достумдур, тез чатдыр она..
- 1476 Бу мәктуб сөз дејил, вәсијјәтимдир,
Һамыја һәр кәсә мәһәббәтимдир.
- 1477 Охусун намәни, тутсун сөзүмү,
Әчәлдән чәкмәсин ајыг көзүнү.
- 1478 Өндү өвладыны, бәсдә багрына,
Сүзүлдү көз јашы јанагларына.
- 1479 — Оғлум, әһвалымы көрдүн, унутма,
Нә күндә кедирәм, ајыг ол, јатма.
- 1480 Бу күнә бир өмүр јол кәлирик биз,
Сәнни дә нөвбәтин чатачаг шәксиз.
- 1481 Ән вачиб сөзүмү демшәм сәнә,
Хатырла, дәрк елә, дуа гыл мәнә.
- 1482 Елбашы истәсә, хидмәт гыл она,
Чап јандыр шинә, јол-јоругуна.
- 1483 Елм өјрән, бош-бекар кечирмә күнү,
Дүз ол, мүләјим ол, гору хүлгүнү.
- 1484 Елбашы кеч јатса, қсч јат, ертә дур,
Еркән ојананлар бөхтијар олар.
- 1485 Таңрынын әмрини ағыр тут, ағыр,
Елбашыја хидмәт тапынағындыр.
- 1486 Һәзәр гыл, јанәшма јарамазлара,
Јол-јоруг тәмизлә, јахшылыг ара.

- 1487 Өзүнә-сөзүнә даим еһтијат,
Сағ-саламат јүрү, саламат, раһат.
- 1488 Ағлады, оғлуну гучағлајарағ,
Јенә бир аһ чәкди, әфсуслу бир аһ.
- 1489 — Инамы өлдүрән вәфасыз дүнја,
Нечин һәдәф сечдип мәни чәфаја?
- 1490 Мин бир не'мәт илә бәсләнән чаным,
Гара јер алтында нә чүр доланым?
- 1491 Чыплағам, бир заман доғулдуғум тәк,
Онда һәм, инди һәм ағлаған, көврәк.
- 1492 Өлүмүнү көрүб ағлајан киши,
Нечә тәсвир едир көрүн кәрдиши!
- 1493 Анамын бәтнилә терпағын бәтни,
О мәнә сүд верди, бу илан зәһри.
- 1494 Нурлу дағ башындан дүшүб зүлмәтә,
Кедирәм мазара, әбәдијјәтә.
- 1495 Бир-бир үзр истәди јолдашларындан,
Мави асимана тапышырылды чан.
- 1496 Қәсди ағламағы донду көз јашы,
Варындан пәј алды гоһум-гардашы.
- 1497 — Елбашы! — дејиркәп кәсилди дини,
Ким кәсди? Јарадан — улу севкили.
- 1498 Сөндү сон нәфәси «Таңрым» дејәндә,
Кечә күндүзүнү әвәзләјәндә.
- 1499 — Әрши-ә'ла! — дејә јери тәрк етди,
Гуру чисми галды, чан учуб кетди.
- 1500 Кетди чан, анадан һеч олмамыштәк,
Адындан нишанә нә галды көрчәк,
- 1501 Гәфләт јухусундан ојанан киши,
Көрүн насыл јозур бөјлә кәрдиши.
- 1502 Чәсәдин јөнүмү гәбиристандыр,
Руһунса моқаня әрши-ә'ладыр.
- 1503 Гуру гәфәс галды, учуб кетди чан,
Һара учду? Билир тәк улу Јәздан.
- 1504 Хошбөхтдир, јол алса әрши-ә'лаја,
Әјилсә раст кәләр мин бир бәлаја.
- 1505 Икисиндән бири — онун гисмәти,
Даим јашајачаг — өлмәз, әбәди.
- 1506 Көр нәјә бәизәјир инсанын өзү,
Ал-сан чыхардымы түкәнир сөзү.
- 1507 О һәрдән кәлмәдә, һајана варыр?
Һансы дүшәркәдә дурур, дајаныр?
- 1508 Бу сирри билirmi бир улу алим?
Һансы зәкавәтли, һансы мүәллим?

- 1509 Јох, буну дэрк едэн зэка јох һэлэ,
Бирчэ улу Танры—үлви мэрһэлэ...
- 1510 Кэзэр нишанәсиз, јејәр, ичәр дэ,
Итэр нишанәси көзләр көрәндә.
- 1511 Гыса өмүрлүдүр инсан — о заман.
Сөзү, дилиузуи, тәшвиши үмман.
- 1512 Азадлыг ахтарыб, дүшүб дәрдрә,
Булашыб нә гэдәр кәсафәтләрә.
- 1513 Аләми тутса да һәсрәти чин-чин...
Јенә гаја көксү кәрилиб нечин?
- 1514 Динлә, нәләр дејир бир мәрд һүнәрвәр,
Өлүмү дәрк едиб һазыр олан әр!
- 1515 Нечә амансызсан еј ганмаз өлүм,
Мин силаһ өнүдә басылмаз өлүм!
- 1516 Неч кәсә вермәјиб туртулуш, аман,
Јыртан, парчалајан ач чанаварсан.
- 1517 Кәлсин јер үзүнә каш өјлә бир күн —
Алиләр јашасын, алчаглар өлсүн.
- 1518 Өлүр бөјүк-кичик, јахшы вә јаман —
Гара јер алтыкда јүз-јүз, мин-мин чан.
- 1519 Јүз ил дә, мин ил дә јашаја билсән,
Јохдур гачыш јолу, сән өлмәлисән.
- 1520 Көрүн нәләр дејир о мәгрур, уча,
Халга башчы олан мүдрик бир гоча:
- 1521 Өлүмсүз јашамаг кечә јахшы иш,
Өмүр дан јеритәк шәфәгләнәрмиш.
- 1522 Мәни раһатлыга чатдыран өлүм,
Кәсди шаһ дамары, динчәлди көплүм.
- 1523 Инсан јаман дејил, бәд хилгәтидир,
Инсан јаман дејил, нис нијјәтидир.
- 1524 Өлү һејрәтлимнә? Доғулан өләр,
Гара јер алтыва һамы сәфәрбәр.
- 1525 Өлүм дәбләриндә бу дүнја киришч,
Истәр тут бу дөби, истәр тутма неч.

ХАҒАН ЕЛБАШЫ ӨКДҮЛМҮШӘ ӨЈҮД ВЕРИР

- 1526 Елбашы достунун тутду јасыны,
Чыгарды јанына чан парчасыны.
- 1527 -- Оглум, бәсди даһа, чәкмә гәм-кәдәр,
Кәдәрин көлдүми, севинчин кәләр.
- 1528 Тәкә сәнин дејил мүсибәт, әләм.
Мәни дә дағлады бу кәдәр, бу гәм.

- 1529 Бу һагда дүшүнмә, өзүнү овут,
Хидмәтә һазырлап, чижини шах тут.
- 1530 Атан өлүбсә дә атајам сәнә,
Атанам, балам ол, гојма шам сәнә.
- 1531 Өкдүлмүш јер өндү — Әзиз елбашы,
Башчысан, бу ады јүз илләр дашы.
- 1532 Мән сәнин садигин, хидмәткар гулун,
Сәнә чаным гурбан, гаһадым-голум.
- 1533 Сәнә фәда олду атамн чаны,
Инди Танры верир јени гурбаны.
- 1534 Чыхарды чибиндән мәктубу оғул,
Верди елбашыјә -- Оху, сакит ол.
- 1535 Елбашы мәктубу ачды, охуду,
— Еј сәнин, зәканын мәшәли, оду.
- 1536 Кишиләр сәрвәти, меһрибан киши,
Евимин дајагы, Аја, Күнәши.
- 1537 Чәкдин зәһмәтими дирлијиндә,
Јекирсән гәмими һәлә бу күн дә.
- 1538 Верә билмәмишәм һаггыны, һејһат,
Сәнин һагларыны едәсин бәјат.
- 1539 Сән мәни нә гэдәр шад етмисәнсә,
Мин дәфә гајтарсын гој улу кимсә.
- 1540 Елбашы јаш төкүб аһ чәкди бу ан,
Силиб көзләрини чыхды отагдан.
- 1541 Чәкилди евинә, гаһанды гапы,
Јас тутду, титрәди мин көнүл сапы.
- 1542 Огул да дилиндә атанын ады,
Јетимә, јохсула күмүш пајлады.
- 1543 Унутду кет-кәдә ата гәмини,
Јахшылар бөјүтдү зөвг аләмнини.
- 1544 Тутду атасынын нәсиһәтини,
Аг күнләр бәзәди сәдәтинни.
- 1545 Динлә, нәләр дејир агил бир киши,
Башындан кечибдир нечә халг иши.
- 1546 Мөһкәм тут атанын нәсиһәтини,
Бағлар јад јолуну, ачар бәхтинни,
- 1547 Атаны, ананы дилшад ејлә сән,
Јүзүнү аларсан, бирини версән.
- 1548 Јолдаш елбашы да, гәлбиндә шәфгәт,
Јүрүтдү ағыллы, адил сәјасәт.
- 1549 Күлдү, чичәкләнди, зәккиләшди халг,
Галхды, елбашыја дуа гылараг.
- 1550 Јалгыз отурмушду елбашы бир күн,
Гаһады китабы, дүшүнмәк үчүн.

- 1551 Көнүл динчэлмәди, һејрәтдә галдым.
Һаны бир әр киши, олсан ганадым?!
1552 Көзүмдә Ајдолду фәзиләтләри,
Кишиләр кишиси, еј һаггын әри.
1553 Ән јахшы дост идиә мәнә һәјатда,
Халг үчүн һәр ишин јухары гатда.
1554 Ишим бәрбад олду, бош галды јерин,
Һансы сәнә әвәз бирчә јавәрим.
1555 Нечин унутмушам мән Өкдүлмүшү,
Һардан тапасыјам өјлә бир еши?
1556 Өләркән Ајдолду тапшырмадымы,
Бәјләми хатырлар адам адамы.
1557 Ата көчдү-кетди, огул ки, сағдыр,
Сөнәнин јериндә јанан чырагдыр.
1558 Галхды, чағыртдырды о, Өкдүлмүшү,
Анды мәнәһбәтлә јахын кечмиши.
1559 Өкдүлмүш севинчәк ичәри кирчәк,
Көрдү ки, јалгыздыр, тәк әјләшиб бәј.
1560 Елбашы әл верди, хәјала далды,
— Оғлум, фәләк сәни нә һала салды?
1561 Доғруму, әјрими јолун-јоруғун?
Өтән күнләриндәи суалын, сорғун?
1562 Де, атандан сонра нејләди фәләк,
Һәсрәт ичиндәми јенә дә үрәк?
1563 Өкдүлмүш дилләнди — Хошбәхт елбашы,
Јүз јаша, ад газан бундан да јахшы.
1564 Мән сизә хидмәтдән чыхдым кәнара,
Фәләк үз дөндәрди, аздым, нә чара?
1565 Елбашы үзүнә тамарзы галдым,
Дәрд әләм ичиндә солдум-саралдым.
1566 Бу күн дә'вәт гылыб мәнни елбашы.
Мәнә бел бағлајыр дөвләт... нә јахшы.
1567 Адын чәкиләндә нурланды көзүм,
Ишыға гәрг олду күнүм-күндүзүм.
1568 Сорғуја-суала тутду елбашы,
Кәнчин чаваблары нечә дә јахшы.

ӨКДҮЛМҮШ ЕЛБАШЫ ХИДМӘТИНӘ КИРИР

- 1569 — Оғул, индән белә көплүнү сыхма,
Дајан хидмәтимдә, бу јолдан чыхма.

- 1570 Гаршымда атаңын хидмәтләри чох,
Онун һагларыны өдәдимми? Јох.
1571 Нә гәм, бу һаглары едәрәм сәнә,
Тәки кендән бахан вурмасын тә'нә.
1572 Ешит, нәләр демиш үч орду бәји,
Сөзүн бәјүклүјү — онун дирәји.
1573 Чәксә зәһмәтини кимсә дүңјада,
Унутма зәһмәти, өлү олма һа!..
1574 Бурахма әлиндән инсанијјәти,
Көстәр инсанлара әр ләјагәти.
1575 Уғрунда кин чәксә бир азча зәһмәт,
Көстәр даһа бәјүк һөрмәт, мәнәһбәт.
1576 Инсаны таныдыр инсанијјәти,
Кишини әр күчү, киши гејрәти.
1577 Нә гәм, һеч олмасын варын, дөвләтин.
Тәки гаралмасын инсанијјәтин.
1578 Өкдүлмүш јер өпдү — Дүңјаларым вар,
Елбашы едирсә мәнә е'тибар.
1579 Хидмәткар гулунам, еј мә'бәдә јар,
Хидмәткар гулуны мә'бәд учаллар.
1580 Истәсән учуз тут, истәсән агыр —
Сәнә бағышладым, чан гурбанындыр.
1581 Аста аддымларла чыхды отагдан,
Дүшүндү чох шејә гадирди инсан.
1582 О күндән сыхдығы јумруғунда гәм,
Хидмәт көмәрини бағлады мөһкәм.
1583 Кечәләр кешикчи, күндүз пасибан,
Чалышды, дөһмәди тутдуғу јолдан.
1584 Хидмәт елбашыја әл версә әкәр,
Дөвләт күндәи-күнә галхар, јүксәләр.
1585 Дөвләт көһләнини хидмәтдә чапан,
Әрән баһадыры хатырла бир ан!
1586 — Бәјләр дөвләтини истәјән киши,
Сән бәј форманына тәслим тут иши.
1587 Бәјин үрәјинчә иш көрмәјәниләр,
Јалныз өзләрини, лә'нәтләсиниләр.
1588 Онуң хидмәтини бәјәнмирсә бәј,
Өмрү әфсанәдир, бир һечдир демәк.
1589 Елбашы әјләди-чаван достуну,
Мүхтәлиф ишләрә јар етди ону.
1590 Бир күн елбашыны фикирләр сыхды,
— Мин әфсус, Ајдолду әлимдән чыхды.
1591 Гуллар, хидмәтчиләр көрүн нә гәдәр!
Һејһат, әсас иши һансы һәлл едәр?

- 1592 Ајдолдудан савај иш бачаран јох,
Онунтэк меһрибан, көзэл инсан јох.
- 1593 Јахшыны, јаманы сынајан кәрәк,
Ағ сачлы устады динләдинми сән.
- 1594 Еј һәр мәтләбинә чатан, гулаг ас,
Итирсән, әзиз дост бир дә тапылмаз.
- 1595 Јејәнләр, ичәнләр, кәзәнләр нә чох,
Һејф, инсан сөзүнә лајиглиси јох.
- 1596 Һаны јер үзүндә өјлә бир инсан,
Она өмрүн боју архаланасан?!
- 1597 Көр ше'рин устады нә демиш, динлә,
Һәр бејти нурланыб бир мә'на илә!
- 1598 Чоху мамлы-матан, дада чатан јох,
Дада чатан олса, јашамыр аз-чох.
- 1599 Гуллар, хидмәтчиләр көрүн нә гәдәр.
Күл ачан, бар верән вармыдыр мәкәр?
- 1600 Елбашы сөјләди: — Бөјлә мәсәл вар:
Уғурлу өлсә дә, угуру галар.
- 1601 Кимдир Ајдолдунун оғлу, уруғу?
Мәкәр о, дејилми нәслин баш буғу?
- 1602 Ата өлдү, кетди, галды бош јери,
Оғлуна вермишәм һәмән баш јери.
- 1603 Мән она тәрбијә һалал дуз-чәрәк,
Инсан сәадәти бәхш едәм кәрәк.
- 1604 Јарарлы оғулдур, һәр аддымы ох,
Кәнчлијиндән савај бир нөгсаны јох.
- 1605 Халгын башбиләни, бәхтәвәр бир әр,
Көрүн, нәләр демиш јығчам, мүхтәсәр:
- 1606 Бәјләр јетишдирсә һансы ушағы,
Бәјдән о, дурмалы бир баш ашағы.
- 1607 Бәјләр кими тутса өзүнә јахын,
О нечә јүксәләр, күл ачар, бахын!
- 1608 Ајдолду һаггыны өдәмәк кәрәк,
Оғлуна инсани бир көмәк кәрәк.
- 1609 Үстүмдә о мәрдин чохдур зәһмәти,
Кәрәк унутмајағ инсанијјәти.
- 1610 Јаддан чыхармајағ әр кишиләри,
Сахсылар ичикдә зәр кишиләри.
- 1611 Идракы уммандан, сәмадан кениш,
Сөзүн овчусу көр нәләр сөјләмиш:
- 1612 Даим јахшылыг ет, еј јахшы инсан,
Јахшылыг әбәди, өлмәз бир ад-сан.
- 1613 Јахшылыг гочалмаз, гарымаз, өлмәз,
Өмрү чох узундур, јашар, әскилмәз.

- 1614 Елбашы чағырды чаван достуну,
Ишин үст гатына галдырды ону.
- 1615 Охшады, вәсф етди әзизләјәрәк,
Она гајда-гапун бәхш етди фәләк.
- 1616 Низам күнәш олду, сијасәт бир Ај,
Тилсимли гапылар ачылды тај-тај.
- 1617 Елбашы карыхса она көз олду,
Елмдә, сәнәтдә сөзү сөз олду.
- 1618 — Ичдә, дишарыда бүтүн ишләрим,
Дүз кедир, јүз јаша, еј һүнәрвәрим.
- 1619 Бир өмүр јол кетдин, чијиндә дағлар,
Билмәдим дағ чапан оғуллар да вар.
- 1620 Сәни ки, тапмышам, бәхтијарам мән,
Һәлә јоллар кечиб јүксәләчәксән.
- 1621 Фил гүввәтли оғул, оғул кими фил,
Һәлә кичиккән дә ашкар олур, бил.
- 1622 Буна ујғун кәләп мисралар да вар,
Охусан мә'насы күл-күл ачылар.
- 1623 Өкдүлмүш кечәни күндүзә гатды,
Күндүз олмајаны кечә јаратды.
- 1624 Кәрәксиз нә варса ләғв етди, атды,
Әкдији ағачлар бәһрәјә чатды.
- 1625 Унутду елбашы мәшәггәтләри,
Артды, ашыб-дашды ел сәрвәтләри.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 1626 Елбашы достуну чағырды бир күн,
Сормағ, чаваб алмағ, учалтмағ үчүн.
- 1627 — Оғул, јахшы динлә, көнүл тут мәнә,
Диггәтлә гулаг ас бөјүк дејәнә.
- 1628 Һәр суал, һәр чаваб бир хәзинәдир.
Де, фајдалы нәдир, фајдасыз нәдир?
- 1629 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј гүдрәтли бәј,
Мәрдләрин јахшысы, урфайлы нәһәнк.
- 1630 Ән фајдалы нәснә ики дүнјада,
Көзәл хилгәтдир ки, тез јетир дада.
- 1631 Икинчи—шәрм, һәја, үчүнчү—дүзлүк.
Һәр шејдән кәрәкли, һәр шејдән бөјүк.
- 1632 Хош хилгәт лајигдир чошғун алгыша,
Даим чәкиләрсән јухары баша.
- 1633 Мән илләт сајырам һәјасызлыны,
Исмәт чөвһәрлидир инсан гылыгы.

- 1634 Дүзлүк, шөрмү һәја, ишыгы хилгәт,
Эн бөјүк сәрвәтин, эн бөјүк дөвләт.
1635 Сафлыг, дүрүстлүк дә сәни апашкар,
Бу ики дүнјада бәхтијар гылар.
1636 — Бәс јарамаз нәдир? — сорду елбашы —
Јарамаздан нә чүр горунсун јахшы?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1637 Өкдүлмүш сөјләди: — Чавабымы сән,
Јадында сахласан мин алгыш, әһсән!
1638 Мәндә јарашмајан үч гәбаһәт вар,
Фе'ли јаман олан даим алчалар.
1639 Јалан сөз тохујан нәзәрдән дүшәр,
Јаланла әкиздир бу дүнјада шәр.
1640 Пахыллыг, ачкөзлүк эн бөјүк бәла,
Бу дәрдә наданлар олур мүбтәла.
1641 Кимин алчагдырса хулгү-хилгәти,
Ишыгы көрдүмү, артар зүлмәти.
1642 Кимин ад чыхарса јаланчылығы,
Сөзү јох, ағзындан төкүләр гығы.
1643 Ачкөзү лә'нәтләр мә'рифәт елми,
Эн јава, эн худбин, мискин дејилми?
1644 Ачкөзлүкдән бөјүк һансы мәрәз вар?
Јығар, јејә билмәз, өзкәјә галар.
1645 Гызылы јығсан да јејә билмәдин,
Олду өз дүшмәнин, јералты дәрдин.
1646 Сиз еј бу дүнјаны гамарлајанлар,
Ашыны һазырла, хејрат јејән вар.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 1647 Елбашы сөјләди: — Динләдим сәни.
Бир дә чавабландыр көңүл дејәни.
1648 Алим олурму һеч анаданкәлмә?
Ја сонралар чатыр идрака, елмә?
1649 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Инсан бу дүнјаја кәлир хам, нашы.
1650 Елмә јијәләнир өтдүкчә илләр,
Сәнәти өјрәнир һеј бирәр-бирәр,
1651 Елмсиз доғулан инсан тамаша —
Елми мәнимсәјиб чәкилир баша.

- 1652 Фәһм, ағыл, исте'дад — анаданкәлмә,
Төрәниш үстүндә кәлир аләмә.
1653 Тәфәккүрдән савај фәзиләтләри,
Киши өјрәндикчә кедир прәли.
1654 Динләди елбашы, хејли севинди,
— Мән өз диләкчәми тапмышам — деди.
1655 Атасы чыхса да әлимдән дүнән,
Јериндә оғлу вар, бәхтијарам мән,
1656 Танрыја мин дәфә шүкр етмәк кәрәк,
Халга һагг-әдаләт, халга дуз-чәрәк!
1657 Өкдүлмүш нә гәдәр әзиз, меһрибан,
Бүтүн ишләринә чан гурбанды, чан.
1658 Јахшы ишләр көрүр, гызылдыр әли,
Јахшыја јахшыја чаваб вермәли!
1659 Динлә, нәләр дејир мәрдләр башчысы,
Халгын камил оғлу, нәрләр башчысы:
1660 Ким сәнә көстәрсә киши хидмәти,
Учалт, дәјәрләндир инсанијјәти.
1661 Вәфаја вәфадыр инсанлыг һаггы,
Вәфа гыл, дүз даврап, гору әхлагы.
1662 Елбашы достуну әзизләјәрәк,
Деди: Үлвиләри тапымтаг кәрәк.
1663 Кәнч икид күвбәкүн шөһрәт газанды.
Дуалар етдиләр һәрмәт газанды.
1664 Сајылды, ад алды тај-туш ичиндә,
Лә'лә, дүррә дөндү јүз даш ичиндә.
1665 Көшлүнү, дилини кәптәр тутараг,
Әдаләт јолунда јүрүдү гачаг,
1666 Дили балдан ширип, үрәји ачыг,
Мәһәббәт газанды, мәһәббәт—ишыг.
1667 Артыг јар-јолдашы, гоһум-гардашы,
Тај-тушу оланын учалар башы.
1668 Инсан ганад тапар, варса дајағы,
Чошар бәхт булағы, сәрвәт гајнағы.
1669 Вар-дөвләт јарашыр ачыг сифәтә,
Тәвәзә алимә, мәрдлик шөһрәтә.
1670 Ешит, нәләр демит пиранн устад!
Агили динләјән алар үстүн ад.
1671 Кимин вар-дөвләти ашса башындан,
Тәвәзә көзләсин јаранышындан.
1672 Дөвләти әлине алган баһадыр,
Тәвәзә күчүнә сахламалыдыр.
1673 Бәхт нәји андырыр — күл ачан бағы,
Көкү, ришәсидир гәлб ачыглыгы.

- 1674 Фе'ли хош мұлајим, кәмтәр кишиләр,
Нурлудур, көзәлдир, дүнјалар гәдәр.
- 1675 Нә гәдәр мискинди́р өзүнү дартан.
Кибрли, худнәсәнд ондан да надан.
- 1676 Намыја јарашыр вар-дөвләт бүсат,
Агилә ики гат, бәлкә дә јүз гат.
- 1677 Буна ујар кәлән бир бәјти оху,
Ағыл каманыда дилләнди́р оху.
- 1678 Мәкәр јарашырма надана дөвләт?
Каш агилин олсуи һәр нөв сәадәт.
- 1679 Наданын дөвләти тәсадүфидир,
Алимдир дөвләтә затмаға гадир.
- 1680 Надан вар-дөвләтнә бөјүк олармы?
Алимә јарашыр бөјүк мөгамы.
- 1681 Вар-дөвләт, сәадәт чатса надана,
Вәфа галмајачаг өмүрлүк она.
- 1682 Бу фикрә дәлил вар олимдә, дәлил,
Оху, гәдрини бил, мә'насыны бил.
- 1683 Учалдар кишини дөвләт, сәадәт,
Тәбәррик күнләрә чатдырар әлбәт.
- 1684 Накәсә үз тутса вар-дөвләт аз-чох,
Дөвләти гамарлар, сәадәти јох.
- 1685 Сынады елбашы чаван достуну,
Бүтүн ишләриндә дүз көрдү ону.
- 1686 Көјләрә галдырды, әзизләјәрәк,
Әзиз тутмаса да солмады чичәк.
- 1687 О јенә аләмә сачды әтрини,
Әсла азалтмады әр хидмәтнини.
- 1688 Бәј бир дајаг билди ону өзүнә.
Она тапшырылды јатыр—хәзинә.
- 1689 Әманәт сахлады лә'л, инчи, мәрчан.
Әманәт сахлајан мәрдә чан гурбан.
- 1690 Өкдүлмүш дүзлүклә ад-сапа чатды,
Елбашы күнбәкүн ону учалтды.
- 1691 Чүрмүнү, ејбини гојуб бир јана.
Бүтүн ишләрини салды сәһмана.
- 1692 Унудуб өзүнү бәјн бәј билән,
Зәррәчә дөнмәди өз хидмәтиндән,
- 1693 Хејли еһтијатлы, камил бир әрән,
Динлә, нәләр демиш бир күн синәдән:
- 1694 Кишијә јарашыр гызыл вә күмүш,
Әр киши гызылдан гат-гат үстүнмүш.
- 1695 Алим кәлам демиш — дилләр әзбәри,
Көзә сүрмә едди дүз кишиләри.

- 1696 Әли дүз, көнлү дүз әр кишиләрә,
Азды, гурбан олсаи бәлкә мин кәрә.
- 1697 Дүз кишиләр демиш буну, гулаг ас.
Демиш: Әманәтә хәјанәт олмаз.
- 1698 Ордуда биринчи кемләр фәргләнир?
Кимин өзү дүздүр, низамн дөгиг!
- 1699 Кимдир вәсфә лајиг? Сәхавәтлиләр,
Тәһгирә пахыллар, дар хисләтлиләр.
- 1700 Әләмли, кәдәрли адамлар нә чох,
Даим нәсә јыгыр, амма ризгин јох.
- 1701 Гујуја, дәнизә, ода кирән вар,
Динчәлмир әләми ајаглајанлар.
- 1702 Дәјәрсә биринин сәһмәти сәнә,
Чәлд ол, јар бағрыны, вер әвәзинә.
- 1703 Јери пәј-пијада гучаглајанлар,
Јалын әллорилә дағы чапан вар,
- 1704 Кәдикләр ашанлар, гаја чапанлар,
Јер газан, даш јаран, су чыхаранлар.
- 1705 Дөјүшдә гылынчдан зәрбә јејәнләр,
Чан фәда гылаилар көрүн нә гәдәр.
- 1706 Инсан дүрлү-дүрлү... адамалдадан,
Јолкәсэн, басмачы, гатил, евчапан.
- 1707 Бунлар јемәк, кејмәк, тамаһ үчүндүр,
Һејвана бәнзәјән инсан чүрбәчүр.
- 1708 Бунлар надан иши. Чоху көзү дар,
Гојун сүрүсүдүр чаһил адамлар.
- 1709 Өз ризгини јејән һалаллар башга,
Тапыныр аллаһа, үлфәтә ашка.
- 1710 Динлә, нәләр дејир дүнјалар кәзән,
Ешги түкәнмәјән санбаллы эрән:
- 1711 Ен дәрә дибинә. Ја галх дага сәм,
Гисмәтиндән артыг јејә билмәзсән.
- 1712 Көнлүнү, дилини дүз сахла һәр вахт,
Күнүн-күзәрәнын кәм олмајачаг.
- 1713 Зәнкинлик истәсән дарылма гәти,
Камил ол, уча тут инсанијјәти.
- 1714 Дүнјаја һөкмран олмаг истәсән,
Һаггы, әдаләти әдән вермә сән.
- 1715 Көрүн нә сөјләмиши бир әр оғлу әр,
Әләми әдл илә јејән һүнәрвәр.
- 1716 Өзүн бу дүнјада бөјлик истәсән,
Чәсур ол, сөзүн мәрд, ачыг де сән.
- 1717 Сорун, кимләр тутуб дүнја үзүнү,
Ким ки, дүз табыдыб халга өзүнү.

- 1718 Инсан сәадәтә чатмазмы мәкәр,
Дүз олса көнүлләр, дүз олса дилләр?
- 1719 Јалныз доғрулуғу, инсанијјәти,
Шуар едәнләрин ачылыр бәхти.
- 1720 Чатды сәадәтә Өкдүлмүш, чатды,
Халга мәнәббәти гәл-будаг атды.
- 1721 Инанды елбашы камилди досту,
Пак әлли, доғручу, адилди досту.
- 1722 Досту һәр сынагдан шәрәфлә чыхды,
Елбашы достуна фәхр илә бахды.
- 1723 Алим нә сөјләмиш, динлә сонадәк,
Надан бојун бүкүб дүшүнсүн кәрәк.
- 1724 Хидмәтчи гулуна көз јетирән бәј,
Әслини, нәслини өјрәисин кәрәк.
- 1725 Бәјә алныачыг көрүнсә гулу,
Кәрәк ачсын она јүксәлиш јолу.
- 1726 Бу јолда хидмәткар тапар е'тибар,
Бәј дә, хидмәткар да шөһрәт газанар.
- 1727 Нечә дүрүст демиш көрүн Чәғма бәј —
Фәһми, фәрәсәти елләрә өрнәк.
- 1728 Мәсәл вар — чөрәји чөрәкчијә вер,
Иши ишбиләнә—бундадыр хејир.
- 1729 Тапшырса ишини јарамазлара,
Бәј начар галачаг—начар, авара.
- 1730 Танры һансы бәјә версә бир инчи,
Өнчә бәхш еләјир јахшы хидмәтчи.
- 1731 Кимсә нәзәрдән салмаг истәсә,
Пис бир хидмәтчини верир о шәхсә.
- 1732 Бу чаһил өјлә бир очаг чатыр ки,
Түстүјә бүрүјүр тутдуғу мүлкү.
- 1733 Елбашы достуну вәсф едә-едә,
Верди Өкдүлмүшә вәзирлији дә.
- 1734 Бир аз да јүксәлдиб меһрибан етди,
Елләрин үстүндә һөкмран етди.
- 1735 Верди јараг, кејим, дамға да, ат да,
Сәадәт имканы, ев дә, бүсат да.
- 1736 Верди тә'рифнамә, тәшәккүрнамә,
Сөзләри сөз дејил, балмыш сән демә.
- 1737 Гәлә сарај әһли, мүлазим әрләр,
Чан фәда гылдылар, пешкәш вердиләр.
- 1738 Ә'намла, тә'зимлә кәлди чохлары,
Мүмкүнмү унутмаг јүз јадикары?
- 1739 Өкдүлмүш јүрүтдү адил сијасәт!
Кишијә нәвазиш, бәјүјә һөрмәт.

- 1740 Әдаләт дујғусу, тәмкини, сәбри,
Елдән узаг етди зүлм илә чәбри.
- 1741 Вар-дөвләт, сәадәт, ахышды сел-сел
Мөһкәмләнди бәјлик, чичәкләнди ел.
- 1742 Артды севәнләри јени әждәрин,
Јыртылды бајрағы севмәјәнләрин.
- 1743 Елбашы гуртулду вәсвәсәләрдән,
Зөвг алды бәхтинә күлән сәһәрдән.
- 1744 Анлады сиррини бу кәлһакәлин,
Үрфан мәш'әлијмиш о баш, о бејин.
- 1745 Бу чүр арифләри өјмәмәк олмаз,
Наданы, әчлафы сәјмәмәк олмаз.
- 1746 Варлы баға бәнзәр фәзиләтлиләр,
Үфунәт сачмада дар хисләтлиләр.
- 1747 Сәадәт јарашыр јалныз арифә,
Алимин гијмәти сығмыр тә'рифә.
- 1748 Сән кет Ила бәјин ешит сөзүнү,
Ешитсә көзсүзләр тапар көзүнү.
- 1749 Шаир көзәл демиш, бујур чичәк дәр,
Бејти дуја билсән мишк әтри верәр.
- 1750 Писә, надана јәх, сәрвәт, сәадәт,
Алимә, арифә, јарашыр әлбәт.
- 1751 Дөвләт таб едәрми надан әлиндә?
Хејр, ашыб-дашар үрфан әлиндә.
- 1752 Алим ачыларкән гызыл күл кими,
Надан сөнүб кедәр сојуг күл кими.
- 1753 Елбашы говушду сәадәтинә,
Һәмд етди халигин үлвијјәтинә.
- 1754 — Сәнсән елми верән, еј улу Танры,
Әгл үчүн јаратдын сонсузлуғлары.
- 1755 Өнчә билик вердин, сонра азадлыг,
Чәк мәни дүзлүјә, олмајым јазыг.
- 1756 Өјлә күчлү ет ки, өз һәмдәмини,
Бүтүн мәзлумларын чәким гәмини.
- 1757 Өзүн пәнаһым ол, еј пәрвәрдикар!
Пајлады јохсула вар-дөвләт, давар.
- 1758 Өтдү күнләр, ајлар, севинчи сел-сел.
Бој атды, јаратды, зәнкинләшди ел.
- 1759 Бәли, әр кишиләр елин нахшыдыр,
Өлмәсә мин илләр галса јахшыдыр.
- 1760 Чатар сәадәтә бәј јетирән халг.
Халг исә дүзлүклә јүксәләр анчаг.
- 1761 Гарышыр торпаға јахшы, јаман да.
Бирчә ад-сан галыр баки чаһанда.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӨ СУАЛЫ

- 1762 Жалгыз отурмушду елбашы бир күн,
Умсунду, дарыхды Өкдүлмүш үчүн.
- 1763 Көрүшдүлөр.
— Салам.
— Элежкөссалам,
Ата нөвазиши көрмөјөн балам.
- 1764 Тез кетди, атана тамарзы галдын,
Нө сөһөр өјрөтди, нө елмө далдын.
- 1765 Сәни бөјүтмөјө таамады мөчәл,
Нө бир өјүд верди, нө ағыл, көмәл.
- 1766 Бәс нечө олду ки, галхыб бој атдын,
Сәнәтә, камала, әглә дө чатдын?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1767 — Елбашы, өмрүнү камил вур баша,
Нө гәдәр истәсэн о гәдәр јаша.
- 1768 Таңры кимә гылса лүтф, инајәт,
Јетәр диләјинә, јүксәләр әлбәт.
- 1769 Түркчө бир мәсәл вәр, диггәт јетир бир,
Ағсаггал дилиндә көзәл сәсләнир!
- 1770 Бајатын фәзлилә јетишир инсан.
Тапыр диләјини, газаныр ад-сан.
- 1771 Таңры верәнләри әләмә бәшәр,
Нө гара топраклар, нө мави көзләр.
- 1772 Мәдәд, јардым олса улу Таңрыдан,
Нәр бир диләјинә говушар инсан.
- 1773 Бир дө јадда сахла, әзиз елбашы,
Оғулу бөјүдүр ата алгышы.
- 1774 Елбашы әл верди, гајгыма галды,
Тәлө күлдү, башым учалды.
- 1775 Бәјләр диггәтиндәи јајынмајан кәс,
Чатар мәгләбинә, зәһмәти итмәз.
- 1776 Инсан бағ кимидир, бәј сөзү дө су,
Су ичәр бар вермәк ән бөјүк арзу.
- 1777 Бәһрә-бар јетирир су ичән бағлар,
Әтр-әнбәр, чичәкләр ону гучағлар.
- 1778 Бәј өз фәрманыны јазыбса јахшы,
Гулун бәхти күләр, учалар башы.
- 1779 Фәрманын сөзләри олмаса јахшы,
Гуллар ган аглајар, төкәр көз јашы.

- 1780 Таңрыја чан атсын көрәк адамлар,
Ачылар гапылар, Таңры олса јар.
- 1781 Таңры, көрәмилә әзизләр гулу,
Ачар гаршысында мө'рифәт јолу.
- 1782 Јалһыз елм әһлидир азад, бәхтијар,
Јашча кичиксә дө бөјүк сајылар.
- 1783 Елбашы сорушду: — Бәс еј һүнәрвәр,
Елмә һансы јолла јијәләнирләр?
- 1784 Инсан тәбиәтән алим доғулур,
Јохса өјрәндикчө камала долур?
- 1785 Өкдүлмүш дил ачды, ағыл-һушу чөм:
— Бу сөзә әсаслы чаваб верәчөм.
- 1786 Ағыл, көнүл версә әзәлдән Јәздан,
Елмин чөвһәринә саһиб олурсан.
- 1787 Чөвһәрин олдуму, бундан сонра сән,
Нәр шәјә чан атсан өјрәнәчөксән.
- 1788 Елмә јијәләнән алим дө олур,
Халг үчүн, јурд үчүн бир дө доғулур.
- 1789 Елмә өз вахтында зермәсә көнүл,
Нәлә гөнчө икән солар гызылкул.
- 1790 Өвлады елм әһли көрмәк истәјән,
Тәләс, чочуг икән дүш үстүнә сән.
- 1791 Чочуг јаваш-јаваш өјрәнир елми,
Бәс алим? Алимлик фитри дејилми?
- 1792 Билији, сәнәти, көгәл хилгәти,
Мәнимсәјән тапыр нәр сәадәти.
- 1793 Сәнәти чаванкән өјрәнир инсан,
Сонра алимликлә газаныр ад-сан.
- 1794 Буна ујгун кәлир түркчө бир мәсәл!
Елми зәррә-зәррә мәнимсә, јүксәл.
- 1795 Өјрәнән инсанлар даш кәсән олмаз,
Даим өјрәнсә дө зервәјә чатмаз.
- 1796 Исте'дад өјрәнмә Таңрыдан кәлиб,
Зәһмәтлә бирләнисә гат-гат јүксәләр.
- 1797 Таңры веркисидир фәһм, фәрасәт,
Фәрасәтдир верәи бизә сәадәт.
- 1798 Намыдан үстүндүр исте'дадлылар,
Јүз сәнәт саһиб гел-ганадлылар.
- 1799 Идраксыз әрләрә әр демәк чәтин,
Онлар лал оғлудур бәшәријәтин.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӨ СУАЛЫ

- 1800 Елбашы сөjlәди — Динләдим сәни,
 Jenә бир сөзүм вар, еj лә'л мә'дәни.
- 1801 Фәһмин, фәрасәти: елмдән фәрги,
 Сәрһәдди һардадыр, ачын бу сирри.
- 1802 Фәһмин, фәрасәтин өзү нәдәндир,
 Дејин, һардан кәлиб, һара кедәндир?
- 1803 Өкдүлмүш сөjlәди: — Эзиз елбашы,
 Гијмәтдә мат гојур елм, даш-һашы.
- 1804 Фәрасәт мәканы баш бејиндәдир,
 Баш бејин саһилсиз бир хәзинәдир.
- 1805 Хилгәти пакизә, иши бәһрәли,
 Инсанын голубда зәнчирди фәһми.
- 1806 Танры буховлады елм илә бизи —
 Бизим дилмиз, хилгәтимиз.
- 1807 Идрак әһли өлмәк, идраксыз өлү,
 Кәл сула, еj јазыг, бу тәшнә чөлү.
- 1808 Инсан зүлмәт басан бир ев кимидир,
 Идрак — мәш'әлдир ки, она нур верир.
- 1809 Нөв-нөв јахшылыглар идракдан кәлир,
 Елми сәјәсиндә инсан јүксәлир.
- 1810 Бизи инсан етди елм илә идрак —
 Әдаләт јолуну көстәрән чыраг.
- 1811 Сән идрак јолуну тутсан чаһанда,
 Хәзинә тапарсан өз варлығында.
- 1812 Елмсиз нә иди? Илхыда бир ат,
 Көр һара јүксәлди, еj дадибада.
- 1813 Гошулма илхыја, сүрүнмә јердә,
 Чәһ-чәһ вур, ганад чал шаһ зирвәләрдә.
- 1814 — Jenә бир сөзүм вар — деди елбашы,
 Еj күнәш сифәтли, јахшыдан јахшы.
- 1815 Сән мәнә идракын зерди вәсфини,
 Мән билмәк истәрәм онун мәғзини.
- 1816 Нечәдир көркәми, хүлгү, хилгәти,
 Вүчуду, чөһәри, јашы, фитрәти?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1817 — Хилгәти көзәлдир идрак әһлинин,
 Севинчи күвәнчи, шадлығы мин-мин.
- 1818 Үзү ишыглыдыр, јашы чох чаван,
 Бүтүн јахшылары јол башлар ондан,

- 1819 Өзү санбаллыдыр, јериши јүнкүл,
 Һамыја мәррибан, нурәфшан көнүл,
- 1820 Күл ачар, бар верәр, һара вурса әл,
 Кимә сөзү јетсә, чағырар: кәл-кәл.
- 1821 Һәссас, истиганлы, севимли, шәндир,
 Бүтүн инсанлара хәјир верәндир.
- 1822 Мүдрик, узагкөрән, ән чәтин иши,
 Камил һәлл еләмәк онун вәрдиши.
- 1823 Ән чәтин дүјүнү ача билән әр,
 Буланыг сулары дурулдан һүнәр.
- 1824 Көзләр сағы-солу, өнү, арханы,
 Сечәр иш көрмәјә ән дүрүст аны.
- 1825 Гачаны сахлајар, учаны тутар,
 Јамар, сыныглары баш-баша чатар.
- 1826 Идраксыз һәмишә гәмкин, мүкәддәр,
 Сәнсиз, идрак әһли, өлүрәм! — дејәр.
- 1827 Сәндән чатмаз мәнә бир зәррә, бир из,
 Сәнсиз кирләненләр өлүдү шәксиз.
- 1828 Өлкүнләрә чансан, дилсизләрә сөз,
 Еj зүлмәтдә мәш'әл, көзсүзләрә көз,
- 1829 Идрак идраклыја сөзләр: — Ешимсән,
 Һәр ишимн көрән чан күнәшимсән.
- 1830 Көзәлдир хилгәти идрак әһлинин,
 Сафдыр тәбиәти идрак әһлинин.
- 1831 Елм-идрак әһлинин һәр әләмәти,
 Бир көвһәр шө'ләси, зәр әләмәти.
- 1832 Дили, сөзү доғру, дәрдлијә һәмдәрд,
 Бүтүн ишдәкләри камиланә, мәрд.
- 1833 Хүлгү хош, дујусу ән инчә дују,
 Күнәшә јөнәлмиш јолу-јоруғу.
- 1834 Сәбрли, санбаллы, нурәфшан, мәтин,
 Ән ағыр ишләрдән әл чәкәр чәтин.
- 1835 Өзү кәнч, һәр фе'ли, һәр иши камил,
 Чаванмәрдләр она арзумәнд, маил.
- 1836 Бу ше'ри дујмагда сән хиридарсан,
 Ачылар мә'насы, мәғзинә варсан.
- 1837 Иши гос-гочаман, өзү нөвчаван,
 Ачылар мә'насы мәғзинә варсан.
- 1838 Кәнчлији—мәһәббәт, гочалыгы мәрд,
 Өзү башдан-баша севинч, сәхавәт.
- 1839 Севинди елбашы деди: — Еj һүшјар,
 Сөзүндә елм-ағыл дәрјалары вар.
- 1840 Таирым мәнә верди шаһ-шәрәф, ад-сап,
 Сән дә онун мәнә әрмағаньсан.

- 1841 Чэкмисэн нэ гэдэр мөшөггәтими,
Танры өзү версин сәнин әһдини.
- 1842 Мөним жүкләркими алдын чијнинә,
Мән динч... амма дүшүр ағырлыг сәнә.
- 1843 Танрыдан диләрәм гүввәт, мәтанәт,
Бирә беш едәрәм һаггыны, еј мәрд.
- 1844 Сәнин бу хидмәтин — гәһрәманлыгдыр,
Мәһри ән гијмәтли мөһрибанлыгдыр.
- 1845 Хидмәт аләминдә камил, мүгәддәс,
Өзкәни дүшүнәр, өзүнү күдмәз.
- 1846 Көрүн нәләр демий хидмәтчи оғул,
Бейнини динчләјә гөвүшдуран гул:
- 1847 Бәјин дағлар гэдәр учалар башы,
Мөһрибан, мәрд олса гулу, ишдашы.
- 1848 Дикәлдәр гәддини бәј дә, нөкәр дә —
Хидмәт олан јердә, мөһр олан јердә.
- 1849 Алса өз чијнинә мөшөггәти гул,
Тале бәј башына сәпәр гызылжүл.
- 1850 Һансы бәј тапарса бөјлә бир гулу,
Санар ки, Танрынын бәхшишидир бу.
- 1851 Чөхунун гәлбиндә бөјлә бир истәк,
Јашајыб дүнјада көр нә гэдәр бәј.
- 1852 Елбашы һөкмүндә чичәкләнди ел,
Дуалар, алгышлар күкрәди сел-сел.
- 1853 Ондан хәбәр тутду нечә дост дијар,
Үзүнү көрмәји арзуладылар.
- 1854 Јүксәлди елбашы, төрәси јахшы,
Күл ачды јурдуунун торпағы, дашы.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 1855 Елбашы чағырды чаван достуну,
— Динлә, мән сөз дејим, сән ешит буну.
- 1856 Чан јетди вүчуда, бахды, нә көрдү,
Онун һәр гисмини мөчүзә көрдү.
- 1857 Көнүл хошлугу вар, көз хошлугу вар,
Бәс чан мүддәасы, чан нәји хошлар?
- 1858 Өкдүлмүш сөјләди: — Аһ чәкән көнүл,
Нәји арзуласа ону хошча бил.
- 1859 Јер үзүнү көрмәк — көзә хош гәлир,
Танса арзусуну көнүл динчәлир.
- 1860 Елбашы сорушду: — Еј зәка әри,
Бәс нәдәр севкинни нишанәләри?

- 1851 Һамынын башында ешг иддиасы,
Нәдир бу севкинни мөгзи, мә'насы?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1862 Вахт олур, гыз илә оғул көрүшүр,
Көз көзә баханда гәлбә од дүшүр.
- 1863 Дүнјада нә гэдәр манеәләр вар,
Фәгәт гәлб өнүндә мөкәр бәнд олар?
- 1864 Севирми, севмирми — билмәк истәсә,
Көнүл чаваб версин кәрәк һәр кәсә.
- 1865 Ешгин өз һүснү вар, өз дәсти-хәтти,
Бу хәтти әкс едәр јарын сурәти.
- 1866 Шаир бу барәдә кезәл сөз демий,
Динлә бу кәлам, еј сөзү кишиши:
- 1867 Севән бир инсанын үзү ешг олар,
Данышса, дил ачса сөзү ешг олар,
- 1868 Севирми, севмирми, билмәк истәсән,
Онун көзләринни ичинә бах сән.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 1869 Елбашы сөјләди — динләдим сәни,
Јенә бир сөзүн вар, еј лә'л мә'дәни.
- 1870 Мәнә диггәт јетәр, сөјлә көрүм бир,
Ән кәрәкли сөзү кимләр сөјләјир?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 1871 Өкдүлмүш сөјләди — Хошбәхт елбашы,
Бәјләрин елм илә учалыр башы.
- 1872 Бәјләр елмин тачы, елмә бајрагдар,
Авам гул сөзүкә һансы лүзум вар?
- 1873 Сорушмаг асандыр, чавабса чәтин,
Чавабын мөгзидир елми гүдрәтин.
- 1874 Мөним илчә чәтия, сәкинни асан,
Сән мәнн хар елмә, еј бөјүк илчәни

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШЭ ЧАВАБЫ

- 1875 Сорушанлар бир аз инадкар олур,
Билмәдикләрини сорушур, сорур.
1876 Бу ишә әслиндә шад олмаг кәрәк,
Нәр чаваб ачылыр бир хәзинәтәк.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫҖА ЧАВАБЫ

- 1877 Еј сијасәт әһли, билирсән ки, сән,
Ешитмәк үстүндүр сөз сөйләмәкдән.
1878 Сөз дејән чан гојур сөзүн јолунда,
Динләјән кеф чәкир әли гојнунда.
1879 Алим кәламы вар бәнзәјир лә'лә!
Һәлә сөз демәмиш диггәтлә динлә.
1880 Динләмәк күчүнә алим олан вар,
Кәвәзә, өзүнүн башындан басар.
1881 Мәкәр чох данышан тапыр бир хејир?
Динләмәк гулаға динчлик кәтирир.
1882 Дејилмәмиш бир сөз гызылдыр халис,
Дилиндән чыхдымы сары мисди, мис.
1883 Елбашы сөјләди: — Дүз дедиң, оғул,
Дөвләт кәмәрини бағладың, сағ ол.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫҖА ЧАВАБЫ

- 1884 — Еј хошбәхт елбашы — әһдим, мурадым,
Мәним шәрәфимдир гуллуғчу адым.
1885 Версә чаныны да гул демәз: әфсус!
Тәки онун бәји бәхтијар олсун.
1886 Мән өз билдијими дејирәм јалныз,
Әкәр сәһвим олса бағышлајыңыз.

БӘЈЛИҖӘ ЛАЈИҖ БӘЈ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 1887 Елбашы сөјләди: — Сөзүм вар һәлә,
Бәјнимә од басыб вермәдә шә'лә.
1888 Бәјүк вар, кичик вар, јахшы-јаман вар,
Танрымыз јарадан хилгәтдир онлар.
1889 Савадлы, савадсыз, дөвләтли, јохсул,
Ағыллы, ағылсыз, начар, кәда, гул...

- 1890 Онлара башчы бәј насыл олмалы?
Һөкмүндән сәадәт һасил олмалы!
1891 Өјлә јашасын ки, чичәкләнсин ел,
Ахсын хәзинәјә сәрвәти сел-сел.
1892 Јурд, улус говушсун истәдијинә.
Дүшмән бојун бүксүн, сон гојсун кинә.
1893 Халга ганад версин дүзкүн сијасәт,
Ордуну сахласын елм илә гүдрәт.
1894 Јајылсын чаһана ады, шөһрәти,
Өлкәјә сығмасын вары-дөвләти.
1895 Халга илләр боју бир дајаг олсун,
Һәр ики дүјијада үзү ағ олсун.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫҖА ЧАВАБЫ

- 1896 Чәтин сөзләр сорур мәнән елбәјим,
Сәнә һалал олсун рәнчинм, әмәјим.
1897 Бәјлијин ишини ким биләр? Бәјләр,
Төрә дә, низам да онлардан кәләр.
1898 Анадан олаңда бәј доғулур бәј,
Иш көрүб өјрәнир, јүксәлир демәк.
1899 Танры һансы бәјә көр фүрсәт верир:
Она ағыл, көнүл, фәрәсәт верир.
1900 Идрак, габилијјәт, исте'дад, иман,
Она бәхш олунур башдан, бинадан.
1901 Бәјлик иши јалныз бәјләр ишидир,
Бу иш бир улусун јүксәлишидир.
1902 Бунлары сән мәнән јахшы билирсән,
Чүнки атан бәјди, өзүн дә бәјсән.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШЭ ЧАВАБЫ

- 1903 Анладым, сөзүндә чејран мишки вар,
Әтриндән мәст олур чөлләр, сәһралар.
1904 Иш көрән кишиләр көрүр ишини,
Кендән вахт көрүр тәрпәнишини.
1905 Бурда иш көрән мән, кендән бахан сән,
Мәним писими дә јахшы көрүрсән.
1906 Елм илә, ешг илә јүксәлән гүдрәт,
Танры бәхш еләди сәнә фәрәсәт.
1907 Әдаләт һиссини мәнимсәјиб сән,
Мәнә хидмәт етдиң кичиклијиндән.

- 1908 Һәр иши өҗрәндиң, вардын мәғзинә,
Сөзүнлә, ишинлә садигсэн мәнә.
- 1909 Киши садигләрден сорар сөзүнү,
Садиг фәда ғылар сәнә өзүнү.
- 1910 Умудум сәнәдир, чүнки садигсэн,
Сәндән көзләҗирәм дүз чавабы мән.
- 1911 Ешит, садиг киши нә сөҗләмиш, нә:
Сәдагәт ме'җардыр исавиҗәтә.
- 1912 Арифләр садиги вәсф еләмишләр,
Она инсанларын хасы демишләр.
- 1913 Атма, бас багрына сәдагәтини,
Бөҗләдир зәканың, елмин тә'лими.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЧАВАБЫ

- 1914 Өкдүлмүш әр бәҗи тутду алгыша:
— Еҗ әли җухары, динч, азад җаша.
- 1915 Бәҗлиҗә җараҗыр җалныз һүнәрвәр,
Меркәнләр¹, зәкалар, чәсур кишиләр.
- 1916 Атасы бәҗдирсә, оғул да бәҗдир,
О да атасытәк гүдрәт демәкдир.
- 1917 Елмә ким сусаҗыр? Фәрасәтлиләр,
Ким бөҗүк саҗылыр? Сәхавәтлиләр.
- 1918 Халга башчы олур, бәҗләр елм илә,
Сәадәт кәтирир обаҗа, елә.
- 1919 Бәҗ ады бағлыдыр билик сөзүҗлә,
О билик кәтирир даим өзүҗлә.
- 1920 Ағыллы, елмли, һүнәрвәр бәҗин —
Дүшмәни мәһв олур, кәлсә дә мин-мин.
- 1921 Динлә, нәләр демиш чәсур, һүнәрвәр,
Сынаглардан чыхмыш, дүңҗа көрмүш әр!
- 1922 Бәҗ кәрәк зәкалы, чәсур, мәрд ола,
Та ки, тохушмаҗа ова шәр, бәла.
- 1923 Фе'ли, хүлгү көзәл, сәнәт әһли бәҗ,
Ад-сан газанмагы бачарсын кәрәк.
- 1924 Ғырыб һәҗат адлы хүчлү ахары,
Җалныз елм адамы галхыр җухары.
- 1925 Тохуму сағламса партладыр дашы,
Тутур әр кишиләр җухары башы.
- 1926 Бәҗ киши мүгәддәс, сағ олсун кәрәк,
Үстәлик кинрикдән од гапан, зирәк.

¹ Меркән — снаҗгер.

- 1927 Чәлд вә чәсур кәрәк халгын сәрвәти,
Онда көрә биләр бөҗүк ишләри.
- 1928 Динлә, нәләр демиш Өтүкән бәҗи,
Фәләҗи рам едир сөзүн көмәҗи.
- 1929 Дили дүз, көнлү дүз, хүлгү көзәл бәҗ,
Намыдан зәка әһли, ән улу гүдрәт.
- 1930 Көзү тох, көнлү тох, сәхавәтли, мәрд,
Бәҗләр зәка әһли, ән улу гүдрәт.
- 1931 Җахшылыг етмәҗә узундур әли,
Исмәтли, хош үзлә, һүнәр мәш'әли.
- 1932 Халга һәҗат олса бу чүр мәтиләр,
Ондан елин фәхри эвладлар төрәр.
- 1933 Кимләр сала билир иши саһмана?
О кәс ки, күвәнәр елмә, үрфана.
- 1934 Халгы елм архамы доландырыр бәҗ,
Елмсиз ачиздир, бир һечдир демәк.
- 1935 Җитабдан елә ки, бир аз кен дүшәр,
Бәҗин бәҗлиҗи дә гүввәдән дүшәр.
- 1936 Дәрдиниң дөвасы үрфандыр җенә,
Говушса үрфана, арсландыр җенә.
- 1937 Дәрдинә лоғмантәк чарә кәзән бәҗ,
Савадлы, елмли, чәлд олсун кәрәк.
- 1938 Ким ки, елмә чатыр, чилчыраг олур,
Һәр ики дүңҗада үзү ағ олур.
- 1939 Һәр ики дүңҗаны фәтһ едән инсан,
Бәхтиҗар доғулур башдан-бинадан.
- 1940 Шаир бу нисбәтлә демиш сөзүнү,
Бу сөз көзсүзләрин ачар көзүнү.
- 1941 Әрәнләр ичиндә мәнә сөҗлә бир,
Намыдан бәхтиҗар оланы кимдир?
- 1942 Мәнчә бәһра алыб бәһра верәнләр,
Һәр ики дүңҗада җашар бәхтәвәр.
- 1943 Пак исә әхлагы, дүрүстсә иши,
Бәҗи тәрк еләмәз тәле күнәши.
- 1944 Әдәби, әрканы, көзәл әхлагы,
Тапры кимә версә күләр нөврагы.
- 1945 Башындан төкүләр не'мәтләр хасы,
Истәр өзү җесин, истәр паҗласын.
- 1946 Тапры бәндәсинә һәр фәзиләти,
Верир ки, чүр сәчәми хүлгү-хилгәти.
- 1947 Бәҗә көзәл әхлаг, җүз сәнәт кәрәк,
Та ки, чичәкләнсин шәһәр, кәнд-кәсәк.
- 1948 Нечә сәадәтмиш көзәл давраныш,
Кеҗим дә, җеҗим дә ондан җаранмыш.

- 1949 Кимин жаранышдан бәдсә хилгәти,
Гој алсын көзүнә мин фәлакәти.
- 1950 Хилгәти, рәфтары нагис оланлар,
Өзүнү һәмишә бәлаја салар.
- 1951 Бәј саф олмалыдыр, бәј мүтәфәккир,
Сафлыға чан атан әр минләрчәдир.
- 1952 Горху һисси олур мәрдләрдә бир аз,
Бу дүјғу онлары сынмаға гојмаз.
- 1953 Бәј ки, мүтәфәккир, сафдил олмады,
Батачаг мурады, батачаг ады.
- 1954 Бәјин зинәтидир сәбр илә гәрар,
Белиндә кәмәрди бу ики ме'јар.
- 1955 Јалныз тәфәккүрдән, елмдән көмәк!
Та ки, өз ишиндә ләнкимәсин бәј.
- 1956 Јалныз идрак әһли иш көрсүн кәрәк!
Чаһил көзә кирир гаратикан тәк.
- 1957 Бизә агил кәрәк, көнүл, көз кәрәк,
Әкәр көнүл јохса кәз нејләјәчәк?
- 1958 Ешит, нәләр демиш елин сәрдары,
Мәтин дүнјакөрмүш, көнүл ме'мары.
- 1959 Қимдә варса ағыл, ону вәсф един,
«Кишидир!» дејибән ардынча кедин.
- 1960 Варса истә'дады, савады, елми,
Онун јаманы да јахшы дејилми?
- 1961 Ән бәјүк хәзинә ағылдыр шәксиз,
Ағыл саһибинә алим дејин сиз.
- 1962 Әлһәзәр, дүшмәндир јүнкүлмәзачлыг,
Үзүн гара олар, бејнин гаранлыг.
- 1963 Јүнкүллүк, чашгынлыг бизи мәнв едир,
Чоху чаһиллијин нишанәсидир.
- 1964 Көрмә, тәләсин иш көнүлсүз олур,
Бир гашыг суда да инсан боғулур.
- 1965 Даим сәбри ол, сәбр-мүгәддәс,
Јалныз ибадәтә јубанма, тәләс.
- 1966 Исмәтли, хошсифәт, көзү-көнлү тох,
Мүлајим олмағын, инан, мисли јох.
- 1967 Аз гала дүнјаны басыб јесә дә,
Дојмајан ачкөзләр дуруд һәлә дә.
- 1968 Ачкөзлүк—азарды, чалышма әбәс,
Ону лоғманлар да сағалда билмәз.
- 1969 Ачлар јејиб-ичәр, ахырда дојар,
Ачкөз бу дүнјаны әлдәнми гојар?
- 1970 Ачкөздән бәј олмаз, кәдадыр, кәда,
Дүнјаны дөрдәлли гамарласа да.

- 1971 Камил, мәрд кишиләр нур үстүнә нур,
Камилин иши дә завалсыз олур.
- 1972 Фикир, идрак әһли, хилгәтли бир кәс,
Алчаг әмәлләрә әл верә билмәз.
- 1973 Танры кимә версә исмәт, фәзиләт,
Үстәлик бәхш едәр вар-дөвләт, иззәт,
- 1974 Сакин, бәд әмәлдән һәзәр, еһтијат,
Еһтијат үстүндә дурулмуш һәјат.
- 1975 Еһтијат кәмәрдир белиндә сәнин,
Зүлмәтдә чырагдыр әлиндә сәнин.
- 1976 Варлығын пакизә- дилин дүз олсун,
Халга хејир кәтир, күнәшин доғсун.
- 1977 Бәјләр дә өз халгына етсә хәјанәт,
Сән ондан көзләмә хејир-бәрәкәт
- 1978 Дүз көнүл, дүз әмәл, пакизә хилгәт...
Бунсуз гачаг дүшәр елдән сәадәт.
- 1979 Вә'дә хилас бәјдән көзләмә һарај,
Өмрүнү зај едәр, күнүнү аһ-вај.
- 1980 Бәс насыл олмалы? Зирәнк, мәрд, ајыг,
Јохса мин завала гатлашмалыјыг.
- 1981 Халгын көкләридир бир чүт нур, ишыг —
Бирн дүз сијасәт- бири ајыглыг.
- 1982 Ајыг бәј дүшмәнин әзәр башыны,
Көвһәрә чевирәр јурдун дашыны.
- 1983 Һансы бәј јүрүтсә дүзкүн сијасәт,
Кәтирәр халгына ағ күн, сәадәт.
- 1984 Ајыглыг, сијасәт, — бу ики ме'јар,
Бәјлији јашадан игтидар, вүгар!
- 1985 Дүшмәни хар едән ајыг дөјүшчү,
Нә демиш, сөзүндә дәрјалар күчү!
- 1986 Халга ким кәрокдир? Ајыг елбашы,
Бәјләр, бир ајыгдай мин ајыг јахшы.
- 1987 Ајыглыг — бәјләрин јүксәлиш јөнү,
Гафиллик бәјлијин кәсир көкүнү.
- 1988 Ајыг ол, дүшмәнин бојнуну сындыр,
Адил ол, әдл илә халгы доландыр.
- 1989 Дағыдыр өлкәни башы-бејни ган,
Дүз јолу бурахыб әјрини тутан.
- 1990 Бәји јыха биләр, кәзәрсә димдик,
Өнчә әсракылыг, сонра чаһиллик.
- 1991 Сындырмаг истәсән дүшмән бојнуну,
Ајыг гулағында диллә сән ону.
- 1992 Јалныз ајыг бәјләр јыхар дүшмәни.
Гафиллик дағыдыр јурду, өлкәни.

- 1993 Бәйләр гафил олса, баша кәлмәз иш,
Бүрүжәр өлкәни төкөззүл, тәшвиш.
- 1994 Ажыг вуруб жыхар гафилли даим,
Јохса гарт дүшмәни ким јахалар, ким?
- 1995 Бәји ажыг олса елбашы еимәз.
Әл галдыран олса чәкәр, севнимәз.
- 1996 Доладыра билмәз халгы зүлмкар,
Халгда зүлмү жыхар жыртычылыг вар.
- 1997 Көр нә демиш дилим—сөзү мүгәддәс!
Зүлмүн идарәси чөк сүзә билмәз.
- 1998 Зүлм од-аловдур, гарсар торпагы,
Әдаләт саф судур, көјөрдәр багы.
- 1999 Истәсэн илләрчә һөкм едәсэн шад,
Адил сијасәтлә халгыны учалт.
- 2000 Зүлм — мәмләкәти дагыдан туфан,
Әдаләт—баг, бостан, дастан, күлүстан.
- 2001 Залим виран гәјду шәһәри, кәнди,
Ахырда ач галыб чәлдә кәбәрди.
- 2002 Дүз сијасәт јапса бәйләр, ағалар,
Бәјлик әсрләрчә јашар бәхтијар.
- 2003 Һәр шејдән рәзили сөзүн палчыгы —
Бәјин иш башында јаланчылыгы.
- 2004 Сөзү дә, өзү дә дүз олмалы бәј,
Халгы она арха, о халга көмәк.
- 2005 Һәр иши халг үчүн дағдан ағыр јүк,
Јаланчы дөнүкдүр, ән бөјүк дөнүк.
- 2006 Ешит, нәләр демиш вәфалы мәтин:
Вәфадыр чөвһәри инсанијјәтин.
- 2007 Вәфасыз адамлар чәфадыр халга,
Көпәкдир, заһирән адам олса да.
- 2008 Умма јаланчыдан вәфа, ја иман,
Бу сөз илләр боју чыхмыш сынагдан.
- 2009 Киши меркән кәрәк — чәсарәтли, мәрд,
Дүшмәни јандыра ондакы гүдрәт.
- 2010 Гәһрәман олмалы орду рәһбәри,
Та үрәкли етсин үрәксизләри.
- 2011 Үрәкли баш олса үрәксизләрә,
Дөнәр милјон көнүл бир сәмәндәрә.
- 2012 Мәним сөзләримә исбат истәсэн,
Оху бу бејтими, еј хөңлү рөвшән:
- 2013 Итләр илхысына арслан олса баш,
Арслана чевриләр ит јаваш-јаваш.
- 2014 Арслан сүрүсүнә башчы олса ит,
Арслан итә дөнәр, ешит, еј икид.

- 2015 Хошрәфтар, мүлајим, сәхавәтли бәј,
Халгына ән бөјүк көмәкдир, көмәк.
- 2016 Шәһрәти ким тапар? Сәхавәтдиләр,
Бу шәһрәт дүнјаја сәадәт чиләр.
- 2017 Мәрдләр ахыб кәдәр, бир орду олар,
Ордулар башчысы бәј дә бәхтијар.
- 2018 Бүтүн сәрвәтини халга пајлајан,
Бир мәрд бәјан етмиш, көр нәдир бәјан:
- 2019 Сүфрән ачыг олсун, әрмағанын бол,
Сәадәт сачмаға һәр күн һазыр ол.
- 2020 Чөрәкли кишиләр — сәха мә'дәни,
Веримлә әскилмәз ағ гушун дәни.
- 2021 Әлдә гылынч, балта... чанда чәсарәт,
Сәрвәт тајгысыны чәкәрми һеч мәрд?
- 2022 Нә чүр сәрвәт жығыр алим чаһандыр,
Ордунун һәр фәтии бир хәзинәдир.
- 2023 Ғәлләри тутмаға ордулар кәрәк,
Орду сахламаға дөвләт, вар кәрәк,
- 2024 Јалныз зәпкин елдән пај алмаг олар,
Сән адил сијасәт апар, еј сәрдар!
- 2025 Сајдығыи дөрд шәртдән бири олмаса,
Бәјлик бәрбад олуб батачаг јаса.
- 2026 Беш шеји өзүндән узаг етсә бәј,
Шәһрәти, ад-саны әскилмәјәчәк.
- 2027 Бири—чашгылыгдыр, бири ачкөзлүк,
Үчүнчү—чаһиллик, дағдан ағыр јүк.
- 2028 Дөрдүнчү—позғунлуг, ән бөјүк бәла.
Бешинчи јаландыр, бәнзәјир јала.
- 2029 Бу беш рәзаләтдән бәј узаг кәрәк,
Онда һөкмү, сөзү дашдан кечәчәк.
- 2030 Позғунлар әләмини ән бәдбәхтидир,
Чүнки өзкәни дә о бәдбәхт едир.
- 2031 Буна ујғун кәлән мүдрик бир сөзү,
Көр һечә көстәрир ше'рин күзкүсү.
- 2032 Позғунлар көпәкдир, гапаған итдир,
Варлыгы, чәмдәји бир торба әтдир.
- 2033 Позғунун дүшмәндән фәрги вар мәкәр?
Дүшмән ләнк едәни позғун чәлд едәр.
- 2034 Фәтеһли истәсэн, хәшбәхт елбашы,
Өнчә көрмәлисән үч иши јахшы!
- 2035 Лаләјә дөнәндә гылынчында ган,
Дартыб алдығыны пајламалысан.
- 2036 Дилиндә һәр чүмлә гәнд олмалы, гәнд,
Сәиә бәј дә, гул да бәнд олмалы, бәнд.

- 2037 Бәјә гүдрәт кәрәк дава-далашда,
Севилсин әјләшсин јухары башда.
- 2038 Күләр үз, ширин сез, хош, инчә рәфтар,
Аман, бизим бәјә насыл јарашар!
- 2039 Јумшаг, әлиачыг, ләтиф, рәһмдил,
Бәји јерин-көјүи јарашыгы бил.
- 2040 Түрлү сәнәтләри биләрсә камил,
Нә гәдәр евләрдә јандыраг гәндил.
- 2041 Кишиләр сәрвәти, халг ичрә камил,
Севән көнүлләри етмәзми мәнзил?
- 2042 Бу чүр мәрд бәјләрә гул олар бәшәр,
Севән үрәјиндә аләм јерләшәр.
- 2043 Бәдсифәт, јаланчы, ловга, көзудар,
Адамлар гој биздәи узаг олсунлар.
- 2044 Алчагыг, чашгындыг, јүнкуллүк ашкар,
Инсаны аләмдә сәркәрдан гојар.
- 2045 Авамла, чаһиллә бағланан үлфәт,
Бәјә шан кәтирмәз, кәтирәр зилләт.
- 2046 Гара—гул гарасы, бәј исә ағдыр,
Бу фәрг иләләбәд јашајачагдыр.
- 2047 Шөһрәтли, јеткин бәј олмаг истәсэн,
Өз әр мәнлијиндән имдад истә сән.
- 2048 Гара ишләр кәрсә бәј бу чаһанда,
Зүлмәт рәнки алар өзү бир анда.
- 2049 Ортабој, сәси кур, үзү ишыгыг,
Бәј кәрәк чәлд, чәсур, јар-јарашыгыг.
- 2050 Нуруна кәләнләр бахсын, вурулсун,
Севәнләр аз гала һејраны олсун.
- 2051 Дүшмәнә амансыз, доста меһрибан,
Һүснү кәрән кезә нур бағышлајан...
- 2052 Бојча һүндүр олса вәсф ејләмәзиз,
Бир аз кәдәк олса јахшы демәриз.
- 2053 Ортабој, шивәрәк, енли күрәкли,
Дөјүш мејданында үзлү-үрәкли...
- 2054 Көрүн, јүз дөјүшдәи чыхан бир киши,
Нечә тәсвир едир одда бишмиши.
- 2055 Гәзәбли, натәван, чаһил кәдәкбој,
Бә'зән өз гөвмүнә тој тутдурур, тој.
- 2056 Ортабој силаһлы, чәнкә сәфәрбәр,
Иши мијанә тут, еј гүдрәтли әр!
- 2057 Фитнәдән, бадәдән, мејдан әлһәзәр,
Пакизәлик севән мәрд ајыг кәрәк.
- 2058 Бәјләр меј ичмәјә гуршанса әкәр,
Елләр ган-јаш төкәр, мәмләкәт инләр.
- 2059 Чаһанкир бәнд олса ејшә, ишрәтә,
Халгыны уғрадар јүз фәлакәтә.
- 2060 Ишини кәрмәсэн өз вахтында сән,
Гуш кими учсан да нејләјәчәксән?
- 2061 Динлә, нәләр демиш тә'лимчи рәһбәр —
Наданы ичкидән чәкиндирәр әр!
- 2062 Сән еј боғазының, ләфсинин гулу,
Ичмә, јыхар сәни бу кәда јолу.
- 2063 Авам мејхор олса, јурду батачаг,
Бәј батса, халгын да бәхти јатачаг.
- 2064 Меј заһирән шәкәр, әслиндә зәһәр,
Сону—дүшмәнчилик, дава-далаш, шәр.
- 2065 Дәли—диванәдир мәст олан ахмаг,
Мәстин вахтымы вәр иш кәрә сәрвахт?
- 2066 Ешит, нәләр демиш дүшүнән бир әр,
Чохлу сүрүнәчәк нәфсинә нөкәр?
- 2067 Ән вачиб ишини атыб кәнара,
Ән мурдар иш көрүр сәрхош авара.
- 2068 Һәмишә мәстанә, һәмишә хумар,
Халгы дүшүнмәјә һачан вахт тапар?
- 2069 Ән алчаг ишләрә мејдир јол ачан,
Сәрхошдур ән вачиб ишләрдән гачан.
- 2070 Фәсад олан јердән вәр-дөвләт кәдәр,
Фәсадчы бәјлији пәсар, мәһв едәр.
- 2071 Вәр-дөвләт тәмизлик, һалаллыг истәр,
Хошбәхт ола билмәз һарам јејәнләр.
- 2072 Мејнәрәст, фәсадчы, алчаг олса бәј,
Ел-оба өзү дә дүшкүнләшчәк.
- 2073 Авамын сәһвини бәјләр дүзәлдәр,
Бәј өзү бүдрәсә ким әлач едәр?
- 2074 Напакы су илә пак едир инсан,
Бәс су ијләнәрсә нәјлә јујасан?
- 2075 Һәкимдир хәстәнии кәлән үстүнә,
Һәким бәс нејләсин өзү хәстәсә?
- 2076 Халг үчүн өрнәкдир бәјин рәфтары,
Онун һәр аддымы, иши, гәрары.
- 2077 Һансы јөндәдирсә бәјин низамы,
Халг көрүб-көтүрүр о интизамы.
- 2078 Динлә, сөзләринә исбат истәсэн,
Кәрәк һәр кәлмәјә диггәт верәсэн.
- 2079 Бәјләр һансы јолла кетсә, әмни ол,
Гулунун кечдији јолдур һәмән јол.
- 2080 Бәј јахшыса, дөвләт, вәр ашыб-дашар,
Онун гуллары да бәхтијар јашар.

- 2081 Тамам кэрэксиздир кибр, ловгалыг,
Дүз жолдан чыхарсан жазыг бэдгылыг.
- 2082 Төвazө әһлисә хошбөхтдир инан:
О бәжин сәрвәти ашар башындан.
- 2083 Динлә, нәләр демиш фазил бир инсан —
Халг ичрә нүфузлу, мүдрик, гочаман!
- 2084 Бәј ки, ловгаланың дартды өзүнү,
Зүлмәтә чевирир ағ күндүзүнү.
- 2085 Кибр илә учалан кәрмәдим һеч вахт,
Кәмтәрләрин чоһу мајаг, чилчыраг.
- 2086 Кибдән нә фајда? Көнүл чојудур,
Кәмтәр кишиләрсә нур үстүнә нур.
- 2087 Бәј насыл олмалы? Мүлајим, јумшаг,
Јохса умудларың дәғрулмајачаг.
- 2088 Бәј ачыг көнүлдү, мунис, меһрибан...
Кечсә бир чоһунун жүнаһларындан.
- 2089 Мәһәббәт, сәдагәт артачаг она,
Садигләр олачаг гөл-будаг она.
- 2090 Халга башчы кәрәк, бәјә дә һүммәт,
Һүммәтин рәһнидир мәһәббәт, мүрвәт.
- 2091 Мүрвәти, гејрәти чар олса әрзә,
Бәјин бәј шикары чыхачаг дүзә.
- 2092 Өлүсән һүммәти олмајан инсан,
Һәр ики дүңјада үзүгарасан.
- 2093 Һүммәтлә әкиздир адил сијасәт,
Башчы камиллији, жүр'әт гәтијјәт.
- 2094 Бәј низам јарадыр сијасәтилә,
Авама нур сачыр фәрасәтилә.
- 2095 Сөзүмә шаһиддир ше'р, инчәсэнәт,
Һарда шаһид варса, ордадыр сәнәт.
- 2096 Бәјләр дәркаһыны сијасәт бәзәр,
Бәјләр сијасәтлә бир низам дүзәр.
- 2097 Сијасәт тәзәләр көһнә рүзкары,
Јандырыб күл ејләр јарамазлары.
- 2098 Дөвләт мөһкәмликдә дағ олсун дејә,
Ики гүдрәт кәрәк јурда, өлкәјә.
- 2099 Ордуја зәр, күмүш, ән'ам верәсэн,
Халгы әдаләтлә севиндирәсэн.
- 2100 Әдаләт улусу ганадландырыр.
Ән'ам алан орду мин сәдди гырыр.
- 2101 Бәјдән разы галса халг илә орду,
Данм чичәкләнәр дәркаһы, јурду.
- 2102 Халгына әдаләт кәстәрмәсә бәј,
Һаггы гору́маса севинмәјәчәк.
- 2103 Бәјлијин көкүнү дағдыр онлар —
Халгың ортасына рәхнә саланлар.
- 2104 Орду сәрвәт булуб олмаса дилшад,
Гындан чыхмајачаг гылынчлар һејһат.
- 2105 Гылынч тутан бәјин голу бүкүлмәз,
Гылынчсыз о кимдир? Бичарә бир кәс.
- 2106 Халга рәһбәр олан бәј вурушунда,
Халга кешик чәкир гылынч, ајбалта.
- 2107 Гылынчла, балтаја дүшмәни јыхан,
Чаһанкир нә демиш, гулаг ас, инан!
- 2108 Еј өлкәләр тутан, халгы сахлајан,
Гафиллик зәһәридир, чыхарма јаддан.
- 2109 Јурд гылынч алтында чичәкләнәчәк.
Гылынч кешикчәсә хатирчәмди бәј.
- 2110 Гылынч тәрпәнирсә јағы тәрпәнмәз.
Гылынч гына кирсә, доланма әбәс.
- 2111 Гылынч тутаңлара ән'ам вер, ән'ам,
Өзүң дә шад јаша, көңлүңдә инам.
- 2112 Бөхтијар елбаны, бу халг ишләри,
Ағырдыр, чәтнадир әзәлдән бәри.
- 2113 Башчы олмаг чәтти... халг — әзәмәтдир,
Мәшәггәт үстүндән мәшәггәт кәлир.
- 2114 Рәһмәт көзләјирсәи, лә'нәт дејирләр,
Сәфа јох... Чәфасы дүңјалар гәдәр.
- 2115 Һансы јана бахсан дәһшәтди, дәһшәт,
Бир дамла шадлығы боғур јүз мөһнәт.
- 2116 Севәңләрин тәк-тәк... кин бәсләјән чоһ,
Дәрдин бол, гәмин бол... фәрагәттин јох.
- 2117 Көнүл бејлә јердә инамсыз олур,
Инамсыз үрәкләр тәшвишлә долур.
- 2118 Јолунда хәбәр вар һәр аддымбашы,
Хәтәрли иш көрәи јашармы јахшы?
- 2119 Көрүн фазил киши нә сөјләјир, нә,
Һәр сөзү дүрдәнә, бејни—хәзинә!
- 2120 Халг бир дағ галасы, халг бојну гылча,
Она шпанмадыг өмүр бојунча.
- 2121 Халгың һәр ишиндә мин-мин хәтәр вар
Сајсыз мүсибәтләр фачиәләр вар.
- 2122 Бири севинч тапыр, мини гәм-кәдәр,
Өз башыны јејән бәјләр нә гәдәр.
- 2123 Дүңјадан кам алмаг ичтәсэн әкәр,
Чәсур ол, бар версин көрдүјүн ишләр.
- 2124 Дилини, көңлүнү сахла тәртәмиз,
Кет Таңры әмрини әзиз тут, әзиз.

- 2125 Нејләсә гаил ол, Танрыја сығын,
Разы гал, хидмәтдир разы галмағын.
- 2126 Халга меһрибан ол, мунис, меһрибан,
Јахшылыг тапарсан, хејирхаһ олсан.
- 2127 Халга зәрәр вурма, бәрәкәт кәтир,
Даз баш, јаманлары дунјадан итир.
- 2128 Мәрд олсан, сәниндир һәјат, кайнат,
Ојна-күл дөвран сүр, јашајыб-јарат.
- 2129 Өлсән, о дунјаја һәлә умуд вар,
Танры јахшылара јахшылыг санар.
- 2130 Бәјләрә елм-идрак, фәзиләт кәрәк,
Сизә, еј елбашы, күч-гүввәт кәрәк.
- 2131 Бу иззәт, ләјагәт кимдә варса, вар,
Халг она баш әјәр, бәј адландырар.
- 2132 Халга башчы олур мөтанәтлиләр,
Хејрат, еһсан верән сәхавәтлиләр.
- 2133 Динлә, нәләр демиш елм әһли-зирәнк,
Һәр бејти халг үчүн рәнкбәрәнк чәләнк.
- 2134 Доғру-дүрүст кәрәк зәкавәтли бәј,
Дунјаја сәс салыр фәрасәтли бәј.
- 2135 Нечә көзәл олар, нечә дә јүксәк,
Халга һәјан олса сәхавәтли бәј.
- 2136 Мәрд, јумшаг көнүллү, көзү тох адил,
Сучлары әфв едән, фе'ли мө'тәдил.
- 2137 Зәһнидә, зәкада һамыдан үстүн,
Сијасәти дүзкүн, тәрәси дүзкүн.
- 2138 Һансы јурдун бәји олса бәјләчә,
Орда сәһәр күләр, әријәр кечә.
- 2139 Јаранар өлкәдә хоһбәхт, динч һәјат,
Бу чүр мәрд кишиләр тез кедир, һејһат.
- 2140 Мәним билдикләрим будур, елбашы,
Дүшүн дәрин-дәрин, дүј јахшы-јахшы.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 2141 Анладым, мүкәммәл, көзәл данышдын,
Нә јанлыш сөјләдин, нә бир аз чашдын.
- 2142 Јенә сорушмалы бир мәтләбин вар,
Дурулсун фикриңдә буланыг сулар.
- 2143 Бәјин бәјләдирсә әгли-камалы,
Бәс онун вәзири насыл олмалы?
- 2144 Гызылла, күмүшлә долса хәзинә,
Вар-дөвләт сығмаса дунја үзүнә.

- 2145 Әдаләт һөкмүндә чичәкләнсә ел,
Орду ән'ам алыб күкрәсә сел-сел.
- 2146 Халг раһатлыг тапса, ад чыхартса бәј,
Јахшылыг һәр јанда һакимдир, демәк.

БӘЈ ВӘЗИРИ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 2147 Бәјә јардым әли узадан вәзир,
Даим ондан өтрү сәадәт кәзир.
- 2148 Шүбһәсиз, бәјләрә вачибдир көмәк,
Вәзир јахшы олса динчлик тапар бәј.
- 2149 Нә гәдәр сәһвләри дүзәлдир бир-бир,
Бәјләрин јүкүнү дашыјыр вәзир.
- 2150 Вәзирлијә күчлү мүдрик, мүгтәдир,
Фәһмли, гејрәтли киши кәрәкдир.
- 2151 Зәһни дәрин кәрәк, идракы дәниз,
Тәдбири дүшмәни диз чөкдүрә, диз.
- 2152 Ишдә үз ағардан, доғручу, зирәнк,
Совуша күнләри алим, өмрү тәк.
- 2153 Вәзирлик зор ишдир — чәтиндән чәтин,
Гүдрәтин, гејрәтин, зәһнин, зәһмәтин.
- 2154 Милләтин тимсалы бир оғул кәрәк,
Хилгәти пакизә, рәфтары ипәк.
- 2155 Зәкавәтли нәсил—көклү, әсилли,
Бәһрә, бар кәтирән јахшы нәсилди.
- 2156 Вәзир иман әһли, бұллуր кими саф,
Халгын инандығы, севдији инсан.
- 2157 Кишиләр кишиси, мәрд, мүтәфәккир,
Дәрдлиләр дәрманы логман демәкдир.
- 2158 Даим ајыг-сајыг, мулаһизәләри,
Јаманы јандыран һүнәр мәш'әли.
- 2159 Һөкмү дашдан кечән чүр'әт, ләјагәт,
Вәзир бәјдән сәһра ән улу гүдрәт.
- 2160 Тохумсуз кишиләр напак олурлар,
Онун вәзирликдә нә өлүмү вар?
- 2161 Өвладсыз кишиләр чәфа кәтирир,
Өвладлы сәдагәт, вәфа кәтирир.
- 2162 Ешит, нәләр демиш тәдбирли инсан,
Сән тәдбир әһлини халга башчы сан!
- 2163 Нәсилли кишинин хулгү хош олур,
Халга әл узадыр иур атасы иур.

2164 Сәнә гуш илији, бал једирсә дә,
 Напакын хулгүндә зәдә вар, зәдә.
 2165 Исмәтли, көзү тох, әр киши кәрәк,
 Исмәтсиз кишиләр верәрми чәрәк?
 2166 Ачкөз бу дүнјаны јесә дә дојмаз,
 Көзүтох кәрәк ки, сәрвәтә ујмаз.
 2167 Исмәтли инсанлар јахшыдан јахшы,
 Кишиләр сечмәси, кишиләр башы.
 2168 Һәр ким исмәтлисә она вер иши,
 Үз вермә, рәдд елә үзлү чакеши.
 2169 Дилинә доғру сөз кәлмәјән алчаг
 Һәјасыз, абырсыз кәләдир апчаг.
 2170 Нәсиһәт вермәјән шандан хошлајан,
 Абырлы бир шәхси дедијини ан:
 2171 Исмәтсиз кишидән нәзәр, әлһәзәр!
 Булашыг ганында өгрәбләр кәзәр.
 2172 Арсызын сифәти мөкәр сифәтдир?
 Мәрәз вә гәрәздир, сүмүксүз әтдир.
 2173 Абырлы сифәтләр ишыгдыр, ишыг,
 Шан-шәрәф мәншәли, јурда јарашыг.
 2174 Халга хејир верән, иши дүз көрән,
 Вәзирин нур јағар мәрд чәһрәсиндән.
 2175 Инчәсә рәфтары, хошса хилгәти,
 Хејри шадландырар, бәшәријјәти.
 2176 Ишин бајрагдары дүрүст олмаса,
 Ахсајар бәј иши, кәтүрәр әса.
 2177 Бәј кәрәк инансын хидмәтчисинә —
 Дүзлүјүн, сафлығын мәрд елчисинә.
 2178 Чамаллы, камаллы, мүврик кишиләр,
 Халга хејир верәр дүнјалар гөдәр.
 2179 Кимни ишыглыса, нурлуса үзү,
 Гәлбиндә јашадыр күнү, күндүзү.
 2180 Јахшыны, јаманы көрән бир инсан,
 Динлә, нәләр дејиб чыхмын сынагдан!
 2181 Гәлбә ајна тутур инсан сурәти,
 Нүснү күнош олур, нақды хилгәти.
 2182 Тәндир бир-биринә ичијлә чөлү,
 Ичәрисн бағдыр, үзү бағ күлү.
 2183 Санбаллы, чөлаллы, хәшсифәи дәдә,
 Лајигдир шайлыға, вәзирлијә дә.
 2184 Һесаба, китаба вургун бир уста,
 Турлү јазылардан хәбәрдар олса.
 2185 Јер тугса елмдә, иччәсәнәтдә,
 Јахшы вәзир чыхар ондан, әлбәттә.

2186 Қитабла, һесабла дүрүст иш көрәр.
 Ајы, күнү, вахты дегигләшдирәр.
 2187 Һесаб-китаб өзү бир һагг-һесабдыр,
 Һагг-һесаб күдәнләр әһли-савабдыр.
 2188 Киши күчлү кәрәк... күчлү тез өлмәз,
 Күчсүзләр дүнјада иш көрә билмәз.
 2189 Гүввәт елмдәдир, јалныз елмдә.
 Әл бојда јазынын сөз мәш'әлиндә.
 2190 Һәр јазы гүввәтин әламәтидир,
 Јазыны јарадан руһ гүдрәтидир.
 2191 Јазыны-позуну анимајанлар,
 Или, ајы, күнү нә чүр һесаблар
 2192 Алимләр јазыны көшф етмәсәјди,
 Һесаб өјрәнмәјин чәрәси нәјди?
 2193 Һәдә халг етмәмиш әләми таңры,
 Лөвһәни, гәләми јаратмадымы?
 2194 Бәндәси нәјнирсә јазыр мәләкләр,
 Таңрым о дүнјада јазыны бәкләр,
 2195 Јумшаг ол, јумшағын бәхти кәтирир,
 Көрдүјү һәр ишдән кәлир күл әтри.
 2196 Јумшаг тәбиәтли, мұлајим адам,
 Көрүн нәләр дејяр шад олмағындан.
 2197 Јумшаг көнүллүләр сеvir, сеvилир,
 Даш үрәк мәтләбә чатмадан өлүр.
 2198 Мұлајим кишиләр сүр'әтлә галхыр,
 Дағал дағ башына гујудан бахыр.
 2199 Кимдир вәзирлијә әсил намизәд,
 Охумуш, өјрәнмиш гәләмли гүдрәт,
 2200 Дили дә, гәлби дә, иши дә дүзкүн,
 Намус, вичдан әһли һамыдан үстүн...
 2201 Јахшыны јамандан дүрүст ајыран,
 Көзү тох, ишбиләә, мөһрибан инсан...
 2202 Шәриәтә садиг, иманы камил,
 Буллур кишиләри бир хәзинә бил.
 2203 Вардырса бөјләчә фәзиләтләри,
 Ону вәзифәјә чәкии ирәли.
 2204 Шаһа вәзир олса бу чүр адамлар,
 Өзү дә, халгы да мурада чатар.
 2205 Бөјләрин ишләри растына дүшәр,
 Сәкә чычәккәнәр, әл зәһкннләшәр.
 2206 Иман, вәзир олса јавуз, јарамаз,
 Гарышар бәј, кәдә... ајырмаг олмаз.
 2207 Јахшы вәзир илә гүдрәт тапар халг,
 Азад нәфәс алар, бар верәр топрак.

- 2208 Ешит нэлэр демиш зөкасы үмман,
Варлығы елм илэ чырағбан инсан!
- 2209 Бәжин көнлү, дили дүз олса, инан,
Јајынмаз хидмәтчи һаггын јолундан.
- 2210 Бәјләр залим олса, ганичән олса,
Онуи хидмәт әһли дүзәлмәз әсла.
- 2211 Бәјләр јахшыдырса, бары-бәһәри,
Ән'амы јүксәлдәр хидмәтчиләри.
- 2212 Үлвисә, пак исә бәјин чөвһәри,
Атар, јахын гојмаз бәдхисләтләри.
- 2213 Јаман һарда олса тапар јаманы,
Јахшыны кәшф әлә, еј јахшы, таны.
- 2214 Јаман јахшы илә бирләшә билмәз,
Догру әјри илә күләшә билмәз.
- 2215 Гајнајыб гарышмаз күндүзлә кечә,
Ағ сулар алова чан атсын нечә?
- 2216 Билмәдикләрини билмәк истәсэн,
Көрәндән, биләндән јардым истә сән,
- 2217 Нәр кәс өмүр сүрүр өз дәстәсилә,
Дүзсәнсә, гошулма бир әјри фе'лә.
- 2218 Фикримин исбаты бу бејти динлә,
Дән верәр, дил тапар өзү сәнинлә.
- 2219 Учан, јүрүш јапан хилгәтләрә бах,
Нәр кәс өз тајыны тапмада анчаг.
- 2220 Гарышмыр тез гачыр јахшы јамандан,
Дәрк ет бу гануну, унутма бир ан.
- 2221 Вәзир өз бәјинә кәнәшәкчидир,
Кәнәшәкчи әрләр әлбир вә дилбир.
- 2222 Чаһилә, алчаға гошулма әсла,
Бундан фүгәра да чәкәр дәрд, бәла.
- 2223 Бәјләр јахын тутса писи, накәси.
Һәм өз ады батар, һәм дә өлкәси.
- 2224 Елбашы, тапылса бөјлә бир вәзир,
Бәј дә, фүгәра да јашајар әлбир.
- 2225 Бәј чатар чаһанда нәр мурадына,
Иши ганад гошар гәл-ганадына.
- 2226 Халгы зәнкинләшәр, кедәр ирәли,
Артар, ашыб-дашар хәзинәләри.
- 2227 Гочалмаз, шөһрәти тутар чаһаны,
Өзү кедәркән дә галар ад-саны.
- 2228 Биләр, о дүнјасы, бу дүнјасы вар,
Нәр ики дүнјада јашар бәхтијар.
- 2229 Елбашы сөјләди: — Дәрк етдим сәни,
Јахшы сөзләринлә ајылтдын мәни.

- 2230 Бәс орду башчысы насыл олмалы,
Ки бада кетмәсин бәјин чөлалы.
- 2231 Ордуја ашг илә башчылыг етсин,
Хата чыхармадан әһдинә јетсин.
- 2232 Дармадағын етсин ганлы дүшмәни,
Бөјлә бир гәһрәман ачырмы сәни?

ОРДУ БАШЧЫСЫ НЕЧӘ ОЛМАЛЫ?

- 2233 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Зәрбән алтындадыр дүшмәнин башы.
- 2234 Шүбһәсиз кәрәкдир орду рәһбәри,
Һөкмүндә сахласыи гарт дүшмәнләри.
- 2235 Мүкәммәл, дөзүмлү бир еркәк кәрәк,
Икид ки, көксүндә даг бојда үрәк.
- 2236 Ордуја интизам, низам кәтирмәк,
Дүшмәни мәһв етмәк ән нәһәнк әмәк!
- 2237 Бу ишә гәһрәман, мүлајим, меркән,
Дузу — чөрәји бол, пак хилгәтли, шән.
- 2238 Зирәнк, ајыг-сајыг оғул кәрәк ки,
Дүшмән богазына кирсин дирсәји.
- 2239 Ачыг сүфрәсинин әтрафында чәм,
Чәм олсун чәсурлар, — бөјүк бир әләм.
- 2240 Јетирсин ордуја бүтүн маллары,
Чохалсын достлары, јолдашы-јары.
- 2241 Әјиндә кејими, алтында аты,
Јарағы мат гојсун јетмиш елаты.
- 2242 Оглум, гызым дејә јығмасын сәрвәт,
Багына бағ сују, алтына дөвләт.
- 2243 Јығсын, пәјласын да вар-дөвләтини,
Гајнаға чевирсин өз гүдрәтини.
- 2244 Једирсин, ичирсин, пәјласын ән'ам,
Ат, силаһ... өнүндә гул, кәниз, гулам...
- 2245 Јығышсын башына сечмә икидләр,
Дағда-дашда јатаң чанфәда мәрдләр.
- 2246 Дашдан од чыхаран ағлы бир овсун,
Өзү дев үрәкли, гејрәтли олсун.
- 2247 Чәнкдә кимә кәрәк ағчијәр киши?
Ганында кәздирсин гызыл күнәши.
- 2248 Үрәксиз адамлар позар ордуну,
Позулан орду да мәрдләр јурдуну.
- 2249 Вурушу чәсурлар апармалыдыр,
Дүшмәнин башыны гопармалыдыр.

- 2250 Шүбһәсиз, чәбһәдә өлүм дә һагдыр,
Тутуб бу дүнҗаны ким галачагдыр?
- 2251 Ешит нәләр демиш девүрәк бир әр,
Өлүмү, дүшмәни тапдаҗан һүнәр.
- 2252 Неч вахт әбәс өлмүр чәсур бир инсан,
Көрүб гарг дүшмәни нечин горхасан?
- 2253 Дүшмәнин башында гасырға ол, вур!
Алла, јохса әчәл, өлүм дә јохдур.
- 2254 Ар-намус уғрунда дөјүш мүгәддәс,
Мәрд әзәр дүшмәни, гисасдан дөнмәз.
- 2255 Ар-намус күдәнләр, чәбһәдә чошар,
Арсызлар түлкү тәк сивишиб гачар.
- 2256 Бә'зән икидләшир говғада горхаг,
Өзүнү өлдүрүр мәрдлијә душтаг.
- 2257 Ар-намус әһлидир дев үрәклиләр,
Өлсә дә намусу уғрунда өләр.
- 2258 Көнлүн ачыг олсун, хилгәтин тәмиз.
Бу һалда халг истәр... севиләрсиниз.
- 2259 Гәлбләрә од салыр хошсифәт инсан,
Наггаллар, чаһилләр чәкниир ондан.
- 2260 Ордунун башчысы дартса өзүнү,
Јағы гаралдачаг ағ күндүзүнү.
- 2261 Кибр, гурур әһли гәфләтдә галар,
Ја вахтсыз кәбәрәр, ја бәрбад олар.
- 2262 Мәрд, икид, санбаилы, хошсифәт бирәр,
Кеч-тез шөһрәт тапар дүнҗалар гәдәр.
- 2263 Амансыз олмалы аилафа гаршы,
Јахшылар күн көрсүн, бир аз да јахшы.
- 2264 Ордуну јүксәлдир дүзкүн сијасәт,
Көзләрә нур верир, гәлбләрә гүзвәт.
- 2265 Ордуја чан верир әмрә итаәт,
Итаәт—дуз-чөрәк, чүр'әт, ләјагәт.
- 2266 Башсыз, позғун олса һәр һансы орду,
Ону өз ичиндән јејәчәк гурду.
- 2267 Јахшыларә һөрмәт, јамана иифрәт —
Бундадыр гәләбә, гәһрәт, ләјагәт!
- 2268 Јахшыја јахшылыг учалдар сәни,
Севинчин биләрсән мәрд севинчини.
- 2269 Гулун олар, сәне ағ күнләр диләр,
Фејзини, дүтфүнү хәрсән кәшәкәр.
- 2270 Динлә, бу сарәдә кә сәјдәмшиләр,
Бејти дәрк әлсән, гарына ишләр!
- 2271 Мәрдләр јахшылыгын гулудур, гулу,
Сән кет, јахшылыг ет, ач бу һагг јолу.

- 2272 Ким ки бајраг етмиш инсанијәти,
Сән дә кәстәр оға инсан үлфәти.
- 2273 Башчы кәрәк бә'зән гыј вура билсин,
Дүшмән көрүнәндә тор гура билсин.
- 2274 Чәнкдә шир биләвән, аслан үрәкли,
Өкүз тәк гисасчыл, ајытәк фәидкир.
- 2276 Гызыл түлкү тәкк уста, һиләкәр,
Мәрд көрән... көзүдә дүшмәни шәкли...
- 2275 Донуз тәк һүчумчу, гурд кими чәсур,
Бир гара нәр кими кишли, һүнәрвәр.
- 2277 Ала гарға тәк ајыг-сајыг, шән,
Гаја гузғунутәк узыгы көрән.
- 2278 Чәсарәтдә арслан, чәлдликдә гаплан,
Кечәләр ана тәк үзгусуз галаң...
- 2279 Кимдә бу сифәтләр чәмләнмиш олса,
Башчыдыр... һаггә вар бу алы алса.
- 2280 Интигам алараг дүшмәни әзән,
Дармадагын едән, әзминә өһсән!
- 2281 Даим сүфрән ачыг дуз-чөрәјин бол...
Зәфәр ордусуна бујур башчы ол!
- 2282 Көһләни, кејимин јарашыр сәне,
Чохлары меймандыр ачыг сүфрәнә.
- 2283 Нәјат чөвһәридир шәрбәтин, ашын,
Динлә, нәләр дејир Ила гардашын:
- 2284 Ад алмаг истәсән дуз-чөрәк једир,
Өлмәзлик истәсән милјон гәлбә кир.
- 2285 Дуз-чөрәк верәндәр билирләр јәгин:
Сәхавәт рәмзидир инсанијәтин.
- 2286 Бөјүклүк истәсән кешиш сүфрә ач
Өмүр-күн диләсән, мин не'мәти сач!
- 2287 Вәзирә бир сыра хиләтләр кәрәк,
Чизкиләр чәкә ки, иш кетмәјә ләнк.
- 2288 Сөзү дүрүст ола, фе'ли дүз, рәван,
Итирәр инамы, данышса јалаң.
- 2289 Даим сүфрә ача, сәхавәт сача,
Пахылдан, накәсдән чәлд узаглаша.
- 2290 Чәнкдә чәсарәтли гејзи дипдири,
Дүшмән тез өлдүрүр ағчијәрлери.
- 2291 Мәкри, һиләвә иә бачара аз-чох,
Арсланг өлдүрүр гәфли дөјин ох.
- 2292 Гүчума галдыра ләззи кәләндә,
Дөнә ағ бајраға орду әлүндә.
- 2293 Олса бу көрәндә орду башчысы,
Дүшмән даг да олса галар дамчысы.

- 2294 Голу гылынчы олар, гылынчы узун,
Дөнөр шөһрәтинә јурдун, улусун.
- 2295 Дәхли јох... од јаға, боран-гар јаға,
Таб едәр ачлыға, јухусузлуга.
- 2296 Јараглы-јасаглы көһләнди, мәғрур,
Ат үстә кишиләр бир дә доғулур.
- 2297 Нөгсандыр ордунун бөјүклүјү дә,
Чоху башсыз галыр һүчүм чөкәндә.
- 2298 Бахдыг, орду көрдүм оники минлик,
Она орду дедик, чохдур демәдик.
- 2299 Көрүн нәләр демиш чәнкчи һүнәрвәр,
— Мәнә дөрд мин киши дөјүшдә јетәр.
- 2300 Орду јажын олса тез чәкәр јәгин,
Ону сағ-саламат сахламаг чәтин.
- 2301 Шөһрәтли, чүр'әтли икид нә сөјләр:
Икидсә басылмаз силаһлы ләшкәр.
- 2302 Аләмә сәс салан чәнки нә демиш:
— Сајча чох ордуну үстәлә, — демиш.
- 2303 Сечмә кишиләр вер, бөјүк орду јох,
Силаһлы әскәр вер, дөнүк орду јох!
- 2304 Низамсыз ордудан низамлы әскәр,
Гат-гат чәсур олур, гат-гат мө'тәбәр.
- 2305 Башчы чәнкдә кәрәк леј кими енсин,
Вуран оғуларла әһатәләнсин.
- 2306 Көздә-гулагда ол, сеч вурһавурда,
Кәшфијјат әһлини, авангарды да.
- 2307 Өн гүввә чатынча кәшфијјатчыја,
Дүшмәни елә вур, гопарсын гијја.
- 2308 Ордуну һазырла, кешикчиләр сеч,
Нә чох архада гал, нә ирәли кеч.
- 2309 Кешикчи дүзмәкдә маһир олмалы,
Гәраркаһ гурмаға гадир олмалы.
- 2310 Бајрагдар кизләтсин өз нөгшәсини,
Зәрбәчи һифз етсин дев зәрбәсини.
- 2311 Тутсун әсас һиссә ән мөһкәм јери,
Узаглашдырмасын, јығын, әскәри.
- 2312 Дајан ајыг-сајыг гәфил олма һеч,
Әкәр гәфил олсан башындан ваз кеч!
- 2313 Галдырыб өн сәфи јанаш дүшмәнә,
Көз гој ота, суја, чөлә-чәмәнә.
- 2314 Мөһкәмлән ордача, дөјмә дүшмәни,
Азмысан, чохмусан көрмәсин сәни.
- 2315 Елә ки бәркидин, дил алмағ кәрәк,
Дүшмәнин һалыны анламағ кәрәк.

- 2316 «Дили» өјрәндиңми, ишә чәлд кириш,
Дүшмәнин бојнуну сындырмагдыр иш.
- 2317 Кешик сајыглыгы буна дејәрләр,
Чәнкдә ким сајыгса олур һүнәрвәр.
- 2318 Сәнин јол вәсигән—ајыг бәј сөзү:
Силаһлан, шпр кими шадландыр бизи.
- 2319 Дүшмәни јыхмаға ики силаһ вар,
Бу ики јарагла дүшмәнин батар.
- 2320 Ән гәви дүшмәни мәһв едир һижлә,
Һижлә гур, дүшмәни ганына бәлә.
- 2321 Кешик вә сајыглыг—икинчи јараг,
Һәр ким кешикдәсә басылмајачаг.
- 2322 Ајыг-сајыг дуран кешикчи јәгин.
Гырачаг бојнуну гәфил дүшмәнин.
- 2323 Дүшмән ордусу чох... сәнинкисә аз...
Гөрхма, атыл чәнкә... гајытмаг олмаз.
- 2324 Чарпышмаг имканы вардырса чарпыш,
Јохса зиреһ кејин, беллиндән јапыш.
- 2325 Јатсын, вер јухуја, һүчүм ет кечә,
Азмысан, чохмусан һардан биләчәк?
- 2326 Әкәр һүчүм үчүн танмасан гүввә,
Онда елчи көндәр газан кирәвә.
- 2327 Дост ол үзәвари, көзлә еһтијат,
Дөјүшдә чашмамаг? Вачибди гат-гат.
- 2328 Сүһдән кар ашмаса, гәсд етсә дүшмән,
Вурушмаг итәсә гачма өнүндән.
- 2329 Јубанма, орду чәк, чәнкә чәсур кет,
Көһлән вер, ән'ам вер, мәрдләри вәсф ет.
- 2330 Јубансан, сиррини дүшмән биләчәк,
Үстүнә гасырға, туфан кәләчәк.
- 2331 Динлә нәләр демиш, гырыб сәдләри,
Дүшмәни мәһв едән дөјүш әскәри:
- 2332 Сынанмамыш дүшмән һәлә чох узаг,
Сынанса һөкмүнә көз алышачаг.
- 2333 Башында туфан ол, кизләт нөгшәни,
Јубансан, дөјүшдә јенәчәк сәни.
- 2334 Бир бөлүк гошуну пускуда сахла,
Јүрү охчулардан азча габагда.
- 2335 Көһләнбаз, баһадыр чәнкавәрләри,
Өн гатара гој ки, күдсүн әскәри.
- 2336 Көһләнбаз, сынанмыш төчрүбәлиләр
Һәм тәдбирли олур, һәм дә һүнәрвәр
- 2337 Дөјүшә чан атыр јенијетмәләр,
Лакин лејсан кәләсә одлары сөнәр.

- 2338 Кэрэк сагда-солда, архада, өндө,
Сечмэлэр дајансын дөјүш кедөндө.
- 2339 Дүшмән чэнк јеринө јахынлашанда,
Сэнкөрдөн сычрасын мөрдлөр бир анда.
- 2340 Эи эввэл узагдан охла вурушмаг,
Јахында сүнкүјө өл атмаг анчаг!
- 2341 Ајбалта, гылыныч да гој дүшсүн ишө,
Јахала, мөһв елө дырнагла, дишлө!
- 2342 Чөкилмө, дүшмөнө арха чевирмө,
Вур, вур, өлүнчө вур! Кирөвө вермө!
- 2343 Нө сөјлөр чэнкөрдө бөркимиш әскәр:
Сөбр ет, сөбрин илө дүшмән јениләр.
- 2344 Кәлин, гыз шадланар тој кәрдөјиндө,
Гәһрәман дөјүшдө «ган-ган!» дејөндө.
- 2345 Мөрдлөр ат ојнадар, нөрилдөр нәр-нәр,
Дүшмәни гал едәр, әсир көтүрәр.
- 2346 Јағыны көрдүмү, чошар гејрәти,
Әзәр, өзкәсинө вермөз нөвбәти.
- 2347 Дүшмәнин башында ат ојнадан әр,
Дөјүшдө ја өләр, ја галиб кәләр.
- 2348 Атылар вуруша мин бир чаныјла,
Гызардар үзүнү дүшмән ганыјла.
- 2349 Гызарар галханы, зирәни, аты,
Ал, јашыл бојанар силаһ бусаты.
- 2350 Ат салыб гәсд етсә дүшмәнин сәнө,
Таб ет, дал чевирмө, зәрбө вур јенө.
- 2351 Гачса, вермө аман, архадан излө,
Сөјр етмө, тә'гиб ет, гајнар гејз илө.
- 2352 Бир јердө дурмаса кет, сүр'әтлө кет,
Гојма әсир ала, ону әсир ет!
- 2353 Дүшмән ордусуну дағыдан мөрдлөр,
Нәфәс дөриб, ону тамам мөһв едәр.
- 2354 Дүшмән узаглашса сән кетмө, дајан,
Чүнки јоруларсан гајыдан заман.
- 2355 Чыхмазда өлүмө үз тутур дүшмән,
Өлүрсә үз-үзө нечин кәләсэн?
- 2356 Гафил олмајанлар чатыр әһдинө,
Гафил өлүб кедир су ичөндө дө.
- 2357 Еһтијат кәрәкдир бу јердө, күлүм,
Еһтијатсыз олсан, лабүддүр өлүм.
- 2358 Мәнө һикмәт ачды сынанмыш бир әр,
Сынанмыш кишинин һәр сөзү көвһәр:
- 2359 Дүшмән узаглашса, тә'гиб етмө сән,
Гајытса бәлкө дө кәтәк јејәрсән.

- 2360 Дүшмән дағылмышса чөм ола билмәз,
Оду су сөндүрсә бир дө дирилмәз.
- 2361 Чыхмаза дүшәнлөр мөрд өлүм дилләр,
Өлүм истәјәнлөр өлдүрүб өләр.
- 2362 Ән'ам, әрмаган кер иш көрәнләрө,
Зәр алыб миннәтдар олсун зәркәрө.
- 2363 Мөрдө һалал олсун ән'ам, әрмаган,
Тәки севсин сәни әрмаган алан.
- 2364 Јаманы вәсф етсән о, јахшылашар,
Јахшыны вәсф етсән бир аз да чошар.
- 2365 Боғар арсланы да ән'ам алса мөрд,
Ат гызыл гуш олар, үстүндө хәләт.
- 2366 Көрсән јараланыб, мөлһәм кер она,
Әсир дүшсә, пул бас, гајтар јурдуна.
- 2367 Дәфи елө һөрмәтлө өләнлөр олса,
Баш чөк өвладына, унутма әсла.
- 2368 Дөјүшчү руһланар, шад олар онда,
Гојар чаныны да сәнин јолунда.
- 2369 Исти сөз, ачыг үз, ән'ам-сәхавәт,
Учалдыр инсаны бу үч фәзиләт.
- 2370 Учалсан, чохлары гул олар сана,
Уғрунда атылар ола, лејсана.
- 2371 Бу бејтө фикир кер, јахшы дүшүн сән,
Шаһ бејти үстүн бил мин хәзинәдән.
- 2372 Илыг сөз, ачыг үз, сәхавәт көстәр,
Топлансын башына сәни севәнлөр.
- 2373 Гызылла, күмүшлө кедиб гул алма,
Јетәр бу үч сифәт, өј мөрд үләма!
- 2374 Орду башчысында бу сифәт кәрәк,
Сәхавәт, чәсарәт, әзәмәт кәрәк.
- 2375 Гызыл-күмүш сачыб саф тохум әксән,
Гызыл фәданләр кәшф едәчәксән.
- 2376 Нәмән үч сифәтдир һәр шејни баны,
Гулу, гаравашы кер јахшы-јахшы.
- 2377 Бәј тапса бу сајаг орду башчысы,
Иши рөвач тапар, галмаз гајгысы.
- 2378 Орду башчысы да дујар ифтихар,
Биләр ки, башында гејрәт тачы вар.
- 2379 Бәли, јахшы вәзир, јахуд сәркәрдө,
Кәрәк бәхтө дөнсүи тәхт олан јердө.
- 2380 Онда бәј говушар дилокләринө,
Әрзин күчү ахар биләкләринө.
- 2381 Әкдүлмүш сөјлөди: — Хошбәхт елбашы,
Бу ики сәнәти дуј јахшы-јахшы.

- 2382 Сәркәрдә — бир аләм, вәзир — бир аләм,
Бири ғылынч тутур, о бири гәләм.
- 2383 Халгын чиловуну ики әл тутур,
Икиси бир олса, нур үстүнә нур!
- 2384 Мәрдләрин мәрди бил онунла буну,
Һансы баш әймәсә зурдур бојнуну!
- 2385 Һансы хејир версә хејирхаһы ол,
Зәрәр версә барсыи, онун аһы ол.
- 2386 Бәј кимдир аләмдә — халгын башчысы,
Бу ики хидмәтчи — һаггын башчысы.
- 2387 Онлардыр милләтә гол-һанад верән,
Бәјлијә бәрәкәт, һәләват верән.
- 2388 Алим көр нә дејир, арашдыр, ара,
Газмаглы пловдур, үстүндә гара.
- 2389 Бир јурду ғылынчла тутсан да тәк сән,
Гәләмин олмаса нејләјәчәксән?
- 2390 Ғылынчын һөкмүндә ган горхусу вар,
Фәгәт гәләмдәдир әснл игтидар.
- 2391 Сән ғылынч күчүнә вурсан да гапаз,
Ону узун мүддәт сахламаг олмаз.
- 2392 Ән гүдрәтли фәтеһ јалныз гәләмдир,
Гәләмсиз һисмәтин аһдыр, әләмдир.
- 2393 Билдијим бунлардыр, хошбәхт елбашы,
Сордун, бәјан етдим бәлкә дә јахшы.
- 2394 Елбашы сөјләди: — Анладым сәни,
Јенә бир сорғум вар, еј лә'л мә'дәни.
- 2395 Сән һачиб үстүнә мәнә билки вер,
Насыл олмалыдыр, даныш јербәјер.
- 2396 Бир һачиб кәрәк ки, һачибләр башы —
Тахтын көмәкчиси, әдлин нәггашы.
- 2397 Бәјлијин уғрунда чан фәда бир әр,
Ачыб бирчә-бирчә мәғзини көстәр.

ҺАЧИБ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 2398 — Јүз јаша, мин јаша, хошбәхт елбашы,
Өлкә бир үзүкдур, сән онун гашы.
- 2399 Һачиб сон дәрәчә саф олсун кәрәк,
Доғручу, дөзүмлү, мәғрур, дизи бәрк,
- 2400 Фе'ли дүз, хүлгү хош, заты тәмиз, пак,
Халга хејир верән, ајкүн бир идрак.
- 2401 Өзү дә саф олар, саф исә заты,
Бәһрәмәнд еләјәр ели-елаты.

- 2402 Јахшы кишиләрдән јахшылыг кәләр, —
Кејим, јемәк, ичмәк, ән'ам чох кәләр.
- 2403 Фе'ли дүзкүн олса, сөзүмү динләр,
Сөз динләјән киши сафлыгда көвһәр.
- 2404 Исмәтли, тох көзлү, мүлајим һачиб...
Һачиб ки һәр шеји билмәси вачиб.
- 2405 Көзү тох кишиләр рүшвәт көтүрмәз,
Дәрһал көздән дүшүр рүшвәт алан кәс.
- 2406 Вармы рүшвәтхорун намусу, ары?
Рүшвәт бәрбад едир абадлыглары.
- 2407 Һачиб мүтәфәккир, исмәтли, тәмиз,
Оларса тез доллар бош хәзинәмиз.
- 2408 Јерсиз иш тутармы гәзәбли кимсә?
Гәһр-гәзәб сачмаз әл вермәз инсә.
- 2409 Аг күнә тез чыхыр зәриф кишиләр,
Бирчә мүлкү олса таңры беш еләр.
- 2410 Чаны сулу киши пула пул демәз,
Елмә саһиб олса зирвәдән енмәз.
- 2411 Үрәји, идракы дәрја бир киши,
Көрүн насыл өјүр елм өјрәмиши!
- 2412 Бәј иши көрмәјә елм әһли кәрәк.
Чаһил, надан кимдир? Јолуг бир көпәк.
- 2413 Кимдә ки, елмдән јохдур бир әсәр,
Чохдан кәбәрмишдир, олса да бир нәр.
- 2414 Јалныз өз елмилә учалыр инсан,
Елмсиз кәданы гуру көтүк сан.
- 2415 Бомбош мүгәввадыр елмсиз адам,
Елм әһли јүксәкдир көјдән, сәмадан.
- 2416 Илдырым һөкмүлә шәри јармасан,
Мин бир күнаһындан гуртулармысан?
- 2417 Ничатын—зеһинли, зирәнк олмағын,
Халгына хидмәтдә нәһәнк олмағын!
- 2418 Мејвәсиз ағачдыр зеһинсиз кәда,
Ачлара, лүгләрә сәндән нә фајда?
- 2419 Зеһинли гучаглар ики дүнјаны,
Газанар һәр шеји — шөһрәти, шаһы.
- 2420 Зеһи, зәка әһли әсик кишидир,
Халгын руһ атәши, чан күнәшидир.
- 2421 Нурани чөһрәси саггалсыз, тәмиз,
Лачын әзәмәтли, һамыја әзиз.
- 2422 Кетдимн, кәлдими азча јахына,
Мәрдлији нур сача бој-бухунуна.
- 2423 Јалныз мәрдләриндир һөрмәт, әзәмәт,
Јалныз самбаллыја верилир гијмәт.

- 2424 Қимләр бу аләмдә сеvir-сеvилир —
Фе'ли дүз, иши пак, мәрд мүтәфәккир.
- 2425 Өзкәләр гәмини jeje билмәсэн,
Јашы олмағыны әфсанә бил сән.
- 2426 Халгла үз-үзәдир һәмишә һачиб,
Үзүнүн нурани олмасы вачиб!
- 2427 Көзләр ишыг алсын кәрәк үзүндән,
Чанлар рузу тапсын тәбәссүмүндән.
- 2428 Алим нәләр демиш көр она даир:
Инсанын көркәми әси әсәрдир.
- 2429 Бир чүт көз су ичир мәрд чөһрәсиндән,
Әжил, сән дә нуш ет нур чешмәсиндән.
- 2430 Нурани чөһрәјә ешиг илә бахсан,
О күн ағ бәхтини сән тапачагсан.
- 2431 Ағыллы, камаллы, ачыг көнүллү,
Инсан нәзәриндә бир гызыл күлдү.
- 2432 Камилләр унутмур вердији вә'ди,
Чаһилләр анармы дедији нәди?
- 2433 Нушсузлар аләмдә иш көрә билмәз,
Алдығы нәфәс дә әбәсди, әбәс.
- 2434 Нушсузлар ичи бош, гуру мүгәвва,
Көнүл саһибләри — күнәш, су, һава!
- 2435 Јохсула, јетимә, дула әл тутан,
Инсан идрак әһли, әзиз, меһрибан!
- 2436 Ганун кешикчиси, зирәнк, чевик, мәрд,
Һачиб јер үзүндә ән күчлү хилгәт!
- 2437 Бөјүкдүр һамыја кичиклик едәр,
Өзү чох мүлајим, дили гәнд, шәкәр.
- 2438 Һачибин нур сачсын кәрәк сурәти,
Пак, инчә хилгәти, инсанијјәти.
- 2439 Динлә, нәләр демиш арлы арсыза:
Көнлүнү кичик тут, дилини гыса.
- 2440 Мәрдләрә веридир үч бәхт, үч гылыг —
Күләр үз, исти сөз, тәвазәкарлыг.
- 2441 Севиб сеvиләнни пак олур заты,
Гул вә әсир едир ели-елаты.
- 2442 Өзүнү, сөзүнү билән бир һачиб,
Еһтијат әһлидир — сәбрли, нәчиб.
- 2443 Дили дә, гәлби дә ејин олмалы,
Халгын көрән көзү, бејни олмалы.
- 2444 Дүрүст билмәлидир һәр бир сәнәти,
Јаздығы китабда өз дәсти-хәтти.
- 2445 Сәнәти, һүнәри чилчираг олсун,
Бүтүн саһәләрдә үзү ағ олсун!

- 2446 Һачиблик сәнәти ән инчә хидмәт,
Дүшүнсән анларсан буну нәһәјәт.
- 2447 Һачиб, архасында мәрдләр, мәтинләр,
Халг өнүндә кедән әндәрди, ендәр.
- 2448 Динлә, нә һикмәтдир шаирин сөзү —
Ахсағын ајагы, көзсүзүн көзү.
- 2449 Һачибин дүнјада вары, дөвләти.
Һеч билсән нәләрдир — он фәзиләти.
- 2450 Ити көз, саф көнүл, һәссас гулаг, дил,
Үз нуру, гамәт, иш, елм, идрак, пак әл.
- 2451 Јашасын елбағзы --- өзү, сөзү дүрр,
Һачиб өз бәјинин көрән көзүдүр.
- 2452 Гануни, гајдасы, иш низамы вар,
Варса тез ачылар өнүндә јоллар.
- 2453 Буна ујгун көлир бир алим сөзү,
Гој көнүл верәнләр дәрк етсин өзү!
- 2454 Бөјүкдүр, улудур һачиблик иши,
Көрүр бөјлә иши јалныз әр киши.
- 2455 Бөјүјү, кичији јохдур бу ишин,
Бәјлијә хидмәтдир сәнин күнәшин.
- 2456 Катиб, хәзинәчи, чәкмәчи, дәрзи,
Әјан да, сәркар да чәлб етсин сизни.
- 2457 Һачиб ән'ам верәр... нөв-нөв елчиләр,
Кәләнләр, кедәнләр гәсрә нур чиләр.
- 2458 Тәгдири, тәкзиби кәзләр өнүндә,
Төһмәти, хәләти, зијафәти дә.
- 2459 Иш көрсә, тәртиби галмаз јарымчыг,
Сәсләр кишиләри: — Һајды, јола чых!
- 2460 Јохсула, јетимә, дула әл тутан,
Һачиб һамысыны динләр меһрибан.
- 2461 Кәләркән гәбула шикајәтчиләр,
Јанар үрәкләрә һачиб су чиләр.
- 2462 Кәсәр гаршысыны јаманын, шәрин,
Ачар мејданыны хејир ишләрин.
- 2463 Сарајда өјлә бир иш тапмаг чәтти,
Һачибин пак әли она дәјмәсин.
- 2464 Јардым да ондандыр һәр вахт, һәр замаң,
Дүшсә иш гујуја сәбәб дә ондан.
- 2465 Һачиб ајыг-сајчг, һүшјар олмалы,
Сиррин гаршысында дивар олмалы!
- 2466 Кәрәк һифз еләсин бәјин сирричи,
Әгли чиловласын һәвәсләричи.
- 2467 Бир көнүл јыхмасын, ев учурмасын,
Дилиндән һавасы сөз гачырмасын.

- 2468 Узаглашанлары гәсрә сәсләсин,
Һарама, рүшвәтә нифрәт бәсләсин.
- 2469 Бәј! Ики хисләтдәи демәрәм ваз кеч,
Онлара әл вермә, иш тапшырма һеч.
- 2470 Бир јаланчы гәссаб, бир әлиәјри,
Милјончу олса да халга нә хејри?
- 2471 Кимдә ашкардыса бу ики хисләт,
Әлһәзәр, гач ондан еј улу хилгәт!
- 2472 Үч фәзиләт көрән хидмәт әһлиндә!
Еһтијат күдмәсә дүшәчәк бәндә.
- 2473 Бә'зән фәналыға көз јума билсин,
Сирр сахлаја билсин, нитги кәсилсин.
- 2474 Ешит, нәләр демии: алим бир инсан,
Һөкмүн дашдан кечәр она инансан:
- 2475 Башын истәсән ки, галсын саламат,
Сән бәјин сөзүнү чар чәкмә һеч вахт..
- 2476 Батыр бәд сиррини ачан бир киши,
Дили сөз гачырса сыначаг диши.
- 2477 Мәкәр кизли галыр ләјагәтсиз иш!
Јајмыш бәј сиррини, башы кәсилмиш.
- 2478 Ағзыны бош гојан көрәр барыны,
Гыјыгла тикәрләр додагларыны.
- 2479 Пирани сөзүнү гој билсин надан:
Өз башыны јејәр сирр сахламајан.
- 2480 Вачибдир әмәлдә, сөздә еһтијат,
Бә'зән көрмәмәли, көздә еһтијат!
- 2481 Бәјә јанашмасын, хаһиш олмаса,
Ачмасын ағзыны, сөз сорулмаса.
- 2482 Динлә, нәләр дејир камал саһиби,
Камалын, идракын көрүнмүр дибн:
- 2483 Сусма бәркдән дағыш јери кәләндә,
Сөз сөјлә, үз көстәр маликләрә дә.
- 2484 Дүнјада һәр шејин өз мәгамы вар,
Гачмасын көзүндән гој фәналыглар.
- 2485 Сәнәт, һүнәр әһли улу һачибн,
Һөкмү дамдан кечәр, әмин ол, әмин.
- 2486 Будур билдикләрим, хошбәхт елбашы,
Сорушдун, сөјләдим бәлкә дә јахшы.
- 2487 Елбашы сөјләди: - - Анладым сәни,
Јенә бир сөзүн вар, еј лә'л мә'дәни.
- 2488 Инди ашкар елә, билдир бу һалы:
Гапылар башчысы насыл олмалы?

ДАРВАЗАЧЫ НЕЧӨ ОЛМАЛЫДЫР

- 2489 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Раһат вә динч јаша, еј фе'ли јахшы.
- 2490 Кәрәк дарвазачы меһрибан олсун,
Кечәси күндүзә нәрдиван олсун.
- 2491 Ганыны, чаныны вериб хидмәтә,
Јанар мәш'әл кими атсын зүлмәтә.
- 2492 Гануну, адәти билсин, горусун,
Һәр фе'ли, әмәли доғру, дүз олсун.
- 2493 Гызылы, күмүшү, чөрәји, дузу.
Јығын өз башына јурду, улусу.
- 2494 Бәкчијә баш чәксин јатмаздан өнчә,
Сабаһкы ишләри тапшырсын кечә.
- 2495 Јербәјер еләсин мүсафирләри,
Ајығы, сајығы чәксин ирәли.
- 2496 Бир күнлүк ишинин бәһрәси, бары —
Гапаныр сарајын дарвазалары.
- 2497 Дәјишсин нөвбәни, көрүб сәһәри,
Кечәнин, күндүзүн кешикчиләри.
- 2498 Бәјин һүзуруна варса кәләнләр,
Чәм гәбул олунсун гој бирәр-бирәр.
- 2499 Өзү дәјсин көзә, тез дә чәкилсин,
Гәбул истәјәнләр гој кедиб кәлсин.
- 2500 Кәрәк гаршыласың кәлибсә онлар —
Јараглы, јарагсыз пөвбә тутанлар.
- 2501 Гәбул битән кими һаггын әскәри —
Гапылар башчысы кирсин ичәри.
- 2502 Халгын вәкили тәк гој дилә кәлсин —
Зилләт чәкәнләрә һәмдәм кәсилсин.
- 2503 Гызыл, күмүш алсын, әрмаған алсын,
Јардым уманлары тез јола салсын.
- 2504 Өјрәнсин хидмәтдә кимдир бош-бекар,
Чынгыры чыхмадан сәссиз јананлар!
- 2505 Һансы хејир верир, һансы шәрди, шәр?
Һансындан милләтә һансы пај дүшәр?
- 2506 Бәјә бәјан етсин бунлары бир-бир,
Кимә хәләт дүшүр, кимә кор гәбир.
- 2507 Чыхсын, бәјан етсин һәр тәдбирини,
Бәхшиш алыб кедән сүлһ әскәрини.
- 2508 Әјләшсин башында фикир ахары:
Һеч ким өз ишиндән дүшмәсин ајры.
- 2509 Јахшы гаршылајаг јад гонаглары,
Биздән умуб күсән јолдашы, јары.

2510 Таныјаг дөстөрхан кәтирәнләри,
 Хансы јарамырса гајтараг кери.
 2511 Шәрбәт пайлананда еһтијат кәрәк,
 Она гарышмасын башга бир аһәнк.
 2512 Вермәли һәр кәсин өз гисмәтини,
 Дүрүст пайламалы бәј не'мәтини.
 2513 Нәзәрдән гачмасын тәки бу јердә,
 Чөлдә, ичәридә бирчә нәфәр дә.
 2514 Ики шеј кәтирир бәјә шан-шөһрәт:
 Гапыда бајрағы, сүфрәдә не'мәт.
 2515 Сарај јарашығы ики мәрд дә вар:
 Сәадәтә ачар, бәјә ифтихар.
 2516 Бири сарајбашы, о бири һачиб,
 Һачиб азадлығы һәр шејдән вачиб.
 2517 Бәјә лајиг олса бу ики киши,
 Әрзә шө'лә салар бәјлик күнәши.
 2518 Јарамаз, ајрыча диггәт олмаса,
 Сагијә, ашбаза, јатагшунаса.
 2519 Һәр күн өз јериндә олсун бәргәрар,
 Камандар, лачындар, туғчу бајрагдар.
 2520 Чағырсын күнортә дост вә јарыны,
 Апарсын јемәјә јолдашларыны.
 2521 Једирсин, ичирсин, версин варыны —
 Фикир нобарыны, сөз нобарыны.
 2522 Көһлән бир ат сечсин ағ күнә лајиг,
 Силаһы, кејими өзүнә лајиг.
 2523 Гәриб, јад бир адам кәлсә хидмәтә,
 Сынасын, ев версин, чәксин үлфәтә.
 2524 Өјрәнсин нечәдир һалы, овгаты —
 Јемәји, кејими, силаһы, аты.
 2525 Ачлара, тохлара баш чәксин бир-бир,
 Анласын ким јерсиз, ким јериндәдир.
 2526 Олсун дәрд әһлинин досту, һәмдәми.
 Исти јараларын сәрин мәһәмми.
 2527 Ишә чыхмајанлар тапылса тәк-тәк,
 Өјрәнсин нечәдир, һачан кәләчәк?
 2528 Хәстәсә үстүнә һәким көндәрәк,
 Јолуну азыбса јолдан дөндәрәк.
 2529 Буларын һамысы бәјә сәдагәт,
 Бәјлик гаршысында хидмәтдир, хидмәт.
 2530 Динлә, нәләр дејир бир хидмәт әһли,
 Һөрмәтли, ағсагал, пир—хидмәт әһли.
 2531 Хидмәтчи бәјинә садиг олмалы,
 Садиг дә хидмәтә ашыг олмалы!

2532 Бәјлији, дөвләти мөһкәмләндирән,
 Гулу әзәмәтли хидмәтчи бил сән.
 2533 Көзләр өзүнүн јох, бәјин хејрини,
 Улу бир сојадын, сојун хејрини.
 2534 Мөһрсиз, бәһрәсиз, јаман өвладдан,
 Јахшы бир хидмәтчи үстүндүр, инан.
 2535 Ағач фајда версә оларам гулу,
 Күл зәрәрли олса, тапдарам күлү.
 2536 Фајдасы дәјмирсә тәрк ет гардашы,
 Ондан фајда верән гара даш јахшы.
 2537 Үзүн ачыг олсун, рәфтарын јумшаг,
 Өзүн тәвазәкар, сөзүн дә бал, јағ.
 2538 Ачы дил, бәд сифәт нәјинә кәрәк
 Көрәнләр сојујуб үз дөндәрәчәк.
 2539 Исбатдыр дөзүмә, оху бу бејти!
 Мәғзини көстәрир сөзүн сурәти.
 2540 Дилиндән, ағзындан зәһәр сачан вар.
 Сүмүјү гылынчлар, үрәји охлар.
 2541 Күлүм, инан кедәр хәнчәр јарасы,
 Кетмәз дил јарасы, о шәр јарасы.
 2542 Бәјләр ат минибән атланса чәнкә,
 Чөвкана, шикара, ја дост көрмәјә.
 2543 Ону һәр бәладан горумаг кәрәк,
 Хәтәрдән, говғадан горумаг кәрәк.
 2544 Хата сагда, солда, архада, өндә —
 Чәнкдә, гуш овунда, ат белиндә дә.
 2545 Әһһәзәр, рәдд елә сәј адамлары,
 Шүбһәли кәсләри көздә тут бары.
 2546 Бәји һифз еләсин садиг кишиләр,
 Мәрдлијә, сафлыға ашиг кишиләр.
 2547 Башчы низамласын сәф-сәф ләшкәри.
 Көндәрсин јеринә кешикчиләри.
 2548 Кичик сәф кирмәсин бөјүк сәфләрә,
 Кәнар јанашмасын бәјә-рәһбәрә.
 2549 Сарајда нечәсә отурмаг, дурмаг,
 Бу һүснү јолда да кәрәк горујаг.
 2550 Еј бөјүк һөкмдар, улу чаһанкир,
 Мәнчә сарајбашы бәјлә кәрәкдир.
 2551 Динлә, бу сөзләрим галсын јадикар,
 Чөрәји тапдајән үрәји тапдар.
 2552 Әр киши итәссә — дәрјалар кими,
 Сеч, өјрөнмиш олсун сәнәти, елими.
 2553 Елбашы сөјләди: — Анладым сәни,
 Јенә бир сөзүм вар, еј дәһи мөдәни!

- 2554 Билирсэн, шүбһәсиз сән бу шәкәри,
Елләрә көндәрир бәј елчиләри.
2555 Нә чүр олмалыдыр елчи сифәти —
Ону маһијәти, хүлгү, хилгәти?
2556 Узаг өлкәләрә баш чәкир сәфир,
Һансы фәзиләтләр она кәрәкдир?

ЕЛЧИНИН СИФӘТЛӘРИ

- 2557 Өкдүлмүш сөјләди: — хошбәхт елбашы,
Өјрәнин елчини сиз јахшы-јахшы.
2558 Елми, мә'рифәти һәр шејә гадир,
Елчи чохларындан үстүн кимсәдир.
2559 Елчидир Танрынын әзиз баласы,
Мәрдләрин ә'ласы, кишиләр хасы.
2560 Елчи саһманлајыр нөв-нөв ишләри,
Рам едир нә гәдәр кешмәкешләри.
2561 Биликли, тәдбирли, мәрд сөзлү, зирәнк,
Елчи идрак әһли, хатирчәм кәрәк.
2562 Бир олсун чаһанда сөзүјлә өзү,
Дүзәлтсин әјрини, әјмәсин дүзү.
2563 Халга башчы олмуш мүдрик, мүгтәдир,
Киши нәләр дејир, ешит, чаһанкир.
2564 Кими ојатмышса елмин нәфәси,
Одур һәр ордунун баш сәркәрдәси!
2565 Һарда, һансы јердә зәка нуру вар,
Орда иш кедијор, зәфәр бәргәрар.
2566 Мәкәр көрмәмисән азәлдән бәри:
Өлүнү дирилдир алим әлләри!
2567 Һачан, һарда сөнмүш зәка лампасы?
Ағ күнү көстәрир елмин компасы.
2568 Көзү тох, вәфалы кишиләр кәрәк,
Сафлыгда бүллүр тәк, дүзлүкдә ох тәк,
2569 Қимдир верән бәјә хејир, бар-бәһәр?
Ону чандан севән сәдагәтлиләр.
2570 Сәдагәт әһлини өз үрәјин бил,
Бөләндә, шан балын, дуз-чөрәјин бил.
2571 Вәфалы хидмәтчи шаһ дамарындыр,
Әбәди хәзинән, ифтихарындыр.
2572 Ачкөзләр өзүнү тез верир бада,
Ондан елчи олмас һеч вахт дүнјада.
2573 Көзүтох кәдалар бир өзкә хилгәт,
Сәбр етсә, бәлкә дә тапар бәрәкәт.

- 2574 Ачкөз—нәфс әһлидир, нәфс дә дүшмән,
Нәфскир кәдадыр, јадда сахла сән.
2575 Динлә нәләр демиш көзүтох бир әр,
Көзүтох кишиләр — бәјләрә рәһбәр!
2576 Ачкөзлүк лүт гојса кими дүнјада,
Зәнкин едә билмәз ону бәј, кәда.
2577 Нәфсинә душтагдыр тамаһкар, душтаг,
Ону хиласкары өлүмдүр анчаг.
2578 Ачкөзә, даркөзә нәсипәт верән,
Алимин нә чыхыр көрүн дилиндән:
2579 Бәј олмаг истәсэн, кәрәк өнчә сән,
Көнүл бәјлијини мәнимсәјәсэн.
2580 Гара гул олса да бәјдир көзүтох,
Бәјсә дә ачкөзүн гулдан фәрги јох.
2581 Ачкөз бәј олса да јохсулду, јохсул,
Бәјдән дә үстүндүр көзүтох бир гул.
2582 Зәриф, тәвазәкар, нәмәтли бир әр,
Ән чәтин елми дә дәрк едә биләр.
2583 Үзүндә јохдурса абыр-нәмәти,
О горуја билмәз һагг-әдаләти.
2584 Фе'ли јахшы олса чыхар мин оддан,
Мәрдсә дөзүмлүсә газанар ад-сан.
2585 Дөзүмлү, гүввәтли, елм әһли бир әр,
Дашдан од чыхарар, дәрјадан көвһәр.
2586 Динлә, нәләр дејир, бу бејти оху,
Түкү јары бөләр елмин дүз оху.
2587 Бүтүн елмләрә гучаг ач, гучаг,
Онда сәадәтин ашыб-дашачаг.
2588 Гартал әрнә галхар, кирмәз бош һинә,
Ганад чалмаг илә чатар әһдинә.
2589 Соруш көр мәтинләр нечин мәтиндир?
Чүн гәләм әһлини јыхмаг чәтиндир.
2590 Динләјиб өјрәнмәк, јазмаг, охумаг,
Елмә, сәадәтә јол ачыр анчаг.
2591 Сәнәтнин билән үзүағ јашар,
Һәр дамла ганында бир дәрја чошар.
2592 Елчи сөзә, ше'рә вурғун олмалы,
Китаблар үстүндә камал булмалы!
2593 Көзәл билмәлидир нүчүмү, тибби,
Нәһрә дөнмәлидир илһамы, тәб'и.
2594 Чәбри, һәндәсәни, шаһматы, нәрди,
Мүкәммәл өјрәнсә даһа нә дәрди?
2595 Јүксәләр рәгибә чәксә көз дағы,
Бачарса рәгәмдән көк чыхармағы.

- 2596 Лүксэлэр човканда һамыны өтсә,
Ләҗ чәкиб, ох атыб меркәнлик етсә.
- 2597 Хәтти көзәл олса, билсә дилләри,
Ларар булудлары шимшәк әлләри.
- 2598 Чатар мурадына бу чүр елчиләр,
Сәһһәти аләмә ишыг, нур чиләр.
- 2599 Зәһинли, зәкалы, гүдрәтли, зирәнк,
Олмасы бәҗлиҗә чөләнкләр, чөләнк.
- 2600 Ларамаз оларса өзкәнни гулу,
Сынар бәҗин голу, бәҗлиҗин голу.
- 2601 Олмаса чүр'әти, ешиги, һүнәри,
Елчи көрә билмәз дүрлү ишләри.
- 2602 Ишиндә-күчүндә көстәрсә һүнәр,
Ону әзизләјәр, ону севәрләр.
- 2603 Сирри сахламағы бачарсын көрәк,
Һәр кәси динләмәк башга бир әмәк.
- 2604 Елчи ола билсә сәнәт устады,
Елдә, шәһрәт тапар бәҗин бәҗ ады,
- 2605 Елм әһли ағсаггал ешит нә демиш:
Ганмазын бәҗинни гарғалар җемиш.
- 2606 Сәнәти, гүдрәти, елми оланлар,
Һеч вәдә гочалмаз, һәҗаты анлар.
- 2607 Бир чүт ганад тапар сәнәт саһибни,
Лүксэләр күнәшә лачынлар кимни.
- 2608 Кимин ки, өз иши ез сәнәти вар,
Она сәчдә гылар ән уча дағлар.
- 2609 Һәр һансы сорғуҗа дүз чаваб верән,
Елчи һазырчаваб, мәрд көрәк еслән.
- 2610 Тапар ағ бәхтинни меҗдән чәкинсә,
Һәҗатда өзүнү анара билсә.
- 2611 Савадлы меҗ ичсә савадсыз олур,
Мәст, хумар савадсыз дәрһал позулур.
- 2612 Елмин, мә'рифәтин дүшмәни ички,
Чәнкин, әдавәтин маҗәсидир ки...
- 2613 О кәс ки, гуршаныр меҗә, ишрәтә,
Сон гоҗур өмрүндә һәр сәадәтә.
- 2614 Хүлгү хош, исмәтли, зәриф киши дә,
Бә'зәи көздән дүшүр ички ичәндә.
- 2615 Исмәти, сафлығы, зәканы, елми,
Меҗә гурбан верән намәрд деҗилми?
- 2616 Итирир бәхтинни маҗә гуршанаң,
Һәм дәли саҗылыр, һәм ахмәг, һәһан,
- 2617 Дилә меҗ дәҗәндә көршәләр бәҗин,
Ланыб күлә дөгүр чәсмни, үрәҗин,

- 2618 Агил нәләр демиш, оху бу бәҗти:
Бадәдә богулур киши геҗрәти.
- 2619 Көнүл сирләрни фаһ едир ички,
Кечир јад әлиһә үрәҗиндәки.
- 2620 Елм әһли меҗ ичсә елмисизләшир,
Чаһил ешшәкләшир, гат-гат пилләшир.
- 2621 Ағыллы елчинни бас бағрына, сых,
Дили ширин олур, үрәҗи ачыг.
- 2622 Дили ширин олан чәзб едир бизи,
Чазибләрдир јапан ишләримизи.
- 2623 Сөзү унутмаја, үлфәт баглаја,
Билсә һансы сирри, чанда сахлаја.
- 2624 Саггалы гырхылмыш, боҗ-бухунлу, мәрд,
Кишиләр көзәли, ағ үзлү хилгәт.
- 2625 Ики фәзиләти онун зи'нәти,
Чомәрд тәбиәти, бир дә һүммәти.
- 2626 Сөзү шәкәр ола, кели набат, гәнд,
Бөҗүк дә, кичик дә ширин дилә бәнд.
- 2627 Елчинни силаһы мүдрик сөзүдүр,
Тапар диләҗинни олса сөзү дүрр.
- 2628 Бәхтијар елбашы, бу чүр елчинни,
Тапсан учалдарсан шәрафәтинни.
- 2629 Көндәр өз елчинни, чәк дә сынаға,
Јахынса — јахына, јадса—узаға!
- 2630 Елбашы сөҗләди: — Анладым сәни,
Јенә бир сөзүм вар, еҗ лә'л мә'дәни.
- 2631 Сәнин сөз борчун вар. Сөз-әнкин аләм,
Мән сәнә сөз һаггы өдәмәлиҗәм,
- 2632 Нә чүр олмалыдыр бәҗликдә катиб,
Нәзакәт, һүснү хәтт, мәктубу тәртиб?

КАТИБ НЕЧӨ ОЛМАЛЫДЫР

- 2633 Әкдүлмүш сөҗләди: — Еҗ бәхтијар бәҗ,
Бу ишә мүнәсиб бир адам көрәк.
- 2634 Бәҗ өзү нә гәдәр камил олса да,
Бир катиб көрәк ки, батмасын сәда.
- 2635 Сирри ачмаг олар јалныз катибә,
Вәфасы ганаддыр ил һама, тәб'ә.
- 2636 Сирри сахламагда иманы камил,
Дүррү горуагда сну дәннә бил.
- 2637 Ич аләм фаһ олса, ханман јанар,
Аһылса бәҗ сирри, чан аловланар.

- 2638 Мөһкәм сахланса да бәјин бәј сирри,
Акаһ етмәлидир ики нәфәри.
- 2639 Онун бири — катиб, дикәри вәзир,
Јалныз ики мәрде ачылмалы сирр.
- 2640 Ишдән акаһ етсән ики нәфәри,
Дәрһал јоха чыхар инчикликләри.
- 2641 Ики мәрд олмалы сирр дағарчығы,
Ачсалар, онларын јох ганачағы.
- 2642 Сәнәткар нә демиш, бир сәтрини ан:
Дилини кәсмәли сирри сахлајан.
- 2643 Бәјин инам јери, дәјанәт кәрәк,
Сирри сахламасан башын кедәчәк.
- 2644 Ағзыны ачдынмы тохум сачылыр,
О сөз тохумлары ләкә санчылыр.
- 2645 Сөзү халг ешидир, дәфн етмәк олмаз,
Сөзү пәрдәләмәк, кизләтмәк олмаз.
- 2646 Ағыздан сачылан каһ оддур, каһ су,
Биринчи—јазыдыр, икинчи—позу.
- 2647 Гајнар чәһәннәмдир кәрәксиз кәлам,
Ағзындан чыхдымы јанарсан мүдам.
- 2648 Дирилик сујудур инчә, јахшы сөз,
Гој ахсын күлшәнә, күл дәр, чичәк үз.
- 2649 Хәбәрдар едирәм мәрдлик пирини,
Мөһкәмчә сахласын көнүл сиррини.
- 2650 Әзбәрлә ше'рини, еј үлви хилгәт,
Бағрымын башы ол, сиррини кизләт.
- 2651 Сиррин чанда галсын, кәтирмә дилә,
Очагын дөнмәсин бир овуч күлә.
- 2652 Башын дүшмәнидир эзәл күндән дил,
Чиловла дүшмәни, тәслим едә бил.
- 2653 Хәтти көзәл олсун, һәр сөзү уста,
Ондан фал ачмағы бачармаг истә.
- 2654 Хәтти көзәл олса мәктуб гәлб ачар,
Дөнәр ал гөнчәјә сөз әтир сачар.
- 2655 Көзәл хәт бирләшсә фәсаһәт илә,
Бу јазы чевриләр әй ширин дилә.
- 2656 Ешит, нәләр дејир Ила мәнтигин:
Ән көзәл үсулдур мәктубун нитги.
- 2657 Јазы — чан чөвһәри, фикир көвһәри —
Әбәди јашадыр јахшы сөzlәри.
- 2658 Јазычы китабы јазмаса әкәр,
Һикмәти, гүдрәти нә чүр биллишәр?
- 2659 Олмаса алимин хәтти, әл изи,
Бизә ким кәстәрәр кечмишимизи?
- 2660 Бир јазы мејданда олмаса һаким,
Шифаһи сөzlәрә ким инанар, ким?
- 2661 Бу јурддан о јурда хәбәр көндәрән,
Јазы, хәтт олмаса јайышар нәдән?
- 2662 Бөјүк бир өлкәни хәтти мүбарәк.
Јазынын һөкмүлә доландырыр бәј.
- 2663 Бәјлијә әзәмәт, гүдрәт верәнләр,
Үч нәфәр кишидир, бәли үч нәфәр.
- 2664 Бири — алимләрдир, бири катибләр,
Бири дә икидир, даим сәфәрбәр.
- 2665 Онларды чөкдүрән гары дүшмәни,
Чанавар ағызлы һарын дүшмәни.
- 2666 Алим кәрәк олур ән чәтин анда,
Мәсләһәт верирләр чаваб јазанда.
- 2667 Мәктуб ајырл едир бүтүн ишләри.
Сындырыр јыртычы, ганлы дишләри...
- 2668 Мәрдләр гылынч илә дејир сөзүнү,
Гәләм дә ағ едир халгын үзүнү.
- 2669 Елә ки, бирләшир бу үч нөв киши,
Сусдура биллрләр һәр кешмәкеши.
- 2670 Галан тајфалары ардынча ашкар,
Јалныз бу үч гүдрәт чәкәр, апарар.
- 2671 Гылынч јурд аландыр сәдләри гырыр,
Гәләм дә нур сачыр, ел доландырыр.
- 2672 Үч мәрдә күвәниб бизим елбәји,
Тәзәләр аләми, күләр диләји.
- 2673 Елм илә апарар сијасәтини,
Әгл илә кәстәрәр мөһарәтини.
- 2674 Гылынч фәтһ еләвәр өзкә өлкәни,
Гәләм кәшф еләјәр гызыл мәдәни.
- 2675 Гылынчдан даман ган јол ачар фәтһә,
Гәләмин гарасы алтун кәтирәр.
- 2676 Гылынчла гәләмдир јурдун мајәси,
Букүнкү, сабаһкы ишин јијәси.
- 2677 Бу ики фәзиләт, бу ики гүдрәт,
Ән бөјүк һөкмдүр, еј улу хилгәт.
- 2678 Бөјлә бир гошгу вар, диггәтлә оху,
Сән јахшы сөzlәрдән бир чәләнк тоху.
- 2679 Дүрүст гәләм чалән сачар фәзиләт,
Гылынч вуран киши — бир өзкә гүдрәт.
- 2680 Гылынч әлләр тутар, јурдлара кирәр,
Гәләм күлшән салар, чичәкләндирәр.
- 2681 Гүдрәтли, көзүтох, садиг, сәмими,
Катиб дәјәрлидир хәзинә кими.

- 2682 Нәфсини өлдүрмүш, көзүтох инсан,
Өзү хэзинәдир әслинә бахсан.
- 2683 Ачкөз, тамаһ әһли әшја гулудур,
Онунчун еһсан вер, еј чамалы нур!
- 2684 Тамаһкар көләдир, лап бәј олса да,
Ән алчаг адамдыр бүтүн дүнјада.
- 2685 Итирәр өзүнү, ачкөзсә катиб,
Көз ачыб көрәр ки, чан әлдән кедиб.
- 2686 Гызыл, күмүш көрсә һејраны олар,
Јејәр хочасынын башыны ашкар.
- 2687 Ишдән бәрк јапышар садиг хидмәтчи,
Даим дәркаһ үчүн алышар ичи.
- 2688 Малыны, чаныны гылар да фәда,
Бәјлији уғрунда, бәјин уғрунда.
- 2689 Јарамаз ишләри атар бир јана,
Меј вурмаз диллинә, дөнәр лоғмана.
- 2690 Елмдән кен дүшәр, гуршанса мејә,
Хәтти хәта тапар, дәјмәз һеч нәјә.
- 2691 Катиб кечә-күндүз елдә кәрәкдир,
Тәләб олундumu, өндә кәрәкдир.
- 2692 Бу ики гүдрәти сеч диггәтлә сән,
Вер иши онлара, вер һәрмәтлә сән.
- 2693 Хәтти дүрүст катиб, дили гәнд елчи,
Бәјлијин севинчи, бәјин севинчи.
- 2694 Јахында, узагда биканәликдән,
Әдавәт төрәсә онлары көр сән.
- 2695 Иш прәли кетсә, ја кери галса,
Јалныз онлардан көр еј бөјүк уста.
- 2696 Катиб јанылмасын кәрәк јазыда,
Елчи јағ-бал етсин сөзү ағзында.
- 2697 Катиб мәтин кәрәк, мүкәммәл кәрәк,
Она тапшырылан иш ачсын чичәк.
- 2698 Бу чүр мәрлә олса гәсрин зи'нәти,
Јурда ишыг салар инсанијәти.
- 2699 Будур билдикләрим, гиблеји-аләм,
Сизә бәјан етдим, битди вәзифәм.
- 2700 Елбашы сөјләди: — Апладым сәни,
Јенә бир сөзүм вар, еј лә'л мә'дәни.
- 2701 Нә чүр олмалыды бәс хәзинәчи?
Она ајдын олсун овчумун ичи.
- 2702 Верим хәзинәми, гызыл-күмүшү,
Јетирсин, јеринә өзү һәр иши.

ХӘЗИНӘЧИ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 2703 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Дәрдин дәрманы бил гызыл-күмүшү.
- 2704 Дүрүст е'тибарлы, тәмиз бир инсан,
Олса хәзинәчи, пешманламазсан.
- 2705 Динлә, нәләр дејир мин кешмәкәши,
Јарыб галиб чыхан зәнкин бир киши!
- 2706 Чан ширии олса да бир күн јериндир,
Гызыл-күмүш ки, вар чандан шириндир.
- 2707 Күмүшдүр јумшалдан даш көнүлләри,
Күмүшдүр әјән дә әјилмәз әри.
- 2708 Күмүш көрмүш адам кәлиб һәвәсә,
Јеридир «көрүрәм мөләк!» сөјләсә.
- 2709 Ән инадчыл адам сәртликдә бир шир,
Гызылы көрдүмү мұлајимләшир.
- 2710 Олса хәзинәчи көзүтох бир чан,
Бәхти, сәадәти ашар башындан.
- 2711 Бахта ки, вар-дөвләт онун нахшыдыр,
Јенә Тапрысындан горхса јахшыдыр.
- 2712 Сечсин јарагыны, јарагызы да,
Ғалалы, һарамы, әклагсызы да.
- 2713 Көзүтох кишиләр үлви, мүгәддәс,
Вар-дөвләт истәмәз, рүтбә истәмәз.
- 2714 Көрүб-көтүрмүшсә дүнјаны һәркаһ,
Ону јыха билмәз ачкөзлүк, тамаһ.
- 2715 Тапрыдан горхурса үлви бил ону,
Тутачаг һөмишә һаггын јолуну.
- 2716 Доғрулуғ паклыгдыр, нәф'и, хејри вар,
Әбәди динчликдир әбәди баһар.
- 2717 Пакын өмрү-күнү һәләвәтлиндир,
Бәхти, сәадәти сәл гүдрәтлиндир.
- 2718 Динлә, нәләр дејир бир дост-меһрибан,
Бу сөзә әмәл ет, еј јахшы инсан.
- 2719 Дилин дүз, көнлүн дүз, һәрәкәтин дүз,
Дүз олсан күләчәк бәхтинә күндүз.
- 2720 Дүз олсан көләчәк бәхтин ағ күнүн.
Севинчин, шадлығын, дөвләтин мүлкүн.
- 2721 Нүшјар, мәрһәмәтчи, сапсағлам, мәтин...
Мәтин ол, бар версин гој сәадәтин.
- 2722 Гајгысыз кишидән һәзәр, әлһәзәр
Нә хошлар хәзинә? Фәрасәтли әр.
- 2723 Әјрини дүзәлдир јалныз фәрасәт,
Ондадыр јаманы гапдыран чүр'әт.

- 2724 Чатар, мөст олмаса, бәхти имдада,
Бачарсын өзүнү апармагы да.
- 2725 Бүтүн вар-јохуну вериб күлөјө,
Сонда лүт галачаг гуршанса мејө.
- 2726 О кәрәк бир азча әлибәрк ола,
Та ки бош хәзинә күнбәкүн дола.
- 2727 Хидмәтчи садигсә сәадәт тапар,
Чанфәда хидмәтчи бәји бәј јапар.
- 2728 Мәрдләрин башы сај сәдагәтлини,
Нөкәрсән, бәј едәр сәдагәт сәни.
- 2729 Сајыг хәзинәчи һесабы көзләр,
Чаныны гыјса да вары әзизләр.
- 2730 Неч нәји унутмаз зәка саһибн,
Һесабла иш көрәр илһамы, тәб'и.
- 2731 Чох шеји унудар, зәкасыз, хумар,
Она хәзинәми тапшырмаг олар?
- 2732 Һесабы, китабы јерли-јериндә,
Даим ајыг кәрәк өз ишләриндә.
- 2733 Хәзинәчи, һәм дә катиб демәкдир,
Алыр һесаблары јазыја бир-бир.
- 2734 Кәлири, чыхары кағызда бәлли,
Хәттиндән билинир һәр ишин һәлли.
- 2735 Вахты, ајы, или дүрүст јазмалы,
Һесабада чашмаса позулмаз һалы.
- 2736 Нагг-һесаб кағызда көрүнүр ашкар,
Јаздымы, ачылыр бағлы гапылар.
- 2737 Динлә, нәләр демиш мөһрибан бир әр:
Хидмәтчи ишини һесабла көрәр.
- 2738 Һесабсыз неч бир иш дүрүст сајылмаз,
Инанма јаддаша, гәләм көтүр, јаз.
- 2739 Һәр шеј чыхыр јаддан, јазылан галыр,
Хидмәтчи гафилсә өмрү гысалыр.
- 2740 Нагг-һесаб чәкмәји бачарсан кәрәк,
Өзү тәдбир төкән, гәләмли, зирәнк.
- 2741 Һесабада јанылса һансы хидмәтчи,
Һесабат верәндә сөнәр севинчи.
- 2742 Китабын, һесабын олса мүкәммәл,
Јанылмаз јаддашыи, чыхмаз бир әнкәл.
- 2743 Тәки идрәк ешги дөһмәјә сәндә,
Мачал тапсан, өјрән һәндәсәни дә.
- 2744 Назикдир, инчәдир һәндәсә елми,
Әршә ајна тутан гүдрәт дејилми?
- 2745 Билимдан бир киши нә демиш динлә!
Газмаглы пловтәк елми нуш елә.

- 2746 Алимләр бәнд олса башы ајланар,
Һәндәсә елмини бир дәрја санар.
- 2747 Онун һәр дүстуру лејсандан бөјүк,
Дөјәр һәр дамласы једди гат көјү.
- 2748 Биликли, зәкалы, фе'ли дүз кәрәк,
Зәкалы кишиләр итирмәз әмәк.
- 2749 Зәкалы кишиләр доғру, дүз олур,
Бәхти күндүз олур, өмрү ишыг, нур.
- 2750 Зәһинсиз даш гыра, даг јара билмәз,
Һәјатда өзүнү апара билмәз.
- 2751 Сарајдыр сахлајан хәзинәчини,
Өз мәнлији билсин сарај ичини.
- 2752 Көнлү, дили доғру, фе'ли дүз кәрәк,
Нә од, түстү вурсун ону, нә шимшәк.
- 2753 Сахласын дилини, көзү тох олсун,
Һәвәси ағлына табе тутулсун.
- 2754 Көз көрүб севәни көнүл арзулар,
Арзу гаршысында бир сәрһәдми вар?
- 2755 Једди гат вүчудун көнүлдүр бәти,
Дашы да чатладар онун истәји.
- 2756 Алим нәләр демиш: — Чошма, еј јазыг,
Рам ет көнлүнү, рам. Јығ көзүнү, јығ,
- 2757 Көнүлә тәслимдир бәдән дә, чан да,
Одур дағы јыхан, даг галдыран да.
- 2758 Бош бир мүгәввадыр көнүлсүз киши,
Әлиндә мөһв олар јүз алим, иши.
- 2759 Хәзинә бәкчиси әли бәрк кәрәк,
Гызылын үстүндә јата илан тәк.
- 2760 Сәхавәт көзәлдир, амма гулаг ас:
Өзкә сәрвәтилә сәхилик олмаз.
- 2761 Алвер усталыгы нечә бир сәнәт,
Алвери билмәјән көрмәз мәнфәәт.
- 2762 Һәр малын учузу, баһалысы вар,
Алвери билмәјән дәрһал алданар.
- 2763 Билсә һәр даварын өз гијмәтини,
Мүмкүнмү алдада ону һәр дәни?
- 2764 Алыш-вериш өзү башга бир овсун,
Тәки вәфа әһли, шириндил олсун.
- 2765 Вахтында гајтарсын тәки борчуну,
Онда рәдд еләмәз, сајарлар ону.
- 2766 Алғыда-сатгыда дүз олса фе'ли,
Јумулмаз неч кәсин сәхавәт әли.
- 2767 Ән'ан пајлананда дөјүшчүләрә,
Кәрәк тамам-камал һамыны көрә.

- 2768 Хидмәтчи ән'амы әспиркәјәрсә,
Чанда кин сахланар, көзләрдә гуссә.
- 2769 Динлә, көр нә демиш сәхавәтли әр,
Көнлүндә бәсләнсин дүрданә сөзләр.
- 2770 Севәни севмәјән олса дүнјада,
Вә'дә хилаф чыхан кәдадыр, кәда.
- 2771 Нәјисә кимсә вермәјәчәксән,
Нечин вә'д едирсән, еј әнди кәсән?!
- 2772 Бәј позса вә'дини, чәкәр кет-кәдә,
Она халг инамы, вар-дәвләти дә.
- 2773 Сајыг олмалысан сајыг, мө'тәбәр.
Иши әлдән верәр икиләшәнләр.
- 2774 Бәј сарајындакы хидмәтчиләрин.
Чанфәда хидмәти мәгзиди хејрин.
- 2775 Бабат күзәрәнлы хидмәтчиләр вар,
Көрсә бәј совгаты, нечә шадланар.
- 2776 Бәјин бәхшишини кәсәрсә бәкчи,
Јарлығы аланын сөнәр севинчи.
- 2777 Тапса мурадыны, ешгини инсан,
Гуру чөп олса да сән ону фил сан.
- 2778 Динлә, нәләр демиш ағ сачлы устад:
Инсан мурад истәр, мурад вер, мурад.
- 2779 Елә ки, әндиңә говушду инсан,
Версә чаныны да уф демәз, инан.
- 2780 Бачар гарышганы сән филә дөндәр,
Ағ күн, баһар олсуи гој она өндәр.
- 2781 Зәкалы, гејрәтли, исмәтли зәриф,
Хидмәтчи тапса бәј сан ки, күл дәриб.
- 2782 Гој она тапшырсын хәзинәсини,
Өләсә һаггыны, севсә, бәсиди.
- 2783 Елбашы сөјләди: — Анладым сәни,
Јенә бир сөзүм вар, еј лә'л мә'дәни.
- 2784 Бәј јејиб ичмәли, ләззәт алмалы...
Бәс сүфрә ме'мары насыл олмалы?
- 2785 Тәки бәј хәрәкдән шүбһәләнмәсин,
Бәј она инансын, «Афәрин!» десин.
- 2786 Јесин ләззәт илә, кеф-дамағ илә,
Дөнмәсин әнкәлә јем адлы тәлә.
- 2787 Сән мәнә шәрһ елә бунлары бир-бир,
Еј баһадыр оғул, еј әһли-тәдбир.

СҮФРӘ БАШЧЫСЫ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 2788 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Бу иши кошсима бир мәрдә тапшыр.
- 2789 Адамлар ичиндән пак бир кишини,
Сечиб она тапшыр сүфрә ишини.
- 2790 Садиг сәдагәтли, исмәтли, тәмиз,
Бир адам ахтар ки, бұллуур, ләкәсиз.
- 2791 Өјлә бир адам ки, бәјин угрунда,
Һазырды вермәјә лап чаныны да.
- 2792 Бәј үчүн һәр хәтәр боғаздан олур,
Ашчы бұллуур кәрәк, нур кими бұллуур.
- 2793 Ашчы бәд нәзәрдән гапсын од кәрәк,
Бәјә һәр мөгамда еһтијат кәрәк.
- 2794 Милләт башчысынын мин дүшмәни вар,
Дүшмән аддымбашы она тор гурар.
- 2795 Диггәтли олмаса ашчы ашында,
Бәј дүшәр хәтаја сүфрә башында.
- 2796 Сынанмыш хидмәтчи дашдан чыхан су —
Не'мәти сүфрәјә вахтында гојсуи.
- 2797 Хилгәти хидмәти, зәһмәти ашкар,
Сүфрә ме'марына инанмағ олар.
- 2798 Динлә, нәләр демиш мүдрик бир инсан,
Һәр зәка дамласы әнкин бир үмман.
- 2799 Сиз нәјин үстүндә зәһмәт чәксәниз.
О севимли олур, сезимли, әзиз.
- 2800 Өмүр-күн гојсаныз нәјин јолунда,
Чарпан гәлбинизи көрәрсиз онда.
- 2801 Өмүр-күн улдузу, иш-ахан улдуз,
Зәһмәтә верилмир өмүр-күн, әфсус.
- 2802 Киши ағыз ачмаз, өмүр өтсә дә,
Зәһмәти, гајгысы һәдәр кетсә дә.
- 2803 Көзү тох, көнлү бәј, үзү нурлу ај,
Саф инсан кәрәк ки, өмүр ахар чај.
- 2804 Дәрин дүшүнчәли, инанлы, динли,
Вәфалы инсанлар һамыја бәлли.
- 2805 Бир аз инчә олур бәј тәбнәти,
Хошлајыр пакизә, дадлы не'мәти.
- 2806 Ашпазы пак исә, аш ла пак олур,
Дамаға дад верир, кефләр дурулуур.
- 2807 Әти, јағы кафи, сују мүгәлләс,
Хөрәјә хәсисләр дад верә билмәз.
- 2808 Ачкөзүн, хәсисин һәр иши бәддир,
Бу бәдлик мәрд үчүн ән бәјүк дәррдир.

- 2809 Доғру, дүз хадимә әһсэн де, әһсэн,
Амма бил ондан да јахшы өзүнсән.
- 2810 Бүтүн кишиләрә инан... амма бил,
Һеч ким өзүн гәдәр мө'тәбәр дежил.
- 2811 Мәгамы кәлмишкән бир сөз дежим, бил,
Унутма бу сөзү, еј дили-гафил:
- 2812 Намыја инан да, амма бил ки, сән,
Өзүнчүн чанфәда јәнә өзүнсән.
- 2813 Еј мәним әрманым, диним-иманым,
Һифз елә, һәр шејдән әзиздир чанын.
- 2814 Дили дүз, гәлби дүз сүфрә ме'мары,
Сәни горумағы бачарсын бары.
- 2815 Пакизә кишиләр, әзиз, мүгәддәс,
Јохса бирчә тикә богаздан өтмәз.
- 2816 Танры өзү севир пакизәләри,
Бәхш едир пак ады, әзми, һүнәри.
- 2817 Пак сүфрә хош кәлир һәр бир инсана,
Су, рузу пак исә синир дә чана.
- 2818 Напаклар сүфрәдән ираг... әлһәзәр!
О, бал да једирсә зәһәрди, зәһәр.
- 2819 Олмаса доғрулуғ, кнам, е'тибар,
Јемәјин, ичмәјин мөжәр хејри вар?
- 2820 Ашчы әјридирсә һәр иши әјри...
Үстәлик нә гәдәр хидмәтчиләри?
- 2821 Рузу оғрулары јығышса гәсрә,
Бәрәкәт тапармы ачылан сүфрә?
- 2822 Кишијә јарашыр доғрулуғ, әхлағ,
Јохса ким сүфрәдә севинч тапачағ?
- 2823 Динлә, көр нә дејир бир үлви хилгәт,
Јалныз дүзләр тапыр хејир, бәрәкәт.
- 2824 Дүз адам бүдрәмәз, бәхтијар олур,
Нурлу кечәсиндән әскилмәјир нур.
- 2825 Нарда омба дуруб галхыр хәјанәт,
Ордан гачағ дүшүр вар-дөвләт, үлфәт.
- 2826 Хәјанәт һардаса һәгләса бизи,
Гурудар топрағы, ичәр дәнизи.
- 2827 Бәјини чох севән хадим чанфәда,
Бачарсын өзүнү апармағы да.
- 2828 Фәдакар хадимин фәдакарлығы,
Гојар дағ үстүнә елә бил дағы.
- 2829 Пакизә хадимин зәкасы алмаз,
Хәрәк кәтирәндә чәлд олсун бир аз.
- 2830 Күндәлик хидмәти — ән бөјүк овсуң.
Гајданы көзләсин, көзү тәх олсуң.

- 2831 Долансын һәмишә еһтијат илә,
Дөнсүн ағлы-һушу бир гызыл күлә.
- 2832 Бәјинә гәбрәдәк вәфалы олса,
Өмүрлүк газанар хејрли ад-сан.
- 2833 Зәкалы кишиләр ад-сан арзулар,
Елм әһли сәдагәт, вәфа, е'тибар,
- 2834 Елм әһли-кишиләр, әрәнләр хасы,
Вәфанын, дүзлүјүң, әдлин архасы.
- 2835 Кишиләр сәрвәри — зәкалы киши,
Нәләр сөјләмишдир, гулаг вер, ешит!
- 2836 Зәкалы, вәфалы мәрдләри таны —
Сәнә фәда гылар бүтүн чаныны.
- 2837 Натәмиз, чәфакар, мәрдлијә күнү,
Вә'дә варса белә удар сөзүнү.
- 2838 Сөјләдин, ешитдин, хошбәхт елбашы,
Бу чүр олмалыдыр ашчылар башы.
- 2839 Чөрәји, сүфрәси—шәфа бәхш едән,
Бәј јесин, ичсин дә шүбһәләнмәдән.
- 2840 Мәним билдикләрим будур, сөјләдим,
Ағлыма кәләни бәјан ејләдим.
- 2841 Елбашы сөјләди: — Динләдим сәни,
Јәнә бир сөзүм вар, еј лә'л мә'дәни.
- 2842 Ач мәнә мәтләби, билдир әһвалы —
Меј, шәрбәт башчысы насыл олмалы.
- 2843 Өјлә бир башчы ки, чин өвлады чин —
Бәј онун әлиндән меј алыб ичсин.

МЕЈ, ШӘРБӘТ БАШЧЫСЫ НЕЧӨ ОЛМАЛЫДЫР

- 2844 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Буну да шәрһ едим гој јахшы-јахшы.
- 2845 Һагг јолу тапынча мин чәфа чәкмин,
Сагиләр башчысы Егдиш нә демиш:
- 2846 Вәфалы, чанфәда, көзү-көнлү тох,
Баш саги дүзлүкдә ох олмалы, ох.
- 2847 Мәнимсәмиш олса бу сифәтләри,
Әһднә јол ачар фәзиләтләри.
- 2848 Нөв-нөв әдәвәләр јардымы олсун —
Курни, рејһан сују, күвариш мә'чун.
- 2849 Бу дүрлү дәрманлар лоғман кимидир,
Онун үмманында мәрчан кимидир.

- 2850 Гуру, јаш мејвә дә, бузлу шәрбәт дә,
Онун төһфәсидир сизә, әлбәтгә.
- 2851 Намыја илк хәтәр боғаздан кәлир,
Ағыз ләззәтини ашпазлар билир.
- 2852 Ашпаз, шәрабшүнас сајыг олмаса,
Зәггума дөнмәзми сүфрәли маса?
- 2853 Алим нә истәјир, еһтијат, тәдбир,
Не'мәти аһәстә јемәк кәрәкдир.
- 2854 Аз јејилән рузу ләззәтли олар,
Боғазы горусан, баш да учалар.
- 2855 Бәхтини итирмиш һарам јејәнләр,
Нәфсинә гул олан ач ләләјүнләр.
- 2856 Инсанын боғазы — боғмалығыдыр,
Онун һәр лоғманы, һәм көз дағыдыр.
- 2857 Зәкалы, елмли оларса јәгин,
Тапар ачарыны инсанијјәтни.
- 2858 Зәка тунч сипәрдир јамана гаршы,
Гајнајыб-гарышмаз јамана јахшы.
- 2859 Әјрини һәбс едиб басырлар, дама,
Көтүк көндәрилир одда е'дама.
- 2860 Сән һагг јолуну тут, еј кәнч баһадыр,
Доғрулуғ гызылдан гат-гат баһадыр.
- 2861 Көнлү пак, әгли чох, үрәји дүзсә,
Шәрабчы чеврилир бир мүгәддәсә,
- 2862 Бүтүн әмәлләри саф олсун кәрәк,
Чуммасын јанына һәр күн һәр көпәк.
- 2863 Өзү һазырласын шәһди, чөһһәри,
Өзү дамғаласын бүтүн мејләри.
- 2864 Рејһан да, шүјүд дә, әдвигјәләр дә,
Дөнсүн тәбәрикә о пак әлләрдә.
- 2865 Тәмиз һазырласын өзү һәр шеји —
Гуру, јаш мејвәни, күлабы, меји.
- 2866 Меј ичәнләр көрсүн көвһәрә бәнзәр,
Зәрли пијаләләр, бұллуғ гәдәһләр.
- 2867 Синсин иши-күсү чанына бәјин,
Күл ачсын, бар версин әһди, әмәјни.
- 2868 Зәһмәтдир кәтирән һәр шејә мә'на,
Иш дөнүр һәјатын шаһ дамарына.
- 2869 Көрүн нәләр дејир ағсачлы агил:
Сән агил сөзүнү ај парчасы бил,
- 2870 Не'мәти, сәрвәти, һәр сәадәти,
Де кимдир јарадан? Киши зәһмәти.
- 2871 Әң бәјүк севкијә ләјигдир онлар —
Хидмәти јолунда өмүр гојанлар.
- 2872 Сагиләр ишини тағшырын она —
Зәһмәтиң, хидмәтиң садиг оғлуна.
- 2873 Онуи шәјирдләри сағгалсыз, көзәл,
Кәрәк һәр бир ишә әл јетирсин, әл.
- 2874 Онун һәссаслығы күл титрәјиши,
Ачсын көнүлләри диғгәтли иши.
- 2875 Пәһләван саибаллы, чөһрәси ачыг,
Чишарбој, гарасач, һүснүндә ишыг.
- 2876 Бели инчә кәрәк, јанлары шишман,
Бәдәни ағаппаг, үзү әргәван.
2877. Әјнинә кејдији ипәк көј, сары,
Јарашсын бојуна јашыл палтары.
- 2878 Сағгалсыз сагиләр ишинә әмин —
Тәки ичкиләрә түк дә дүшмәсин.
- 2879 Гәдәһә түк дүшсә көнүл буланар,
Хөрәји јесән дә ләззәтсиз олар.
- 2880 Елә буна көрә үз тәмиз кәрәк,
Пијалә суанлар сағгалсыз кәрәк.
- 2881 Саги үзү нурлу, тәмиз, пакизә...
Әлиндән меј алсан дад верәр сизә,
- 2882 Хилгәти хош олан, үзү нурлу әр,
Бир финчан сују да бал кими верәр.
- 2883 Еј алим сөзүнә тамарзы, тәшнә,
Динлә, тәғдим едим бу бејти сәнә:
- 2884 Камал, чамал әһли чох шејә гадир —
Әлиндән нә версә бал шәрбәтдир.
- 2885 Еј ач, сусуз галаң тамарзы инсан,
Көзәлин һүснүнә бахсан, дојарсан.
- 2886 Сагиләр көзәлә бәнзәр олмалы,
Овчуида пијалә шәкәр олмалы.
- 2887 Бәј кәрәк инансын, өз сагисинә,
Ки, пуш едикләри чанына синә.
- 2888 Көзү тох, исмәтли, сәдагәтли әр,
Әр хидмәтчи, а бәј, дүнјаја дәјәр.
- 2889 Дүрүст сечилмәли баш катиб, елчи,
Бир дә ашпаз илә саги—о инчи.
- 2890 Инчиләр аләмдә тапылмыр асан.
Дүрүст сеч, сонралар вајсынмајасан.
- 2891 Бүдрәсә, зај чыкса баш катиб, елчи,
Сөнәр бирчә күндә халғын севинчи.
- 2892 Саги јахуд ашпаз зај чыкса, инан,
Јалһыз бәјләр көрәр онлардан, зијан.
- 2893 Бир нечә хадими сән өзүн көрәк,
Тохумлуғ дән кими сечәсэн, а бәј!

- 2894 Өкдүлмүш сөйләди: — Хошбәхт елбашы,
Бәжин ады гәдәр бөјүкдүр иши.
- 2895 Бөјүк әмәлләрдә баш агрысы вар,
Кетмәсә агрылар бәјликми галар?
- 2896 Алим көр нә дејир... алим сөзләри,
Бир дүзүм инчидир, ја да мирвари.
- 2897 Сән дөз мәшәггәтә, динчлик истәмә,
Мәшәггәтдән доғур күнчлик, сән демә.
- 2898 Бәј мәшәггәт чәксә ел зәнкинләшәр,
Бәј дә өз тәхтіндә раһат әјләшәр.
- 2899 Чох да әмин олма раһатлығына,
Раһатлыг, мәшәггәт кедир јан-јана.
- 2900 Ашпаз да, саги дә сәнә сәдагәт,
Вәфа кәстәрсәләр көзәлдир әлбәт.
- 2901, 2902, 2903, 2904 Чан бәслә, руһуну кәтир илһама,
Чанын кедәр олса әлач арама.
- 2905 Будур билдикләрим, хошбәхт елбашы,
Дүшүн дәрин-дәрин, дүј јахшы-јахшы.
- 2906 Бу чүр хадимләрә ачсан гојнуну,
Сындыра биләрсән дүшмән бојнуну.
- 2907 Мән дәгиг сөјләдим һәр шеји сәнә,
Диггәтлә гулаг ас, сөзүм вар јенә.
- 2908 Елбашы динләсә ачыб сөјләрәм,
Јохса өз синәмдә пүнһан ејләрәм.
- 2909 Елбашы сөјләди: — Әсиркәмә, ајт,
Ачыг хәзинә дә башга бир бусат.
- 2910 Елмин дәнизисән, елмин үмманы,
Чыхар бирчә-бирчә лә'ли, мәрчаны,
- 2911 Өкдүлмүш сөјләди: — Ән әввәл сәнсән,
Дүрлү биликләри халга бәхш едән.
- 2912 Мән ачыг сөјләдим, дејимми јенә,
Нечә бахмалыдыр гул өз бәјинә.
- 2913 Бәј кәрәк танысын хидмәт әһлини,
Тәмизлик, ләјагәт, гејрәт әһлини.
- 2914 Бәјини һаггы-сајы гулун бојнунда,
Гулун һаггы-сајы азымыр онда?
- 2915 Гуллар бәј һаггыны һисс етсин мүдам,
Бәј дә чыхармасын гулуну јаддан.
- 2916 Хидмәтчи чалышыр күзәран үчүн,
Заваллы нејләсин көрмәсә бир күн?
- 2917 Елбашы сөјләди: — Ач бу јумағы,
Нәдир хидмәтчинин зәһмәти, һаггы!

- 2918 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј һагга бәндә,
Хидмәтчи һаггы вар бәјин чийиндә.
- 2919 Вахтында верилсин рузу, чәрәк, су,
Бир дә хидмәт үчүн һазырлыг олсун.
- 2920 Бәј кәрәк һәмишә һисс етсин буну —
Хидмәтин нә гәдәр зор олдуғуну.
- 2921 Чаныны, чисмини гул едир фәда,
Тәки шад јашасын бәји дүнјада.
- 2922 Таб едир ач-сусуз, атлы, пијада,
Гылынч зәрбәсинә, гәфил оха та.
- 2923 Бәји горујаараг кәрир көксүнү,
Көзләјир сағ-солу, арханы, өнү.
- 2924 Дүшмән гаршысында дөнәр сипәрә,
Бәјә һәјат диләр, өзү өлсә дә.
- 2925 Бәјин шадлығыдыр гулуна мүждә,
Кечәли-күндүзлү дөзәр мин дәрдә.
- 2926 Бәј онун һаггыны өдәсин кәрәк,
Олсун мәррибаны, «чан!» десин кәрәк.
- 2927 Ешит, нәләр демни үч орду ханы —
Кшииләр көзәли, ел гәһрәманы.
- 2928 Еј халгын башчысы, ет тачы јагут,
Хидмәтчи гулуну даим уча тут.
- 2929 Хидмәтчи олмаса бәј дедијин әр,
Јурду доландыра биләрми мәкәр?
- 2930 Әспәлли, нәспәлли, көклү олса да,
Гулун сәјәсиндә бәј чатыр ада.
- 2931 Елбашы, инсанлыг, мүрвәт демәкдир.
Мүрвәт тәригәтдир, хидмәт демәкдир.
- 2932 Бәли, тана билсә һәр кәс јолуну,
Баша вурмалыдыр хидмәтдә ону.
- 2933 Хидмәтчи чан гојур доланмаг үчүн,
Мүрвәт әлдән кедәр, о көрмәсә күн.
- 2934 Бәј өз хадиминә баш чәксин кәрәк —
Барлымы, барсызмы дәркәһдә әмәк?
- 2935 Әмәк бар верирсә һаггыны өдә,
Севинсин, шад олсун гој хидмәтчи дә.
- 2936 Ипан аз сечилир һејвадан, ипан —
О да јемәк истәр, бу да һәр заман.
- 2937 Илхынын гарныны дојурмасан сәи,
Һеч ондан бәһрәми, бармы көрәрсән?
- 2938 Гыјар чаныны да хидмәтчи сәнә,
Ширин сөз сөјләјиб ән'ам версәнә!

- 2939 Хидмэтчи нэ истэр: бэји шад олсун,
О да өз бэжинэ гол-ганад олсун.
- 2940 Динлэ, көр нэ демиш мүдрик бир инсан,
Елм әһли учадыр Күнәшдән, Ајдан.
- 2941 Достдан јахшылығы әсиркәмә сән,
Он дәфә чан верәр бир јол «чан!» десән.
- 2942 Сәнин гулун олар, хөрсә нәфини,
Бир күл вер, уғруида таидар ә'фини.
- 2943 Ән'ам, мұкафат вер хидмәтә гаршы,
Гарныны, әјнини көр јахшы-јахшы.
- 2944 Бәј нечә фәхр едиб ачар гол-ганад,
Ачындан өләрсә илхысында ат?
- 2945 Динлэ, нәләр демиш ағсаггал бир әр,
Шәһин көзләридир бу чүр өјүдләр.
- 2946 Бир инсан уғрунда инсан зәһмәти,
Газаныр ән бөјүк инсанијјәти.
- 2947 Инсан зәһмәтинә гијмәт вермәјән,
Мәкәр сечилирми көпәкдән, итдән?
- 2948 Унутма, хидмәтчи ики чүр олур,
Бири азад, еркин, с бири гулдур.
- 2949 Гул хидмәт етмәсә, дәјәнәк јејәр,
Азад олмаса да тәр төкмәли, тәр.
- 2950 Азад хидмәтчијә мұкафат вер сән,
Ону асудә гыл зәһмәтдән, ишдән,
- 2951 Јахшылыг гулудур азад хидмәтчи,
Сән она бәхш елә кәнүл севинчи.
- 2952 Азады гул илә бир тутма, ләлә,
Бири дин әһлидир, с бири көлә.
- 2953 Асајиш дәркаһы — бәј дәркаһыны,
Сахламаг ән бөјүк архан. пәнаһын!
- 2954 Хадими зәнкинсә ад газанар бәј,
Бу ады анд јери биләр кәләчәк.
- 2955 Бәји хидмәтчијә бағлајан кәмәр,
Сатычы, алычы фе'линә бәнзәр.
- 2956 Сатычы достуна нәсә верир ки,
Долансын өлкәни, тапсын мүштәри.
- 2957 Ај кечир, ил кеңир, бар кәтирир вар,
Газанчы гардаш тәх бөлүшүр онлар.
- 2958 Бәј дә, хидмәтчи дә онлара бәнзәр,
Китаб-һесабы дүрүстлүк бәзәр.
- 2959 Гула ширин сөзлә нәсә верәр бәј,
Гулун чан шәһдини нуш едәр әмәк.
- 2950 Балта да галдырар, гылынч да чалар,
Күләр низам тапан елләр, обалар.

- 2961 Не'мәт ашыб-дашар, хәзинә долар,
Дүшмәнин бојуну сындырмаг олар.
- 2962 Бәһрә-бар верәнләр үлвидир, а бәј,
Бәһрә-бар верәни горумаг кәрәк.
- 2963 Дүңјалар долашан бир тачир башы,
Динлэ, нәләр демиш, дүј јахшы-јахшы.
- 2964 Фајдасыз оғулдан фајдалы бир гул,
Үстүндүр. Дүшмәнмиш өјлә бир оғул,
- 2965 Фајдаја чан атыр бүтүн чанлылар,
Фајда көрмәз өвчу евдә гарыјар,
- 2966 Ганадсыз гуш учмаз, бәјин ганады,
Онун әскәридир — онун өвлады.
- 2967 Әскәрлә билинир бәјин бәј күчү,
Гырыр дүкүнләри әскәр гылынчы,
- 2968 Һансы бәј башына јығса мәрдләри,
Саһибгыран олуб тутар һәр јери.
- 2969 Сәнәтдә-һүнәрдә камил олан бәј,
Чатар һәр әһдинә, башында чәләнк.
- 2970 Мин-мин сәнәт кәрәк чаһанкирә ки,
Сәнәт сәјәсиндә тутсун һәр јери.
- 2971 Оғул, сәнәт өјрән, гијмәт вер она,
Дөвләт гушу киби гонар башына,
- 2972 Сәнәти, һүнәри дөвләт гушу сәј.
Енәр дә, чижнинә гонар күнәш, ај.
- 2973 Дүңјалар долашан ағ сачлы сәрвәр,
Динлэ, нәләр демиш, һәр сөзү бир зәр!
- 2974 Сәнәти, һүнәри уча тут, уча,
Учалдар о сәни өмрүн бојунча.
- 2975 Елм, савад өјрән, кәзмә бош-бекар,
Бәјниндә нур сачар күнәшләр, ајлар.
- 2976 Һајгырды елбашы: — Вар ол, һәр заман,
Еј зәка јолчусу, тазә-тәр фидан.
- 2977 Бизә сән көстәрдин ән дүрүст јолу,
Вәфалы кишиләр улудан улу!
- 2978 Халгымын үстүндә мәнәм һөкмран,
Сөзүмлә, ишимлә ачылды мејдан.
- 2979 Фәгәт бәјлијимлә фәхр етмирәм мән,
Фираванлыг дејил көнлүмдән кечән.
- 2980 Истәјим будур ки, гаршымдакәлләр,
Олсун мәндән зәнкин, күчлү, бәхтијар.
- 2981 Өзкәни шад етмәк өз шадлығымдыр,
Јахшы ад газанмаг — азад тығымдыр.
- 2982 Бүтүн хәзинәми, күмүшү, зәри,
Верим, шад еләјим кәрәк әскәри.

- 2983 Нәдир әңдим мәним? Жахшы бир ад-сан,
Нәзәрдән салмасын мәни ярадан.
- 2984 Бүтүн ишчиләрин вар газансын, вар,
Азы мәним гәдәр зәнкин олсунлар.
- 2985 Өлсәм, дуа илә јад еләсинләр,
Ојадыб руһуму шад еләсинләр.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 2986 Бу ишә нә гәдәр зәха гүввәси,
Сәрф етди Елбашы — елин нәфәси.
- 2987 Жахшы бир ад-сандан, һөрмәтдән савај,
Өлән кимсәнәјә нә галыр, ејвај.
- 2988 Варыны-јохуну хәрчлә милләтә,
Газан бу дүнјаны, ахирәти дә.
- 2989 Сәндә ки, бу гәдәр гызыл, күмүш вар,
Һәр һансы өлкәни гул етмәк олар.
- 2990 Ешит, нәләр демиш алим олан бәј,
Бәјлијин әсасы гызылды көрчәк.
- 2991 Бәј кәрәк зәр сечиб орду јаратсын,
Дүшмәнин бојнуна зәр кәмәнд атсын.
- 2992 Чохлу әскәр кәрәк, чох хәзинә јох,
Бәј тох олмаса да ел тох кәрәк, тох!
- 2993 Бәј јурду басылмаз варса ордусу,
Ордусу олмаса күлмәз арзусу.
- 2984 Бәјдән гајғы, һөрмәт көрәрсә орду,
Һөкм илә фәтһ едәр һәр һансы јурду.
- 2995 Бәј олса мәһәббәт, сәхавәт каны,
Өз овчунда тутар ики чаһаны.
- 2996 Алим көр нә дејир: даркөздүрсә бәј,
Халга һөкм етмәси чох сүрмәјәчәк.
- 2997 — Рәдд олсун, хәсисдән әлһәзәр! — дејә,
Һамы гучаг ачыр сәхавәтлијә.
- 2998 Сәнәт-һүнәр әһли хәсисдән гачар,
Чомәрдин башына күл-чичәк сачар.
- 2999 Бәјлик вә хәсислик бир-биринә зидд,
Хәсиси һәр јердә фәлакәт кәзир.
- 3000 Халгы әлдә сахлар бир чүт гүввә вар:
Гызыл, бир дә гылынч — ики бајрагдар.
- 3001 Јурду сәхавәтлә мөһкәмләндирәк,
Бәјә бәјлик зәрән сәхадыр, еј бәј!
- 3002 Илдирым гылынчын дүшмәи бағрыны,
Парчалар, кәсәр дә шай дағарыны.

- 3003 Гызылы, күмүшү сачса јағыш тәк,
Јурду гылынчсыз да доландырар бәј.
- 3004 Гылынчын, гызылын мисли вармы һеч?
Бу ики гүдрәти өзүи үчүн сеч.
- 3005 Гызылдыр дәрлливин рәнкини ачан,
Думанлы јоллара ал шәфәг сачан.
- 3006 Һарда гылынч вурсан орда күмүш вар,
Күмүш олан јердә гылынчын парлар.
- 3007 Күмүш сач, јығылсын башына мәрдләр,
Күмүш дәрмәјәни сән гылынчла дәр.
- 3008 Еј гылынчлы икид, сөнмәсин одун,
Гылынча гурбандыр јығдығын алтун.
- 3009 Хәсис һеј тоилајар дөвләти-вары,
Сәхи гылынчыјла алар онлары.
- 3010 Бәшәр ганунлары бу чүр јаранмыш!
Хәсисә һәгарәт, сәхијә алгыш.
- 3011 Өкдүлмүш јалварды: — Еј пәрвәрдикар,
Елбашы һәмишә олсун бәргәрар.
- 3012 Шад олду Елбашы дуа-сәнадан,
— Сәнсән пәнаһымыз, еј улу Јәздан!
- 3013 Инам мәбәдимиз өзүнсән јалныз,
Сәнсән ағыр күндә сығындығымыз.
- 3014 Мәним сәндән савај јох бир дајағым,
Сәнсән умуд јерим, шадлыг гајнағым.
- 3015 Јүз јахшылыг көрдүм — сәндән јадикар,
Мәнә вермәдијин бир диләкми вар.
- 3016 Јалныз дуам илә сығындым сәнә,
Мән гәмкин, сән гәмсиз улу кимсәнә.
- 3017 Көмәјим, гүдрәтим сәндәнди јалныз,
Көстәр һаг јолуну, еј пәнаһымыз!
- 3018 Өкдүлмүш, күвәнчин, тагәтин, табын,
Һәр чүр јахшылыгдан үстүн китабым.
- 3019 Ән бөјүк севинчи бәхш етдин мәнә,
Јүз јол миннәтларам улу төһфәнә.
- 3020 Сән мәним өмрүмә шан-шәрәф, ад-сан,
Чисмини, чаныны фәда гылырсан.
- 3021 Јардым истәјирәм, верим һаггыны,
Оласан көнлүмүн хејли јахыны.
- 3022 Елбашы сөјләди: — Еј көвһәр, еј зәр,
Сәни вәсф еләјир зәкавәтлиләр.
- 3023 Чомал да сәндәдир, комал да сәндә,
Елм, мәрифәт дә, еј улу бәндә.
- 3024 Догручу, вәфалы сәлагәтлисән,
Әлиидән тутурсан инсанларын, сән.

- 3025 Хидмэт галмады ки, бачармајасан,
Чатмыр хидмэтинэ эн'ам, армаған.
- 3026 Инди мөндөн сөнө бир эвэз кэрэк,
Өдөјим наггыны, јаша севинчөк.
- 3027 Сөн ки, мөнө бунча шадлыг вермисән,
Худадан хејрики јүз гат көрөсән.
- 3028 Елбашы тохтады, фикирли бахды,
Хидмэтчи јер өндү, ајаға галхды.
- 3029 Миниб көһлөнини јола дүзэлди,
Севинчлөр ичиндө свинө кәлди.
- 3030 Гылды кечө-күндүз өз хидмэтини,
Хидмэти кәтирди сәадэтини.
- 3031 Парлады идракы, елми, билији,
Күлдүрдү, рам етди бәхти талеји.
- 3032 Ешит, нөлөр демини дөвләтли бир әр,
Дөвләти дүнјаја сәс салан һүнәр.
- 3033 Кимин ки, дөвләти ашыр башындан,
О хошбәхт јараныб јаранышындан.
- 3034 Дөвләт үз ағардыр, учалдыр башы,
Башын ағ булудла дурар јанашы.
- 3035 Озан буна ујғун сөз арамышдыр,
Динлә һаман сөзү еј мәрд баһадыр!
- 3036 Һәр ким дөвләтлисә әглинә јох сөз,
Онун астары да үз көрүнәр, үз.
- 3037 Чаһан философу натиг олса да,
Дөвләтсизә кәрәк салмасын сада.
- 3038 Бу дүнја гануну бөјләдир анчаг,
Дөвләти оланлар шөһрәт тапачаг.
- 3039 Дөвләт абыр верир абырсыза да,
Уғурлар кәтирир уғурсуза да.
- 3040 Кимә үрчаһ олса чаһанда сәрвәт,
Ичини, чөлүнү бәзәјәр әлбәт.
- 3041 Дөвләтдир кәтирәи арзулары да,
Шәрәфи, шөһрәти, игтидары да.
- 3042 Дөвләт әлдән кетсә әјәр башыны,
Гујуда көрәрсән һәр тәләшыны.
- 3043 Бағланма дүнјаја, еј ағыллы әр,
Башын, уча башын мин бәла чәкәр.
- 3044 Бу бәдзат, аманат дүнјадан әл чәк,
Јалныз о дүнјаја тәләс, еј үрәк!
- 3045 Бу алчаг мөкәндән әл үз, еј хәстә,
Јалныз уча јердә бир мөгам истә.
- 3046 Еј көнлү пакизә, еј фе'ли доғру,
Чаһ ат һәр саһәдә паклыға доғру.

- 3047 Еј һиммәт саһиби, бу јурда ујма,
Кет, сәни бәкләјәр һәгиги дүнја.
- 3048 Сөнө бу дүнја јох, ахирәт кәрәк,
Тәрк етмәсән, сәни о тәрк едәчәк.
- 3049 Дүнја чәфачыдыр, она чәфа гыл,
Дәни хилас едәр о заман әгил.
- 3050 Еј башы ајланан, еј јолдан азан,
Севмә бу дүнјаны, зинданды, зиндан.
- 3051 Дүнја гујусуна гујулананлар,
Нә јухары галхар, нә севинч тапар.
- 3052 Гуртул бу гујудан, галх јухары, галх,
Ибәдәтлә кечир вахтыны анчаг.
- 3053 Гајыт әјри јолдан, түпүр, төвбә гыл,
Үлви бир аләми арзулар ағыл.
- 3054 Елбашы, көнлүндә пак, үлви нијјәт,
Халг үчүн јүрүтдү јахшы сијасәт.
- 3055 Динчәлди ел-оба, тапды сәадәт,
Дүшмән зәифләди, дост булду гүввәт.
- 3056 Елбашы шадлығла гучду чаһаны,
Бүрүдү аләми шөһрәти, шаны.
- 3057 Күнләр бу минвалла бәхтијар өгдү,
Чанавар гузујла јолдашлыг етди.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 3058 Чагырды елбашы Өкдүлмүшү ки,
Сорсуи әһвалыны, билсин кефини.
- 3059 Күнләр нечә кечир, еј бәдрли ај,
Өлкәдә јохсулму чохалды, ја бәј?
- 3060 Нә гәдәр јарамаз, јавуз вар елдә?
Халгын әһвалыны аглајаг бир дә.
- 3061 Сөјүшмү, алгышмы дилләрдә кәзән?
Халг гынајыр бизи, ја дејир!— Әһсән.
- 3062 Јахшылығыммы бол, нөгсанларыммы,
Мөнә ајдын сөјлә, билим чарамы.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 3063 Өкдүлмүш сөјләди: — Әзиз Елбашы,
Мурад баша кәлди көрүн нә јахшы.
- 3064 Елбашы аләмин гејдинә галды,
Севинчләр чохалды, гәмләр азалды.

- 3065 Тапды ағ бәхтини, зәнжинләшди халг,
Чичәкләнди шәһәр, күл ачды гышлаг.
- 3066 Халгын кечәләри, күндүзләри динч,
Бүрүдү өлкәни сәадәт, севинч.
- 3067 Алгышлар сәсләнир дилдә-ағызда,
Сизә дуачыдыр оғул да, гыз да.
- 3068 Зүлим — од-аловдур, әдаләт дә—су,
Сәнин әдаләтин јыхды кабусу.
- 3069 Аләм чичәкләнди сijasәтинлә.
Залым күлә дөндү әдаләтинлә.
- 3070 Елбашы, халг үчүн үч нөв бәла вар,
Бәј гафил оларса јурду таланар.
- 3071 Гурдлар сөкүб төксә елин бағрыны,
Елбашы дүјмаса аһы-ағрыны.
- 3072 Мәкәр бу үч дәррдән сәндә бири вар?
Чанавар сүрүјә нә чүр сохулар?
- 3073 Еј дүз сijasәтли саф бәј, зәриф бәј,
Танрым бәхш еләјиб сәнә әгл, үрәк.
- 3074 Нә гәдәр горхулу ишләри көрдүм,
Халга рузу вердин — әјин-баш вердин.
- 3075 Худаја шүкр илә ибадәт ејлә,
Бир азча раһат ол, фәрагәт ејлә.
- 3076 Қанардан үз версә нә гәдәр хәта,
Ону ләгв етмәјә һазырам, ата!
- 3077 Шад олду елбашы, фатиһә верди,
Шүкр етди Танрыја, азалды дәрди.
- 3078 — Улу саһибимсән, еј меһрибаным,
Учалтдын кәләни, гул натәваны.
- 3079 Сән мәнә көстәрдин һәр јахшылығы,
Кәзирәм, бојнумда мин борчун дағы.
- 3080 На вахт өдәјәрәм бу гәдәр борчу?
Шүкрүмү, өзүн гыл, еј ипин учу!

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 3081 Елбашы сөјләди: -- Еј Өкдүлмүшүн,
Худанын фәзлидир сәнлә көрүшүм.
- 3082 Бүтүн јахшылыглар чәм олуб сәндә,
Сәнсән зүлмү јыхаң, әдди тикән дә.
- 3083 Худа өзү верди һәр төһфәсини,
Устәлик он һиссә пәј билди сәни.
- 3084 Бәј өзү нә гәдәр чәһл еләсә дә,
Гулу әл вермәсә чатармы әһлә?

- 3085 Бир чүт көз кибидир бәјлә, нөкәри,
Чөлү бири көрүр, ичи дикәри.
- 3086 Әкәр јахшыјамса, сәнә көрәјәм,
Гулумсан, баламсан, еј бөјүк аләм.
- 3087 Аләми фәтһ едән, елләр сахлајан,
Хаган нәләр демиш, гулаг вер бир аң!
- 3088 Сәдагәтли гулу тапмышдырса бәј,
О гулу гызыла гәрг етсин кәрәк.
- 3089 Бу күн киши тапмаг асандыр мәкәр?
Бәхтәвәр сајылыр тапан, бәхтәвәр.
- 3090 Сәдагәтли олур гулларын хасы,
Сәдагәт әһлини кимләр тапасы?
- 3091 Сәдагәт әһлини тапмаса бәшәр,
Нә чүр инсанлыгдан бәһс ача биләр?
- 3092 Јаныб-јахылырам, Өкдүлмүш, инан!
Бирчә сәнсән мәнә атандан галан.
- 3093 Сәнин тәк бири дә олсајды әкәр,
Фикир чәкәрдинми һеч зәррә гәдәр?
- 3094 Еј дүрүст хилгәтли көнүл лоғманы,
Сәни әлдән версәм, башгасы һаны?
- 3095 Сәнин бу тәклијин бәрк сыхыр мәни,
Тапа биләрсәнсә тап өз ешини.
- 3096 Сәнин дә зәһмәтин јүнкүлләшәрди,
Мәним дә дуамы көј ешидәрди.
- 3097 Гоһум-гардаш ара, көр вармы бири,
Гәлби сәнинки тәк ишыглы, ири?!

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 3098 — Сағ олсун елбашы — деди Өкдүлмүш,
Әли ишә јатсын, гәңчә версин иш.
- 3099 Даңм баша кәлсия әһди-мурады,
Динчәлсин чырпынан голу-ганады.
- 3100 Мәним зәһмәтимдән гајғыланмасын,
Тох түтсун көнлүнү, әбәс јанмасын,
- 3101 Мәним мәшәггәтим, динчлијим дә вар,
Динчлик мәшәггәти даңм јумшалдар.
- 3102 Әкәр ел ишинә фајда вермәји,
Чандан арзуласан, ешит, елбәји.
- 3103 Алим нәләр демиш, гулаг вер бары:
Елми мәнимсәсин ел башчылары.
- 3104 Чох олса елмли идарәчиләр,
Учалдар өлкәни, јурда нур чиләр.

- 3105 Жардымчы, елм әһли едәрсә көмәк,
Чатар раһатлыға, җеҗиб җатар бәҗ.
- 3106 Бу чүр идрак әһли, елмә вәфадар,
Мәним гардашларым арасында вар.
- 3107 Һәр иши чәлд көрән, ә'ла бачаран,
Аҗыг, мүтәфәккир мәрдләр вар, инан,
- 3108 Фе'ли-рәфтары дүз, ады Өкдүлмүш,
Бүтүн җахшылыглар әлини өпмүш.
- 3109 Һеҗиф, бу дүнҗадан үз дөндәрди тез,
Говушду худаҗа, кәнлү пак, тәмиз.
- 3110 Совушур күнләри ибадәт илә,
Јујур сучларыны бу адәтилә.
- 3111 Мәнимкиндән чохдур фәзиләтләри,
О — кишиләр башы, мәрдләр сәрвәри.
- 3112 Мәним о гардашым әл версә мәнә,
Зәкасы нур салар һәр фе'лә-фәннә.
- 3113 Онда елбашы ла хатирчәм олар,
Тутар бу әләми, җашар бәхтиҗар.
- 3114 Елбашы сөҗләди: — Тапарсам ону,
Чанын раһатланар, ачылар дону.
- 3115 Бу ишә һазырлаш, әзиз аркадаш,
Енсин дағдан дүзә гоҗ җаваш-җаваш.
- 3116 Ону чағырмаға кими көндәрәк?
Кәләрми бу җана... тәдбир төк көрәк,
- 3117 Сифариш көндәрәк, җа мәктуб җазаг?
Һансы җахшыды көр, өзүн тап, гочаг,
- 3118 Өкдүлмүш сөҗләди: — Еҗ инчә мә'на,
Өзүн чаваб вердин өз суалына.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫҖА ЧАВАБЫ

- 3119 Сизә гардашымдан бәһс ачдым, а бәҗ,
Кәләрми, кәлмәзми, чәтиндир демәк.
- 3120 Сәнә һөрмәт гоҗар, кәләрсә әкәр.
Кәлмәсә фәрманын гиҗмәтдән дүшәр.
- 3121 Кәлмәсә, сыхар да исмәт, ар мәни,
Елбашы дәрд чәкәр, ғынаҗар мәни.
- 3122 Елбашы сөҗләди: — Мән сөз сорушдум,
Сән дә суалымын ардынча гошдун.
- 3123 Чағыр, кимди көрәк о лә'л мә'дәни,
Кәлмәсә нә үчүн ғынарам сәни?
- 3124 Дедин, бәлли олду фәзиләтләри,
Чағыраг, ачылсын фәзл дәфтәри.
- 3125 Деҗирләр елм, үрфан, зәка әһлидир,
Умарам: көрүнсүн о әһли-тәдбир.

- 3126 Бүтүн инсанлара тәндир, демәли,
Үстәлик мәш'әлдир, зәка мәш'әли.
- 3127 Җалныз зәкалардыр иш бачаранлар,
Судан да, дашдан да од алыр онлар.
- 3128 Диггәтлә гулаг ас сән бу сөзләрә,
Наһы налбәндә вер, зәри зәркәрә.
- 3129 Елм илә ачылыр әй мөһкәм дүјүн,
Елмә вагифсәисә фәхр елә, өјүн.
- 3130 Елми һәлә дүнән гавраҗан инсан,
Гаврадынмы, бу күн мағмуһ олмазсан.
- 3131 Тәкчә мәнә дәҗмәз әнун фаҗдасы,
Сән дә гардашындан галарсан разы.
- 3132 Кишиҗә дүнҗада гардаш көрәкдир,
Гардаш җохса, дост тут, дост тут көмәкдир.
- 3133 Көрүн ел рәһбәри нә көзә җеҗиб!
Гардашы оланлар галибдә галиб.
- 3134 Гардашлы мәрдләрдин куһ кәләр сәси,
Доста ганад верәр достун нәфәси.
- 3135 Өзүнә гардаш тап, җохса гардашын,
Гардаш әвәзидир мәрд аркадашын.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫҖА ЧАВАБЫ

- 3136 Бәхтиҗар Елбашы — деди Өкдүлмүш —
Мән чарә тапарам, мүмкүндүр көрүш.
- 3137 Өзүм тәк кедәрәм, версән ичәзә,
Дә'вәт еләҗәрәм сөһбәтә-сөзә.
- 3138 Зәка дәнизиндән сөзләр сечәрәк,
Һәр сөзүн әҗиннә бир дон бичәрәм.
- 3139 Өзүн җахшы олар мәктуб җазасан,
Ешитсин, нә деҗир вердиҗин фәрман.
- 3140 Фәрманы динләҗиб чәлд әкилмәсин,
Мәнә инанса да, мәндән билмәсин.
- 3141 Сөзүн сөз җери вар, фәрманын фәрман,
Җазынын тә'сири өзкәдир, инан.
- 3142 Еҗ әсли пакизә, инсаны таны:
Авамь овлаҗар бәҗин фәрманы.
- 3143 Алим кишиләрдән галма мәсәл вар:
Тутгун көнүлләри бәҗ сөзү ачар.
- 3144 Исти бир сөз десә бәҗ өз гулуна,
Илләт совушса да, руһ верәр она.
- 3145 Дилинин алтына бал гојурса бәҗ,
Даим севиләчәк вәсф едиләчәк.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШЭ ЧАВАБЫ

- 3146 Елбашы сөjlөди: -- Будурса чара,
Жазалым мөктубу, салалым тора.
3147 Сән келәси олсан, кет, һазырлыг көр,
Мөктубу жазырам, өзүнлө көтүр.

ЕЛБАШЫ КҮНДОҒДУ МӨКТҮБ ЖАЗЫР

- 3148 Жазды, гаршысында мүрөккөб, кағыз,
Зәмин һазырлады ишинә жалһыз.
3149 Танрынын адыла башлады сөзә,
Одур әфв еләјән, одур мө'чүзә.
3150 Жалһыз Танрымыздыр бизә гол-һанад,
Бүтүн дәрдлиләрә дәрмандыр бу ад.
3151 Дуамын-сәнамын јох иһајәти,
Жалһыз худа верир бизә гисмәти.
3152 Бүтүн хилгәтләри өзү јаратды,
Жалһыз худа верир бизә гисмәти.
3153 Гадирди чатдырыр бизи гисмәтә,
Көстәрир һөкмүнү һәр бир хилгәтә.
3154 Аја јар-јарашыг, күнәшә ишыг,
Көјә көј рәнк верән халигди, халиг.
3155 Һәмишә һәрләнән фәләјә бах, көр,
Дөнүб доланмасы Танры һөкмүдүр.
3156 Өзү дүзүб-гошду гәза-гәдәри,
Гәзаја бојун әј, сөчдә гыл, кири.
3157 Гылды нә истәсә, гылачаг јенә,
Оду һәр нә десә, олачаг јенә.
3158 Сизә Елбашыдан аловлу салам,
Есәнлик диләјән мөктуб жазырам.
3159 Сағ-саламатмысан, динч јанармысан,
Јүкүнү раһатча дашыјырмысан?
3160 Ешитдим... јүксәкмиш фәзиләтләрин,
Сәнин јохмуш мислин, еј һүнәрвәрим.
3161 Танрыдан верилиб сәнә бу гисмәт —
Елм-үрфан, фәзиләт, әгл, зөкавәт.
3162 Ешитдим бу сајаг хисләтләрини,
Сәни арзуладым, еј көзүм, сәни.
3163 Көндәрдим гардашым Өкдүлмүш бәји,
Ки сәнә јетирсин мәндекки рә'ји,
3164 Билдим ваз кечмисән әзизләриндән,
Кәндлиндән, халгындан, чан-чијәриндән.

- 3165 Тәк-тәиһа үз гојуб даға кетмисән,
Ибадәт јолунда әһдә јетмисән.
3166 Сөјлә гардашларын нејләмиш сәнә,
Нечин үз дөндәрдин, мәнә десәнә!
3167 Ач мәнә, сәнә бир зүлм едилибсә,
Кәл бура, варлығын инчидилибсә.
3168 Сәнә әдаләтлө гыларам мәдәд,
Тапарсан бу јердә севинч, сәадәт.
3169 Гардашдан гардаша чатар мәнфәәт,
Һәләвәт тапарсан, јалһыз һәләвәт.
3170 Гоһумла, гардашда барышмаг кәрәк,
Достлара гајнајыб-гарышмаг кәрәк.
3171 Гарда јахынларын, әзизләрин вар,
Бах көнүл көзүлә, ахтаран тапар.
3172 Бу ше'рин јазары вәләр дејир көр!
Гарышан чанларын һүснү өзкәдир,
3173 Гара јер ағ сујла гөвүшан заман,
Күлүстан јараныр, инан күлүстан,
3174 Елә ки, бирләшди гардашлар, достлар,
Гол-һанад тапанлар сәадәт булар.
3175 Ибадәт јолуну сечсән, бурда сеч,
Шәһәрин гышлагдан фәрги вармы һеч?
3176 Һәр јердә ејнидир таәт, ибадәт,
Бурда азча асан, дағда чәтин, сәрт.
3177 Өнчә кет мәнмисә елми, үрфаһы,
Сонра динә танын, оху Гур'аны.
3178 Ики хас кишидир чалан гәләбә,
Бири мүәллимдир, бири тәләбә.
3179 Өјрәдән, өјрәнән — дүнјаја ме'мар,
Сүрүјә гатылыр јердә галанлар.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШЭ ӨЈҮДҮ

- 3180 Инди һансындансан, үрәјини ач,
Икисиндән бири ол, үчүнчүдән гаң.
3181 Дәрнидән мәнмисә, һикмәтә уграң,
Јорулма, усаһма, зәһмәтә гатлаң.
3182 Елм өјрән, гулаг ас мәсләһәтә сән,
Сонра јоллапарсан ибадәтә сән.
3183 Ешит нәләр дејир билки верәнләр,
Сөчдәни бир мүждә санан әрәнләр.
3184 Танрыја сөчдәни елмән өјрән,
Гапына дамға вур билимдән, өјрән.

- 3185 Билкисиз сәчдәнин нә фәјдасы вар,
Билкисиз абдаллар ничатмы талар.
- 3186 Елмсиз сәчдәјә ујан нашыдыр,
Алимин рә'јасы ондан јахшыдыр.
- 3187 Еј дағлар башында һагга тапынан,
Кәндә ибадәтин үстүндүр ондан.
- 3188 Үммәтдән узагда ибадәт олмаз,
Нә оруч әл верәр, нә дә ки намаз.
- 3189 Көнүл вермисәнсә ибадәтә сән,
Нечин гарышмырсан бу һүммәтә сән?
- 3190 Заһидин ешгилә нә одланырсан?
Бәлады заһидлик, сән алданырсан.
- 3191 Өјүмә, һәдәрди сәнин адәтин,
Кимсәјә хејри јох бу ибадәтин.
- 3192 Ибадәт тәрзини көзләмәк кәрәк,
Ону ел көзүндән кизләмәк кәрәк.
- 3193 Кишисән, һифз елә бу адәти сән,
Көзә сохмајасан ибадәти сән.
- 3194 Хәлвәт ибадәти хошлајыр ағыл,
Ешит бу кәламы, она әмәл гыл.
- 3195 Тәвазә көзләјән мәрдрәр, мәтинләр,
Јүз ил сәчдә гыла, ону аз биләр.
- 3196 Сән ешит достунун мәсләһәтнини,
Адамлар көрмәсин ибадәтини.
- 3197 Ен дүзә, сәчдә гыл кәндә, шәһәрдә,
Сәнин һәр дуана чәкилсин пәрдә.
- 3198 Халга хејри дәјсин, дәрдинә јара,
Гоһума-гардаша бир чарә ара.
- 3199 Көр дул кәлинләри, анасызлары,
Шил, әлсиз-ајагсыз, чарасызлары.
- 3200 Халг илә фәризә намазыны гыл,
Чүмә намазыны гыл—һачы сајыл.
- 3201 Әл тут јохсуллара, һалал пул газан,
Мәдәд гыл, һәр ездә гајпасын газан.
- 3202 Бу чүр хидмәтләрдә ибадәтди, бил,
Көнүл раһатлығым сәадәтди, бил.
- 3203 Намаз да, оруч да эз хејринәдир,
Өз хејрини күдән нәчидир, нәдир?
- 3204, 3205 Кишиләрлән үстүн, кишиләр башы,
Бу бейт сәјләјир көрүн нә јахшы:
- 3206 Өз хејрини күдмәк кишилик дејил,
Өзкәнин хејрини күдәнди камил.
- 3207 Әрди өзкә үчүн бөнөшгә дәрән,
Јахшыја, писә дә көрәм көстәрән.

- 3208 Киши фәјда версин кәрәк бир кәсә,
Гој өлсүн кимсә хејри дәјмәсә.
- 3209 Ач гарын дојуран, әјин-баш верән,
Кишини мәрдрәрин күлтачы бил сән.
- 3210 Јалныз ибадәтә көнүл верән кәс,
Танрынын лүтфүнә јол тапа билмәз.
- 3211 Танры севинчини истәјән инсан,
Ислам севинчини газан бу башдан.
- 3212 Танры мөһтач дејил сәнин сәчдәнә,
Јахшы ад галачаг чаһанда сәнә.
- 3213 Јахшы ад кишини ибадәтидир,
Ибадәтсиз ад да мүвәггәтидир.
- 3214 Танрына ибадәт бәндәлијиндир,
Халгына хидмәтдән күч алыб кедир.
- 3215 Әли-көнлү ачыг, сәха мә'дәни,
Алим көр нә демеш, ешит нәғмәни:
- 3216 Танрыја сәчдә гыл. Әзизди сәчдән,
Анчаг сәчдән илә чох өјүмә сән.
- 3217 Танрыја тапыкмәг бәлкә дә асан,
Кәрәк халгыны да унутмајасан.
- 3218 Кәл, кәл, чағырырам, Озгурмуш, сәни,
Өз хејрини күдән санма сән мәни.
- 3219 Кәлсән, удачагсан, газанагсан,
Мәнә зәрәри јох, кәлмәсән, инан.
- 3220 Сәни чағырдым ки, бир ад-сан газан,
Халга хејрини дәјсин, абад оласан.
- 3221 Дедијим сөсләрә диггәтлә јанаш,
Чин олса, дајама, Чин сәддини аш.
- 3222 Мәнә јардымчы ол орла јох, бурда,
Варландыр јохсулу, гүввәт вер јурда.
- 3223 Мәнә ад-сан кәтир, өзүнә хејир,
Онда ики дүнја инан, сәниндир.
- 3224 Мәни јахшылашдыр, өзүн јахшы ол,
Әрдән әр өјрәнәр, әр нахышы ол.
- 3225 Сән мәнә јахшы ол, Танры да сәнә —
Гылачаг лүтфүнү өз бәндәсинә.
- 3226 Ешит нәләр демеш тачик алими:
Јајылмыш сәдасы јылдырым киби.
- 3227 Халг бей кәтирә халга сәадәт,
Ашачаг башылаш, инан вар-дөвләт.
- 3228 Јахшылығы бәјчә арзула анчаг,
Бәјәл јахшы олса хејир көрәр халг.
- 3229 Авам јахшы ола јалныз өзүјчүн,
Елбәји јахшыса, ел дә көрәр күн.

- 3230 Јалныз инсанлара хејир кәтирән,
Адамы киши бил јер үзүндә сән.
- 3231 Хошлар јахшылығы бәлкә һәр инсан,
Бәс јахшылык нәдир, кәрәк ганасан.
- 3232 Јахшылык одур ки, халга сәадәт,
Вермәјин, кәтирсин сәнә һәлавәт.
- 3233 Халга мөһрибандыр јахшы кишиләр,
Мөһр өзү бәлкә дә ән камил әсәр.
- 3234 Сөјләдим сөзүмү бу мәктуб илә,
Гуруду гәләмдә сонунчу килә.
- 3235 Галан сөзләрим, ајүзлүм, јенә,
Доғмача гардашын јетирәр сәнә.
- 3236 Бағлады мәктубу мөһүрләјәрәк,
Көтүрдү Өкдүлмүш: — Мүбарәк, а бәј.
- 3237 Елбашы сөјләди: — Галх, јола чых сән,
Галан сөзләрим өзүн дејәрсән.
- 3238 Алимсән мөһкәм ол, әлибош кәлмә,
Кәлсин һүзурума о сәс, о нәғмә.
- 3239 Алим көр нә демиш: Нәфәси овсун,
Бир елчи көндәр ки, сөзүн сөз олсун.
- 3240 Рәвамь неч сәнә сөз өјрәдим мән?
Өзүн ки, һәр шеји дүрүст билирсән.
- 3241 Көнлүндә нә варса һәпсини сөјлә,
Дәрдинә дәрман ол, бир әлач ејлә.
- 3242 Өкдүлмүш — о нәчиб, о көзәл инсан,
— Әвәт! Әвәт — дејиб чыхды отагдан.
- 3243 Атланыб јолланды евинә сары,
Дәјишди әјниндә олан палтары.
- 3244 Батды гызыл күнәш — о нурлу сандыг,
Ишыглы дүнјаја чекду гаранлык.
- 3245 Галанды көјләрин ачыг гүббәси,
Сијан сачларыјла бәјаз чөһрәси.
- 3246 Чанамаз јанында дәстәмаз алды,
Гылыб намазыны, ујғуја далды.
- 3247 Сөкүлдү дан јери, чәкилди һәбәш
Ојанды Өкдүлмүш, доғунча күнәш.
- 3248 Сабаһ намазыјла әһдинә әрди,
Фикирли-фикирли тәсбәһ чевирди.
- 3249 Дикәлди ал күнәш — о нурлу галхан,
Чырагбан үзүнү көстәрди чаһан.
- 3250 Сүрдү көһләннини о дағ башына,
Јетишди ордакы гарындашына.
- 3251 Мөһзилә чатынча енди атыдан,
Галынын ағында дајанды бир ан.

- 3252 Дојду, таггылатды. Озғурмуш галхды,
— Ја Танры! — дејибән ирәли чыхды.
- 3253 Ачынча гапыны гучаглашдылар,
Көрүшүб, өпүшүб сораглашдылар.
- 3254 Јапышды голундан, салды ичәри,
Башда нишан верди ән раһат јери.
- 3255 Бөјүк севинч кәлди кичик одаја,
Деди: — Шүкүр сәнә, шүкүр худаја!
- 3256 Ајрылыб јенидән көрүшән заман,
Нә гәдәр бәхтијар олармыш инсан.
- 3257 Нә бөјүк сәадәт — аг јола дүшмәк.
Гардашдан ајрылыб бир дә көрүшмәк.
- 3258 Нә бөјүк сәадәт — вериб баш-баша,
Бунча јахын ола гардаш гардаша.
- 3259 Көрүн нәләр демиш мөһрибан гардаш —
Мөһр, үлфәт бағлајан көнүлдаш, сирдаш!
- 3260 Көрүшсә, өпүшсә ики мөһрибан,
Кәдәр дамла олар, севинч бир үмман.
- 3261 Ән бөјүк бәхтәвәр сајын онлары —
Ајрылыб, саламат тапышанлары.
- 3262 Озғурмуш сорушду гардашларыны,
Өкдүлмүш әрз етди ифтихарыны.
- 3263 Озғурмуш сорушду: — һүзурума сән,
Де нечә кәлмисән, нәдир диләкчән?
- 3264 Ешитдим елбашы мөһрәмдир сәнә,
Ничат верирсиниз мөһр истәјәнә.
- 3265 Елин гајғысыны чәкәнә әһсән,
Бу ишдән әл үзүб нә чүр кәлмисән?

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3266 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј әзиз адам,
Өзүм көрүшүнү арзуламышам.
- 3267 Кәлдим, шадлығымыз гол-будаг атсын,
Һәсрәтти, әләмин гој башы батсын.
- 3268 Кәлдим, нәслимизә чәләнк һөрмәјә,
Бу күн фүрсәт тапдым сәни көрмәјә.
- 3269 Сәни көрмәдијим көр нечә илдир,
Бу фүрсәт әлимә дүшмәди билдир.
- 3270 Јахшы ки, тапмышам бу сабаһ имкан,
Шүкүр, еј јарадан, еј улу Јәздан.
- 3271 Сағ-саламат олса инсан дүнјада,
Әнди көздә галмаз, чатар мурада.

- 3272 Фүрсәти ән јахшы гәнимәт билән,
Киши нәләр демиш, ешитдинми сән.
- 3273 Тәки баш сағ олсун, һәр шеј дүзәләр,
Јенидән бирләшир ајры дүшәнләр.
- 3274 Сән диләк диләмә, чан сағлығы ум,
Мин диләк јарадыр сағлыг, еј гузум!
- 3275 Танры мәтләбинә чатдырды мәни,
Сағ-саламат тапдым чан истәјини.
- 3276 Бу сөздән башга да јенә сөзүм вар,
Истәсән дејәрәм, чан раһатланар.

ОЗГУРМУШ ӨКДҮЛМҮШ ИЛӘ КОНУШУР

- 3277 Озгурмуш сөјләди: — Динләдим сәни,
Сән дә ешит, гардаш, көнлүм дејәни.
- 3278 Јекәнә јарадан, о бөјүк бајат,
Сәнә бәхш еләсин мин-мин јахшы ад.
- 3279 Киши дүз јүрүсә мәсләк јолуну,
Сахламаз јолундан дәрд-чаваб ону.
- 3280 Сынанмыш кишиләр ешит нә демиш,
Өјрән мә'насыны, еј көнлү кениш.
- 3281 Чанда гајнајырса бир арзу-диләк,
Ајаг јорулса да бүдрәмәјәчәк.
- 3282 Диләк узаг јолу јахынлашдырар,
Чан булар, көзүнә көрүнсә никар.
- 3283 Гајғыны чәкирәм, мәнимдир бу гәм,
Гәлбимдә нә варса ачыг дејирәм.
- 3284 Наны гоһум-гардаш, наны шәһәр, кәнд?
Нәпсини тәрк етдин, атдын нәһәјәт.
- 3285 Мин бир бәла көрән еј јалгыз инсан,
Нечә натәвансан, ач-јалавачсан.
- 3286 Дәрдини чох чәкир, гоһум-гардашын,
Онлар динчәләрми, чатыгса гашын?
- 3287 Јалгызлыг јамандыр, јалныз галан кәс,
Даим дәрдә дүшәр, мурада јетмәз.
- 3288 Евдә әјләшмәјә галмајыб, күчүм,
Чанда тагәтим јох, етмәјә һүчүм.
- 3289 Мин бир чәһәннәм, дәрди-губары,
Мәкәр тәк сәнничүн јарадыб Танры?
- 3290 Мәнә ачыг сөјлә, билим дүзүнү —
Сән һардан алмысан бунча дөзүмү?

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 3291 Озгурмуш сөјләди: — Сөзүн дүрр имиш,
Ешит, мән дә дејим, еј бағры кениш.
- 3292 Бу сөзләр ки, дедин, ганым-чанымсан,
Гардашым, сирдашым, меһрибанымсан.
- 3293 Гарындаш дәрдини гарындаш чәкәр,
Јад кәлиб һалына јанармы мәкәр?
- 3294 Нечин ајрылмышам гардашларымдан,
Нечин тәнһалыга чан вермишәм, чан?
- 3296 Орда ајдын көрдүм нагислијими,
Бурдаса учалдыр ибадәт мәни.
- 3296 Тәнһалыг јолуну сечдим бурада,
Тәнһа ибадәтлә јетим мурада.
- 3297 Дүңја ишләринә көнүл верән кәс,
Һагга, ибадәтә јол ача билмәз.
- 3298 Дүңја гапысыны гапамајынча,
Јарымчыг ибадәт бичадыр, бича.
- 3299 Сындыра билмәсән нәфсин бојуну,
Ојундур ибадәт, бир дин ојуну.
- 3300 Арифләр нә демиш, јахшы гулаг ас,
Нәфс илә ибадәт бир јерә сығмаз.
- 3301 Хидмәтчи бир гулу јолдан чыхаран,
Јалныз өз нәфсидир, чаһанда, инан.
- 3302 Нәфсинә гул олан өз дустағыдыр,
Нәфс она ән јахын, илкин јағыдыр.
- 3303 Нәфсин күч кәләндә баш галдырса чан,
Јалныз идракынла ону јыхарсан.
- 3304 Бунунчун атмышам шәһәри, кәнди,
Дағларын башында јалгызам инди.
- 3305 Инсан өвладындан дөндәрсән дә үз,
Нә гијбәт әһлијәм, нә бир ағыр сөз.
- 3306 Гардашым, демә ки, јалгызам, тәкәм,
Мәнә аллаһымын өзүдүр һәмдәм.
- 3307 Узағам гардашдан, достдан бир гәдәр,
Ачаммы, тохаммы — гој билмәсинләр.
- 3308 Елин көнлү сынса алмаг чәтиндир,
Бу иш јалныз һаггын, әдаләтиндир.
- 3309 Мәним дәјмәсә дә бир хејрнм халга,
Зијан да көрмәзләр, инан, ај гага.
- 3310 Јахшылыг, јамавлыг, хејир, ја зијан,
Һаггын өз ишидир башдан, бинадан.
- 3311 Әршдән башламыш јер алтынадок,
Танрынын һөкмүдүр һәр иш, һәр ишдәк.

- 3312 Инсандан көрдүжүн зијан, ја хејир,
Јаман да, јахшы да сәнә бәллидир.
- 3313 Дејирсән сәчдәјә вармыдыр начәт?
Гула гапы ачыр, инан, ибадәт.
- 3314 Гулун гулдур ады. Хидмәт нә јахшы!
Кәрәк ајылмасын сәчдәдән башы.
- 3315 Танры хош көрсә дә, хош көрмәсә дә,
Мисилсиз гүввәдир ибадәт, сәчдә.
- 3316 Мәнә зијан јохдур јалгызлыгымдан,
Бу јолла нәфсдән хилас олур чан.
- 3317 Бу бејти сөјләјән көр нәләр демиш:
Ичи бал тумудур, заһири јемиш.
- 3318 Дејирсән елләрә гајнајыб гарыш,
Де көјдәнми дүшүр, һаны дост-таныш?
- 3319 Јаныма кәлмисән, бу сабаһ еркән,
Фәрг ет, ајры дүшдүм ибадәтимдән.
- 3320 Тәкчә бир сәнинлә үлфәтим, мейрим,
Көр нә зијан верди, бәс һаны хејрим?
- 3321 Гајнајыб гарышсам инсанлара мән,
Ајры дүшмәрәмми ибадәтимдән?

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3322 — Ешитдим сөзүнү — Өкдүлмүш деди,
Мәним дә фикрими сән динлә инди.
- 3323 Сәнин сөјләдијин сөзләр јаландыр,
Көзә күл үфүрән, баш алдадандыр.
- 3324 Нәјан олмалысан дириләрә сән,
Сәни киши билиб десинләр әһсән.
- 3325 Дири, сағ олмагын нәдир нишаны?
Ону хејир верән ишиндән таны.
- 3326 Евләнмәк кәрәк ки, алынсын бәһәр,
Өвладсыз кишијә нахош дејәрләр.
- 3327 Көр нә көзәл демиш ариф адамлар:
Өвладсыз кишинин ад-санымы вар?
- 3328 Оғул-гыз һәр евин бәрәкәтидир,
Сәнә арха олан бир нәсил кәтир.
- 3329 Қимдән оғул галса јурда јадикар,
Сән ону дири бил, тапса да мөзар.
- 3330 Қиши оғул-гызсыз көчсә дүнјадан,
Ад саны пуч олар, јурду да виран.

ОЗГУРМУШҮН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 3331 Озгурмуш сөјләди: — Дүз дедин сөзү,
Амма бир мәтләб дә чәлб едир бизи.
- 3332 Хошбәхтсән, өвладын јахшы чыхарса,
Сәндән сонра јанан бир шамын варса.
- 3333 Өвладын зај чыхса јанармы очаг?
Сәнин папағыны јерә сохачаг.
- 3334 Јадлар, биканәләр, хәбис көпәкләр,
Сәни лә'нәт илә јад едәчәкләр.
- 3335 Огул-гыз дүшмәнсә, дүшмән нә лазым?
Икигат дүшмәнә вармыдыр лүзум?
- 3336 Зәрәрдән, зүлмәтдән гојулмуш һимн,
Дүшмән олан јердән ишыг кәләрми?
- 3337 Нечә дүрүст демиш көр адил дәдә?
Зај өвлад зүлмәтдир сәнин үстүндә.
- 3338 Алим кәламы да туш кәлир буна,
Көнлү ачыгларын һаг бәјанына.
- 3339 Јандырма өзүнү оғул-гыз дејә,
Бүтүн өвладлармы галхыр зирвәјә?
- 3340 Мурада јетән о, бәла чәкән сән.
О дөвран сүрәчәк, сән өләчәксән.
- 3341 Евләнән кәмијә минмиш кибидир,
Дәнизин гојнуна кирмиш кибидир.
- 3342 Огул-гыз доғулса дағылыр кәми,
Дәниздә боғулмаг, һеч кишиликмиди?
- 3343 Оғул-гыз атаја јар олсун кәрәк,
Олмасын өнүндә зәһәрли хәрәк.
- 3344 Оғул-гыз зај чыхса тез верәр бада,
Атанын, ананын ад-саныны да.
- 3345 Бу чүр аиләдән ким умар вәфа?
Умса бәла көрәр, ја чөврү чәфа.
- 3346 Бу чүр зилләт чәкир өвлад атасы,
Фил киби дашыјыр мөһнәти, јашы.
- 3347 Үлфәтдән, аркадаш, дост—дедин—кәрәк,
Демәдин бу јүкү кимләр чәкәчәк?
- 3348 Динлә, нәләр дејир һөкмү һикмәтин:
Көнүл зәриф шејдир, горумаг чәтин.
- 3349 Көнүл чох зәриф бир шүшәјә бәнзәр,
Көзлә, тохунмасын, еј оғул, хәтәр.
- 3350 Көнүл зәрифлији һамыја әјан —
Әријир истидән, донур сојугдан.
- 3351 Дост достдан инчисә дүшмәнлик төрәр,
Дүшмәнлик әдавәт өлүмдән бетәр.

- 3352 Дүшмән гојмаз сәни аласан мурад,
Верәр һәләвәтсиз, дилхор бир һәјат.
- 3353 Дүшмәнин нә гәдәр кичик олса да,
Сән ону бөјүк бил намәрд дүнјада.
- 3354 Филин дүшмәнидир хырдача һүнү —
Кирир гулағына, дешир көзүнү.
- 3355 Дүшмәнлә дөјүшдә гочалмыш бир әр,
Динлә, нәләр демиш, тутанда сәнкәр.
- 3356 Нәјиндән горхурам дүшмәнин, дејиб,
Гафиллик етмәјин ән бөјүк ејиб!
- 3357 Дүшмәни өндә бил һәр аддымбашы,
Дүшмәнә дүшмән ол, јахшыја јахшы.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗҒУРМУША ЧАВАБЫ

- 3358 Динләјин Өкдүлмүш нәләр сөјләјир:
— Мәним сөзләримә гәлбиндә јер вер.
- 3359 Һалалдан јаратды аләми аллаһ,
Јемәк, ичмәк верди, күләндә сабаһ.
- 3360 Јахшы дост тапанлар, үлфәт јапанлар,
Јахшы ишләр көрәр сәадәт булар.
- 3361 Хејир верәнләрә, гајна-гарыш сән,
Хејир нишанәдир киши фејзиндән.
- 3362 Тәк-тәнһа доланан јалгыз кишиләр,
Нә бир хејир верәр, нә дә бар-бәһәр.
- 3363 Хејир кәтирмәјән адам өлүдүр,
Јашамыр, һәјатда јалныз сүрүнүр.
- 3364 Һәр кимин чохдурса досту, јолдашы,
Шан-шөһрәт газаныр, учалыр башы.
- 3365 Досту чох оланлар галхыр кет-кедә,
Газаныр букүнкү, ахирәти дә.
- 3366 Дәрд чәксән, дәрд чәкәр, шад олсан күләр,
Әкәр лазым кәлсә уғрунда өләр.
- 3367 Јахшы һәр нәјин вар, халга чәкәр чар,
Амма нөгсаныны фаш етмәз, сусар.
- 3368 Јалныз чәнк ојадар мүркүлү мәрди,
Јахшысы, јаманы билинәр гәти.
- 3369 Дөјүш, чәнч олмаса танынармы әр?
Ад-саны, шөһрәти нә чүр билинәр?
- 3370 Һәр кимин парлагса фәзиләтләри,
Азалмыр башындап дүшмән фәрдләри.
- 3371 Һәр ким јаманлығы дүнјадан силир,
Она өз әтрафы дүшмән кәсилир.

- 3372 Бир дүшмән изләјир һәр јахшы иши,
Өлүдүр дүшмәни олмајан киши.
- 3373 Дүшмәни чох олан зор кишидир, ган,
Чохдур фәзиләти башдан-бинадан.
- 3374 Дүшмәнлә дөјүшдә бөј атыр инсан,
Ким газана биләр дүшмәнсиз ад-сан?
- 3375 Динлә нәләр демиш шүчәәтли әр,
Јалныз һүнәр әһли кам ала биләр.
- 3376 Бир мәрд мин нәфери сајармы дүшмән,
Пахыллыг көрмәсә о мин нәфәрдән?
- 3377 Гурд дөнүб бахармы көпәјә сары,
Ардынча дүшсә дә ит илхылары?
- 3378 Өзкә ајағына дүшмәрәм дерсән,
Әбәс данышмарам, динмәрәм дерсән.
- 3379 Адамлар олмаса һәрда дурарсан,
Кимин барәсиндә мәчлис гурарсан?
- 3380 Кимди мәрд? Дилинә шәкәр, бал гатан,
Кишиләр јанында баш јери тутан.
- 3381 Кимди мәрд? Тиканы күл илә әјән,
Ачы данышана ширин сөз дејән.
- 3382 Кимди мәрд? Дағ јүкүн алтына кирән,
Чәфа гылана да вәфа көстәрән.
- 3383 Гисас көкләрини чанда чүрүтсүн,
Гәлбиндә оланы дилдә јүрүтсүн.
- 3384 Јахшылыг күчүнә ад-сан газанан,
Кишиләр нә демиш, гулаг вер бир ан:
- 3385 Јамаи данышмајын. Јаман—ағырдыр,
Зәриф көнүлләри јаман ағырдыр.
- 3386 О сәни сөјсә дә, сәи ону вәсф ет,
Алчагдыр. Сән үлви гатарында кет.
- 3387 Сәнә чәфа гылса, сән көстәр вәфа,
Јахшы вәфа сачар, јаман да чәфа.
- 3388 Гоһумун, гардашыи әл үзсә сәндән,
Сән јахынлыг јарат, еј гоһум севән.
- 3389 Сәнә бир зүлмкар зүлм етсә әкәр,
Әфв ет, кеч сучундан, дин бөјлә сөјләр.
- 3390 Бир күнаһ ишләсә гул, ја чаријә,
Әфв елә, әлиндә олсун сәрмајә.
- 3391 Дөзүр һәр чәфаја мәш'әл үрәкләр,
Мәрдләр өлүмү дә сәбр илә бәкләр.
- 3392 Ничра бир кушәјә чәкилиб кетсән,
Нә чүр тапачагсан јахшылығы сән?
- 3393 Орда, гызыл, күмүш, көвһәр, мисми вар?
Дахмада раһатлыг нә чүр тапылар?

- 3394 Нә оғул-гыз дәрдин, нә зәр-зинәтин,
Нә гәсрин, јурдун вар, нә сәадәтин.
- 3395 Бир голдан јанышан әлин дә јохдур,
Ад-санын, әмәлин, фе'лин дә јохдур.
- 3396 Һәр шејдән ваз кечдин дамынадак,
Һансы ахмаг сәнә заһид дејәчәк?
- 3397 Заһидлик кәмәри бағлајан бир әр,
Аза гане олур, чоху рәдд едир.
- 3398 Кимсә тапмајаны заһидләр тапар,
Онун сәбр адланан бир силаһы вар.
- 3399 Мәрд кимдир? Мин чешид әнди олса да.
Тамам үз дөндәрә ондан дүнјада.
- 3400 Јалныз көнүл версин ибадәтинә,
Әл тутсун јохсула, бир дә јетимә.
- 3401 Кәлһакәл дүнјаја бел бағламасын,
Кетһакет дүнјаја јас сахламасын.
- 3402 Чатса арзулара, кәтирсә әли,
Гәлбини көстәрсин шәкәр, бал дили.
- 3403 Әмәл ет сөзүмә, еј хулгү јахшы,
Мәрдликдир инсанын әзәл нахышы.
- 3404 Кимди јер үзүндә әрләрин әри —
О кәс ки, сечмишдир мәрдлик сәнкәри.
- 3405 Кимди һамыдан баш, үлви, һүнәрвәр —
Чатыб мин арзуја бүдрәмәјәнләр.

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 3406 Озгурмуш сөјләди: — Ачыг, даныш, дин,
Еј бәдрләнмиш ај, нәдир мәтләбин?
- 3407 Ичазә верирәм, дөзүмү кәс дә,
Чаваб вер, әһдини, арзуну истә.
- 3408 Мәнә ачыг сөјлә, нәдир истәјин?
Һансы арзуларла чарпыр үрәјин?

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3409 Өкдүлмүш сөјләди: — сөзүн будур ки,
Ачым көнлүмдәки бир диләкчәми.
- 3410 Елбашы Күндөгду таныјыр сәни,
Онунчүн јанына көндәрди мәни.
- 3411 Мөһкәм арзулајыр ки, сәни көрсүн,
Мәни вәкили тәк көндәриб букүн.

- 3412 Сәнинчин нә гәдәр чәтин олса да,
Кәрәк баш чәкәсэн бөјүк устада.
- 3413 Билирсән, елбашы, нечә султандыр,
Халга чох чанфәда, чох меһрибандыр.
- 3414 Үзүнү көрәнләр бәхтијар олур,
Һәр ики дүнјада сәадәт булур.
- 3415 Ешит нәләр демиш чаһаны тутан,
Халгы доландыран шанлы һөкмран.
- 3416 Адил, саф олмаг да бир сәадәтдир,
Сәадәт сачанлар халга бар верир.
- 3417 Һарда шөһрәт тапса бәјин бәј ады,
О јери зијарәт өзү шәфады.
- 3418 Әдаләт, доғрулуғ әсасдыр, әсас,
Әдаләт олмаса, јашајыш олмаз.
- 3419 Дүнја тапмасајды адил бәјләри,
Танры шумлајарды једдигат јери.
- 3420 Адил бәји тапан, сәлам верән зат,
Гуртулар күнаһдан тапар да ничат.
- 3421 Көрүрсән адамам, көзү-көнлү тох,
Сәбәб елбашыдыр, башга дағым јох.
- 3422 Танрым зәка верди, һәлә елм дә,
Бүтүн јахшылыглар кәлир әлимдән.
- 3423 Танрымын вердији бачарыг, гүдрәт,
Ел јүкү чәкмәјә чағырыр әлбәт.
- 3424 Нечин көрмәк истәр сәни елбашы —
Дост елләр галдырар ән ағыр дашы.
- 3425 Миннәтчи кәлмишәм, кор тилсими гыр,
Мәни тәк гајтарма, еј мәрд баһадыр.
- 3426 Өз әлилә јазыб мәктуб көндәриб,
Охујун һәр сөзә чан шәһди вериб.
- 3427 Чыхарды чибиндән бәј мәктубуну,
Ачды һөрмәт илә Озгурмуш ону.
- 3428 Охуду диггәтлә фикрә далараг,
Деди: --- Елбашыда тәфәккүрә бах!
- 3429 Чағырыр јанына, мәнә кәл дејир,
Сөзүндән сачылыр бәрәкәт, хејир.
- 3430 Мәнә мәсләһәт вер, нә чүр давраным,
Чәтиндир мәнимчин чаным, султаным.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3431 Өкдүлмүш сөjlөди: — Бизим елбашы,
Сәни јада салыр һәр аддымбашы.
- 3432 Дилиндән дүшмүр һеч адын, сојадын,
Нәзәри сәндәдир бөjүк устадын.
- 3433 Көнүл кими севсә ону гылар јад,
Дилиндә долаһар әзиз, доғма ад.
- 3434 Севән нәләр дејир, оху бу бејти,
Үрәјә гидадыр јарын сурәти.
- 3435 Көнүл кими севсә көз бахыр она,
Бахар, һејран галар һејранлығына.
- 3436 Нә гәдәр мәтләби варса көнлүндә,
Чыхар, ашкар олар бир күн дилиндә.
- 3437 Озгурмуш сөjlөди: — Јол көстәр мәнә,
Еј икид, мөһтачам мәсләһәтинә.
- 3438 Ән јахшы һәмдәмим, гардашым сәнсэн,
Гардашлыг борчуну өдәмәлисән.
- 3439 Мәсләһәт вермәјә лајиг ол, лајиг,
Бу ишә бирликдә јол тапмалыјыг.
- 3440 Гардашсан, үстәлих јолдашым ол сән,
Јолдашлыг, гардашлыг әкиздир әслән.
- 3441 Сәнчијез ән јахын мөһрибанымсан,
Сәнә инанырам, еј әзиз инсан.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3442 Өкдүлмүш сөjlөди: — Өз сөзүнү сән,
Еј бәхтијар киши, сорушма мәнән.
- 3443 Дә'вәтчи көндәриб мәни елбашы,
Мәнәнми умурсан јардым, еј нашы?
- 3444 Кедәк, кәл! — демәкдән јох башга сөзүм,
Башга сөз демәјә кәләрми үзүм?
- 3445 Гоша кетмәлијиз, бахмадан кери,
Башга мәсләһәтин галыбмы јери?
- 3446 Ешит, нәләр демиш елм әһли, агил,
Зәка мә'бәдинә сәчдә гыл, әјил.
- 3447 Хејрини биләнләр өзү баш тачы,
Онун мәсләһәтә нә еһтијачы?
- 3448 Өјлә бир кимсәдән мәсләһәт ум ки,
Билмәсин хејрини, мәнфәәтини.
- 3449 Өз хејрини күдән хејрә чан атыр,
Хејрә чан атмаг да зоракылыгыдыр.

- 3450 Дејирсән көтүр-гој, мәсләһәт кәрәк,
Һәр шејдән үстүндүр әмр едән үрәк.
- 3451 Сәнә ән мөһрибан елә өзүнсән,
Өзүн билдијини сорма өзкәдән.
- 3452 Ән јахшы мәсләһәт, зәриф күлдәстә,
Сәнин өзүндәдир, өзүндән истә.
- 3453 Сәни дејә-дејә јол кечмишәм тәк,
Мәсләһәт будур ки, бәрабәр кедәк.
- 3454 Әршә чәкилмишдир ничат, јахшылыг,
Јахшылыг халг ичрә јухудур артыг.
- 3455 Шәһәрдә, кәндәки јахшылыглары,
Сәнә бир-бир дедим, еј ифтихарым!
- 3456 Јахшылыг диләдим Танрыдан сәнә,
Чан версин һәр сөзүм, дедим, чан сәнә.
- 3457 Инсандан гачырсан, нејләмиш инсан?
Сән халга гајнајыб-гарышмалысан.
- 3458 Чарә гыл, мәлһәм гој ислам дәрдинә,
Чәннәтдә јер верәр јарадан сәнә.
- 3459 Таирыја сәчдә гыл, дили-көнлү дүз,
Јаша өмрүн боју бәхтијар, ағүз.
- 3460 Халга гајна-гарыш, биркә өмүр сүр,
Хәлгин ејбини јох, эз ејбини көр.
- 3461 Сәнә ујғун кәлән бу бејти оху,
Әмәл ет сөзүнә еј һаггын оху!
- 3462 Умсан һансы јери, о јердә јаша,
Анчаг өзүнү дә унутма, һаша.
- 3463 Киши өз хејрини күдмәјә билмәз,
Дүз јолда вүгарла, ифтихарла кәз.
- 3464 Хүлгүн јахшы олсун, јахшылыг умсан,
Мин бир севинч таһар о заман инсан.
- 3465 Јахшылыг һәр јердә јахшылыгды, бил,
Јахшылыг өнүндә јахшыча әјил.
- 3466 Хүлгүн јахшы олсун, јаманлығы ат,
Горхма, таһачагсан сәадәт, ничат.

ОЗГУРМУШ ДҮНЈА ЕЈБЛӘРИНДӘН ДАНЫШЫР

- 3467 Озгурмуш сөjlөди: — динләдим сәни,
Инди дә сән ешит, көнлүм дејәни.
- 3468 Бу дүија өзүнү севдирмиш сәнә,
Фәзиләт демисән ејибләринә.

- 3469 Һејрәт етмәмәјин ајдындыр мәнә,
Севән севдијинин вармаз ејбинә.
- 3470 Бу дүнја севдириб сәнә өзүнү,
Јаманы јахшы тәк өртүб көзүнү.
- 3471 Севән нәләр демиш, ајдын дејилми,
Фәзиләт билирсән јарын ејбини.
- 3472 Севимли олмајын кәдир нишаны —
Гызыл күл санырсан онда тиканы.
- 3473 Дүнјаны севмәјин нишанәси дә,
Гәзәллик сажмагдыр ејби әслиндә.
- 3474 Дүнјаны нә гәдәр вәсф етсән, өјсән,
Сәнә көстәрәрәм мин ејбини мән.
- 3475 Инсан күнаһ етсә, Танрым инчијәр,
Дүнја бир әманәт јерди, көч! — дејәр.
- 3476 Нечин истәјирсән әманәт јери?
Јалныз чәнләтдәдир сәадәт јери.
- 3477 Шад етмәк истәсә Танры, гулуну,
Она дүнја вермәз, гчар јолуну.
- 3478 Бу дүнја үзүндә јахшы де нә вар?
Афәтдир, Танрыдан бизи кен салар.
- 3479 Сығмаз јерә-көјә зәнкинләшәнләр,
Јалныз јохсул олур тәвазәкар әр.
- 3480 Мән кимәм? Танрынын дәлиси бир кәм!
Дүнја тәләб етсә ит киби өлләм.
- 3481 Чыплаг догуланлар чыплаг да кедир,
Тутмаг јох, дүнјаны атмаг кәрәкдир.
- 3482 Нечин гүрурлусан, еј өләри шәхс,
Үччә күнлүк гонаг дејилсәнми бәс?
- 3483 Һәјат дартыр бизи өлүмә доғру,
Даим фүрсәт күдүр әзрајыл—оғру.
- 3484 Дүнја гапы ачыр һәр күн бир гапы,
Һәр мөзар бир шәхси һәјатдан гапыр.
- 3485 Бурда үччә күнлүк гонаглыг үчүн,
Дирәнмә чижиндә дағ бојда јүкүн.
- 3486 Дүнја вәфасыздыр, долур, бошалыр,
Һәр нә вермишдирсә әлиндән алыр.
- 3487 Өнчә бешик верир, сонра да мөзар,
Башга кимсәләрә баһар, лалөзар.
- 3488 Дүнја дедикләри көлкәјә бәнзәр,
Изләјәрсән, гачар, гачарсан изләр.
- 3489 Фикир вер, туш кәлир бу кәлам сәнә,
Дүшүн мәнәнасыны еј пак кимсәнә.
- 3490 Изләсән бу дүнја, өнүндән гачар,
Јалныз мәрд кимсәләр ондан баш ачар.

- 3491 Сејр елә дәрк елә бу гејлү-галы,
Дини басыб јејир дүнјанын малы.
- 3492 Тәзә кәлин киби бәзәнир дүнја,
Әслиндә чилвәси рәјады, рәја.
- 3493 Чан вермә, бурахмаз гартымыш гары,
Јапышар јахандан, дартар јухары.
- 3494 Гылыгы чәфадыр, өзү бивәфа,
Гыјмаз ки, көрәсән үччә ај сәфа.
- 3495 Дүнјаја бағланан сөнәр кет-кедә,
Бир өлүмә бәнзәр дирилији дә.
- 3496 Өмүр гијмәтлидир, дүшүнсән бир аз,
Ону бош ишләрә сәрф етмәк олмаз.
- 3497 Өмүр сәрмајәдир, јахшылыг үчүн,
Һәдәр, бош кечирмә ону сән бу күн.
- 3498 Дүнјанын мәрзидир, диггәт вер, диггәт,
Һалал, һарам, шүбһә — бу үч әламәт.
- 3499 Дүнја охшар сәни, ахырда говлар,
Өнчә шәрбәт верәр, сонра зәһрмар.
- 3500 Һалалын, һарамын өз гијмәти вар,
Еһтијат көзләсән шүбһән дағылар.
- 3501 Севинчи аз гала аздырар сәни,
Әләми, гајғысы бездирәр сәни.
- 3502 Бир шадлыг верәр ки, сону әләмдир,
Үзү севинчдирсә, астары гәмдир.
- 3503 Бир не'мәт узадар, һаггы мәшәггәт,
Зилләт чәкдирмәсә верәрми не'мәт?
- 3504 Динлә, нәләр демиш ајыг-сајыг әр:
Һәзәр, дүнја сәнә бәла јетирәр.
- 3505 Зәнкинлик истәсән јохсул ол, јохсул,
Јохсуллуг бајлыгдыр, бапа әмин ол.
- 3506 Сәнә көч баһанлар гој гансын буну:
Гара јер алтында верәр борчуну.
- 3507 Һәр нә дәрмисәнсә бир күн пуч олар,
Һәр нә јығмысанса чәкәр, учулар.
- 3508 Кедәр кедәриләр, кәләр кәләси,
Ағлар вағам олан, күләр гөнчәси.
- 3509 Дәјишәр кәләри, кәләри дүнја,
Јетирмиш, итирмиш нәләри дүнја.
- 3510 Ариф көнүл вермәз көчүб кәдәнә,
Һазырлар өзүнү учуб кәләнә.
- 3511 Өлүмү дәрк едән дүшүнсә аз-маз,
Јубанмаз, дүнјада бинә бағламаз.
- 3512 Јолда ев тикәрми јола сәфәрбәр?
Танһа топлајармы көчән кишиләр?

- 3513 Бу дунја санинчин бир мейманхана,
Мейман ол, өмрүнү баглама она.
- 3514 Һалы дәжишмәјән бир кимсә вармы,
Агил дә дунјадан вәфа умармы?
- 3515 Өвлијалар умду алимдән бәһәр,
Заһидләр дунјаны тәрк еләдиләр.
- 3516 Бу дунја көнлүнү алса да әлә,
Горх, көзә көрүнмәз тәләдир, тәлә.
- 3517 Чохлары дунјада гафилди, гафил,
Унутмуш өзүнү, илишибсә, бил.
- 3518 Ајыг, еһтијатлы шаирләр башы,
Көр нәләр сөјләмиш, дүј јахшы-јахшы.
- 3519 Мин ил һәләвәтлә дөвран сүрсә дә,
Јенә солур, сөнүр инсан кет-кедә.
- 3520 Ахырда гара јер гисмәтдир она,
Топраг нә вермишсә басыр бағрына.
- 3521 Нә төксән ашына, чыхар гаршына,
Дирилик әлини чәкәр башына.
- 3522 Сон дәмдә аһ чәксән нә фәјдасы вар,
Ил, ај, күн шаһиддир сәнсән күнаһкар.
- 3523 Дунјанын динчилији үч шејә бағлы,
Үчлүкдән јараныр өмүр нағылы.
- 3524 Севинчи, динчилији јарадыр үчлүк,
Көтүрмә чийиннә, еј дост, башга јүк.
- 3525 Бир күн көлиб чатыр өлүм сојуғу,
Јохдур һәләвәти, бир афәтдир о.
- 3526 Оғул-ғыз гајғысы -- башга бир зәһмәт,
Өвлад тәшвишһини чәкмәк мәшәггәт.
- 3527 Динлә, нәләр демши сәниң устадын:
Әридир кишини оғул-ғыз, гадын.
- 3528 Гадынла сөз-сөһбәт ширин олса да,
Санки јујунурсан буз киби суда.
- 3529 Дунја дедикләри мәләк-чадукәр,
Сәнә шәрбәт верәр, үстүндән зәһәр.
- 3530 Үздә нәјә бәнзәр — ширин не'мәтә,
Әслиндә мәзәсиз, дузсуз сөһбәтә.
- 3531 Ағаппаг күнүмү гаралдан дунја,
Гәбр адлы евимч даралдан дунја.
- 3532 Дунјанын динчилији үч шејә бағлы,
Еј хилгәги көзәл, еј бағры дағлы.
- 3533 Дүшмәниң -- чисми чан вә дунја дады,
Бу ики тәләдир гәлбән фәрјады.
- 3534 Үчүнчү дүшмәниң — дин оғрусудур,
Әһһәзәр! Таһридан мәтләбин будур.
- 3535 Үч дүшмән... үчү дә гансыз, гәви, сәри,
Чисмү чан төрәдир бөјүк әдавәт.
- 3536 Танрыны зикр етсән, кедәр бәлалар.
Горхма, кет. Бу дунја јериндә галар.
- 3537 Едәрәм чисмү чан тәләбини мән,
Фәгәт өлүм кәлсә чан кедәр әлдән.
- 3538 Көр нә көзәл демиш әр мүтәфәккир,
Бу сөз ме'јар киби бизә кәрәкдир.
- 3539 Чисмү чан инчидир, дәрд верир мәнә,
Күлдүрүр, ағладыр һеј дәнә-дәнә.
- 3540 Һәрдән тох јатырам, һәрдән сусуз, ач,
Үрәк бир арзуја, бир әһдә мөһтач.
- 3541 Чатсам бир әһдимә, бир әһдим галыр.
Мәкәр дәрман тапсам, дәрдим азалыр?
- 3542 Раһ едә билмирәм чисм илә чаны,
Сән өзүн тәслим ет, улу јөзданым.
- 3543 Јаман инадчылдыр бу чисм илә чан,
Нә чүр әзизләсән, меһр умма ондан.
- 3544 Чисми чан шикарчы көпәјә бәнзәр,
Тохса ағасыны таныјар мәкәр?
- 3545 Кетмәз ов далынча долуса гарны,
Сајмаз ағасынын арзуларыны.
- 3546 Чисм чан гајғысыз оғлана охшар,
Тохса, ојнар гачар. Кет, бир ил ахтар.
- 3547 Тәрпәнмәз јериндән, тохдурса аз-маз,
Онун назы илә ојнамаг олмаз.
- 3548 Өмүр үччә күндән ибарәтди, бил,
Јуху вә кечәләр һесабдан дејил.
- 3549 Бири өтән кечә, диқәри ертә,
Чыхармы, чыхмазмы ертәјә бәндә?
- 3550 Јохдур бундан савај дирилик, өмүр,
Сабаһын сонлуғу фәна көрүнүр.
- 3551 Еркәк атәшини сөндүрмәк үчүн,
Гадынла көрүш дә мачалдыр бу күн.
- 3552 Истәр арвад олсун, истәр назәнин —
Одуну биртәһәр сөндүрәр сәнин.
- 3553 Боғазын динчәләр дојубса гарнын,
Әбәсдир башга чүр чалышмаларын.
- 3554 Гарын дојурмагчын бу дунјада сән,
Арпа да, һалва да јејә биләрсән.
- 3555 Шәкәр, һалва јејән ојанар сәһәр,
Јенә ачам дејәр, јеһә вер дејәр.
- 3556 Көрүн нә сөјләмиш көзү-көнлү тох,
Јохсул мүтәфәккир, һәр кәлмәси ох.

- 3557 Сән өмрүн боюнча гајмаг, бал једни,
Мән чад, кәпәк једим. Сынмады гәддим.
- 3558 Дојдуғ да һәр кечә бәрабәр јатдыг,
Јенә сүбһ навасы бизи ојатды.
- 3559 Дүнјаны тутсан да бир күн өлүрсән,
Мәзарда һамыја тәдаш кәлирсән.
- 3560 Гара јер алтында, бөјләдир гајда,
Јанбајан ујујур јохсул да, бәј дә.
- 3561 Әманәт дүнјаны көрүб үччә күн,
Нечин өјүнүрсән, еј мәғрур өлкүн?
- 3562 Дүнјаны тутмаға чан атан гаға,
Өлүм дә чан атыр сәни тутмаға.
- 3563 Дирилик, һәлавәт сәндән кен кәзәр,
Бәндини гырмаға өлүм тәләсәр.
- 3564 Һәр чанлы, шүбһәсиз, бир күн өләчәк,
Һансы күн өләчәк? Биләниләр тәк-тәк.
- 3565 Чочуг арзулар ки чыхсын саггалы,
Саггаллы нә истәр? Ағарсын чалы.
- 3566 Саггал ағаранда өлүм јанашыр,
Сәнин силаһын ох өлүмә гаршы.
- 3567 Јандырма өзүнү бу дүнја үчүн,
Әбәс сачылмасын атәшин, күчүн.
- 3568 Дүнја дедикләри шор суја бәнзәр,
Нә гәдәр ичсә дә дојмаз тәшнәләр.
- 3569 Гум чөлүнә охшар һәр инсан оғлу,
Дојмаз, јол ачса да јүз нәһрә доғру.
- 3570 Дүнја дедикләри сәраб кибидир,
Тутмаг истәјирсән, чәкилиб кедир.
- 3571 Илғымдыр, чатмазсан нә гәдәр кетсән,
Көрүнәр, сонра да итәр нәзәрдән.
- 3572 Әл вермә, баш әјмә чисмә, чана сән,
Истәји — ојундур, шадлығы — матәм.
- 3573 Јашадығын күнләр кетдими, кәлмәз,
Нә гәдәр јашарсан, бир кимсә билмәз.
- 3574 Чалыш, бош өтмәсин әлиндәки күн,
Һазырлаш өлүмә, јаша дин үчүн.
- 3575 Динлә, нәләр демиш ајыг, һүнәрвәр,
Һәр чүр кәсафәтдән тәмизләнмиш әр!
- 3576 Совушан кечәни салдын јола сән,
Сабаһкы күнүн дә чыхачаг әлдән.
- 3577 Күнләрин арасы бәркә ләһзәдир,
Будур өмрүн-күнүн, еј пир оғлу пир.
- 3578 Өтәри өтдү-кечди, түкәнди нәфәс,

- 3579 Мәни чағырырсан шәһәрә, кәндә,
Нәфсимин гулујам. Чан һаны мәндә?
- 3580 Чисмү чан дүшмәндир, башга дүшмәнин,
Ады зәнкинликдир, тәләдир јәгин.
- 3581 Нәфсә, чисмә, чана баш әјмә, оғул,
Ујма диләкләрә, мөһкәм ол, мәрд ол.
- 3582 Динлә, нәләр демиш ајыг, һүнәрвәр,
Нәфсинин бојуну сындыран бир әр!
- 3583 Ујма чана, чисмә, еј елми јүксәк,
Нәфсә әсир олсан, динин чөкәчәк.
- 3584 Ниссинә, нәфсинә әсир дүшәнә,
Киши демәк олмаз, ајдынмы сәнә?
- 3585 Нәфсинә, чисминә хәрәч верән кәс,
Гарышар топраға, ешиг ола билмәз.
- 3586 Зәкасыз адамлар чохдан өлүдүр,
Һәр әһди, истәји бир ган көлүдүр.
- 3587 Будур, ачыг дедим, нәдир бу дүнја,
Кет дүшүн, көзүндән чәкилсин рә'ја.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3588 Өкдүлмүш сөјләди: — Динләдим сәни,
Еј бәхтијар киши, сафлыг мә'дәни.
- 3589 Һалы бөјлә икән гәсә дүнјанын,
Өз өмүр јолуну бағлама, сакын!
- 3590 Бу кениш аләми гылма бунча дар,
Күнаһкар гулуна таңры фәзли вар.
- 3591 Әзабы болса да, рәһми кәм дејил,
Күнаһкарына да рәһмәт дејир, бил.
- 3592 Рәһмәтә үмид гыл, әзабдан чәкин,
Сәчлә ет, бәндәлик көһләннини мин,
- 3593 Аләм, атыб кәлсә шәһәри, кәнди.
Һамы дага чыхса дағ сөкүләрди.
- 3594 Аләм позуларды еј бәндә Мәчнун,
Нәсли кәсиләрди инсан оғлунун.
- 3595 Бүтүн халг дүнјанын ешигилә чошса,
Кечәни күндүзә гатыб чалышса.
- 3596 Атса ибадәти, топласа пул-мал,
Мәкәр долмаздымы чәһәннәм дәрһал?
- 3597 Ики ев јаранды халг үчүн әлбәт,
Бирн—чәһәннәмдир, о бирн—чәһәннәт.
- 3598 Ики көз вериллиб бизә... бахсын а,
Бирн ахирәтә, бирн чаһана.

- 3599 Ики эл верилиб — тутсун, далғаны,
Бири ахирэти, бири дүнјаны.
- 3600 Чүт ајаг верилиб— аддымласын да,
Бири о дүнјада, бири јахында.
- 3601 Динлэ, нэлэр демиш зэкавэтлилэр,
Ајыл, гафил олма, еј күнаһкар эр!
- 3602 Бу ики дүнјаны јаратды худа,
Буну тапмысанса, истэ ону да.
- 3603 Инсан өвладыны ач галан, дојан,
Бири миллэт јаратды, бөјүк јарадан.
- 3604 Гарнына јем верди, әјнинә кејим,
Будур јашајышын илк шәрти дејим.
- 3605 Кејим зәруридир, һәлә рузу да,
Һалал дүнја тапсан, көтүрсән бәһәр.
- 3606 Һалал дүнја тапсан, көтүрсән бәһәр,
Ондан јохсула да пај учу көстәр.
- 3607 Нәфсинин көзүнә шиш сохан киши,
Нечә көзәл гурур һеч билсэн иши.
- 3608 Көзлэ әдаләти, чәкин Танрыдан,
Фәзлинә умуд ет, раһимди Јәздан.
- 3609 Бәндәлик јолундан азма, бүдрәмә,
Јол һаггын јолудур, башга сөз демә.
- 3610 Нашыја, надана нәсиһәт верән,
Көр нечә дүр сачыб хәзинәсиндән!
- 3611 Умуддан, хавфдән чүт ганад бағла,
Бу ики гүдрәтдир нур сачан ағыла.
- 3612 Динлэ фәрманыны, гуллуғ ет һагга,
Гәдәм бас сараја, архалан даға.
- 3613 Умудла, горхудур сәнә чүт ганад,
Ганадлан, галх әршә, еј мөһтәшәм зат.
- 3614 Үзмә умудуну, сучлујам дејә,
Баглан ибадәтә, әл галдыр көјә.
- 3615 Бәндәлик демәкдир таәт, ибадәт,
Һәр кимсә бәндәсә етсин итаәт.
- 3616 Танры бујругуну мүгәддәс тутан,
Завал вермәјәчәк башдан, бинадан.
- 3617 Өзүнә амансыз өзүн ол, өзүн,
Дашы парчаласын идракын, сөзүн.
- 3618 Будур, мән сөјләдим билдикләримни,
Сәнә хош кәлирсә, көтүр фикримни.
- 3619 Фикримни, зикримни гәбул етмәсәи,
Чаваб вер, мөгәини мәнимсәјим мән.
- 3620 Сөзү узатмагын нә мө'насы вар?
Јарым чүмләдән дә дост досту аллар.

ОЗҒУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 3621 Озғурмуш әлини гојду алнына,
Далыб хәјаллара, грады мө'на.
- 3622 Деди: — Әзиз гардаш, тәшвишим артды,
Меһрин, мөһәббәтин мәни ојатды.
- 3623 Танры ничат версин, гүссәми једин,
Бу јахшы сөзләри мәнимчин дедин.
- 3624 Дүшүндүм, дашындым, гардаш, мән јетим,
Бу ишдә көрүнмүр сәлаһијјәтим.
- 3625 Көнлүм истәмир һеч, гачыр бу ишдән,
Көнүл вермәјән иш хатады әслән.
- 3626 Севиб севилмәклә бәхтијар олан,
Озан көр нә сөјләр, бир бејтини ан:
- 3627 Һансы бир аддымы атмағ истәсән,
Өнчә мәсләһәтләш өз гәлбинлә сән.
- 3628 Јахшы кишиләрә үз тутмағ олар.
Анчаг лап јахында өз үрәјин вар.
- 3629 Һамыдан меһрибан сәнә өзүнсән,
Көнлүн истәмәјән иш көрмә әслән.
- 3630 Буну јадда сахла, еј гәлби бүллур:
Көнүл вермәјән иш гајдасыз олур.
- 3631 Мән чашыб галмышам, еј пир оғлу пир,
Көнлүм бу аддымы атмағ истәмир.
- 3632 Сәндән дөнә-дөнә үзр истәјирәм,
Мәни јалгыз бурах, еј үлви һәмдәм.
- 3633 Нә хүлгүм, шөһрәтим, нә гылығым вар,
Көрүшсәк елбашы мәндә нә тапар?
- 3634 Мән дүнјадан гачыб кәлдим бу јерә,
Нә үзлә гајыдым ора дүбарә!
- 3635 Инсана хидмәтдән әл чәкмишәм, әл,
Танрыја сәчдәни сајмышам әфзәл.
- 3636 Бурах, мәшғул олум ибадәтимлә,
Дуачын оларам, еј һүснү шө'лә.
- 3637 Ики чан вәһдәти булмағ истәсән,
Мәни јох, көрүшә өзүнү сеч сән.
- 3638 Зәһмәт мәним олсуи, фәрәгәт сәнин,
Елбашы јанында иш, хидмәт сәнин.
- 3639 Үнсијјәт јарадан бир һүнәрвәрин,
Фикринә дигәг ет, чанын-чијерим.
- 3640 Көзүнү-көнлүнү сәфәрбәр гылан,
Чыхарар әһдини дашдан-гајадан
- 3641 Халг нәјә күвәнир? Мин бир дөбнә,
Чарпышыр, чатыр да өз мәтләбинә.

- 3642 Динлэ, нэлэр демиш ешги мүгэддэс,
Вэфасы диллэрдэ дастан олан кәс!
3643 Јахынлыг ме'јары өз көнлүндү, бил,
Тапар узағы да, јахынса көнүл.
3644 Вэфанын көзүлэ бахсан көрәрсән,
Бешчә гарыш јердир Шәргдән Гәрбәчән.
3645 Өкдүлмүш сөјләди: — Динләдим сәни,
Сән дә ешит мәни, еј лә'л мә'дәни.
3646 Елбашы көзләјир, көз дикиб сәнә,
Мәни утандырма, мәктуб јаз она.
3647 Өз әлилэ јазыб, көндәриб кағыз,
Она чаваб јолла бары бир ағыз.
3648 Мән јола дүшүрәм, чаваб вер мәнә,
Мөһтачам беш кәлмә вида сөзүнә.
3649 Һәм мәктуб умурам, һәм дил чавабы,
Еј мәним көнлүмүн тәваны, табы.

ӘЛЧАВАБ

- 3650 Озғурмуш сөјләди: — Кәрәксә јазы,
Јазарам индичә чаваб кағызы.
3651 Кағыз, гәләм алды, мүрәккәб, тапды,
Сөзләри елә бил һавадан гапды.
3652 Таңрынын адыјла башлады сөзә,
Јаралан, әфв едән улу мә'чүзә!
3653 Дилимдә, көнлүмдә мин-мин дуалар,
Сәнә тапшырмышам, еј пәрвәрдикар!
3654 Нә гәдәр хилгәти өзүн јаратдын,
Кејим, рузу вердин, һәјата атдын.
3655 Ваһидсән, мисилсиз, бирчәсән јәгин,
Өзүнсән халиги ики әләмин.
3656 Биздән чох јүксәкдә, учадасан чох,
Шәрикин, ортағын, бәнзәрин дә јох.
3657 Улулуг, бөјүклүк јарашыр сәнә.
Гадир һөкмрансан чүмлә-чаһана.
3658 Јаратдын нә гәдәр гулларыны сән,
Һәпсинә инајәт әта етмисән.
3659 Һөкмүндән рәнк алды мави сәмадан.
Ај, күнәш, улдуз да асылды ордан!
3660 Күл рәнкли топрагда ағ су, јашыл су,
Күлөк, атәш-алов, чәмән гохусу.
3661 Јаратдын һәр шеји... дүңја гурулду,
Нә һамни, нә архан, нә мислин олду.

- 3662 Истәсән гулуну әзизләјәрсән,
Јахуд сәчдәсини гәһр еләјәрсән.
3663 Һәр кәсин гәзасы бәллидир сәнә,
Сәнсиз вармы чатай өз мәтләбинә?
3664 Саламлар севимли нејғәмбәримә,
Бизә јол көстәрән баш рәһбәрнмә.
3665 Јаздым елбашыја дуа мәктубу,
Мәним сағлыг арзум, саламымды бу.
3666 Елбашы көстәрди мәрһәмәтини,
Көзүм ишыгланды, өндүм хәттини.
3667 Мәһәббәт јашајыр дүрүст хәттиндә,
Һәр бир өјүдүндә, кәсифәттиндә.
3668 Мәнә вә'д еләјир нәләр, ај нәләр,
Ән'ам, јемәк-ичмәк, сәјсыз төһфәләр.
3669 Арзулар далынча гачан инсанлар,
Долашыр әләми, көзир биярар.
3670 Дөвләтдән бир зијан көрмәмишәм мән,
Варлыгым исниб мәрһәмәтиндән.
3671 Өлсәм, ашкар олар зәрәрим бәлкә,
Бир хејир көрмәјиб мәплән бу өлкә.
3672 Нә вәфа гылмышам елни јолунда,
Нә хидмәт етмишәм голум голунда.
3673 Нә төрә билмишәм, нә дәб, нә адәт,
Нә дә көстәрмишәм өнүндә хидмәт.
3674 Бәлкә чохларына чәфа вермишәм,
Чәфа мәктәбинә вармагдыр пешәм.
3675 Сыгындым, Таңрыма вердим чанымы,
Гој өзү горусун дики-иманымы.
3676 Јемәји, кејмәји әсиркәмәјән,
Таңрыма борчлујам јердән көјәчән.
3677 Сәндән дүңјалары гызырғанмады,
Мәнә вермәдими бу е'тигады?
3678 Јаратды, јашатды, зерди пәрвәрини,
Бәли, дүңја бәји, онунду кәрдиш.
3679 Бајлыгым, зајлыгым, јахшым, јаманым,
Јалпыз Тапрыдандыр, еј сәха каным.
3680 Һаггын гапысыдыр јалпыз әбәди —
Мәним сәчдә јерим, халгын мә'бәди.
3681 Нечин кәлмәлијәм һүзуруна мән?
Нечин бај өмрүнү зај етмәлијәм?
3682 Таңры гулларыјыг биз һәр икинмиз,
Гуллуг ичиндәјиз пакизә, тәмиз.
3683 Гула сәчдә гылмаг јарашмаз бизә,
Сән өзүн вермәзсән буна ичазә.

3684 Еј жүксәк көнүллү, ешит бу сөзү,
 Көр кими көстөрир зәка күзкүсү.
 3685 Инсана јарашмаз инсана сәчдә,
 Ибадәт гылырсан һансы мә'бәдә?
 3686 Кимә тапынмалы? Јалһыз Аллаһа,
 Гапыны ачыг гој һагга, дәркаһа.
 3687 Мәним дөрд арзуму јетир јеринә,
 Мән сәчдә гыларам о һалда сәнә.
 3688 Бир өмүр вер мәнә, өмүр нөгсансыз,
 Бир кәнчлик истәрәм, кәнчлик хэзансыз.
 3689 Јохсуллуғдан узаг һәјат вер, һәјат,
 Азарсыз, безарсыз хүнләр—шад, азад.
 3690 Мәнә бәхш еләсэн бу дөрд фүрсәти,
 Сәчдәнә кәләчәм, еј сәадәтим!
 3691 Сәни мә'бәд билиб гулун олачам,
 Чанымы верәчәм, еј башы учам!
 3692 Бунлары вермәјә күчүн јетмәсә,
 Мәнә ачыг билдир еј улу кимсә.
 3693 Мәним рузум да вар, әјин-башым да,
 Јенә кәрәк олса бәхш едәр худа.
 3694 Һәјат да, өлүм дә, гәдир-гијмәт дә,
 Онун әлиндәдир — Таһры әлиндә.
 3695 Јалһыз зәкалардыр буну дәрк едән,
 Башга чүр олармы, еј һагга һәмдәм?
 3696 Мәни бирчә Таһрым горудуғутәк,
 Сән горујармысан еј ады жүксәк.
 3697 Таһрым мәни көзләр дәррдән, бәладан,
 Мән сәни көзләрәм, сағ галсам инан.
 3698 Мәни једирмәзсән өзүн јемәсэн,
 Амма Таһрым јемәз, рузу вериркән.
 3699 Дәрди шәрһ етмәјин нә мә'насы вар?
 Дилим демәсә дә һагг мәни анлар.
 3700 Мәнә бәла кәлсә нејләјәр гулдар?
 Амма Таһрым мәни зордан сахлајар.
 3701 Сән бағышлармысан, олсам күнаһкар?
 Мин күнаһым ола, ағам бағышлар.
 3702 Ешит, нәләр дејир күнаһкар бәндә,
 Дил сусмур, сирримиз фаш едиләндә.
 3703 Еј чин меһрибаным, вәфалы ағам,
 Јохдур сәндән савај дајағым, архам.
 3704 Еј арзу гајнағы, еј дәрдә чара,
 Гол-һанад верирсән һанадсызлара.
 3705 Севинчим, күвәнчим, дајағым да сән,
 Дәрдинмә шөфасан, еј мурад верән.

3706 Шадлыг ичиндәјәм, сәнсэн шадлығым,
 Еј әһдим, өјүчүм, еј азадлығым!
 3707 Јанында сучлујам, күнаһкарам мән,
 Рәһмин һүдудсуздур еј сучдан кечән.
 3708 Инчитмә көнлүмү, кеч күнаһымдан,
 Мәни әфв еләсэн, кәрмәзсән зијан.
 3709 Елбашы, бу дүнја кәлди-кәдәрдир,
 Дирилик вахты да бир күн түкәнир.
 3710 Инаима дүнјаја вәфасы һаны?
 Бурда бина гуруб олма һејраны.
 3711 Өтән күнләрини кечирдин әбәс,
 Бары сабаһымы зај етмә, тәләс!
 3712 Өтән күнләр ичрә кәрәклиси вар,
 Варса, һазырлыг көр, сабаһа апар.
 3713 Өзүм әһвалымы јахшы билирәм,
 Сөзүм елбашыја олармы мәлһәм?
 3714 Дуачы оларам елбашыја мән,
 Мәни јалғыз гојуб сејр етсә кендән.
 3715 Таһрым разы галсын, шад олсун дејә,
 Мән өмрү верирәм јалһыз сәчдәјә.
 3716 Дүнја овуч бојда, дүнја кәмнәфәс,
 Мәнә бу дүнјада һеч нә кәрәкмәз.
 3717 Дүнја јерли-дибли дағылсын, нә гәм,
 Гарным тох, әјним саз, үлвидир сәчдәм.
 3718 Динлә, нәләр демиш ешги мүгәддәс,
 Таһрыдан, бәхтиндән разы олан кәс!
 3719 Гарын дојурмаға су, чәрәк јетәр,
 Вардыр әјин-баш да һәлә бир гәдәр.
 3720 Тапарам рузуму өмрүм бојунча,
 Таһрым вериб мәнә һәр шеј дојунча.
 3721 Әбәс һарајлајыр мәни елбашы —
 Мәндән елм јахшы, зәкавәт јахшы!
 3722 Бәлкә ел ичиндә јарарам чәтин,
 Јарарлы нәјим вар, еј сәадәтим!
 3723 Кетсәм дә сәчдәдән ајрылмаз башым,
 Сәнчин мин иш көрәр орда ғардашым.
 3724 Көрмәк истәјирсән сән мәни јахшы,
 Сән өзүн јахшы ол, адил елбашы.
 3725 Чаһанда нә гәдәр шөһрәтлиләр вар,
 Сәнин әтрафына јығышыб онлар.
 3726 Мәндән елбашыја дәјәрми сәмәр?
 Һәләвәтсиз ишләр һеч ишдир мәкәр?
 3727 Мәни јалғыз бурах, үзр истәјирәм,
 Мәнә ачыгланма, кәрәм гыл, кәрәм.

- 3728 Бу күн гардашым да динлэди мэни,
 Јетирэр үнвана дедиклэрими.
- 3729 Битирди мэктубу, деди: — Бујур, ал,
 Көтүрдү кагызы гардашы дэрһал.
- 3730 Һәр нә дүшүндүмсә јаздым да бир-бир,
 Диллә дедијим дә сәнә бәллидир.
- 3731 Бир-бир акаһ етдим һәр ишдән сәни,
 Әл чәксин елбашы, тәк гојсуң мәни.
- 3732 Елчи сөз апарар, чаваб кәтирәр,
 Ешитдин чавабы, еј әр оглу әр!
- 3733 Динлә, нәләр демиш үч орду ханы,
 Хәбәрдар еләмиш чүмлә чаһаны.
- 3734 Завал јох елчијә, јол кетсә кәсә,
 Она тапшырылан сөзү дүз десә.
- 3735 Елбашы бундан да јахшы сөјләмиш,
 Сөз дејән елчини инчитмә! — демиш.
- 3736 Һәр нә ешидибсә дүз десә әкәр,
 Елчијә өлүм јох, билин мүхтәсәр.
- 3737 Елчи дедикләри васитәчидир,
 Сөзү дүз дејирсә, ирадлар һечдир.
- 3738 Елчи сәминисә, разы галыб сән,
 Ән'ам вермәлисән, вәсф етмәлисән.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗҒУРМУША ЧАВАБЫ

- 3739 Өкдүлмүш сөјләди: — Фикрини билдим,
 Һәр нә данышдымса диггәт кәсилдин.
- 3740 Јаздын елбашыја чаваб мэктубу,
 Әмин ол, чатачаг саһибинә бу.
- 3741 Бирчә әзиз гардаш, шүбһәм будур ки,
 Биканә билмәјир елбашы сәни.
- 3742 Јенә көндәрәчәк мәни јанына.
 Јенә чағырачаг өз үнванына.
- 3743 Озғурмуш сөјләди: — Севимли гардаш,
 Данышма, бағрыма даш басырам даш.
- 3744 Мән гәдәм басмарам Сизин үнвана,
 Сән дә зәһмәт чәкиб кәлмә бу јана.
- 3745 Тапылмаз бир шеји истәмәк—јаман,
 Дејилмәз бир сөзү сормаг да—зијан.
- 3746 Јахшыны, јаманы кәрәк бир киши,
 Нечә тәсвир едир кәрүн кәрдиши.
- 3747 Сорулмаз бир сөзү сорма, амандыр,
 Умулмаз бир шеји умма, зијандыр.

- 3748 Һәр јерә јүрүмә пәј-пијада сән,
 Мәшәггәт кәтирир һәр јүрүш әслән.
- 3749 Озғурмуш сөјләди: — Кет, сөјкән, елмә,
 Кәлмә бу јанлара, бир даһа кәлмә!
- 3750 Өкдүлмүш сон сөзү бәјан ејләди:
 — Битди, һүзүруңдан азадам,—деди.
- 3751 Гардашым, һәмдәмиң, чаңым, чикәрим,
 Будур билдикләрим, дүшүндүкләрим.
- 3752 Өкдүлмүш атланды, гајытды кери,
 Евинә чатынча күлдү көзләри.
- 3753 Күнәш гүруб етди, ишығы сөндү,
 Сәма башдан-баша гара көрүндү.
- 3754 Чаһанын чарәси көмүрмү олду?
 Јатаңлар ујуду, көзләр јумулду.
- 3755 Јатаға қиринчә јатды Өкдүлмүш,
 Јухусу үстүндә үлдүзлар күмүш.
- 3756 Од киби јананда Шәргин јеләси,
 Бүрүдү аләми кәлин шө'ләси.
- 3757 Галхды дан јериндәи мәрчанлы сүпәр,
 Сачылды чаһана ағ мирвариләр.
- 3758 Өкдүлмүш сараја кәлди бирбаша,
 Дурдулар бир мүддәт үзбәүз, гоша.
- 3759 — Нечәдир Озғурмуш, һалы, әһвалы?
 Иш көрә билдинми, халг ағсаггалы?
- 3760 Һәр ишдә устасан, сән камил уста,
 Көрүшүн бир әсәр етдими доста?
- 3761 Өкдүлмүш әввәлчә мэктубу верди,
 Елбашы охуду, бахды, чевирди.
- 3762 Бүрүшдү сифәти, азча гызарды,
 Азча нәфәс дәриб хәјала варды.
- 3763 Деди: — Гарындашын кәскиң данышыр,
 Амма јох нөгсаны, санмырам чашыр.
- 3764 Догру сөз дејәнләр аловдур, алов,
 Ипәк јайлыгыма тикан бүкмүш о.
- 3765 Сөјлә көрдүјүндән, ешитдијиндән,
 Диллә дедијини јетир мәнә сән.
- 3766 Өкдүлмүш һәр шеји бәјан ејләди,
 Олуб кечәнләри дүрүст сөјләди.
- 3767 — Бәһс ачдыг әглдән, зәка күчүлдән,
 Таңрыја сөчдәнниң бөјүклүјүндән.
- 3768, 3769, 3770 Елбашы диггәтлә динләди ону,
 Һисс етди зәкадан јоғрулдугуңу.
- 3771 Көнүл арзулады, тамарзы галды,
 Инан, тамарзылыг әң мүшкүл һалды.

- 3772 Елә бил гылынчдыр, кајб едир ганы,
Тамарзы итирир азадлығыны.
- 3773 Көнлүмүз — бир бәјдир, биз онун гулу,
Бәј кедәр, ардынча арарыг јолу.
- 3774 Әһдинә чатмаса динчәлмәз көнүл,
Баш апарыб кетсә тәслим едә бил.
- 3775 Өкдүлмүш, һаггы јох умуб, күсәнин,
Әсил, чин адаммыш гардашын сәнин.
- 3776 Еј каш, сөзләрини ешитмәјәјдим,
Фе'линдә мүдрикиш, елминдә алим.
- 3777 Ешитдим, көнлүмдә јер вердим она,
Мәрд ол, чатдыр мәни дост вүсәлына.
- 3778 Сән јахшы билирсән шаһ диләкчәми,
Үзүнү көрмәсәм динчәләрәмми?

ӨКДҮЛМҮШҮН ШАҢ ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 3779 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј хүлгү көзәл,
Халг ичрә мөһтәшәм һөкмү мүкәммәл.
- 3780 Дедим гардашыма! — Ол да хатирчәм,
Көндәрсә елбашы, бир дә кәләчәм.
- 3781 Сәни апарачаг бир күн јанына,
Дүнән ачыг-ајдын демишәм она.
- 3782 Деди: — Кәлмә даһа. Кетмәјәчәјәм,
Зор олмаз үрәјә, бсғар мәни гәм.
- 3783 — Ешитдим сөзүнү—деди елбашы —
Јанына бир даһа вар јахшы-јахшы.
- 3784 Бу нечә олур ки, шаһ будаг әјә,
Көнлү истәјәни дәрә билмәјә?!
- 3785 Бу нечә олур ки, халгын башчысы,
Гала јана-јана, гәлбиндә сызы?
- 3786 Һәр бир јахшылығын өз чалары вар,
Диләк нәчибдирсә чан әһдә чатар.
- 3787 Бу арзу јенә дә мәнә дәрд олду,
Партлајар үрәјим, жөрмәсәм ону.
- 3788 Бизә ујғун кәлир, оху бу бејти,
Оху еј көнлүмүн табы-тагәти.
- 3789 Дүнјада һәр дәрдин бир дәрманы вар,
Һәр чан мәһәмини бир лоғман арар.
- 3790 Дәрманы олмајан дәрд ола билмәз,
Чатар мәтләбинә арарса һәр кәс.

- 3791 Елбашы, еј ады, өзү бәхтијар,
Чарәси олмајан аләмдә нә вар?
- 3792 Тәки башын уча, чанын сағ олсун,
Өмрүм көзләринә чилчыраг олсун.
- 3793 Пешиман олмағын нә мә'насы вар?
Сөзү бәјан етдим, ахтаран тапар.
- 3794 Һәр зәка мүлкүндә бир кәлам јатыр,
Сән сөјлә сөзүнү еј мәрд баһадыр.
- 3795 Диллә дејилмәјән сөз бир аз асан,
Дилиндән чыхдымы пешман олурсан.
- 3796 Демәдијин сөзләр сәнә гулду, гул,
Сән сөзсүз гулусан, десән, әмин ол.
- 3797 Сөзү һесабла де, тәләсмә әбәс,
Тәләсик дејилән сөз бәһрә вермәз.
- 3798 Чағырдым, Озғурмуш кәлмәди бура,
Буну дүшүнмәдим мән күнү гара.
- 3799 Онун кәлмәсини биллир ки, чиләм,
Елбашы бир истәр, мән јүз истәрәм.
- 3800 Мәтләбим будур ки, верәк әл-әлә,
Сизә хидмәт едәк гоша көнүллә.
- 3801 Мән ону нә гәдәр тутдумса дилә,
Дирәнди, кәлмәди йәләвәт илә.
- 3802 Әкәр лазым билсән, бир дә кедәрәм,
Дејәрәм сөзүмү, тәки чәкмә гәм.
- 3803 Елбашы бир даһа гој мәктуб версин,
Охусун мәктубу, иман кәтирсин.
- 3804 Елбашы сөјләди — көндәрдим кағыз,
Алдым чавабыны сәрраст, амансыз.
- 3805 Јени бир мәктубун нә мә'насы вар,
Сән өзүн мәктубсан, еј бизә симсар.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 3806 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Јенә бир кағыз јаз сән јахшы-јахшы.
- 3807 Елчилик бәлкә дә бир аз тутарсыз,
Сөздән вәфалыдыр әл бојда кағыз.
- 3808 Мәктуб — шаһидликдир. Алдынмы әлә,
Таб етмәз өнүндә нә тор, нә тәлә.
- 3809 Елбашы сөјләди — Будурса арзун,
Мәктуб да јазарам, еј чаным-көзүм.
- 3810 Мәктуб ахы нәдир? Беш-он кәлмә сөз,
Инсанын јерини верәрми кағыз?

- 3811 Һәр нә кәрәкдирсә дилинлә сөjlә,
Бағла ону мәнә тәдбирлә, сә'jlә.

ЕЛБАШЫНЫН ОЗҒУРМУША МӘКТУБУ

- 3812 Елбашы көтүрдү мүрәккәб, гәләм,
Бир мәктуб јазды ки, һәр сөзү аләм.
3813 Јарадан, әфв едән, улу мө'чүзә,
Танрынын адыјла башлады сөзә.
3814 Оғруја, доғруја фәрманы јетән,
Танрынын һөкмүнә әһсән, мин әһсән.
3815 Јохдан вар јарадан, вары јох гылан,
Јеканә, пакизә, саф, улу, Јәздан!
3816 Ваһиддир. Көнлүнү она вер, она,
Сәчдә гыл, нур дүшсүн гој идракына.
3817 Онун јетмәдији бир мәтләбми вар?
Јох десә јох едәр, ол десә олар.
3818 Бүтүн чанлылара рузу верәндир,
Өлүм көндәрәндир, јол дөндәрәндир.
3819 Гәдр, гәдрсизлик онун һөкмүдүр,
Бөјүјә, кичијә јол ачыр, күдүр.
3820 Мин диләк диләјәр, бир кимсә билмәз,
Јүз гәза јүрүдәр... Һаны дујан кәс?
3821 Мин салам јетирсин гој рәһбәринә,
Севимли, мүгәддәс пејғәмбәринә.
3822 Бүтүн ишләринә дуа-сәналар,
Дөрд улу кимсәјә мәһәббәтим вар.
3823 Еј әгли аләмә инчиләр сәпән,
Сәнә јүз мин салам, еһтирам, әһсән!
3824 Көнлүм әмр еләди, мәктуб көндәрдим,
Бәс һарда галмысан, еј әзиз алим?
3825 Көндәрдим үстүнә гардашыны мән,
Әһдим бу олду ки, дәрһал кәләсән.
3826 Бура үз тутмағын рәва көрмәдин,
Биздә доғруданмы сәфа көрмәдин?
3827 Јетирди һөкмүнү гардашын мәнә,
Мәктуб да јазмысан, алгыш шәстинә.
3828 Охудум мәктубу, дүшүндүм хејли,
Биздән гачаг дүшмә, еј идрак әһли.
3829 Балдан ширин сөзләр көндәрдим сәнә,
Зәггумдан ачыдыр чавабын мәнә.
3830 Јенә динлә мәни, а меһрибаным,
Гәлбиндә јер тутсун адым, үнваным.

- 3831 Дағларын гојнунда ваһид олмусан,
Алмысан бу ады чох учалмысан.
3832 Ел ичрә бәллидир адын, үнванын,
Јајылмыш аләмә шәһрәтин шанын.
3833 Адын-санынчүндүр ибадәтин дә,
Сәрф етмә күчүнү әбәс, биһудә.
3834 Халгын көзү дүшсә ибадәтинә,
Позулар, саларсан иши чәтинә.
3835 Таәт—ибадәт дә пәрдәли кәрәк,
Бәд көзә кәлмәсин сәчдәјә енмәк.
3836 Севимли гулуну кизләдәр худа,
Халг онун дилини билмәз дүңјада.
3837 Кәндә кәл, гышлагда ел ичрә јаша,
Ел хәбәр тутмасын сәчдәндән, һаша!
3838 Һалал бир дүңја тәп, дојдур ачлары,
Өзүнү дә азча тә'мин ет бары.
3839 Һәр ики дүңјаны бу башдан газан,
Газан һалал чөрәк, шан, шәрәф, ад-сан.
3840 Еј бизә кәлмәјән, динлә бу бејти,
Динлә, нәләр дејир алим гүдрәти:
3841 Аллаһ бәндәсинә хејир вер, хејир,
Јалһыз хејирһаһ халг инсан дејир.
3842 Зорла сәсләјирәм сәни гышлага,
Бир хејрини көрсүи мүсәлман гага.
3843 Еј ваһид, анла ки, халг хејир күдүр,
Хејир кәтирмәјән чохдан өлүдүр.
3844 Јалһыз өз хејрини күдән адаммы?
Һамы дүшүндүрсүи сәни гој, һамы!
3845 Өз малыны вермәк бир азча асан,
Кәрәк чаныны да фәда гыласан.
3846 Јалһыз чан-чан дејән меһрибан дејил,
Халг меһр сачана меһрибан дејир.
3847 Дејирләр филанкәс јахшы кишидир,
Кимдир јахшы киши, аилат мәнә бир.
3848 Мүмкүнмү инсана јахшы сөјләмәк,
Чәкмирсә бир гајгы, гыјмырса әмәк?
3849 Еј елми мө'тәбәр, пакизә мәрд әр,
Нәзәр сал бу фикрә, тәһмини көстәр.
3850 Доғру-дүз көрүнсә сәнә сөзләрим,
Јубанма, дикилиб јола көзләрим.
3851 Бир аз зәһлә төкүр сөз узанаңда,
Сөзү јығчам дејәр киши чаһаңда.
3852 Дејирәм бунунла кифәјәтләнерәк,
Сөз јох, бир-бирини аиламаг кәрәк.

- 3853 Галан сөзләрими гарындашыма,
Демишәм, сөһбәтдә чыхар гаршына.
- 3854 Мәктубу битирди, хәтти гурутду,
Ләләк гәләмини ишдән сојутду.
- 3855 Бағлады мәктубу мөһүрләјәрәк,
Көтүрдү Өкдүлмүш—әлләри шимшәк.
- 3856 — Чәлд тәрпән, бу дәрдин чарәси сәндә,
Ону дә'вәт елә шәһәрә, кәндә.
- 3857 Бура кәлән кими хәбәр вер мәнә,
Ону чатдырарам һәр бир әһдинә.
- 3858 — Әлбәттә...
Өкдүлмүш галхды ајаға,
Јөнәлди евинә, кирди отаға.
- 3859 Сүфрә архасында кечирди вахты,
Ачды јатағыны, бир азча јатды.
- 3860 Үзүнү кизләтди Румун көзәли,
Көјә гара чәкди зәиңинин әли.
- 3861 Гарагуш рәнкинә бәјанды көјләр,
Гаранғу јериди та әршә гәдәр.
- 3862 Дикиб көзләрини гардаш көзүнә,
Далды хәјаллара јатагда јенә.
- 3863 Кечә даш көмүрдән, зүлмәтдән гара,
Ојанды, јанаркән көјдә ајпара.
- 3864 Гачды көзләриндәк ширин јухусу,
Сөндү сәмаларын ајы, улдузу.
- 3865 Галхды дан јериндән күнәш шө'ләси,
Күлдүрдү аләми нурлу чөһрәси.
- 3866 Тәһарәт, Дәстәмаз, Бамдал намазы,
Дуа-сәна илә тәрпәнән азы.
- 3867 Бир чочуг јардымы. Көһлән минмәси.
Мәнзилә чатынча атдан еймәси.
- 3868 — Әзиз гардаш! — дејә дуа гылмасы,
Көјдән ишыг алан нурлу сымасы.
- 3869 Гапы таггылтысы...
— Бујур ичәри.
Сәчдәдән ајрылан гардаш әлләри.
- 3870 Она нимдар верди јухары башда,
Көзләр интизарда, үрәк тәлашда.
- 3871 — Гардашым, әзијјәт чәкмисән јенә.
Ахы нијә кәлдиң, бир сөјлә мәнә!
- 3872 Мән ки, сз фикримн сөјләдим кәсә,
Зорламы чәкирсән мәнн гөфрәсә?
- 3873 Јахшыны-јамағы билән бир адам,
Динлә, нәләр демиш башд н бинадан:

- 3874 Мәрд үчүн кафидир бирчә имтаһан,
Севиб-севмәдији билинәр әл'ан.
- 3875 Мис илә алтуну сечмәјән бир әр,
Чәксә сир дашына бир азча, јетәр.
- 3876 Өкдүлмүш сөјләди: — Ај өмрүм-күнүм,
Мәнә ачыгланма, башына дөнүм.
- 3877 Вердим елбашыја мәктубунузу,
Дәјди дамағына дилинин дузу.
- 3878 Вә әлилә јазды чаваб мәктубу,
Бујурун, башчыдан әрмағанды бу.
- 3879 Озғурмуш мәктубу алды, охуду,
Јанды көзләриндә гәлбинин оду.
- 3880 Дүшүндү: гардашым, агыр көрүшдү.
Мәннм гисмәтимә көрүн нә дүшдү.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗҒУРМУШ ИЛӘ ИКИНЧИ КӨРҮШҮ

- 3881 Өкдүлмүш сөјләди: — Әзиз гардашым,
Јахшылыг диләјир сәнә елбашы.
- 3882 Һәр нә дејирәмсә диггәтлә динлә,
Бир дә дүшәрми ола бу фүрсәт әлә?
- 3883 Бурда ибадәтим, еј мәрд баһадыр,
Демирәм јахшыдыр, јахуд јамандыр.
- 3884 Анчаг көнүл версән шәһәрә, кәндә,
Јахшылыг ачылар јалныз өнүндә.
- 3885 Дүңјанын рүзкары һеч дә бәд дејил,
Һамы әлбир олса ганад тапар ел.
- 3886 Дүңјаны тәрк етсән ваһид оларсан,
Бәлкә газанарсан сәрмајә, ад-сан.
- 3887 Дүңјаны өзүнә дүшмән билмә сән,
Халга хејир версән нурланар чөһрән.
- 3888 Динлә, нәләр демиш сәхавәтли әр,
Инсаны бәзәјир дөвләт, бар-бәһәр.
- 3889 Вар-дөвләт әһлиндә елм-идрак ара,
Даим әл узадар јахшылыглара.
- 3890 Инсана сәадәт, вар-дөвләт кәрәк,
Кам алсын, көзүндә галмасын диләк.
- 3891 Әзизлик етсән вар-дөвләт верәр,
Сәна һәм адланай зијарәт верәр.
- 3892 Кишинин дөвләти, вары олмаса,
Дәли гыса олар, әли дә гыса.

- 3893 Нечин сәадәти тәрк еләјирсән?
Нечин көтүрмүрсән нәсиһәти сән?
- 3894 Инсаны лут гојар јалныз ибадәт,
Сәни мүфлис көрәр бүтүн чәмијјәт.
- 3895 Бәндәси танрыны ибадәтлә јох,
Мәһәббәтлә тапыр, инчәдир бу јол.
- 3896 Мин-мин намаз әһли чанамаз үстә,
Итирди јолуну ахыр нәфәсдә.
- 3897 Билирәм, сәчдәни хошлајыр худа,
Ибадәт чатдырыр бизи мурада.
- 3898 Анчаг сәчдәнин дә мин-мин нөвү вар,
Ән ујарлысыны өјрән ким тапар?
- 3899 Инди ки, беләдир, ибадәти сән,
Кәрәк өзүн үчүн кәшф еләјәсән.
- 3900 Дедијим сөзләрә јахшы нәзәр сал,
Мәнә бир чаваб вер, еј әһли-кәмал.
- 3901 Мәним фикирләрим ағлына батса,
Әмәл ет сөзүмә, еј бүллур, еј саф.
- 3902 Гул олма һиссинә, доғрулт көнлүнү,
Халга гајна-гарыш асајиш күнү.
- 3903 — Даш салды башыма, севимли гардаш,
Инан бошгабымда зәһәрләнди аш.
- 3904 Туталым, Озгурмуш сәни динләди,
Елбашы јанында ишләрәм—деди.
- 3905 Ахы хидмәтин дә өз гајдасы вар,
Бунлары билмәјән насыл давранар?
- 3906 Отуруб-дурмағын, кириб-чыхмағын,
Јолуну билмәсә чашмазмы чашгын?
- 3907 Хидмәтчи нә сөјләр, һеч билирмисән?
Азы үч сынагдан чыхана әһсән!
- 3908 Бәјләрә хидмәтдә сһтијатлы ол,
Дилини, көнлүнү доғру тут, өгул.
- 3909 Өјрән гајдалары, адәтләри сән,
Хидмәти дәрк етсән, бәһрәләнәрсән.
- 3910 Мән хулгү, хилгәти бамбашга адам,
Тәртибә, адәтә, иисана јадам.
- 3911 Нә чүр хидмәт гылым сәнин бәјинә?
Бу гапы өмүрлүк гапанмыш мәнә.
- 3912 Нечин зорлајырсан, нәдир бу кәрдиш?
Елбашыја хидмәт, һеч асанмы иш?
- 3913 Өкдүлмуш сөјләди: — Сөздү сөзүмүз.
Үзү астар етмә, еј һүснү күндүз.
- 3914 Елбашы һәр шеји әфв едир, көрүр,
Дур борабор кедәк. Ја мәни өлдүр.

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 3915 — Мәним бу сөзләрим — деди Озгурмуш —
Сәнә кош көрүнмәз, еј хилгәти хош!
- 3916 Бизә јарашармы сараја рәнк-рәнк,
Рәсми гајдалары дүрүст билмәмәк?
- 3917 Халга башчылығы өјрәнди бәјләр,
Бәјләр сајәсиндә өлкә чичәкләр.
- 3918 Рәсми гајдалары билмәсә онлар,
Јурду идарәни насыл бачарар?
- 3919 Онларын силаһы елм, зәкавәт,
Сөнәрсә зәкавәт өлмәзми милләт?
- 3920 Күнәш тәфәккүрлү чаһан рәһбәри,
Көр нә көзәл демиш бу сәтирләри:
- 3921 Дүнја рәһбәринә зәкавәт кәрәк,
Халгы рам етмәјә чәсарәт кәрәк!
- 3922 Бәјин бәј гылынчы јылдырым, алмаз,
Јохса јад бојнуну сындырмаг олмаз!
- 3923 Низамлар, гајдалар јаратмалыјыг,
Халга, јурда лајиг, бәшәрә лајиг.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 3924 Өкдүлмуш сөјләди — севимли гардаш,
Бу иш чәтин дејил, иш көрәсән каш.
- 3925 Мәнәм гајдалары мүкәммәл билән,
Дејим бирчә-бирчә сән дә ал, өјрән,
- 3926 Өјрәнмәк ејб олмаз билмәдијини,
Ипадла тапарсан һәр диләјини.
- 3927 Бејни ишыглыдыр апачыг дејиб,
Өјрәнмәјәниләрә јарымчыг дејиб.
- 3928 Алим доғулмајыб дүнјада һеч ким,
Өнчә дил јараныб, сонра сөз, дејим.
- 3929 Елми өјрәнмәклә алим олурсан,
Елм алсан, һәр ишин кедәчәк асан.
- 3930 Озгурмуш сөјләди: — Будурса әһдин,
Сөзүм јох... гәлбинә шәбнәм чиләдин.
- 3931 Сән мәни сараја һарајлајырсан,
Нәдән ибарәтдир хидмәт, иш, филан?
- 3932 Сәнми бу дәбләри өјрәдәчәксән,
Ја өзүм өјрәниб билмәлијәм мән?
- 3933 Рәсми гајдаларын де бир гисмини,
Низамдан, тәртибдән акаһ ет мәни.

ӨКДҮЛМҮШҮН СЭЗГҮРМУША СӨЗҮ

- 3934 — Еј исте'дад әһли—деди Өкдүлмүш,
Сән лап доғру дедин, ағзын фал имиш.
3935 Әввәл тутдугун јол јанлыш иди чох,
Инди һагга кәлдин, буна шүбһә јох.
3936 Инди мән сөјләјим, сән ешит, өјрән,
Көзүн ишыглансын билдикләриндән.
3937 Өјрәнсән дилинә кәлмәсин јалан,
Јаланлар инсаны мәнв едир әл'ар

БӘЈЛӘРӘ ХИДМӘТ НӘДӘН ИБАРӘТДИР

- 3938 Ики чешид олур хидмәтчи киши,
Күнә чан вермәкдир биринин иши.
3939 Бири чаван икән башлар хидмәтә,
Бој атар, өмрүнү верәр зәһмәтә.
3940 Һәлә кичик икән ишә башлајан,
Һамыдан чәлд олар, һамыдан рәван.
3941 Бу күн һансы дәби сәнә өјрәтсәм,
Елә һесаб ет ки, һәлә кичиксән.
3942 Сәнә бәд сөзүн дә кәтирәр сәмәр,
Мәнә инанмагла тапарсан бәһәр.
3943 Һәлә кичик икән хидмәти өјрән,
Бој атыб оларсан маһир ишкөрән.
3944 Кирмәји, чыхмағы, рәсми дәбләри,
Өјрән ки, мәнимсә мәғзи, чөвһәри.
3945 Ертә ојанмалы, чәлд олмалысан,
Дилин-көнлүн дүрүст, өзүн сыхылган.
3946 Даим ачыг олсун гулағын, көзүн,
Хидмәтә мүптәзир кечән-күндүзүн.
3947 Хидмәтдә еһтијат ән бөјүк ме'јар,
Дилини дишинлә сыхмағы бачар.
3948 Ән кичик ишләрдән башланыр хидмәт,
Бәјә гуллуғ өзү — гүдрәт, ләјагәт.
3949 Бәјил һүзуруна кириб чыхмағы,
Өјрән... газанарсан сөз демәк һаггы.
3950 Ад-чоһ бир рүтбәјә чатарса инсан,
Бәј өз мурадыны көтүрәр ондан.
3951 Меркән! девүрәксә јайда ох олар,
Хидмәтчи јүксәксә вәзир, мөһүрдар.
- 3952 Рәфтарып пак олса, үзүн дә нурлу,
Сагилик едәрсән, еј күнәш оғлу!
3953 Агилләр катиблик ишинә јарар,
Јазы, һесаб билән — баш хәзинәдар.
3954 Лајигли јерини тутарса инсан,
Ишпндә зөвг алар өз варлығындан.
3955 Ешит, бир хидмәтчи нә демиш мәнә:
Хидмәти бачаран чатар әһдинә.
3956 Дајансан бәј илә бир күн үз-үзә,
Чәкин ки, гаршында дурмуш мө'чүзә.
3957 Сөзүн пүхтә кәрәк, көнлүн-дилин дүз,
Хилгәтин пакизә, ичәрин күндүз.
3958 Көзүнү јерә дик, шаһ бахма бәјә,
Өзүн диггәт кәсил, диггәт һәр шејә.
3959 Ајагда һазыр ол, әлин әл үстә,
Пакизә нәфәсин балар, күлдәстә.
3960 Гапыдан кирәндә сағ ајағы ат,
Сөзү диггәтлә де, тәмкинлә аялат.
3961 Мәтләби ачанда диз чөк әдәблә,
Әлин әл үстүндә, һүснүндә шө'лә.
3962 Гапылма, чеврилмә сола, ја саға,
Сөзә диггәт кәсил, һәссас ол, гаға.
3963 Бир сөз сорушулса дүз вер чаваб, дүз,
Әмри ичра елә вахтында, дүрүст.
3964 Меј ичмә, бош-бекар дајанма һеч вахт,
Јарамаз типләрдән узаг ол, узаг.
3965 Көрүб ешитмәјин өз мәгамы вар,
Бир көзүн кор олсун, бир гулағын кар.
3966 Бу чүр апарарса киши хидмәти,
Иши рөвач тапар, ағ олар бәхти.
3967 Бә'зиси ат, ахур, илхы саһиби,
Бә'зиси доланар сәркәрдә киби.
3968 Бә'зиси мөһүрдар, бә'зиси һачиб,
Олар бә'зиси дә вәзир, сәркатиб.
3969 Бир чоһу газанар, данишмәнд ады,
Бир чоһу көк ајуг — түркмән ганады.
3970 Бә'зиси инанч бәј, бә'зиси чағры,
Бирри батыр тәкин, о бири чавлы.
3971 Хидмәтчи әлләри бириши ошар,
Тәгдир јолларында бири аддымлар.
3972 Рүтбәләр мұхталиф... чатсан биринә,
Јар олар ән үлви арзулар сәнә.
3973 Хидмәтчи чатарса бу мәртәбәјә,
Саһар ки, өмрүнү бәхш едиб бәјә.

- 3974 *Жүксэк вэзифэни тутса бир алчаг,
Өн јава ишлэрэ мејдан ачачаг.*
- 3975 *Алим бу барэдэ дүз демиш бизе!
Вермэ вэзифэни лэјагэтсизе!*
- 3976 *Јахшылар учалыр, јахшы эсасла,
Накэсэ, надана эл вермэ эсла!*
- 3977 *Жүксэк мэртэбэјэ дырмашса надан,
Јејэр хочасынын башыны эл'ан.*
- 3978 *Бэј кэрэк гулуна мэ'рифэт верэ,
Елмин сајэсиндэ күч-гүввэт верэ.*
- 3979 *Гула бир имтаһан бир сынаг кэрэк,
Зэкасы парлагса учалтмаг кэрэк.*
- 3980 *Гул сүбут едибсэ сэдагэтини,
Бэј кэрэк кэсмэсин мэрһэмэтини.*
- 3981 *Бэјлик чэлалыны саһмана салан,
Тэртибчи нэ демиш, динлэ јахындан*
- 3982 *Нэ гэдэр жүксэлэ гул јенэ гулдур,
Бэјэ хидмэтилә јалныз, улудур.*
- 3983 *Нечэ кичик олса јенэ бэјдир бэј,
Жүксэк хидмэтчидэн бир хејли жүксэк.*
- 3984 *Еј бэј гајғысыјла гэдрлэнэн гул,
Бэјини бөјүк бил, уча тут, огул!*
- 3985 *Бэјинлэ тэнлэшмэ, өчэшмэ эсла,
Ону јормалысан һансы эсасла?*
- 3986 *Бэјлэрин көзүндэ од вар, алов вар,
Сакын, күл единчэ сэни јандырар.*
- 3987 *Бэјлэр зэманэдир, зэманэ јаман,
Сэн зэманэ илэ саз олмалысан.*
- 3988 *Динлэ, нэлэр демиш өмрү сэфэрбэр,
Хидмэтдэ жүксэлэн, дилэк тапан эр:*
- 3989 *Алим -- эзэмэтдир, алими динлэ,
Руһуну охшајар ипэк сэсилэ.*
- 3990 *Бэј көзүндөн күлүб бахса адама,
Она шад олма сэн, чох да инанма!*
- 3991 *Инанма хидмэтэ, гүрурланма чох,
Јолдан сапан бэјдэ јохдур рәһм, јох.*
- 3992 *Шөһрэтли, ја бөјүк, кичик баһадыр,
Јалныз хидмэтилә адам сајылыр.*
- 3993 *Бэјлэр хидмэтиндэ бэрк дуруш кэрэк,
Сарсылан, бүдрэјэн јејэчэк көтөк.*
- 3994 *Бэј сэни нэ гэдэр јахын тутса да,
Унутма өзүнү, дүз ол дүнјада.*
- 3995 *Бэј јахшы олса да, ондан горх, чэкин,
Чэза көз өнүндэн кетмэсин тэки.*

- 3996 *Каһдан атэш олур бэјлэр, каһдан—су,
Күлдүрүр, ағладыр сөзүн доғрусу.*
- 3997 *Һазэр үч хилгэтин гоншулуғундан —
Јанар од, ахар су, күкрэмиш арслан.*
- 3998 *Зэбэрдэст арслана бэнзэјэр бэјлэр,
Сакитсэ ипэкдэн јумшаг көрүнэр.*
- 3999 *Гэзэби күкрэсэ алар чаныны,
Сөкэр габырғаны, ичэр ганыны.*
- 4000 *Јахын кетмэ бэјэ, гэзэблэнэндэ,
Салар тәһгир илэ сэни кэмэндэ.*
- 4001 *Чаваб вер, сорушса, кет чағыранда,
Вар ол, гэдрили ол даим чаһанда.*
- 4002 *Эрзини вахтында бэјан ејлэјэн,
Киши нэлэр демиш, диггэт вер, өјрән:*
- 4003 *— Бујур кәл! — десэлэр гијмэтин ајдын,
— Чых, көзлө! — десэлэр сөјүшдән сакын.*
- 4004 *Өз јерини билэн, көзү тох адам,
Мө'тэбэр сајылыр эввэл бинадан.*
- 4005 *Үч шејдэн узаг ол, узаг ол, узаг,
Олма сэрт, амансыз јаша үзү ағ.*
- 4006 *Гэви дүшмәниндир ачкөзлүк, јалан,
Чэкин үч јағынын јавалығындан.*
- 4007 *Өзүнү саф сахла, һәмишэ пак ол,
Бэјлик тәмизликдир, јахуд башга јол.*
- 4008 *Гатил, гајна-гарыш, сарајы таны,
Әзиз тут да сэни әзиз тутаны.*
- 4009 *Саллајыб әлини сараја кирмэ,
Әл вер, һеч кимсәјэ арха чевирмэ!*
- 4010 *Әјләшмәк истәсэн өз јерини бил,
Адамлар сәнинчин пәјәндаз дејил.*
- 4011 *Учадан өскүрмэ, гәһ-гәһ чәкмэ,
Алчаглыг сајылар сэрт мүһакимэ.*
- 4012 *Јердэ бардаш гурма, баш-ајаг јатма,
Бәркдән данышымагла халхы ојатма.*
- 4013 *Унутма өзүнү, бир дэ әслини,
Унутсан зэманэ кәсэр сәсини.*
- 4014 *Өзүндән бөјүјүн сөзүнү демэ,
Сөзү сечиб сөјлэ, душтаг ејләмэ.*
- 4015 *Үзүнү ағ едән дүз сөз, дүз кәлам,
Нитгин јахшылыға јөнәлсин мүдам.*
- 4016 *Меј ичиб сараја сохулма һеч вахт,
Ичәни алчалдыр јарамаз әхлаг.*
- 4017 *Амандыр, үч шејдән еһтијат кэрэк,
Көзлөјэ билмәсэн башын кедәчәк.*

- 4018 Бәжин бәј сиррини сахлајыб ниһан,
Көз бәбәжин киби горумалысан.
- 4019 Икинчи — халг ичрә фаш етмә бәји,
Еһтијат көмләки кејинсин әјиин.
- 4020 Үчүнчү сарајда накәсдән чәкин,
Дүз апар өзүнү сәрвләр тәкин.
- 4021 Бу үч еһтијаты күдмәјән нашы,
Аддым ата билмәс, кәсиләр башы.
- 4022 Көрүнмүр көзләри баш вермәјән иш,
Мәкәр зәнкми чалыр габагча кәрдиш?
- 4023 Сән әјләшмиш олсан јухары башда,
Бөјүк кәлән кими о јери бошла.
- 4024 Бәјләр сөз сорушса гысылма, даныш,
Јериндә конушан мәрдләрә алгыш.
- 4025 Динләјән вар кәсә де билдијини,
Сөзүнү кәссәләр, тохта, бир дә де.
- 4026 Бәјләр чағырсалар сүфрә башына,
Гонаг ол ашына, јемәјә башла.
- 4027 Өнчә сағ әлиһлә көтүр јемәји,
Унутма бисмиллаһ—Аллаһ демәји.
- 4028 Өзкәнин өнүндән көтүрмә јемәк,
Вә гаршындакыны нуш етмәк кәрәк.
- 4029 Биринчи тикәни өзкәјә өтүр,
Нә сүнкү тәмизлә, нә бычаг көтүр.
- 4030 Тәләсмә, гадынтәк јемәкдән сакын,
«Бујур-бујур!» дејә дајанма чашгын.
- 4031 Тох олмаг, аз јемәк гәбаһәт дејил,
Бәјләр сүфрәсинин гијмәтнини бил.
- 4032 Көрдүјүн һәр ишә сидг илә јанаш,
Нур, ишыг тапасан. Демәјәсән каш...
- 4033 Шаир көзәл демиш, чошанда илһам,
Гызылдан үстүндүр һәр гызыл кәлам.
- 4034 Бир иш, бир ихтијар сәнә верилсә,
Јалһыз елмә күвән, еј чәсур кимсә!
- 4035 Әмр алсан, күчүнү сәрф елә бол-бол,
Ајыг-сајыг давран, сәхавәтли ол.
- 4036 Јурду, гәбиләни кет, идарә ет,
Бир әлиһдә гылынч бириндә дәвләт,
- 4037 Дүз ол, јахшы давран вәзирлик етсән,
Јарамаз сијасәт јүрүтмә әслән.
- 4038 Мәсләһәтчи олсан фәрасәт көстәр,
Сапмасын јолундан бәј зәррә гәдәр.
- 4039 Еһтијатлы давран, олсан көк ајуг,
Түркмән, башчылары шөһрәтә лајиг.

- 4040 Өзүн ордубашы, Ел башы олсан,
Мәрдләш, гулағыны, көзүнү ач сән.
- 4041 Ишдир, һачиб олсан, рәдд елә пулу,
Шадландыр јетими, дулу, јохсулу.
- 4042 Олсан хәзинәчи әлин пак кәрәк —
Күнәшдән сачылан гызыл-шүатәк.
- 4043 Сирри фаш еләмә сәркатиб олсан,
Бир мәктәб демәкдир һәр мәктүб јазан.
- 4044 Бунлар ад чыхарак хидмәтчиләрдир,
Өзкәләр гапыда ади нөкәрдир.
- 4045 Јенә түрлү-түрлү хидмәтчиләр вар:
Јер-јатаг устасы, ашпаз, лачындар.
- 4046 Чохдур әзијјәти бу хидмәтләрин,
Раһатлығы азча, зәһмәти мин-мин.
- 4047 Гәдир-гијмәт умсан өзүнә әкәр,
Әзизлә мәрдләри, еј әр оғлу, әр.
- 4048 Даим улулара көстәр ки, һөрмәт,
Төкүлсүн башында дәвләт, сәадәт.
- 4049 Ешит, нәләр дејир гарижә сөзү,
Әмәл едәнләрин ачылар көзү.
- 4050 Улу һөрмәтини сахлајан удар,
Ајаға галхар ки, кәлмиш тачидар.
- 4051 Улуја лајигдир кичик һөрмәти,
Улу да кичијә верәр фүрсәти.
- 4052 Өкдүлмүш сөјләди: — дарда, чәтиндә,
Бу чүр дајанарлар бәј хидмәтиндә.
- 4053 Мән дедим, өјрәтдим, сән дә өјрәндиң,
Бәјләрә хидмәтин бөјләдир фәнди.
- 4054 Бәјләрә хидмәтин бөјләдир јолу —
Ағ күнә ағ бәхтә чатмаг үсулу.
- 4055 Неч билсән нә сөјләр уғурлу хидмәт,
Өјрән ки, ондадыр хејир, бәрәкәт.

САРАЈДАКЫ ОРДУ ИЛӘ СӨҢБӘТ БӘҢСИ

- 4056 Озғурмуш сөјләди: — Бу сөзләри мән,
Ешитдим, еј чомәрд, сәнин дилиндән.
- 4057 Јенә бир сөзүм вар сәидән сормалы,
Дүрүст чаваблардыр дәвләтим, малым.
- 4058 Сараја баш чәксәм бир хидмәтчи тәк,
Бәжин дәркаһында дурмағым кәрәк.

- 4059 Көрөк бөлөд олам жола-жолуға,
 Јашајыш бунларсыз кечинмир, гаға.
- 4060 Ордуја гајнајыб-гарышмаг көрөк,
 Онлара тај олмаг, јарашмаг көрөк.
- 4061 Нечө јанашмалы, ач, көстөр буу,
 Өјрәним үлфәтин, ешгин јолуну.

ӘЛЧАВАБ

- 4062 Өкдүлмүш сөјләди: — Истәкли гардаш,
 Көрөкли дөбләри тез өјрәнәк каш.
- 4063 Сәнә һәр мәтләби өјрәтмәлијәм,
 Гошунла үлфәти шәрһ етмәлијәм.
- 4064 Кимини јолдаш бил, кимини тәндаш,
 Бу чүр баша кәлиб јашајыш, гардаш.
- 4065 Евинә дост кәтир, сәдагәт апар,
 Сәни доғма билсин сарајдакылар.
- 4066 Сәни дост билмәсә сарај адамы,
 Јемәк-ичмәјини дә олмаз дад-тамы.
- 4067 Әдл илә сарајы чичәкләндирән,
 Хидмәтчи нә демиш, фикир вер, өјрән!
- 4068 Сәни доғма билсә сарајдакылар,
 Бәј дә меһрибанын, һәјанын олар.
- 4069 Гәдир, һөрмәт-иззәт, шөвкәт истәсән,
 Ордудан јардым ал, үлфәт истә сән.
- 4070 Бәјләр дост билсә дә сәни һәр заман,
 Көрөк орду илә јахынлашасан.
- 4071 Сарајда әсасән үччә тајфа вар,
 Ишдә, јашајышда онларды ме'јар.
- 4072 Бири — улулардыр. Бу һикмәти ган,
 Улуја хидмәтлә хошбәхт оларсан.
- 4073 Јүксәк улулары әзизләмәклә,
 Онлар да учалдар сәни үрәклә.
- 4074 Алим бу барәдә көр нә дејиб, нә,
 Алим кәламына олма биканә.
- 4075 Улулуг кишијә бөјүкдән јетәр,
 Улуја хидмәтлә галхар сүдәмәр.
- 4076 Улулар сөзүнү тутмағынла сән,
 Кама чатарсан, кама јетәрсән.
- 4077 Улулар — хошбәхтдир. Бағында бар дәр,
 Јахшы хидмәт етсән, ағ күпләр кәләр.
- 4078 Орда тај-тушларын, чурларын да вар,
 Мәһәббәт көстәрсән дүшмән дост олар.

- 4079 Чоху аркадашын, тәндашын сәнин,
 Меһр сач, оларлар гардашын сәнин.
- 4080 Орда сәндән кичик һәмдәмләр дә вар,
 Кимсә шам балы тәк, кимсә зәһрмар.
- 4081 Хидмәт едәнләрә үрәк-дирәк вер,
 Ајағы алтында титрәмәсин јер.
- 4082 Долама, онлара дост ол, һајан ол,
 Басма башларындан адам сајан ол.
- 4083 Нә гәдәр чох олса гоһум-гардашын,
 Сәни вәсф едәрләр, учалар башын.
- 4084 Һәр јады өзүнә дүшмән билмә сән,
 Дүшмәни чох олан күсәр бәхтиндән.
- 4085 Дүшмән аз да олса дүшмәндир јенә,
 Дүшмәндән фајда вар — ким дејәр сәнә?
- 4086 Дүшмәндән мин бәла, мәшәггәт көрән,
 Һүшјар нәләр демиш, диггәт јетир сән.
- 4087 Бирчә дүшмәнин дә зијаны миндир,
 Мин-мин достун ола, азлығы мандыр.
- 4088 Дүшмәни адама нә фајда верәр,
 Верәрсә адама ахмаг дејәрләр.
- 4089 Нечә шад едәрсә тәндашын сәни,
 Сән дә о чүр давран, көрсүн меһрини.
- 4090 Тәндашын, јолдашын чалыш чох олсун,
 Та ки, демәјәсән дар күндә: әфсус.
- 4091 Накәсдән өзүнә дост тутма һеч вахт,
 Јолундан аздырар сәни бәдәхлаг.
- 4092 Өзүнә шан-шәрәф, ад-сан истәсән,
 Гошулма әчлафа, писә, накәсә.
- 4093 Һәр кәс өз чуруја, кәзәр, јашар да,
 Биткиләр, һејванлар, ганадлылар да.
- 4094 Јахшыны, јаманы көрән бир шаир,
 Ешит, нәләр дејир, нәләр сөјләјир!
- 4095 Көрдүм гыз сығырчын, оғлан сығырчын...
 Рәнкләри гапгара... көрәсән нечин?
- 4096 Фәрғлидир су гушу, гарагуш, ағгуш,
 Бир-бириндән узаг, башга чүр олмуш.
- 4097 Һәр учар таныјыр өз охшарыны,
 Адамсан, сән дә тап тәндашларыны.
- 4098 Јахынлыг етмәјин ешидләри вар,
 Ики чүр тапышыр дост арајанлар.
- 4099 Таңрыны кәтирир ортаја чомәрд,
 Таңры ризасына бағлајыр үлфәт.
- 4100 Өз хејриндән өтрү дост тутман да вар,
 Олармы бәргәрар бу сахта ме'јар?

- 4101 Танрынын ешгилә дост тутсан әкәр,
Гашгабаг саллама, мейрини көстәр.
- 4102 Сакын бу дүнјада күдмә мәнфәәт,
Жалныз о дүнјада кәрәрсән мэдәд.
- 4103 Жалныз өз хейрини күдән аркадаш,
Сәнә дост оламаз сндан узаглаш.
- 4104 Достун зијаныны, хейрини көрән,
Киши нөләр демиш, фикир вер, өјрән.
- 4105 Сына өз достуну хейрдә, шәрдә,
О, мөһкәм дајанса, мөһкәм ол сән дә.
- 4106 Достун үрәјини билмәк истәсән,
Бир аз алын туршут, бир аз гәзәблән.
- 4107 Өјрән ишыглымы варлығы, бәјин,
Нәдир севмәдији, нәдир, севдији.
- 4108 Дүшмән адыны чәк, дост адыны чәк,
Ҳалы дәјишмәсә садигдир демәк.
- 4109 Узаглаш, јанашма гејбәт әһлине,
Јандыраш, фитнәси од гојар сәнә.
- 4110 Гијбәтдән төрәјир фисгү фәсадлар,
Гијбәтчи башыны кәс ачыг-ашкар.
- 4111 Сакын, јахын дүшмә кор тамаһкара,
Сәнә дүшмән олар, сөјкәр дивара.
- 4112 Тамаһкар алчагдыр, кирәр гылыға,
Сәнә гардаш дејәр, ја әкә-гаға.
- 4113 Сәндән—узаг кәзәр, јохса тамаһы,
Нә гәнд дили олар, нә сахта аһы.
- 4114 Тамаһсыз достлара архалан, инан,
Гајғысыз јашајын әзиз, мейрибан.
- 4115 Дәнәр вәфалылар гол-ганадына,
Јахшы-јаман күндә чатар дадына.
- 4116 Ешг илә сүфрә ач, дуз-чөрәк једир,
Көрәрсән достларын дүнја гәдәрдир.
- 4117 Сүфрә, ачыг чөһрә — бу ики сәрвәт,
Јахшы-јаман күндә иш көрәр әлбәт.
- 4118 Тә'лимчи кәламы әзбәрим олмуш,
Бу сөзә әмәл ет, еј хилгәти хош:
- 4119 Чәзб етсин достлары дуз-чөрәк сүфрән,
Вар олсун бал дилин, күнәшли чөһрән.
- 4120 Халгы мәфтун едир бу ики гылыг,
Бундан јахшысыны верибми халыг!
- 4121 Ики чүр дүшмән вар, ики чүр јағы,
Чалыш тәләсинин слма дустағы.
- 4122 Дүшмәндән зәһәрли јағылар да вар,
Өмүрлүк јағыдыр, кафәрдир онлар.
- 4123 Јенә бир јағы вар, көзүнә мил чәк,
Ондан гисасыны аласан кәрәк.
- 4124 Чәнк апар, мејдан ач кафәрә гаршы,
Чан гој, аловландыр топрағы-дашы.
- 4125 Пул үстә, мал үстә кедирсә, дөјүш,
Көтүрсүн фајданы гој дүшмән өлмүш.
- 4126 Пул вериб дүшмәни дост етмәк олар,
Дүшмән сахламағын нә мәнәсы вар?
- 4127 Чәсур ол, дүшмәни достуна дөндәр,
Сағ-саламат јаша, сакит, сәфәрбәр.
- 4128 Јағыдан фајда јох, елм-идрак көтүр,
Хейрсиз ишләри өзкөјә өтүр.
- 4129 Чалыш, дүшмәнин јох, достун чохала,
Дүшмәни олана үз верәр бәла.
- 4130 Јахшы адамлары өзүнә дост тут,
Накәси, намәрди рәдд елә, унут.
- 4131 Әһдә чатмаг үчүн ики чүр дост вар,
Бири аллаһ севәр, садиг, вәфадар.
- 4132 Бири гајғы чәкән, халг һүнәрвәри,
Еј мәрдләр сәрвәри, сев бу кәсләри.
- 4133 Онлардыр јашадан инсанијјәти,
Гәлбә шөлә салыр киши сурәти.
- 4134 Бу чүр инсанлара үлфәт багла сән,
Гүдрәт алачагсан әр гејрәтиндән.
- 4135 Хилгәти гапгара, әтәкләри јаш,
Начинсдән, накәсдән тамам узаглаш.
- 4136 Узаглаш гарадан, әсли пак адам,
Агда ләкә галыр даим гарадан.
- 4137 Нечә тә'лим вериб һәјат алими,
Биличи гавраса јүксәләр елми.
- 4138 Гарышма јамана, еј јахшы киши,
Овлајар сәни дә нислик вәрдиши.
- 4139 Бәнд олма накәсә, ај ады уча,
Адын ләкәләнәр өмрүн бојунча.
- 4140 Гајнајыб-гарышма јарамазлара,
Јахана сармашар о үзүгара.
- 4141 Үлви кишиләрә раст кәлмишәм мән,
Јанашыб накәсә, дүшүб нәзәрдән.
- 4142 Јахшылар көрмүшәм, јаман дост үчүн,
Јандырыб чаныны, түкәниб күчү.
- 4143 Сарајдыр өндәки о бәјләр еви,
Ичиндә рәнкбәрәнк адамлар нөвү.

- 4144 Орда хэбислэр дэ, жылызлар да вар,
Нарда пахыл олса, бир чэнчэл чыхар.
- 4145 Сэнэ һэсэд гылар бомбош адамлар.
Салар сәни ода, өзүнү жыртар.
- 4146 Күнөш варлығыны көрмөз хэбислэр,
Сәнин һәр јахшыны јаманлар, пислэр.
- 4147 Сарајда вурушур зүлмәт илә нур,
Бири галиб кәлир, бири мөһв олур.
- 4148 Сән, көнлүм күнөши, јаша вугарла.
Һеч кәсә дарылма, јаша вугарла.
- 4149 Хэбислик—мәрәздир,—чәтин сатылыр,
Инсаны күнбәкүн тагәтдән салыр.
- 4150 Јахшы да, јаман да һөкмүдүр һаггын,
Истәсә јандырар, күл олар азгын.
- 4151 Пахыллар дүнјада нә газаныр, нә,
Бир күн дүчар олур бәлаја, дәрдә.
- 4152 Даим јахшылыг ет, тапдыгча маңал,
Учал мәрдлијинлә, һәмишә учал.
- 4153 Сәни шад еләсин шадлыг тапанлар,
Дәрд-гәм чәкәнләрә гәмхар ол, гәмхар.
- 4154 Онда адын чыхар, сәни севәрләр,
Чан атар достуну көрмәјә елләр.
- 4155 Дүшмәнин азалсын, достун чоһалсын,
Варлығын үлфәтдән күч-гүввәт алсын.
- 4156 Бош билмә дүшмәни бирчә олса да,
Ону сал тәләјә, ону вер бада.
- 4157 Дүшмәни дзинни алтына гојан,
Икид нәләр демиш, диггәт вер бир ан!
- 4158 Һеч вахт гафил олма, галх ајаға, кет,
Чәсур ол, дүшмәни дармадағын ет.
- 4159 Хырда дүшмәни дә јекә, зорба бил,
Дәмирдән галхан тут, чәк көзүнә мил.
- 4160 Дашы дост јүкүнү, сындырма досту,
Гуртар дүшсә дара дәрһал, әлүстү.
- 4161 Чанына, малына гәсд едән дүшмән,
Дост чилди кејибсә, сөк чилдини сән.
- 4162 Ичини, чөлүнү билән дүшмәнин,
Истәсә чаныны алар да сәнин.
- 4163 Дүшмән дост чилдинә кирәрсә әкәр,
Малына, чанына гәсд едә биләр.
- 4164 Өзүнү, достуну горудуғунтәк.
Ашнаны-досту да горумаг кәрәк.
- 4165 Дост тутмаг асандыр, дост олмаг чәтин,
Цүшмән олмаг асан, өч алмаг чәтин.
- 4166 Дүшмәнин вардырса чаныны көзлә,
Гуртула билмәзсән гуруча сөзлә.
- 4167 Ики нөв адамдан һәзәр гыл, еј пир,
Бири гијбәт әһли, бири тамаһкар.
- 4168 Гијбәтчил, тамаһкар даим минсифәт,
Сәни сыһачаглар, вердинсә фүрсәт.
- 4169 Шәраб дүшкүнүндән өзүнү көзлә,
О, вәфа гылмајыб, һәлә һеч кәсә.
- 4170 Өз хејрини күдән достдан узаглаш,
Бир күн дүшмән олур сәнә бу оғраш.
- 4171 Һәмишә јахынлыг, үлфәт истәсән,
Бәслә достларыны көзүн үстә сән.
- 4172 Умсан ашыб-дашан бәхтијар һәјат,
Мәрд ол, һәсэд гылма һеч кәсә һеч вахт.
- 4173 Гызыл сач, дүшмәнә тәлә гур, тәлә,
Гул ет, саггалыны тез кечир әлә.
- 4174 Истәсән бир адам сәндән кен олсун,
Вермә, нә истәсә, чәһәннәм олсун.
- 4175 Узун өмүр истәсән, сәһавәт көстәр,
Сүфрәндә достларын чөрәк јесниләр.
- 4176 Севилмәк истәсән китгин бол олсун,
Көнлүндән дилинә дүз бир јол олсун.
- 4177 Гәдир-гијмәт умсак, сән инсанлары,
Алчалтма, уча тут даим онлары.
- 4178 Сапма ки, зәнкинлик јараныр асан,
Һамыны разы сал, бәһрә тапарсан.
- 4179 Истәсән өјсүнләр сәни мүкәммәл,
Чәһрән ачыг олсун, рәфтарың көзәл.
- 4180 Көстәр кишиләрә киши сифәти,
Кишилнк јарадыр инсанијјәти.
- 4181 Өзүнү дүшүнмәк гәһрини чәксән,
Киши хилгәтини көшф едәчәксән.
- 4182 Сөзүнү мә'налы сөјләјән ариф,
Фикир вер, бу бејти нә көзәл дејиб:
- 4183 Сәнин дилин-көнлүн, бир дә рәфтарың,
Билдирир нә имиш үзүн-астарың.
- 4184 Јахшыса рәфтарың, дилинлә көнлүн,
Демәк, әслин, затың пак имиш, күлүм.
- 4185 Алчагдан, накәсдәк һәзәр гыл, һәзәр,
Үзүнүн сујуну төкүб дә кедәр.
- 4186 Накәсә әл вермәз фәрасәтли әр,
Көр нә көзәл демиш, бағындан күл дәр!
- 4187 Гошулма алчаға, сәф, мүлајим ол,
Алчаглар төрәдир фәсады, огул.

- 4188 Јанашма чаһилә, јесән дә гәм, дәрд,
Јахынлыг һаггыны позур чәһаләт.
- 4189 Ачма һәр јетәнә көнүл сиррини,
Дағ едәр, тоз бојда кәм-кәсирини.
- 4190 Һәмишә мәнәббәт, үлфәт истәсән,
Шиш сох тамаһына, боғ нәфсини сән.
- 4191 Дил ач вә дүз даныш, сөз сорушсалар,
Јерсиз нитгин сәни нәзәрдән салар.
- 4192 Истәсән һәмишә үзүн ағ олсун,
Фе'лин дүз, дилин дә бал, гајмағ олсун.
- 4193 Сөзүнү, өзүнү уча истәсән,
Рам ет, тамаһыны. гыјма доста сән.
- 4194 Јаланы, бөһтаны гылынч киби кәс,
Дүз олсан, үзүнүн сују төкүлмәз.
- 4195 Һарда баш галдырса дөвләт, сәадәт,
Үлфәт тап онунла, ән тәмиз үлфәт.
- 4196 Мәрд илә, чәсурла өчәшмә һәдәр,
Чөрәјин, сујун да зәггума дәнәр.
- 4197 Неч кәсин ардынча данышма әбәс,
Бөһтан јыхар сәни, бағын бар вермәз.
- 4198 Сөз бир гасырғадыр, сөз — ачы рүзкар,
Бир аз инчә даврак, һалын тәнк олар.
- 4199 Өзүндән бөјүжә гејсәрлик етмә,
Дилини чәнчәлә өјрәтмә, кетмә!
- 4200 Гору бөјүкләрин ләјагәтини,
Горусан, тапарсан сәадәтини.
- 4201 Тај-тушдан ажрылма, гајна-гарыш сән,
Мурад ал көрүшдән, алыш-веришдән.
- 4202 Сәни әзизләсә, сән дә әзизлә,
Сәни көздән салса, даркөзү нислә.
- 4203 Нә чүр давраңсалар о чүр ол, оғул,
Сәнә ширин доста, сән дә ширин ол.
- 4204 Јахшыја јахшы ол, јамана јаман,
Накәс, алчаг сәндән көрмәсин аман.
- 4205 Гајданы-ғануну билән бир киши,
Нечә төсвир едир кәрүн кәрдиши:
- 4206 Ајрылма, ордуја гајна-гарыш сән,
Гүдрәт ал, чүр'әт ал һәр нәфәриндән.
- 4207 Мән дедим һәр шеји, ешитдин сән дә,
Јер вер сөзләринә өз үрәјиндә.
- 4208 Сәнә сиз десәлар, сән дә сөјлә: сиз,
Бундан да уча тут, бундан да әзиз.
- 4209 О сәнә чор десе, чор сөјлә сән дә,
Әкс-сәлә голсун гаја синәндән.

ГАРА КҮТЛӘ ИЛӘ СӨНВӘТ БӘҢСИ

- 4210 Өзгүрмуш сөјләди: — Бу сәс, бу аваз,
Јатды үрәјимә, еј әһвалы саз.
- 4211 Јенә бир сөзүм вар, еј үзү нурлу,
Чаваб вер она да, иитгин уғурлу...
- 4212 Мән бу күн баш чәкиб кәндә-шәһәрә,
Гајнајыб гарышам кәрәк елләрә.
- 4213 Онларла үлфәти нә чүр гурмалы,
Нечә отурмалы, нечә дурмалы.

ӨКДҮЛМҮШҮН ӨЗГҮРМУША ЧАВАБЫ

- 4214 Өкдүлмүш сөјләди: — Бу иш, бу әмәл,
Хејли кәрәклидир, еј хүлгү көзәл.
- 4215 Мәндән ән зәрури мәтләби сордун,
Динлә, бәлли олсук, сәнкисин одун.

ӨКДҮЛМҮШ ӨЗГҮРМУША ГАРА ЧАМААТА ГАЈНАЈЫБ-ГАРЫШМАҒЫ ӨЈРӘДИР

- 4216 Гара чамаетын рәфтары, фе'ли,
— Хүлгүнә, затына јарашыр хејли.
- 4217 Дүз вә садә олур анлар, шубһә јох,
Гајданы, тәртиби аиламазлар чөх.
- 4218 Тај олма онлара, аячаг анла ки,
Онларсыз иш кечмәз, ај мәним бәјим.
- 4219 Гара чамаетдан көтүрмә гара,
Гојма ләкә дүшә заты паклара.
- 4220 Онлар башсыз олур, башсыз вә чашгың,
Ишләри, күчләри низамсыз ахың.
- 4221 Әсас гајгылары гарын отармағ,
Јемәкди, ичмәкди дәрдләри анчағ.
- 4222 Ешит нәләр демиш, һәр сөзү көвһәр,
Адамлар фәргини јахшы билән әр!
- 4223 Чохлары јашајыр тамам низамсыз,
Јемәкдир, ичмәкдир гајгысы јәниз.
- 4224 Нә гәдәр көдәнбаз дөнүб ифличә,
Јатыр јер алтында чөксинәмдәчә.
- 4225 Азам, гарны дојса, азадчыг истәр,
Зәнчирдә сахлансын кәрәк бу әнтәр.

- 4226 Гајнајыб-гарыш да сэн бу чанлара,
Жемэк вер, ичмэк вер даим онлара.
- 4227 Бир аз јумшаг давран, нэ истэсэ вер,
Вермэсэн алмасан, хејирди алвер.
- 4228 Дүшүн, чох данышма, дилини сахла,
Сөзүн дашдан кечэр аз данышмагла.
- 4229 Динлэ, нэлэр демиш маһир, һүнэрвэр,
Өзүнү, сөзүнү мөһкәм тутан әр!
- 4230 Һәр сөзү дилиндән чыхарма әбэс,
Чүмлән шимшәк олсун, гылынч киби кәс.
- 4231 Көз гој, аз данышар зәкавәтдиләр,
Өзүнү данлар ки, чох дедим, јетәр.

ЭЛӘВИЛӘР ИЛӘ МҮАМИЛӘ

- 4232 Тәкчә бәјләри јох, әскәрләри јох,
Кәрәк таныјасан һамыны аз-чох.
- 4233 Өлкәдә пејғәмбәр евладлары вар,
Онлары дост тутан сәадәт тапар.
- 4234 Мөһкәм сев онлары, чанын, башын бил,
Өзкә јох, онлары чан сирдашын бил.
- 4235 Пејғәмбәр гардашы, һамыја гәмхар,
Али ханәдана мәнсубдур онлар.
- 4236 Бәлкә тиканлыдыр дилдә сөзләри,
Гызылкүл кибидир, анчаг өзләри.

АЛИМЛӘР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4237 Бөјүк алимләри танымаг кәрәк,
Онлар јол көстәрир халга мајактәк.
- 4238 Сән алим сөзүнү уца тут, уча,
Өјрән нә сөјләсә өмрүн бојунча.
- 4239 Кәрәкли, кәрәксиз чаһанда нә вар,
Сечир һаг јолуну, көстәрир онлар.
- 4240 Хидмәт ет алимә, өјрән елмини,
Ондан әсиркәмә ширин дилини,
- 4241 Ондан һәгигәти өјрәннр һамы,
Динин өзәјидир алим кәламы.
- 4242 Алим олмасады аләмдә әкәр,
Бу гәдәр не'мәтләр битәрди мәкәр?
- 4243 Халга мәш'әл тутур алимин елми,
Ишыглы көрүрсән кечә аләми.

- 4244 Алимә тә'зим гыл, јол ач, чәрәк вер.
Ширин сөзләрин дә она кәрәкдир.
- 4245 Онларын вүчуду зәһәрә бәнзәр,
Сән ачы данышма, нәвазиш көстәр.
- 4246 Дилин јағ-бал олсун, дуз-чәрәк једир,
Гәдир-гијмәт гојмаг гој билсин нәдир.
- 4247 Алим хилгәтини исләмә һеч вахт,
Елмини мәнмисә, башыны учалт.
- 4248 Һавандыр, сујундур алимин елми,
Һагг јолу көстәрән алим дејилми.
- 4249 Тәкә бир сүрүнү ардынча чәкәр,
О тәкәјә бәнзәр мүдрик алимләр.
- 4250 Јол вермә алимә тсхунсун гада,
Үзү ағ оларсан ики дүңјада.
- 4251 Өлкәдә бамбашга тајфалар да вар,
Елми, сәнәтилә түрлүдүр онлар.

ТӘБИБЛӘР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4252 Лоғман ләјагәтли мүдрик тәбибләр.
Хәстәлик өнүндә сүпәрдир, сүпәр.
- 4253 Һәкимсиз, тәбибсиз кечинмәк олмаз,
Шәфа гајнаглары аз тапылыр, аз.
- 4254 Һеч вармы дүшмәјән бир күн јатаға?
Һәкимдир галдыран ону ајаға.
- 4255 Хәстәлик өлүмә ән јахшы јолдаш,
Өлүм башымыза лапдан душән даш.
- 4256 Әзизлә, јахын тут һәкимләри сән,
Кәрәкли мәрдләрә әһсән, мин әһсән.

ӘФСУНЧУЛАР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4257 Әфсунчу бәлкә дә шәфа дәнизи —
Јелдәп, әчинәдән горујар бизи.
- 4258 Јелдән, чиндән кәлән хәстәликләри,
Әфсунчу сағалдыр әзәлдән бәри.
- 4259 Истәсэн кам алыб бәһрәләнәсэн,
Кәрәк дост тутасан әфсунчуну сән.
- 4260 Әфсунчу сөзүнә инанмыр тәбиб,
Әфсунчу тәбибдән зәрбәләр јејиб.
- 4261 Дәрдләрә мәһәмдир һәким дәрманы,
Әфсунчу говлајыр чини, шејтаны.

ЈУХУ ЈОЗУМЧУЛАРЫ ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4262 Бир дә бу аләмдә јуху елми вар,
Јозумчу дүшүнәр, јухуну јозар.
- 4263 Бәли, јуху көрүр јатаркән инсан,
Кәрәк дүз јозасан, јозумчу олсан.
- 4264 Бәхтә, јахшылыға чәкән бир јозум,
Сәни дилшад едәр, еј мәним гузум.
- 4265 Јуху јамандырса, јахшылыг ет сән —
Кәрәк јохсуллара ән'ам верәсән.
- 4266 Танры бәндәсинә даим мейрибан —
Јозум чаларлары ондан әрмаған.
- 4267 Јахшы јуху көрсә шад олар инсан,
Јаманса... танрыја сығынмалысан.
- 4268 Јетимә, јохсула әл тутсан әкәр,
Танры һәр бәланы дә'ф едә биләр.
- 4269 Јухуну һемишә јахшылыға јоз,
Инчә јухулар көр, рә'ја көрән дост.
- 4270 Савадлы, мейрибан јозумчу јолдаш,
Бир дејил, беш дејил, чох олајды каш.
- 4271 Әзизлә онлары, әзиз аркадаш,
Истәсән гардаш бил, истәсән сирдаш.

УЛДУЗЧУЛАР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4272 Башга бир тајфа улдузчулардыр,
Онларын чох инчә јоллары вардыр.
- 4273 Ај, күн, ил һесабы онлара ме'јар,
Һесаб бизә садиг, бизә вәфадыр.
- 4274 Һесабын гапысы ачылар һачан,
Һәндәсә елмини өјрәнән заман.
- 4275 Өјрән вурма, бөлмә, кәср елмини сән,
Кәрәк һәр саһәни камил биләсән.
- 4276 Тә'зифи, тәнсиви, көк алмағы да,
Мәнимсәмәк кәрәк, бөјләдир гајда.
- 4277 Көр једди гат фәләк нәјмиш, мәнимсә,
Чәм нәдир, тәфриг¹ нә, сәтһи өлчмә нә?
- 4278 Чәбру мүгабили мүкәммәл өјрән,
Ач, ач углидисән² гапысыны сән.

¹ Ријазиијат.

² Евклид.

- 4279 Дүнја ишләрини, ахирәти дә,
Алимләр һесабла өјрәнәр, дәдә.
- 4280 Һесаб позуларса, еј јахшы инсан,
Ахирәт иши дә позулар, инан.
- 4281 Дүшүнүб јахшы бир иш көрәк десән,
Јеј вахты, нәс вахты кәрәк биләсән.
- 4282 Уғурлу, уғурсуз ај да, күн дә вар,
Уғурлу вахты сеч еј ајыг-һүшјар.
- 4283 Савадлы, гочаман, ағ сачлы инсан,
Ешит нәләр демиш, бир хәзинә сән.
- 4284 Ким ки, архаланыр елмә, билијә,
Һансы аддым атса гатар диләјә.
- 4285 Елм — дашы кәсән илдырым, алмаз,
Елм көлкәләнсә, әл ишә јатмаз.
- 4286 Динлә улдузчуну, дәрһал инанма,
Јалһыз Танры верир нуру адама.
- 4287 Улдузчу алимә мейр илә јанаш,
Вурма башына даш, лүтф елә, гардаш.

ШАИРЛӘР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4288 Шаирләр кимди бәс? Мәрди өјәнләр,
Намәрди сөјәнләр, лә'нәт дејәнләр.
- 4289 Гылынчдан итидир дили шаирин,
Телдән дә инчәдир јолу шаирин.
- 4290 Һәр нөв назик сөзү бу дүнјада сән,
Шаирин дилиндән ешидәчәксән.
- 4291 Көвһәри, инчини, јагуту бизә,
Шаирләрди верән, кириб дәнизә.
- 4292 Өјсәләр онларын мәдһи јајылар,
Сөјсәләр, сөјүлән бәднам сајылар.
- 4293 Әзизлә, јахшы тут шаири, гардаш,
Шаирин дилинә дүшмәјәсән каш.
- 4294 Мәдһ умсан, шаири әзизлә, учалт,
Онунчүн бағ-багат, хош һәјат јарат.
- 4295 Нә кечсә көнлүндән вер, өп әлиндән,
Өзүнү сатын ал шаир дилиндән.

КӘНДЧИЛӘР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4296 Деһганлар дүнјада кәрәкли тајфа,
Кәрәкли, үрәкли, чәрәкли тајфа!

- 4297 Төклөнмө, өнлара гайна-гарыш сән,
Тапдығын чөрөји яван жемзсэн.
- 4298 Сәнә хејир верер даим кәндчиләр,
Жемәкдән, ичмәкдән һәлавәт јетәр.
- 4299 Мөһтачдыр онлара аләмдә ким вар,
Ачан, гымылданан, нәфәс аланлар.
- 4300 Шүбһәсиз, кәрәкдир кәндчиләр сәнә,
Јохса кимдән јетәр бар-бәһәр сәнә?
- 4301 Гардаш, гайна-гарыш, кәндчидән кам ал,
Боғазын јаш олар, чөрөјин һалал.
- 4302 Ешит, нәләр демиш еһтијат әһли,
Һалаллыг ашиги, пак һәјат әһли.
- 4303 Һалаллыг јолуну тутан бир идрак,
Муздуну пак едәр, боғазыны пак.
- 4304 Һәр јејән тикәни атма ағзына,
Һалал бир гисмәт вер пак боғазына.
- 4305 Кәдә јох, бәј олмаг истәсэн әкәр,
Узаг ол зинадан, һәзәр гыл, һәзәр.
- 4306 Гәдир-гијмәт умсан, еј хүлгү көзәл,
Фитнәдән, фәсаддан әл чәк, һагга кәл.
- 4307 Мајаны зај едән фисгү фүчурду,
Рисг әһли накәсә, начинсә чурду.
- 4308 Гору фисг әһлиндән сәадәтини,
Јандырыб күл едәр ләјагәтини.
- 4309 Елмә мејдан верән, пак хилгәтли әр,
Динлә, нәләр демиш, әзбәр бил, әзбәр.
- 4310 Фисгү фүчур илә үлфәтдән сакын,
Гијмәтдән дүшәрсән, зај олар һаггын.
- 4311 Фисгү фүчур әһли тапармы дөвләт?
Тапса гонаг киби тез кедәр әлбәт.
- 4312 Кәндчини учалдыр мәрдлик, сәхавәт,
Танры веркисидир ондакы гүдрәт.
- 4313 Кәндчидир бәрәкәт, не'мәт мә'дәни,
Кәзәнин рузусу, учанын дәни.
- 4314 Ајрылма кәндчидән, чан де, чан ешит,
Үзүн ачыг олсун, рәфтарың рәшид.

СӨВДӘКӘРЛӘР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4315 Сөвдәкәр аләмдә бамбашга тајфа,
Она биканәләр тапармы фәјда?
- 4316 Танрыја тапшырыб игтидарыны,
Арарлар јашамаг үсулларыны.

- 4317 Онлара биканә тапармы чөрәк?
Ал-вер, кедиш-кәлиш, көр-көтүр кәрәк.
- 4318 Сөвдәкәр гөвмүндә һәр нә десән вар,
Ән көзәл не'мәтләр, ән јахшы маллар.
- 4319 Кәзәрләр аләми шәргдән гәрбәчән,
Тапыб кәтирәләр һәр нә истәсэн.
- 4320 Тутија, тәбәррик, баһалы маллар,
Јалныз онлардадыр, аләмдир онлар.
- 4321 Сөвдәкәр олмаса нә чүр кејәрсән,
Гара кеш көнүнү өз әјнинә сән?
- 4322 Чиндән, Һинд-Чиндән кәлмәсә карван,
Баһалы маллары һардан аларсан?
- 4323 Сөвдәкәр олмаса, инчини, лә'ли,
Сапа нә чүр дүзәр бир устад әли?
- 4324 Бу чүр сөһбәтләрин көрүнмүр сону,
Бир дашдан јаранар, вәсф етсән ону.
- 4325 Бағы бағбана вер, зәри зәркәрә,
Горхма, ач гапыны сөвдәкәрләрә.
- 4326 Сән бу тајфа илә гайна-гарыш ки,
Ад-санын, шөһрәти тутсун аләми.
- 4327 Јахшыны, јаманы дијарбәдијар,
Чар чәкән, таныдан онларды, онлар.
- 4328 Сәнә азмы-чоһму төһфә гылсалар,
Әвәз вер, шад олуб разы галсынлар.
- 4329 Инчәдир онларын тәбиәтләри,
Чох ајдын сечирләр зәрәри, хејри.
- 4330 Мүдрик, дүнја көрмүш, пирами киши,
Насыл тәсвир едир көрүн кәрдиши:
- 4331 Адыны аләмә јаймаг истәсэн,
Әзизлә, уча тут мүсафири сән.
- 4332 Адын јайылсынмы обаја-елә?
Онда сөвдәкәри бәһрәмәнд елә.
- 4333 Јахшы ад чыхармаг, шөһрәт истәсэн,
Әзиз тут мүсафир, карваныны сән.
- 4334 Сөвдәкәрләр илә бу чүр баш-баша,
Баш-баша верибән бәхтијар јаша.

ЧАРВАДАРЛАР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4335 Бүтүн һејванлара башчы чарвадар,
Һеј кәзәр, гаршыда јоручу јоллар.
- 4336 Нә јери, нә бағы, нә мал-мүлкү вар,
Јалныз хејир верәр елләрә онлар.

- 4337 Ајғырлар, көһләнләр, мајалар, нәрләр,
Элләри алтында даим сәфәрбәр.
- 4338 Онларын не'мәти сүзмә, гурут, јағ,
Гымыздыр, ағүздүр, гајмагдыр анчаг.
- 4339 Јејимдир, кејимдир, миникдир атлар,
Әзиз тут, шад олсун гонаг чарвадар.
- 4340 Чөрәк вер, әскилмәз пешкәши онун —
Сүд, гатыг, булама, чувал-чувал јун.
- 4341 Нә фитнә биләрләр, нә һижлә, нә шәр,
Әл тут, әсиркәмә нә истәсәләр.
- 4342 Кенишдир онларын көнүл мејданы,
Билмәз, көзләмәзләр ганун-гајданы.
- 4343 Раст кәлсән, онлары дүјмаға чалыш,
Тәртибсиз, гајдасыз һәјата алыш.
- 4344 Дилдә дост десән, де... дост билмә анчаг,
Чаһилдә олармы зәка, ганачаг?
- 4345 Халгына гајнајыб гарышан ариф,
Чыхыб мин сынагдан, көрүн нә дејиб!
- 4346 Чох да јахын тутма савадсызлары,
Корлајар ишләри, позар гатары.
- 4347 Тә'лимчи нечә дә сөјләјиб гәшәнк,
Иши иш биләнә ташшырмаг кәрәк.
- 4348 Јанашма надана, өзүнү сахла,
Өзүнү сахлајан күвәнир ағла.
- 4349 Надандан, чаһилдән һәзәр, әһнәзәр,
Ганында һәмишә алчаглыг кәзәр.
- 4350 Чарвадарлар илә үлфәт јай... амма,
Сөзләрим јолунда олсун рәһнүма.
- 4351 Сәнә дәгиг дедим һәр шеји бир-бир,
Әлбир јашамагын тәрзи нечәдир.

СӘНӘТКАРЛАР ИЛӘ ҮЛФӘТ

- 4352 Һүнәрмәнд—сәнәткар бир башга зүмрә,
Доһанмаг наминә дөзәр дә чәбрә.
- 4353 Бунлар да кәрәкли мәрдләрдир, еј мәрд,
Бәһрәмәнд оларсан, үлфәт гыл, үлфәт.
- 4354 Дәмирчи, чәкмәчи, бојагчы, зәркәр,
Рәссамлар, охчулар һүнәр көстәрәр.
- 4355 Онлардыр јарадан көзәлликләри,
Хејри, бәрәкәти, сәрвәти, зәри.
- 4356 Һәјатда онларын чөхдур бәнзәри,
Мүмкүнмү санамаг иш көрәнләри?

- 4357 Гошул, сев онлары. Ихтилат јарат,
Шад елә, меһринлә гајнасын һәјат.
- 4358 Ишини көрсәләр, иш һаггыны вер,
Чағыр, једир, ичир, күл багыны вер.
- 4359 Накәс танымасын сәни адамлар,
Адына гонмасын бир тоз, бир гүбар.
- 4360 Халгына меһрибан, көнлү пак, уча,
Гоча нәләр демиш, чијни дағ гоча!
- 4361 Сәадәт истәмә, јахшы ад истә,
Сәадәт јараныр, јахшы ад үстә.
- 4362 Инсан өлүб кедир, адындыр галаң,
Јахшы ад өзү дә баландыр, балан.
- 4363 Адын батмагданса өзүн батыб кет,
Ады ләкәләнсә јашармы икид?
- 4364 Әлиндә беш күнлүк мајадыр һәјат,
Јаман лә'нәтләнир, галыр јахшы ад.

ЈОХСУЛЛАР ИЛӘ ДАВРАНЫШ

- 4365 Чағыр, једир, ичир касыблары сән,
Даим ачыг олсун үрәјин, сүфрән.
- 4366 Бүтүн көмәксизләр дуачын олар,
Дуа јахшы шејдир, еј халга гәмхар.
- 4367 Онлардан вар-дөвләт, әвәз истәмә,
Әвәз Таһридаңдыр сәнин үстүнә.
- 4368 Кимә ишин дүшсә хидмәтиндә дур,
Үлфәт бағламалы зүмрәләр будур.
- 4369 Гачма, иши дүшсә чат имдадына,
О да заман кәләр, јетәр дадына.
- 4370 Һәјатда һамының көнлүнү көрсән,
Һәр ики дүнјаны тапа биләрсән.

ҲАНСЫ ХАТЫНЛА ЕВЛӘНМӘЛИ

- 4371 Евләнмәк истәсәв дөрд олсун көзүн,
Ән көзәл хатыны өзүн сеч, өзүн.
- 4372 Исмәтли, зәкалы мәләк сеч, мәләк,
Әсли дә, нәсли дә пак олсун кәрәк.
- 4373 Дүшүн, әл дәјмәмиш ев гызыны ал,
Јад нәфәс көрмәмиш бир саһибчәмал.
- 4374 Гылыглы, меһрибан, көзү-көнлү тох,
Јалһыз сәни севсән, өзкәслин јох.

- 4375 Чалыш ки, өзүндөн улу олмасын,
Киши арвадынын гулу олмасын.
- 4376 Динлә, нөләр демиш сынанмыш дэдә,
Сынанмыш дэдәләр чохлу өлкәдә:
- 4377 Өзүндөн бир азча көмтәрини ал,
Дүз олсун, гыз олсун. Дад версин вүсал.
- 4378 Ондан камал истә, чамал истәмә,
Гызынсын һәмишә сәнин истинә,
- 4379 Үзүнү ағ едән, сәнә мүнәсиб,
Гызыл күлә дөнсүн, үстүндә әсиб...
- 4380 Инан, вачиб дежил үз көзәллији,
Тәки шө'лә версии өз көзәллији.
- 4381 Еј көзәл истәјән, көзәл истәмә,
Саралар ағ үзүн... аға пис демә.
- 4382 Евләнмәк ешгинә дүшән үзүағ,
Дөрд чешид хатындан узаг ол, узаг.
- 4383 Кими зәнкин хатын, бәј хатын истәр,
Кими күнәш хатын, ај хатын истәр.
- 4384 Әсли-нәсли олсун — сораглар бири,
Заты али кәрәк, соју зор, ири.
- 4385 Кими дә чан атыр фәрасәтлијә —
Киши гүдрәтијлә, әр гејрәтијлә.
- 4386 Һансы даһа үстүн? Гој дејим сәнә,
Евләнмәк истәсән гулаг вер мәнә.
- 4387 Зәнкин хатын алмаг асандыр, асан,
Анчаг бил ки, она гул олачагсан.
- 4388 Сәндән ашыб, дашан вар истәјәчәк.
Дүнјаны алсан да аздыр, дејәчәк.
- 4389 Еј көзәл ахтаран кишиләр хасы,
Күлдүрмә өзүнә халгы, гардашы.
- 4390 Әлбәтгә, көзәли чох истәр һамы,
Һагг өзү горусун о хүләндамы.
- 4391 Али зат ахтаран, бу јолу кетмә,
Өзүнү гәдирсиз, гијмәтсиз етмә!
- 4392 Әсилли-нәсилли хатынын дили,
Дили узун олар, сән онун гулу.
- 4393 Сән еј фәрасәтли хатын ахтаран,
Тапсан, дөрд мүшкүлүн олачаг асан.
- 4394 Чәкинмә, фөврән ал фәрасәтлини —
Киши гүдрәтлини, әр гејрәтлини!
- 4395 Зәнкинлик истәсән, зәнкин јалачаг,
Гәлбин—чибин долу, өзүн үзү ағ.
- 4396 Фе'л-әтвары дүзсә, сәнмәз о лә'л-дүрр,
Хатын көзәллији онун хүлгүдүр.

- 4397 Ағыллы, пакизә олмасы јетәр,
Умдуғун үч галар бирләшәр, битәр.
- 4398 Камаллы хатынын зәка сәрвәти,
Чәм едәр кәздијин дөрд фәзиләти.
- 4399 Бөјлә бир хатыны кәшф етсән әкәр,
Сәнин сәадәтин гәбрәчән кедәр.

ОҒУЛ-ГЫЗ ТӘРБИЈӘСИ НЕЧӘ ОЛМАЛЫДЫР

- 4400 Оғул-гыз олса, гысма сәсини,
Вер өз евиндәчә тәрбијәсини.
- 4401 Јахшы мүрәбби тап, гылыға кирсин —
Камил гыз јетирсин, оғул јетирсин.
- 4402 Елм-әдәб өјрәт, дәрс вер өвлада,
Үзү ағ олсунлар ики дүнјада.
- 4403 Оғлуна хатын ал, әрә вер гызы,
Нәсибин олмасын нә гәм, нә сызы.
- 4404 Бүтүн сәнәтләри оғлуна өјрәт,
Башындан төкүләр онда вар-дөвләт.
- 4405 Оғлуну рам елә, бурахма башсыз,
Фајдасыз бөјүјәр, галарса јалгыз.
- 4406 Гызы узун мүддәт субај сахлама,
Гәфилдән өләрсән чатмамыш кама.
- 4407 Гыз өвлад әслиндә һәјата ачы —
Хошдур олмасындан һеч олмамасы.
- 4408 Јер ону гојнуна алса јахшыдыр,
Өлүләр сәфиндә галса јахшыдыр.
- 4409 Евә бәнд еләјин хатынлары сиз,
Чөлү киби олмур ичи шүбһәсиз.
- 4410 Јады гојма евә, бахар гадына,
Гадын јолдан чыхар, бәнд олар она.
- 4411 Көз көзү көрмәсә көнүл алышмаз,
Оду көздән алыр севки, еһтирас.
- 4412 Көзүнү-көнлүнү рам ет соначан,
Көнүл истәмәсә әсир олмаз чан.
- 4413 Гадын кендә дурсун јемәк заманы,
Јахынса өзкәјә гајнајар ганы.
- 4414 Евдән башга јерә гојма гадыны,
Ләкәләјә биләр тәмиз адыны.
- 4415 Гадын әт кибидир, фәһм елә еј мәрд,
Ијләниб зај олар, сахланмаса әт.
- 4416 Һәр нә истәсә ал, тут һөрмәтини,
Јад нәфәсдән гору ләјагәтини.

- 4417 Гадын хейлағында мэкэр вәфа вар,
Көзү бахар јерә көнлү дә ахар.
- 4418 Мин бир чәфа илә бар верәр ағач,
Бары зәһәрлисә ондан узаг гач.
- 4419 Нә гәдәр икидин солуб бәнизи,
Гадын учбатындан бүкүлүб дизи.
- 4420 Гадын учбатындан дағ бојда киши,
Бә'зән дешик кәзиб кирмәјә, дешик.
- 4421 Шәрәфли-шәһрәтли нә гәдәр әри,
Гара јерә сохуб гадын әлләри.
- 4422 Гадын чинајәти, позғуну, азғын...
Танры бизи ондан өзү сахласын.

ӘЛ АЛТЫНДАКЫ ҚИМСӘЛӘРИ ЈАХШЫ САХЛАМАЛЫ

- 4423 Гулу, гаравашы, нөкәри шәксиз,
Једирин, ичирин, кејдирин тәмиз.
- 4424 Гүвәсинә көрә ишләдин анчаг,
Билин Танры буну унутмајачаг.
- 4425 Гүвәсиндән артыг ишләтсән әкәр,
Инан, Танры сәнә дүшмән кәсиләр.
- 4426 Онларын һамысы Танры гулудур,
Гула зүлм едәни чәһәннәм удур.
- 4427 Сән бөјүк, онларса кичикдир, ләлә,
Кәрәк рәфтар етсин бөјүк, кичиклә.
- 4428 Кичик тут өзүнү, бөјүк олсан да,
Тәвәзә јарашыр бөјүјә мүдам.
- 4429 Динлә, көр нә демиш зәкавәтли әр,
Јаз буну гәлбинә еј синәдәфтәр.
- 4430 Халга чөрәк верән әр олсан әкәр,
Дилинлә, гәлбинлә тәвәзә көстәр.
- 4431 Унутма өзүнү, олсан да азма,
Ағ бәхт өзү кәлиб, дүз јолдан азма.
- 4432 Сәхавәт, нәзакәт учалдар сәни,
Даим пакизә тут ев-ешијини.
- 4433 Евиндә бол елә јемәк-ичмәји,
Унутма, Танрыдыр верән һәр шеји.
- 4434 Кәлирин-чыхарын һәмаһәнк олсун,
Бир јандан бошалан, бир јандан долсун.
- 4435 Алымда, веримдә сәрраст, дүрүст ол,
Алыш-вериш вахты гапанмасын јол.

- 4436 Мәбада овчун даш, элин бәрк ола,
Јалныз сәхавәтлә ударсан, бала!
- 4437 Севәнин ишинә гарышма зинһар,
Сәни севмәјәнләр күләр, кәч бахар.
- 4438 Сәни учуз тутса гоһум-гардашын,
Ағрыјар үрәјин, ағрыјар башын.
- 4439 Јахшы адамлардан әл үзмә, һаша,
Киши ол, кишиләр ичиндә јаша.
- 4440 Кәндә кәлсән, әл тут, ача, сәфилә,
Ағ үзүн солмасын тәәссүф илә.
- 4441 Бөјүк јол үстүндә ев тикмә, сакын,
Ајағы алтында галарсан халкын.
- 4442 Дашгын чај үстүндә бинәләнмә һеч,
Галадан узаглаш, бүрчдән ваз кеч.
- 4443 Бу үч гоншулуғдан сәнә сәмәр јох,
Зијаны бағрына мин ох санчар ох.
- 4444 Ев алмаг истәсән, таны гоншуну,
Јер алмаг истәсән, соруш сујуну.
- 4445 Бәдхаһы, начинси јандыр од киби,
Фә'лин дүзкүн олсун јорға ат киби.
- 4446 Бәј ады алдынмы, шүкр елә, јетәр,
Баш алыб кетмәсин севинч, ја кәдәр.
- 4447 Унутма Танрыны, бир дә өлүмү,
Ачыг тут көзүнү, бир дә көплүнү.
- 4448 Сөзүнү дүшүн де, чан вермә гәмә,
Бомбош күн кечириб тәәссүфләнмә.
- 4449 Һәдсиз ловғаланма, нифрәтләнәрсән,
Даркөз, пахыл олма, лә'нәтләнәрсән.
- 4450 Инчә тәбиәти, инсанијәти,
Ун салан нә демиш, өјрән бу бејти!
- 4451 Јахшы ад истәсән, гулаг ас, динлә,
Һејран гој аләми сәхавәтинлә.
- 4452 Гул етмәк истәсән азад адамы,
Јенә сәхавәтдир ишин әнчамы.
- 4453 Истәсән көјләрә учалсын башын,
Елм, үрфан олсун кәрәк сирдашын.
- 4454 Истәсән аләмә үн салсын адын,
Әзизлә гонағы, јахыны, јады.
- 4455 Сакит, фәрағәтли емүр истәсән,
Еј хилгәти көзәл, гәфил олма сән.
- 4456 Таирыја ибадәт мәрәмынса, бил:
Һәвәсин, тамаһын чәк көзүнә мил.
- 4457 Инсанлыг гатына галхмаг истәсән,
Чиловла, зәнчирлә, боғ нәфсини сән.

- 4458 Динлэ, нэлэр демиш дүшүнэн инсан,
Эмэл ет бу сөзэ, еј хилгэти саф.
- 4459 Сэни чулгамасын нэфсин дашгыны,
Ајағы алтына салар башыны.
- 4460 Нэфс жаман олар, јахшылыг көрсэ,
Сындырар бојнуку, чан вермэ нэфсэ.
- 4461 Өкдүлмүш сөзүнү тамам ејлэди,
— Авамы рэфтары бөјлөдир—деди.
- 4462 Мэн дедим һәр шеји ешитдин өзүн,
Дүшүнсән бәлкә дә галмаз бир сөзүн.

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӨ СУАЛЫ

- 4463 Озгурмуш сөјлөди: — Еј хүлгү көзөл,
Ешитдин, һәр шеји дедин мүкәммөл.
- 4464 Сәндән сорушмалы бир сөз вар јенә,
Ону ачыглајыб мәнә — версәнә!
- 4465 Гајнајыб-гарышсан адамлар илә,
Кәрәк мејдан верим даим кет-кәлә.
- 4466 Мәни сүфрәсинә чағыранлары,
Кәрәк мән дә бир күн чағырам бары.
- 4467 Зијафәти нә чүр гәбул етмәли,
Нә чүр чағырмалы, нә чүр кетмәли?
- 4468 Буну бирәр-бирәр, дәгигләшдирән,
Һәр шејдән хәбәрдар олмағын кәрәк.

ӨКДҮЛМҮШ СҮФРӘЈӘ ДӘ'ВӘТ, ГОНАГ КЕТМӘ ГАЈДАЛАРЫНЫ ӨЈРӘДИР

- 4469 — Кәрәкли ишдир бу—Өкдүлмүш деди —
Динлэ, еј гарындаш сән бу сөһбәти.
- 4470 Дә'вәт едиләнләр нөв-нөв, рәнкбәрәнк,
Ашлар, хәрәкләр дә буна һемаһәнк.
- 4471 Зијафәт ашы вар, сүннәт бәзми вар,
Илкәсди күнүндә башга бир чалар.
- 4472 Кими чағырырсан? Гарындашлары,
Бөјүјү, кичији, тај-тушу, јары.
- 4473 Өлүјә хатирә, матәм ашы вар,
Нишан, адахланма, һәмдәм ашы вар.
- 4474 Һансы зијафәтә варыб кетмәли,
Бәлкә кетмәмәли, ајырд етмәли.

- 4475 Тај-туш, јар, вәфадар мәчлисләринә,
Кет ки, көз гојасан бәзмин тәһринә.
- 4476 Болму јемәк-ичмәк, чатармы хәрәк —
Мезбана һәр шеји өјрәтмәк кәрәк.
- 4477 Јахынлар, гоншулар, ашналар, достлар,
Сәни чағырсалар, вар еј бәхтијар.
- 4478 Бил ки, чағырырлар Танры адына,
Ганад гош онлары: гол-ганадына.
- 4479 Сәнә һәср едилмиш зијафәт олса,
Севиндир онлары, чәкнимә әсла.
- 4480 Көнүл зијафәти әзиз, мүбарәк,
Кетмәсән иичијәр, кедәсән кәрәк.
- 4481 Јары ач, јары тох галмаг да асан,
Тәки гонаглыг да ағрымајасан.
- 4482 Бир чәнчәл чыхарса заты гырыг мәст,
Једијин, ичдијин чанына синмәз.
- 4483 Сакын, гарнын үчүн һәр јерә кетмә,
Өзүнү гәдирсиз-гијмәтсиз етмә.
- 4484 Нәфсә шиш сохмағы бачаран инсан,
Нә демиш: бу сөзү бир хәзинә сан.
- 4485 Нәфсинин гулу јох, ағасы ол сән,
Алчалма, еј уча, еј үлви мә'дән.
- 4486 Даг бојда кишиләр көрмүшәм ки мән,
Нәфсинә гул олуб дүшмүш нәзәрдән.
- 4487 Көрмүшәм нә гәдәр күбар, бәј, аға,
Нәфси учбатындан батыб палчыға.
- 4488 Нәфсинин көләси бәјләр көрмүшәм,
Ахырда лүт галыб, зајлар көрмүшәм.
- 4489 Еј үлви, мүзәффәр, гул олма нәфсә,
Нәфсинин көләси дүшәр мәһбәсә.
- 4490 Һәр һансы мәчлисдә јејәркән хәрәк,
Әдәби, әрканы күдәсән кәрәк.
- 4491 Гајдашы билмәјән фәрасәтсиз әр,
Гајда көзлөјәндән утанмаз мәкәр?
- 4492 Јемәјә башласын бәјүкләр әввәл,
Башла бундан сонра, сән дә узат әл.
- 4493 Чирмә сағ голуну, һагг адыны чәк,
Танрыны јад едән зәнкинләшәчәк.
- 4494 Өзкә өпүндәки дүрмәји алма,
Нә варса гаршында је, фикрә далма.
- 4495 Мәчлисдә ишләтмә сүнкү, ја бычаг,
Јүнкүлү, надакы әзиэләмир вахт.
- 4496 Азча јемәлисән тох олсан белә,
Адам јејиб-ичир јар-јолдаш илә.

4497 Чејнә, уд тикәни, уд јаваш-јаваш,
Агзынла пуфләмә, истидирсә аш.

4498 Јемәји ұзагдан өзүнә сары,
Дартма, позулмасын сүфрә күлзари.

4499 Әдәбсиз адамлар позар гајданы,
Әдәбсиз адамда гача чаг һаны?

4500 Тәртиби, әдәби көзләјән киши,
Нечә тәсвир едиб көрүн көрдиши.

4501 Дүнјада һәр шејин өз гајдасы вар,
Гајда көзләјәнни үзү ағ олар.

4502 Гајда көзләмәјән бәдхилгәт кәсин,
Инанма бир иши ирәли кетсин.

4503 Голуну чирмәјиб иштаһла јесән,
Сүфрә саһибини севиндирәрсән.

4504 Бири зәһмәт чәкиб сүфрә ачырса,
Оңун зәһмәтини зај етмә әсла.

4505 Көр нә көзәл дејиб ајыг бир инсан,
Көј гуришағы киби мә'насы әлван:

4506 Мәрд үрәк бир зәриф шүшәјә бәнзәр,
Еһтијатлы давраң, сыныб төкүләр.

4507 Гәлби ки, сындырдын һәләвәт кедәр,
Кәсиләр јахынлыг, үзүләр сәмәр.

4508 Ал әлә гәлбини јахынлыг умсан,
Чәтин јанашарсан, гәлби сыныбса.

4509 Чох јемә, рузуну гәдәринчә је,
Арифләр дејәни тәкрар сән дә де:

4510 Чох јемәк инсаны ағырлашдырар,
Нәзми чәтинләшәр верәр дәрд, азар.

4511 Дәрд богаздан кирир, рам ет нәфсини,
Аз јемәк, аз чмәк өлдүрмәз сәни.

4512 Дәрд-азар инсаны тагәтдән салар,
Јетмәз имдадың налә, аһу-зар.

4513 һәкимләр, лоғманлар јахшы дејиб ки,
Аз јемәк өзүдүр ән дүрүст һәким.

4514 Хәстәлик өлүмүн хәбәрчисидир.
Мәрәзин сәдасы өлүм сәсидир.

4515 Хәстәлик афәтдир, сон јери мөзар,
Орда һәләвәтдән бир нишанмы вар?

4516 Адам ләдиқләри иблгс, ја мөләк,
Истини, сојугу фәрг етсин көрәк.

4517 Јемәсин мөзачы көтүрмәјирсә,
Раһатлыг көтирмир рузу һәр кәсә.

4518 Исти аш јемисән сојуг шәрбәт ич,
Бәзән исти чај ич, сојугдан ваз кеч.

4519 Чошгун дәлиганлы баһар заманы,
Сојуг сулар ичсә дурулар ганы.

4520 Јашы гырхы өтән көрәк әслиндә,
Исти сулар ичсин пајыз фәслиндә.

4521 Алтмыш, алтмыш беш, јетмиш јашлылар,
Исти чај ичәрсә гышдан горунар.

4522 Сојуглуға гаршы исти не'мәтләр,
Ән јахшы чарәмиз дејилми мәкәр?

4523 Шахта, һәдди ашыб көтирсә зијан,
Исти, гуру не'мәт тутар голундан.

4524 Сојуглар дүшәндә истидир чарә,
Исти күч кәләндә кеч сәринләрә.

4525 Хәтрин нә истәјир, исти, сојугму?
Тап орта ме'јары, илыг овдуғу.

4526 Бу јолла низамла өз мөзачыны,
Раһәт доланмағын тап әлачыны.

4527 Лоғман нә сөјләмиш, ешит бу сөзү,
Анла мә'насыны, ај чаным-көзүм:

4528 Нәфс нә демәкдир, мө'чүзәдир бу —
Ағ, гара, сары, ал рәнкләр топлусу.

4529 Бунлар бир-биринә дүшмән кәсилмиш,
Дүшмәнләр тоггушса дүзәләрни иш?

4530 Мөзачын нә истәр, дәрк етмәлисән,
Башга јемәкләри тәрк етмәлисән.

4531 Де нәјлә фәргләнир һејвандан инсан,
Нәфсин тәләбилә доланмалысан.

4532 Ешит, нәләр демиш ағ сачлы гоча,
Анла, јадда сахла өмрүн бојунча!

4533 Гырх јашы өтсә дә өз мөзачыны,
Билмәјән тапармы чан әлачыны?

4534 Елми гаврамајан, сынаг көрмәјән,
Надана нечә сән инсан дејәсэн?

4535 Јол-јоруг билмәјән, сајмајан елми,
Мәкәр чүтајағлы һејван дејилми?

4536 Вахта ки, күн көрүб, дөвраңлар сүрүб,
Наданын мәскәни сүрүдүр, сүрү.

4537 Лоғманын ән мәшһур бир кәламы вар:
Адам аз јејәрсә саламат јашар.

4538 Јашамаг истәсэн азар-безарсыз,
Дәрманын «Аз» адлы нүсхәдир јалныз.

4539 Долаңмаг истәсэн бир азча асан,
Дилини дишинлә сахламалысан.

**ӨКДҮЛМҮШ ОЗГУРМУША ГОНАГЛЫГА ДЭ'ВӘТ
ГАЈДАЛАРЫНЫ ӨЈРӘДИР**

- 4540 Дә'вәт едирсәнсә адамлары сән,
Бу дә'вәтә лајиг иш көрмәлисән.
- 4541 Јемәк, ичмәк кәрәк тәмиз, тәртәмиз,
Јер, сүфрә, пијалә, палтар пакизә.
- 4542 Не'мәтләр мүхтәлиф, хөрәкләр рәнк-рәнк,
Көрәндә иштаһан ачылсын кәрәк.
- 4543 Дә'вәтсиз кәләнләр сајмаз нөгсаны,
Дә'вәтли чох биләр лап аз нөгсаны.
- 4544 Јемәкләр, ичкиләр дадлы, пакизә —
Бөјүк илһам верән кәрәк мәчлисә.
- 4545 Истәр узаг олсун, истәрсә јахын,
Чағыр ки, достларын хәтри галмасын.
- 4546 Кәләнләр кәләчәк. Кәлмәјәнләр дә,
Сајыблар! — дејәчәк хејирдә, шәрдә.
- 4547 Мәчлисдә богазы исланмајанлар,
Бәлкә гәбрә гәдәр гејзини сахлар.
- 4548 Көз гој, јемәк-ичмәк һамыја чатсын,
Кечикән өзү дә бир не'мәт дадсын.
- 4549 Адамлар јесинләр, сән пијалә тут,
Ичсәләр бир даһа долдур, һазыр ет.
- 4550 Јемәк сүфрәсиндә ички бол кәрәк,
Һәмаһәнк ишләнир јемәклә ичмәк.
- 4551 Јемәк сүфрәсиндә ички олмаса,
Зәһәрә зәггума дөнмәзми маса?
- 4552 Ајран, искәнчәби, рејһан, шәрбәти,
Күлаб вер, нуш едиб ансын чәннәти.
- 4553 Сәнин һәр пијалән дирилик сују,
Дирилик сују вер һәјатын боју.
- 4554 Бүтүн бөјүкләрә чатачагмы аш?
Кичикләр дојунча јејиб, ичсин каш.
- 4555 Чалыш, јемәк-ичмәк һамыја чатсын,
Сөјүб кетмәсинләр, ачлар да дадсын.
- 4556 Ширни сүфрәси ач, кәтир јер-јемиш,
Јаш, гуру мејвәләр, гоз-фындыг, кишмиш.
- 4557 Бачарсан һамыја ипәк парча вер,
Севир диш һаггыны, һәр гонаг сеvir.
- 4558 Көрдүн ки, дүзәлиб, көкдү кефләри,
Кедәни гајтарма јолундан кери.
- 4559 Гонаглыға кәлән дөрд чүр тајфа вар,
Сајым бирчә-бирчә танысын онлар.

- 4560 Кимиси кәлир дә, јејиб-ичир дә,
Хәссин ардынча өлчүб-бичир дә.
- 4561 Чавабән һеч кәси чағырмыр анчаг,
Башыны бүрүјүб тәк јејән гонаг.
- 4562 Адам вар чан атыр ичә бадәни,
Чавабән евинә чағырыр сәни.
- 4563 Адам вар, бәркликдә бәлкә, даш-дәмир —
Нә гонаг чағырыр, нә гонаг кәлир.
- 4564 Дири јох, өлү бил бөјләсини сән,
Көрүшмә, гошулма, әл вермә өслән.
- 4565 Адам вар, рәдд едир чөрәји, дузу,
Анчаг дуз-чөрәјә чағырыр сәни.
- 4566 Мән сәнә көстәрдим ән дүрүст јолу,
Алимләр вәсф едән фе'ли дүз јолу.
- 4567 Фәрги јох, гонаг ол, ја гонаг чағыр,
Аз је, тамаһынын голларыны гыр.
- 4568 Унутма: чох јејән дәрдемәнд олар,
Итирәр әзмини рәнки саралар.
- 4569 Өзүнү дәрк едән мәтин, мө'тәбәр,
Әр дилиндән чыхыб бу јахшы сөзләр.
- 4570 Дөрд богаздан кирәр, чанда јерләшәр,
Гочалдыб өлдүрәр о шәр оғлу, шәр.
- 4571 Чиловла нәфсини, азарсыз јаша,
Сағлам ол, һәјатла вериб баш-баша.
- 4572 Истәр гонаг чағыр, истәр гонаг кет,
Тәки чох јемәји бирјоллуғ тәркит.
- 4573 Будур, мән сөјләдим, сән дә ешитдин,
Сөзү узатмајаг мәтләбә јетдин.
- 4574 Гајнајыб-һарышмаг ән үлви дујғу —
Будур јашамагын јолу-јоруғу.
- 4575 Дүшүн, дәрин дүшүн, дедијим сөзү,
Еј мәним көнлүмүн күнү-күндүзү.

**ОЗГУРМУШ ӨКДҮЛМҮШӘ БУ ДҮНЈАДАН ҮЗ ДӨНДӘРИБ
О ДҮНЈАЛА БАҒЛАНМАҒЫ БИЛДИРИР**

- 4576 Озгурмуш сөјләди: — Бу сөзләрин сән,
Ешит чавабыны, еј долу мә'дән.
- 4577 Инан, ким өјрәнсә бу кәламыны,
Көтүрәр дүнјадан арзу-камыны.
- 4578 Фәгәт јашамагын чох севән киши,
Өнчә билмәлидир, бир нечә иши.

- 4579 Адам ки, һеј җығыр бунча дөвлөт-вар,
Өмүрсүзсә, бунун нә мә'насы вар?
- 4580 Әкәр бу дүнјаја галмышса һејран,
Һачан ибадәтә вахт тапар инсан?
- 4581 Фижир вер, җаныма кәлмисән бу күн,
Вахтымыз галдымы ибадәт үчүн?
- 4582 Бир фәрдә верирсә бу гәдәр зәрәр,
Мәни бу аләмә бағлама һәдәр.
- 4583 Мән өзүм үз гоҗсам кәндә, шәһәрә,
Ишим дә, сөзүм дә чатар елләрә.
- 4584 Һәјата гајнаҗыб-гарышанда биз,
Ибадәт гапысы гапаныр шәксиз.
- 4585 Гочалыб, гарыҗыб дөнмүшдүм күлә,
Дирилдим Танрыја ибадәтимлә.
- 4586 Сәчдәсиз, Танрысыз нә чүр доланым,
Мәнә жарашармы, еј мөһрибаным?
- 4587 Бәлкә ешитмисән буну бир заман,
Нә демиш зәкасы үмман бир инсан:
- 4588 Гочалыг ишини чазан икән көр,
Гочанын галырма дизләриндә кир?
- 4589 Сәчдәјә, таәтә кәнч икән тәләс,
Бунлар гочалыгда бәлкә дә әбәс.
- 4590 Нә гәдәр ки, кәнчсән хејир вер, хејир,
Гочалдын атәшин, одун да кедир.
- 4591 Нә гәдәр хош олар — кәнчлик чағында,
Бүтүн көзәлликләр битсин бағында.
- 4592 Нечә күлүнч олар — тагәтсиз киши,
Исгәсә јерисин кәнчлик јериши.
- 4593 Јашамаг үчүндүр, аләмдә һәр шеј,
Јашам түкәндими, сөнүр гүввә, һеј.
- 4594 Јыр җыгыш етдинми, сөнүр һәјатын,
Соруш кимә галыр, чалғын, бајатын.
- 4595 Туталым, өјрәндим шаһа хидмәти,
Өјрәндим, нечәдир халғын хилгәти.
- 4596 Өләндә бунлардан кимә нә фајда,
Үчәршын без олар пајын ахырда.
- 4597 Өзүнү алова, буза атмағын,
Буму нәтичәси, еј чапғын, азғын?
- 4598 Сәни бөјүтдүмү дүнјанын малы?
Дәндәв кечәи сөзүм о чаһ-чәлалын?
- 4599 Чаһында бу ики гисмәтдән савај,
Еј кәс, өлмәслији пај алајдын, пај.
- 4600 Өлүм һәр гисмәти әлимдән алыр,
Нојинә керәкдир дүнја, а залым?

- 4601 Ахы сәадәтин өз нишаны вар,
Гајдадыр, ағ күнләр үзү ағардар.
- 4602 Бәхтсизлик инсаны вахтсыз гурудур,
Гочалдыр шөвгүнү, әзмини удур.
- 4603 Нечә дүрүст демиш көр бөјүк алим,
Буну сахла јадда, еј әһли-тә'лим.
- 4604 Нәдир билирмисән әр сәадәти —
Атыр јаманлығы, тутур гејрәти.
- 4605 Гочалыг чагында, нәфси далынча,
Кедәнләр бәдбәхтдир, јашајыр бича.
- 4606 Дәмирдән бир шәһәр, поладдан сарај,¹
Тиксән дә торпагдыр алачағын пај.
- 4607 Һаны ит оғлу ит, көрүнмүр нијә?
Миниб гарагушу галхарды көјә.²
- 4608 — Таиры мәнәм! — дејә фәхр едән һаны?
Улду дәниз киби ловға гарғаны.³
- 4609 Һаны гамарлајан хәзинәләри,
Инди билинмир һеч гәбринин јери.⁴
- 4610 Һаны күндөгәндән күнбатаначан,
Ат белиндә учан, әләми гучан.⁵
- 4611 Һаны гуршағачан дөнүб илана,
Сују јара-јара кирән үммана.⁶
- 4612 Һаны улуслара, елләрә сәрвәр,
Әсиријди гушлар, дивләр, пәриләр.⁷
- 4613 Һаны өлмүшләрә чан верән киши?
Нәфәси илк баһар, һәјат күнәши?⁸
- 4614 Һаны бу дүнјаја јол көстәрән әр,
Сајылап, сечилән рәһбәр нејгәмбәр.⁹
- 4615 Еј хүлги пакизә, нөв-нөв мө'чүзә,
Мәкәр демәдими әлвида бизә?
- 4616 Бөјләдир әләмин гајда-гануну,
Истәр сајма буну, истәр сај буну.
- 4617 Дојдуму мә'дәси күл рәнкли јерин,
Нәлә тәләб едир: гурбанлар верин.
- 4618 Ачын бу торпағы лај-лај гатыны,
Көр кимләр бәзәјиб онун алтыны.

¹ Шәддада ишарә.

² Һәмруда ишарә.

³ Фәришад ишарә.

⁴ Һарула ишарә.

⁵ Искандер Зулкарнайн.

⁶ Кәзрет Муса.

⁷ Сулјман нәгмәбәр.

⁸ Иса нәгмәбәр.

⁹ Кәзрет Мәһомәд.

4619 Арифләр, алимләр бәйләр нечолду,
Сығмады аләмә, дөндү неч олду.

4620 Бу да бәји гулдан, шаһы јохсулдан,
Фәрг етмәк чәтиндир, бир сајмаг асан.

4621 Дәрд-азар билмәјән мин-мин гәһрәман,
Нечә сакит јатыр гымылданмадан.

4622 Бу чүр нәр кишиләр јердә јатыркән,
Дири галармыјыг ја мән, ја да сән?

4623 Бөјүк һагг јолуна чыхмышса бир мәрд,
Хырда, чыр ишләрә неч олармы бәнд.

4624 Чылыз һәвәсләрдән узаглашмышам,
Дајағым Танрымдыр, варыб кет пашам.

4625 Бизи ачкөзлүкдүр гул едән ән чох,
Атдым ачкөзлүјү, тохду көзүм, тох.

4626 Вәфасыз дүңјаны тәрк едән, кедән,
Киши нәләр демиш, ешит дилиндән!

4627 Тапдым диләјими өзүм һәјатда,
Һаны һәрислијим—тәпијим алтда.

4628 Диләкдән, арзудан әл чәкдим тамам,
Башга бир аләмин сорағындајам,

4629 Бу дүңја бәнзәјир әкин јеринә,
Сәпсән һансы дәни о, битәр јенә.

4630 Јахшылыг көрәр јахшы тохумдан,
Јемәјин, кејимин јаранар ондан.

4631 Јаман тохум әксән, дөнәр јамана,
О бири дүңјада минәр бојнуна.

4632 Бу күн арзулары басмасам дама,
Сабаһ јетәрәммн арзуја-кама?

4633 Сәни тәрк етмәмиш, сән ону тәрк ет,
О сәндән дојмамыш сән ондан дој... кет.

4634 Сән ондан дојмамыш о сәндән дојар,
Ону тәк дојмамыш сәни тәк гојар.

4635 Нәјинә кәрәкдир ујдугун һәјат,
О, сәни атырса, ону чохдан ат.

4636 Тәрк ет, бу дүңјаны, еј үзүлән чан,
Јалныз о дүңјада динчлик тапарсан.

4637 Бундан јахшысыны истәрәм десән,
Һәр ики дүңјаны истәмә бирдән.

4638 Истә саһибини ики аләмин,
Ахирәт дүңјадан фәрглидир јәгин.

4639 Сәниндир дүңјаја тәмәл гојанлар,
Ону хәлг еләјән ән улу ме'мар.

4640 Горхма инсанлардан арзулары боғ,
Дајағын — Аллаһдыр, јалныз ондан горх.

4641 Ән улу гүдрәти атыб бир јана,
Рәвамы хидмәтим, ачкөз инсана.

4642 Хидмәт дә дүңјада нөв-нөв, чүрбәчүр,
Бири бош... о бири гәбул олунур.

4643 Гәбул едилмәјән хидмәт иәһсди, нәһс,
Вахты, өмрү-күнү, һәр шеји әбәс.

4644 Гәбул едилирсә, хидмәт нуру, нур,
Башында сәадәт чәләнки олур.

4645 Ачмысан, тохмусан? Фәрги аздыр, аз,
Гатлаш һәр зәһмәтә јубанмаг олмаз.

4646 Гәбул едилмәјән хидмәтдән әл чәк,
Бил ки, өмүр-күнүн һәдәр кедәчәк.

4647 Нәдир хидмәтинин бары, бәһрәси,
Нәдир хидмәтинин сана төһфәси?

4648 Хидмәтин өз јолу, әдәб-әрканы...
Көр ондан нә демиш, Ила еркини.

4649 Чәтиндир бәйләрә хидмәт вәрдиши,
Дағлары јыхсан да көрүнмүр ишин.

4650 Хидмәти јарытсан чан әлдән кедир,
Јарыда билмәсән, өмүр-күн битир.

4651 Еј хидмәт фәдасы, бу ишдән әл чәк,
Инан ки, бу јолда башын кедәчәк.

4652 Күман едәрсән ки, бәј алгыш дејәр,
Лаудан гәзәб сачар, сөјәр, од төкәр.

4653 Онун хидмәтини анламаг чәтин,
Ондан умдуғуну көрмәзән јәгин.

4654 Бу дүңја гәрарсыз көлкәјә бәнзәр,
Човгуну күләји башындан әсәр.

4655 Бу дүңја — илғымдыр. Кетмә, тохта, дур,
Узагдан көрүнүр, јахында јохдур.

4656 Дөвләт нөвбәт илә јетишәр сәнә,
Амма вәфа гылмаз, тез кедәр јенә.

4657 Инди кәрәк дејил бу дүңја мәнә,
Дәјсин нөвбәти дә өз тәһәсинә.

4658 Бәсимди гулуну јад етсә, Танрым,
Севинчим, күвәнчим, улу ме'марым.

4659 Севәним јохмудур? О севсә јетәр,
Башга чүр дүшүнән иблисдән бетәр.

4660 Пәнаһым, умудум, әрманым, әһдим,
Јалныз улу Танрым, улу мә'бәдим!

4661 Рузум—арпа, чады, кејимим—дәри,
Бунлар јетәр мәнә, чаным-чикәрим!

4662 Ешит нәләр дејәр, нәләр сөјләјәр,
Каһада јашајан меһрибан бир әр.

- 4663 Бир гојун дәриси, бир овуч кәпәк,
Бунлар јетәр мәнә сон күнүмәдәк.
- 4664 Шәкәрдән дадлыдыр, бу чад, бу чөрәк,
Боз дәри көзүмдә иләкдән гәшәнк.
- 4665 Фәрги јох, јемәкдир арпа, ја буғда,
Сусасан, дад верәр бир ичим су да.
- 4666 Чада, боззамача јавандыр демә,
Мәзачын позулар, мал кими јемә.
- 4667 Кетмә дад ардынча эзабды дад тамам,
Дибсиз бир гујуја дүшәрсән мүдам.
- 4668 Ағыз ләззәтидир нөв-нөв не'мәтләр,
Гачма дад ардынча, һејвансан мәкәр?
- 4669 Ипәк дә, чындыр да кејинмәк олар,
Сән галх о дүнјаја һазырлаш, еј јар.
- 4670 Сәни тох сахлајар бир өјнә јемәк,
Ики ил бәсимдир кејдијим көмләк.
- 4671 Бир кејим, бир гарын јемәк үчүн мән,
Кедим өзкәсинә гул олум нәдән?
- 4672 Уча көјдән тутмуш нәм торпағачан,
Һарда олур-олсун дәрд чәкир инсан.
- 4673 Бүтүн дәрдлиләрдән хәбәрдар һәссас,
Өзү дәрд чәкмәјән Танрыды јалһыз.
- 4674 Елә буна көрә әһдим-мурадым,
Танрыдыр һәр шеји она бағладым.
- 4675 Танрынын варлығы мәнә бәллидир,
Мә'бәдим көнлүмә илк тәсәллидир.
- 4676 Јухусуз галмышам, һардадыр Танрым,
Өзүм дә билмирәм, һарда ахтарым.
- 4677 Јухусуз галмышам, кәзирәм ону,
Һәр јердә һөкмү вар, өзү бәс һаны?
- 4678 Ахтаран ујумаз... ахтарын, тапын,
Дөнмәјин инаддан, гајалар чапын.
- 4679 Тапмадым дејибән ујумаг олмаз,
Голун күлүнк олсуң, ирадән алмаз.
- 4680 Ахтар динчәлмәдәк, јатма мәбада,
Јатыб тыс вуранлар чатмаз мурада.
- 4681 Мәтин дурмалысан чәтиндә, бәркдә,
Ким чатар әһдинә јорған-дөшәкдә.
- 4682 Өнчә мәни севди, сонра мән ону,
Тапдым бу ешг илә һагғын јолуну.
- 4683 Өнчә о сорушду, сонра мән ону,
Өјрәндим эзәлдән вар олдуғуну.
- 4684 О улу гүдрәти севмәјим нә чүр?
Нә гәдәр бахырам, сонсуз көрүнүр.
- 4685 Мәни хилас едир мин-мин бәладан,
Тәкәмми, үстүмдә дурусса, Јәздән.
- 4686 Ән әввәл о мәни сечди, арады,
Мән дә она вердим әһди, мурады.
- 4687 Танрым, улу Танрым мәни јаратды,
Онун сајәсиндә галхыб бој атдым.
- 4688 Бүтүн бәлалардан мәни ән әввәл,
Гуртараны сечдим, халгдан үздүм әл.
- 4689 Она сығынырам јалһыз галанда,
Бирчә ады бәсдир мәнә чаһанда.
- 4690 Бирчә одур мәнним архам, дајағым,
Өјүнчүм, күвәкчим, сығыначағым.
- 4691 Чатыб Танрысына пак олан бир әр,
Динлә, нәләр демиш, аләмә нәләр:
- 4692 Нә варса көнлүмдә ачарам сәнә,
Учарам үстүнә, учарам јенә.
- 4693 Гәр јердән әл үзсәм, еј мәнним архам,
Гачарам јанына, ганад вер мәнә.
- 4694 Бу дүнја бәдәли о дүнјады, бил,
Гисмәтин будурса, о гисмәт дејил.
- 4695 Бу дүнја варындан әл үзмәјинчә,
Сән көрә билмәзсән дәрд иши мәнчә.
- 4696 Атыб бу дүнјаны, о дүнјаны тут,
Ахирәт ордадыр, сән мәканы тут.
- 4697 Өтәри дүнјадан үз дөндәрмә сән,
Әбәди дүнјаја чатармысан сән?
- 4698 Бу дүнја хәтәрли... шәрбәти — зәһәр,
Јемәк-ичмәк истә, тамам тазә-тәр.
- 4699 Ваз кеч мин истәкдән, арзу-диләкдән,
Ән көзәл јерин бил ахирәти сән.
- 4700 Бәли, еј Өкдүлмүш, будур һәгигәт,
Дедим билдијими, битмәзми сәһбәт?
- 4701 Вәфасыз аләми тәрк етмәјинчә,
Гучаг ачмајачаг ахирәт, мәнчә.
- 4702 Үз дөндәрмәјинчә бош адамлардан,
Гәбул етмәјәчәк сәчдәни Јәздән.
- 4703 Арзунун бојнуну сындырмалысан,
Јохса һагг јолуна дүшмәјәчәк чан.
- 4704 Дүнјаны көнүлдән чыхармаг көрәк.
Бош галмыш о јери Танры тутсун тәк.
- 4705 Өтәри дүнјадан өтүб кет фәгәт.
Өтәри дүнјадан умма фәрағәт.
- 4706 Нәфсинин көзүнә шиш соха билсән,
Јәгин ки, дүшәрсән һагг јолуна сән.

- 4707 Сәһәрин, ахшамын кечмәсин әбәс,
Өтән күн өтдүмү, бир даһа кәлмәз.
- 4708 Дөжәрсән дизинә әмр етсә һәдәр,
Бир дә бу аләмә кәләрсән мәкәр?
- 4709 Динлә, нәләр демиш әзиз, меһрибаң,
Билији дәрја тәк дәрин бир инсан:
- 4710 Бу кәндән о кәндә көчән бир киши,
Көчү тез кәндәрсә јубанмаз иши.
- 4711 Јүкүнү кәндәрсә өзү көчмәмиш,
Көзү нурлу олар, идракы кениш.
- 4712 Фәрги јох, көчүнү кәндәрмә, кәндәр,
Өзүн көчмәлисэн, еј гафил бәшәр.
- 4713 Фәрги јох, ја бәј ол, ја да гул, келә,
Бир күн өлүм сәни алачаг әлә.
- 4714 Истәр мин ил јаша, истәр он сәккиз,
Јалныз ад гојуруг бу аләмдә биз.
- 4715 Истәр ач, јохсул ол, истәр мүлкәдар,
Сөкүр һәјатыны һәфтәләр, ајлар,
- 4716 Шөһрәт учалтса да сәни көјләрә,
Бир күн батан башын кирәчәк јерә.
- 4717 Бекар, бош кечирсә киши, һәјаты,
Кедиб ода кирән һејванды заты.
- 4718 Өзүн сағ-саламат, өмүр-күн һәдәр,
Гардаш, бу чүр һәјат, һәјатдыр мәкәр?
- 4719 Әсла мәним үчүн гајғыланма сән,
Көздән ган-јаш төкүб ағуланма сән.
- 4720 Сәнә кәләк кәлир, ујма кәләјә,
Бу дүнја тәләдир, дүшмә тәләјә.
- 4721 Сәнә кәлән дөвләт бир күн кедәчәк,
Тутмасын көзүнү сахта бәр-бәзәк.
- 4722 Өлүм лапдан чыхыр гара пусгудан,
Јатма, гафил олма, азмасын күман.
- 4723 Өлүм алыб кедиб мин-мин гафили,
Дағыдыб нә гәдәр дәст гәрәнфили.
- 4724 Ешит, нәләр демиш ајыг бир киши,
Өлүмдән гафилин јамандыр иши.
- 4725 Өлүм чајнағына кечмиш адамлар,
Јадыма дүшәндә ағларам зар-зар.
- 4726 Һаны мән-мән дејиб һөкм еләјәнләр?
Дадына јетдими бары бир нәфәр?
- 4727 Көзә көрүнмәдән өтүр өмүр-күн,
Өтән күн бир даһа гајытмыр, дүшүн.
- 4728 Инанма дөвләтә, фәрағәтә сән,
Вәфа көстәрибми кимәсә әслән?
- 4729 Өзүнү дүнјадан бөјүк биләнләр,
Бешчә гарыш јердә јатмајыр мәкәр?
- 4730 Өлүм зиндан етди јүз ајнабәнди,
Мин-мин еви, гәсри, шәһәри, кәнди.
- 4731 Јатыр јер алтында күл киби чанлар,
Бизим бу кәлишә көз гапајанлар.
- 4732 Көз јетир онлара, фикир вер бир ан,
Ајыр д едәрсәнми кәр бәји гулдан?
- 4733 Һарајла сәрвәти, шөһрәти, шаны —
Өлүмә дов кәлән бир гүввәт һаны?
- 4734 Ким вуруб өлүмүн дөшүндән кери,
Мәһв етди нә гәдәр пејғәмбәрләри.
- 4735 Бу гансыз, имансыз, чәфачы, алчаг,
Дүнјаја инанан ахмагдыр анчаг.
- 4736 Мәһв олур гара күи, ағ күнүмүз дә,
Јаман да, јахшы да, әјри дә, дүз дә.
- 4737 Зәнкинә, јохсула мәһәл гојмадан,
Тохлуғу, ачлығы чалыр ортадан.
- 4738 Динчлик дә, зилләт дә өтәри-шимшәк...
Бәс кимә кәрәкдир бунча күј-кәләк?
- 4739 Динлә, нәләр демиш билији үмман,
Хәтти, һәрәкәти дүрүст бир инсан.
- 4740 Азча шөһрәт тапан, азча варланан,
Өјлә зәнн едир ки, азмандыр, азман.
- 4741 Нә гәдәр гүдрәтли чаһанкирләрин,
Көксүнү гөпардыб өлүмүн шири.
- 4742 Мәгсәдим бунлары сәнә демәкли
Јахшы ки, гәлбимдә галмады әһдим.
- 4743 Булары биләнләр чох шејә гадир —
Вәфасыз дүнјадан әл чәкиб кедир.
- 4744 Итирдим кәпчлији, чохалды јашым,
Кетди шәвә рәнки, ағарды башым.
- 4745 Өлүм гәминдәјәм, баш әсир кора,
Һалым насыл олар өлүмдән сонра.
- 4746 Гајғылар кәтириб мәни риггәтә,
Нә чүр шаһ јанына кедим хидмәтә?
- 4747 Әчәл көһләннндә һазырса јәһәр,
Јәһәрдон јапышысыя кәрәк бу әлләр.
- 4748 Мәндән елбашыја бир фајда дөјмәз,
Гој һејир, мәнфәәт күдмәсин әбәс.
- 4749 О дүнјасы үчүн диләрсә мәни,
Һазырам өпмәјә гәдәмләрини.
- 4750 Өзүн билирсән ки, бизи Танрымыз,
Икпчә иш үчүн јарадыб јалныз.

- 4751 Жа чәннәт әһлијик, ја чәһәннәмлик,
Жа әзиз-кирама, ја мурдар кәмик.
- 4752 Башымыз үстүндә дајанан улу,
Бизә нишан верир һәр ики јолу.
- 4753 Бизә нә лазымдыр — гулун гул һалы
Танры диггәтинә лајиг олмалы.
- 4754 Танры гүдрәтинә лајиг олса гул,
Һәр нөв јахшылығы ача биләр јол.
- 4755 Сонра ибадәтә бәрк киришмәли,
Һәјат гапысыны гөј ачсын әлин.
- 4756 Мәним билдикләрим бунлардыр анчаг,
Һәр шеји сөјләдим, еј әзиз гонаг.
- 4757 Мәндән бир сөз умдун, дедим, јүзүнү,
Сөзүн ә'ласыны, сөзүн дүзүнү.
- 4758 Сәнә бу дүнјанын, ахирәтин дә,
Көстәрдим јолуну, еј нашы бәндә.
- 4759 Фәлакәм, сәадәт гәша мө'чүзә,
Фәләк һәр арзуну чыхарыр үзә.
- 4760 Јалныз дуа етмәк кәлир әлимдән,
Сизә башга хејри нечә верим мән?
- 4761 Елбашы тапшырсын мәни Танрыма,
Онү гәрг едәрәм дуаларыма.
- 4762 Һәр нә сөјләдимсә, кет чатдыр она,
Бәлкә чыраг тутду арзуларына.
- 4763 Әмәл етмәсәниз сөзләримә сиз,
Сонра дизинизә дөјәчәксиниз.
- 4764 Дәрја бир кишидән галма мәсәл вар,
Бу сөзү тутанын үзү ағ олар!
- 4765 Сәнә јуху киби кәлән бу сөзләр,
Олар о дүнјада дилиндә эзбәр.
- 4766 Тәрпән, гатил олма, кет, сөзүмү тут
Тутмасан, башына од јағачаг, од.
- 4767 Јеримә үзр истә елбашыдан сән,
Дәрдин әлачыны тапана әһсән.
- 4768 Кәлмәјин, кетмәјин — зәһмәт, мәшәггәт,
Танрым өзү версин сәнә сәадәт.
- 4769 Мәни узаг билмә, өзүнүнкүјәм.
Мәндән кәлә билмәз сәнә әләм, гәм.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗҒУРМУША ЧАВАБЫ

- 4770 Өкдүлмүш сөјләди: — Һаггың јолуну,
Мәнә сән көстәрдин, кәшф етдим ону.
- 4771 Кәсдим өз сөзүмү, сәни динләдим,
Һәр көзәл фикринә афәрин дедим.
- 4772 Будур һагганијәт, сән дүз дејирсән.
Галан әјри јоллар дүшдү көзүмдән.
- 4773 Сәнин сөзүн чиндир, мәнимки ојун,
Јалныз чин кәлама әјирәм бојун.
- 4774 Мән кедәри олдум, сән саламат гал,
Еј ики дүнјалы, сәи еј ағзы фал.
- 4775 Танрым өзү версин игтидар сәнә,
Гәм јемә, јар олсуи дуалар сәнә.
- 4776 Танрыдан һәмишә сораг кәтир ки,
Мәни һушјар едиб ачсын гәлбими.
- 4777 Сағ ол, мән дә кедим евимә сары,
Миним көпләними, галхым јухары.
- 4778 Минди ағ атыны, езинә кәлди,
Далды хәјаллара, бир аз динчәлди.
- 4779 Јејәркән, ичәркән дөндүмү кери,
Бејниндә дурулду ешитдикләри.
- 4780 Күнәш ағ үзүнә гара бағлады,
Гаранлыг әләми бәрк гучаглады.
- 4781 Шәвә сачларыны тәкәндә үзә,
Рум гызы јаратды јени мө'чүзә.
- 4782 Зәнчи чамалы тәк әләм гаралды,
Уранлар, гачанлар, јүрүшдән галды.
- 4783 Башланды халиглә разы-нијазы,
Учалтды руһуну хүфтән намазы.
- 4784 Јухусу аз чәкди ојанды нәдән,
Көрдү Марс, улдузу ениб зирвәдән.
- 4785 Ашагы сәллајыб башыны Үлкәр,
Әгрәб галхыб бир аз, ағарыб көјләр.
- 4786 Узанды, ујғусу кәлмәди һејһат,
Јол чәкән көзләри олмады раһат.
- 4787 Бир дә хәјалларын кечди чәнкинә,
Көјләр бојандымы кафур рәнкинә?
- 4788 Бүрүдү әләми дан гаранлығы,
Лапдан шө'лә чәкди бир мәрчан дағы.
- 4789 Ипәк сачаглары зүмрүддән, зәрдән,
Күнәш бајрағыны галдырды јердән.
- 4790 Тәрпәнди Өкдүлмүш, галхыб јујунду,
Гыдығы намазы көјләрә суиду.

- 4791 Күнәш кайната мәрчан сәпәндә
Сараја үз гојду фикирли бәндә.
- 4792 Ешитди елбашы, верди ичазә,
Көрүшүб дурдулар јенә көз-көзә.
- 4793 Әјләшди, елбашы јер көстәринчә,
Нәзакәт јолчусу о руһу инчә.
- 4794 — Еј хилгәти көзәл, даныш көрәк бир,
Әһвалын нечәдир, кефин нечәдир?
- 4795 Сөјлә, һарда галды мурадын, ишин,
Нә деди гардашын, о чан күнәшин?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4796 Өкдүлмүш говдуму думаны, чәни,
Сөјләди башындан кәлиб кечәни.
- 4797 Һәр нә демишдисә гардашы она,
Бир-бир елбашынын гојду овчуна.
- 4798 Ағлады елбашы, јарылды бағры,
Кәрди варлығыны дәрин бир ағры.
- 4799 Сөјләди: — Дүз дејир гардашын сәнин,
Бу јердә һаггы јох умуб-күсәнин.
- 4800 Она әбәс јерә зор кәлирик биз,
Боғур гәлбимизи өз әлләримиз.
- 4801 Дүнја кәлди-кәдәр дүнја—бош, һәдәр,
Бизим өмрүмүз дә мәһһул бир сәфәр...
- 4802 Јахшы ки, өндәдир әбәди дүнја,
Мәшәггәт бу тајда, динчлик о тајда.
- 4803 Јалныз орда чатыр инсан не'мәтә,
Тәмиз, јахшы доста, һүснә, чәннәтә.
- 4804 Гардашын гафил јәх, ајыгдыр, ајыг,
Әбәс чағырырыг, о кәлмәз артыг.
- 4805 Неч олдуғ, тамаһа әсир дүшдүк биз,
Һәдәрди өмрүмүз, ишдәкләримиз.
- 4806 Үрәји, мәнлији өлмәјән инсан,
Ешит, көр нә дејир, фикир вер бир ан:
- 4807 Нәфс дүшмәниндир, тапса кирәвә,
Сәнә ендирәчәк ики нөв зәрбә.
- 4808 Нәфс дирилдими, гәлб өлүб кедир,
Гәлб ки өлдү-кетди, сәчдә неч нәдир.
- 4809 Нәфсә әсир дүшүб бизим гәлбимиз,
Нәфс—бојну јоғун, үрәк—бир кәниз.
- 4810 Улудуғ, бөјүклүк, ишрәт күнләри,
Сәрвәт дә, шәһрәт дә кәлди-кәдәри.

- 4811 Өмрүн динчлији аз, мәшәггәти чоһ,
Гарғышың, сөјүшүң, дәрдин һәдди јох.
- 4812 Сынагдан мин дәфә саламат чыхан,
Ариф нә сөјләмиш, бу фикрә инан:
- 4813 Бөјүксән... мәғрурлуғ зәнчирини гыр,
Бөјүклүк әслиндә баш ағрысыдыр.
- 4814 Һарда шадлығ варса орда бәла вар,
Динчлик олан јердә зилләт бәргәрар.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛЫ

- 4815 Еј бизим Өкдүлмүш — деди елбашы —
Әһдим көрмәк иди әзиз гардашы.
- 4816 Ашыб-дашмаздымы о заман көнүл,
Мәкәр олмаздымы үрәјим бүлбүл?
- 4817 Диронди, бу јана кәлмәк истәмир,
Гоһум-гардаш үзү көрмәк истәмир.
- 4818 Һәр нә сөјләјирсә тамам доғрудур,
Әбәсди зор кәлмәк, фәјдасызды зор.
- 4819 Кетдин, зәһмәт чәкдин, бир хејли зәһмәт,
Дилиң дә, бејниң дә јорулду әлбәт.
- 4820 Көзләјәк фүрсәтини, вахтын јолуну,
Көрәк бу ишләрин нә олур сону.
- 4821 Һәлә гаранлығдыр ишләр, гаранлығ,
Көрәк һачан доғур зүлмәтдә ишығ.
- 4822 Чохдан кәрилмишдир заманың јајы,
Көрәк нә көстәрир охдан савајы.
- 4823 Бүтүн ишләрини Таһрија тапшыр,
Пәрвәрдикар өзү билән јахшыдыр.
- 4824 Көрә билмәдијин чәтин бир иши,
Көзлә, кәнара гој, еј мүдрик киши.
- 4825 Дүшәрсән изинә, ваз атыб гачар,
Әл чәксән, гајыдар, сәнә јол ачар.
- 4826 Көзләјәк, бир мүддәт сынајағ ону,
Көрәк бу кәрдишини нә олур сону.
- 4827 Бизи чағырачағ бәлкә көмәјә,
Өзү дүзәлдәчәк тәрзини бәлкә.
- 4828 Сон сөзү елбашы сөјләди аста,
Өкдүлмүш отагдан чыхды аһәстә.
- 4829 Күн күнә чаланды, кечә сәһәрә,
Елбашы гәрг олду, дүшүнчәләрә.

ЕЛБАШЫ КҮНДОҒДУ ОЗГУРМУШУ ҮЧҮНЧҮ ДӘФӘ ЧАҒЫРЫР

- 4830 — Бизә бир иш кәрәк — деди елбашы,
Өкдүлмүш динләди шаһ аркадашы.
4831 Чағырдым, кәлмәди бура гардашын,
Арзумун, әһдимин кәсилди башы.
4832 Инди үрәжимдә башгадыр мурад,
Сән мәнә ничат вер, гуртулуш, ничат.
4833 Бары һеч олмаса көрүм үзүнү,
Ешидим беш кәлмә ачы сөзүнү.
4834 Ја о кәлсин бура, ја кедим ора,
Бәлкә көрүш ола дәрдимә чара.
4835 Кәлсә һүзурума, бир өјүд версә,
Гајыдыб кетсә дә кирмәрәм бәһсә.
4836 Тәки тәмизләним, пак олум бир аз,
Она бу көрүшүн зијаны олмаз.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4837 Өкдүлмүш сөjlәди: — Чинди бу сөzlәр,
Еј әһди мө'тәбәр өзү мө'тәбәр.
4838 Мән ону бир даһа чағырмалыјам,
Көзүндә галмасын тәки арзу-кам.
4839 Кедәрәм мәтләби ачарам она,
Ону кәтирәрәм шаһ һүзуруна.
4840 Бир дә мәктуб јазын зәһмәт олмасын,
Шаһын шаһ хәттинә һәсрәт галмасын.
4841 — Мәктуб нијә лазым? — сорду елбашы —
Кетмәјин мәктубдан мин дәфә јахшы.
4842 Сәнә инанырса нә лазым кағыз,
Сән — инам мә'бәди, вәфа тачымыз.
4843 Ешит, нәләр демиш көр јағма бәји, —
Һәр ишин дирәји, јурдун көмәји.
4844 Елчи мө'тәбәрсә, инам јерисә,
Ондан мәктуб уммаз дүнјада кимсә.
4845 Сөзү дилинлә де, дилиндән ешит,
Кағыз әбәс ишдир, еј бизим рәшид.
4846 Мәкәр Озгурмушун јанына кетмәк,
Ону дә'вәт етмәк чәтинми керчәк?
4847 Мәним мәктубум да, фәрманым да сән.
Дилимдән нә десән, дилинә әһсән.

- 4848 Гој кәлсин көрүшәк, гајытсын јенә,
Азадлыг вермишәм һүррәм дөјәнә.
4849 Аста, уста тәрпән, үлфәти гырма,
Гој көнүллү кәлсин, зорла чағырма.
4850 Мән өзүм кедәрәм, кәлмәсә бәри,
Көрәрәм үзүнү, дөкәрәм кери.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4851 Өкдүлмүш сөjlәди: Еј тачидарым,
Диләк чанда галмаз, јар олса Танрым.
4852 Сәнин һәр мәтләбин учадыр, уча,
Мән өзүм кедәрәм, онун далынча.
4853 Елбашы һәмишә бәхтијар олсун,
Танрым данм она һавадар олсун.
4854 Өкдүлмүш атланды, гајытды кери,
Сечди нә олачаг, дөјәчәкләри.
4855 Күнәш, гызыл күнәш саралды-солду,
Көј үзү нә гәдәр тәмиз, саф олду.
4856 Күнәш чамалына чәкди зә'фәрән,
Сонра меј рәнжинә бүрүндү чаһан.
4857 Үфүгләр — киминсә гара гашлары,
Һәбәшин ошары, һәбәшин јары.
4858 Өкдүлмүш јујунду, тәһарәт алды,
Намаз битән кими ујғуја далды.
4859 Сары көмләк бүлбүл чәһ-чәһ вуранда,
Ојанды Өкдүлмүш, галхды бир анда.
4860 Сөкүлән дан јери... шәфәгләнән күн...
Мәкәр мачалмы вар ујумаг үчүн?
4861 Гара көмләккени јыртыр асиман,
Көстәрир бојуну нур сачан оған.
4862 Баханда аләмә күлүмсәр никар,
Гују дибләри дә ишыгландылар.
4863 Јујунду, даранды... нијјәт тутараг,
Гылды намазыны сакит, үзүаг.
4864 Бир кәнч јардым етди, тапды атыны,
— Гардашым! — дөјибән чапды атыны.
4865 Гардашы евинә јахыллашанда,
Јәһәрдән гуш киби енди бир анда.
4866 Кичик дар гапыны таггылдадынча,
Көрүндү гаршыда пирани гоча.
4867 — Гардашым, нә лазым јәһәрдән сәфәр
Нечин узадырсан иши бу гәдәр?

- 4868 Нечин инчидирсэн өзүнү бунча,
Инан ки, зәһмәтин бичады бича.
- 4869 Бујур, кәл ичәри, сөзүнү сөjlә,
Нечин бир дә кәлдин, дүзүнү сөjlә.
- 4870 Қирдиләр ичәри, вериб баш-баша,
Гаш-габаг кәстәрди гардаш-гардаша.
- 4871 — Мәним заһид гагам, чатма гашыны,
Ешит сөзләrimi, галдыр башыны.
- 4872 Шаһа бәжан етдим дедикләрини,
Атәшин дағлады чан-чијәрини.
- 4873 Сәнин сөзләрини динләди бир-бир,
Аһ чәкди инләди о әһли-тәдбир.
- 4974 — Ихтијар саһибн өзүдүр—деди,
Дүшүндү, тәзә бир диләк диләди.
- 4875 Мәни сөзчү киби бура кәндәрди,
Онун, еј баһадыр, өзкәди дәрди.
- 4876 Аләмдә һәр ишин өз фүрсәти вар,
Гачырма фүрсәти, еј шөвкәтли јар!
- 4877 Ешит, нәләр демиш... бүтүн чаһаны,
Әглилә мат гојан зәка үмманы:
- 4878 Кечирмә вахтыны һеч бир ишин сән,
Кечирсэн, мәгсәддән узаг дүшәрсән.
- 4879 Дүнјада һәр кәсин өз охшары вар,
Өз тајыны тапан бәхтијар јашар.
- 4880 Сөндү илк диләји, биринчи әһди,
Сәни зијарәтә чан атыр инди.
- 3881 Үзүнү бирчә јол кәрмәк истәјир,
Ја сән кәл һүзура, ја да мән! — дејир.
- 4882 Еј бағры јаралы, әзиз гардашым,
Бунун јох зијаны... ағрымаз башын.
- 4883 Билирсэн, елбашы, јахшы султандыр,
Јохсула мөһрибан, ача һәјандыр.

ОЗҒУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 4884 Озғурмуш сөjlәди: Сәнин сөзләрин,
Сәмадан јүксәкдир, дәрјадан дәрин.
- 4885 Мүсәлман гардашы мүсәлман гардаш,
Кәрмәсә, севмәсә гуру дашды, даш.
- 4886 Мүмкүнмү тутмамаг һаггын јолуну,
Зијарәт гыларам бу күн мән ону.
- 4887 Онун һүзуруна вармадым дүнән,
Чүнки өз хејрини бәкләрди мәнән.

- 4888 Инди ки тутмушдур аллаһ јолуну,
Кедәрәм, өпәрәм, гучарам ону.
- 4889 Кәрмәсин мәшәггәт, чәкмәсин дәрд-гәм,
Кәлмәсин елбашы, өзүм кедәрәм.
- 4890 Елбашы халг ичрә халгын бәјидир,
Она һөрмәт кәрәк, ел дирәјидир.
- 4891 Јурду хилас етсин аһдан, амандан,
Сечилсин, ајрылсын јахшы-јамандан.
- 4892 Савадлы, сәбатлы, ганадлы бир әр.
Нә демиш — гызылдан гијмәтли сөзләр!
- 4893 Бәжин фәрманыны даим, әләлбәт,
Уча, әзиз тутсун кәрәк рәијјәт.
- 4894 Бәјә һөрмәт кәрәк, бөjlәдир гајда,
Алыныб сатылан һинду олса да.
- 4895 Кедирәм, бәјимә һөрмәт гојмаға,
Зијарәт гылмаға, һәмдем олмаға.
- 4896 Гајыдын, фикримн чатдырын она,
— Кәлир! — мүждәсини гојун овчуна.
- 4897 Сән кет, мән кәләчәм башга бир анда —
Гаранлыг дүшәндә, шәр гарышанда.
- 4898 Гырар гејбәтими күндүз кәрәнләр,
Она алов-атәш, мәнә сөз дејәр.
- 4899 Јатма, бәклә мәнн өз евиндәчә,
Мән сизә кәләчәм, дүшәндә кечә.
- 4900 Өпчә баш чәкәчәм сәнин евинә,
Өзүн биләчәксән гәсдим нәдир, нә.
- 4901 Өкдүлмүш шадланды: Бу ишин кәзәл,
Хејли мүнәсибдир, хејли мүкәммәл.
- 4902 Кедирәм, елбашы хәбәрдар олсун,
Она мүждә верим, бәхтијар олсун.
- 4903 Сән дә шад уәбәрин үстүнә кәл чых,
Севничи олмасын алајарымчыг.
- 4904 Икиси бир јерә гојдулар сөзү,
Гонаг — јаз күндүзү, күнәшин көзү.
- 4905 Сөjlәди: — Чан гардаш, сындырма мәнн,
Көзүм јолундадыр, поэма вәдәни.
- 4906 Сәни кәзләјәчәм кечә дүшәндә,
Гаралан каинат көмүрләшәндә.
- 4907 Назырлыг кәрәчәм, бизә кәл өпчә,
Парлаг чамалыны күн кизләдинчә.
- 4908 Минди көһләниннн, синди јәһәрә,
Ичазә истәди чатаанда гәсрә.
- 4909 Елбашы — јаз кулү, баһар сәһәри —
Ачды чөһрәсиннн ешитдикләри.

- 4910 Деди: — Севимли дост, эзиз архадаш,
Бу шырин сөзләрин чин олајды каш.
- 4911 Инан, даға дөндү синәмдә үрәк;
Һарда көрүшмәли, һачан кәләчәк?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4912 Өкдүлмүш сөйләди: — Дүшәндә кечә,
Көрүш баш верәчәк бизим евдәчә.
- 4913 Мәним һузурума кәләчәк өзү,
Һачан бујурсаныз о көрәр сизи.
- 4914 — Мәшәггәт чәкмисән, еј көвһәр каны,
Таһры өзү версин мукафатыны.
- 4915 О мәним көнлүмү дилшад етди чох,
Мәним ондан савај бир диләкчәм јох.
- 4916 Сән кет евдә көзлә, кәлсә дә мәнә,
Адам көндәрәчәм сәнин евинә.
- 4917 Көтүр гардашыны, бизә кәл аңчаг,
Көрәк нур үзүнү, зијарәт ғылаг.
- 4918 Алим нә сөйләмиш көр буна бәнзәр,
Ғызыла тутулсун кәрәк бу сөзләр.
- 4919 Даим јахшылыға чан атыр адам,
Диләкләр, умудлар ән бојук илһам.
- 4920 Тапса мурадыны күлүр, шад олур,
Ғајғыдан гуртулур, гәмдән гуртумур.
- 4921 Ајрылды Өкдүлмүш, евинә кәлди,
Аңды јатағыны, азча динчәлди.
- 4922 Күнәш гүрүб сдиб үз јаныраңда,
Ғара думан тутду әрән бир аңда.
- 4923 Бүрүдү аләми бир гаты зүлмәт,
Көјләр чин үзү тәк ғашҒабалы, сәрт.
- 4924 Кәсилди һај-һарај, сусду һәр нә вар —
Учанлар, гачанлар, ғымылдананлар.

ОЗҒУРМУШҮН ӨКДҮЛМҮШ ЕВИНӘ КӘЛИШИ

- 4925 Ғалхды, аста кәлди Озғурмуш гоша,
Шад олду, гардаҒы гаршылалайына.
- 4926 Евдәчә көрүшүб саламлашдылар,
Әл вериб аз ғала ғанал ачдылар.
- 4927 Сүфрәдә дуз чәрәк, рејһан шәрбәти,
Елбашы ғысринә адам да кетди.

- 4928 Дәрһал чаваб кәлди: Бәкләрәм сизи,
Кәлин, ғәбул едди дәвәтимизи.

КҮНДОҒДУ ОЗҒУРМУШ ИЛӘ КӨРҮШҮР

- 4929 Мәрмәр имарәтә кәлдиләр гоша,
Шаһ ачды гојнуну ики гардаша.
- 4930 — Салам! Хош кәлдиниз!
— Әлејкәссалам.
Сөзләрә од верди һәрмәт, еһтирам.
- 4931 Әл верди елбашы, һасыл севинди,
Онундур елә бил дүнјалар инди.
- 4932 — Бујур!
Јер көстәрди, әјләнди заһид,
Иззәт, меһрибанлығ... чан де, чан ешит.
- 4933 — Озғурмуш сағ ол ки, зәһмәт чәкмисән,
Пијада кәлмисән бу мәкана сән.

ОЗҒУРМУШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4934 — Мән ки, сәни көрдүм, еј эзиз инсан,
Бүтүн мәшәггәтләр чыхды јадымдан.
- 4935 Көнүллү кәлмишәм һузуруна мән,
Бәхтәвәр дејилми аһди тө јетән?
- 4936 Ғәлбиһин һөкмүлә күлүнк чалаң кәс,
Дағлары јыхса да јорулдун дәмәз.
- 4937 Зәкасы аләмә үн сәлан икид,
Алиләр јавгусу¹ нә сөјләр, еңит.
- 4938 Ғандакы арзуң дәннз күчү вар,
Һөкм етсән, узағы јахынлашдырар.
- 4939 Арзу чүр'әт верир адамлара да,
Чатдырыр инсаны әһдә, мурада.
- 4940 Көнүлсүз иш көрмәк ким дејир асан,
Ән јахшы мөгсәддән узағлашарсан.
- 4941 Ајагла кәзәнә ғысмәт—мәшәггәт,
Ешгилә кәзәнә — кә'мәт, сәдәт.
- 4942 Мән сәнин јатәна еңит илә кәлдим,
Бәлкә әјинтиңдә, тәкәлиди голдим.
- 4943 Севән бир варлығи бәшҒа һөкмү вар —
Ән узағ мәнзилә јахынлашдырар.

¹ ХаҒандан ики кәллә ашағы везифә саһаби.

- 4944 Елбашы сөjlәди: — Нәр шеjдән әввәл,
Сорғума чаваб вер аjдын, мүкәммәл.
4945 Билирсән, саламын фәзиләти вар,
Илкин салам верән меһрә jол ачар.
4946 Мәни көрдүнсә дә салам вермәдин,
Фәзиләт барыны нечин дәрмәдин?

ОЗГУРМУШУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4947 — Нә үчүн биринчи вермәдим салам —
Дајан, изаһ едим еј ширинкәлам!
4948 Чүнки салам вермәк сағлыг jолудур,
Онун шәрафәти хејли улудур.
4949 Салам верән алыр сағлыға имкан,
Сәләмәтлијинә әмин олур чан.
4950 Бөjlә бир мәсәл вар, туш кәлир буна,
Ешит дә, инан да һагг олдуғуна.
4951 Салам верән диләр өзкәjә сағлыг,
Салам алан тапар дамагы чағлыг.
4952 Салам вер ки, горун фитнәдән, шәрдән,
Салам ал ки, јаша сағ-саламат сән.
4953 Илкин салам верәр бөjүк кичијә —
Ачылан гызылкүл көрпә гөичәjә.
4954 Бу jолла кичикләр шәрдән горунар,
Хејрә умуд бәсләр јашар бәхтијар.
4955 Мәндән елбашыја шәр јетә билмәз,
Кичијәм, кичикдән бир зијан кәлмәз.
4956 Анчаг елбашынын поладдыр дизи,
Истәсә гәзәби гәһр едәр бизи.
4957 Елат вермәз бөjә биринчи салам,
Сәбәби аjдындыр еј ширинкәлам.
4958 Сән мәни илк дәфә ишә, хидмәтә,
Хидмәтә чағырдын бу имарәтә.
4959 Мән сөзә бахмадым шаһиддир ки, ел,
Бу алчаг дүнјаја бағламырам бел.
4960 Сән мәни чағырдын зијарәт үчүн,
Инандым, јанына кәлмишәм бу күн.
4961 Дүзү бу вахтачан сәндән горхурдум,
Мәнә салам вердин, архајын олдум.
4962 Горхурдум сәчдәмә гојасан нөгтә —
Мәни чағырасан јенә хидмәтә.
4963 Инандым сөнмәјиб көнлүндә ишыг —
Сәндән чатар мәнә јалныз јахшылыг.

ЕЛБАШЫНЫН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 4964 Елбашы сөjlәди: — Сөзүндән дөнән,
Бөjә бу дүнјада бөj демәрәм мән.
4965 Сөзүндән дөнән бөj учада галмаз,
Улу мөвгејиндән бәһрәмәнд олмаз.
4966 Дили зәггум-зәһәр, јаланчы бөjlәр,
Халгы доландыра биләрми мәкәр?
4967 Нә чүр доландылар обаны-ели,
О бөj ки, од сачыр фитнәси-фе'ли?
4968 Сөзүндән дөнән бөj намәрд, кәмфүрсәт,
Ондан гачаг дүшәр не'мәт, сәадәт.
4969 Јаланчы кәззаблар, начинс, хәбисдир,
Вә'диндән дөнәнләр ондан да писдир.
4970 Сөзү дүз инсанлар сәрвәтди, сәрвәт,
Танрым өзү версин онлара гүдрәт.
4971 Сөзү бүтөв кәрәк бөjlәр дүнјада,
Сөзүндән дөнәнләр тез кедәр бада.
4972 Сөзүнү уданлар арваддыр, арвад,
Сөзү дә бәрбаддыр. Өзү дә бәрбад.
4973 Озгурмуш сөjlәди: — Бизим елбашы,
Һалал ад газаныб јахшыдан јахшы.
4974 Танрым өзү сәнин гејдинә галсын —
Јурдун чичәкләнсин, халгын учалсын.
4975 Бөjlәр халг ичиндә хас демәкди, хас,
Өзү хас олмаса сөзү хас олмаз.
4976 Ариф көр нә демиш: — Адилдирсә бөj,
Халгы јүксәләчәк, зәнкинләшәчәк.
4977 Башындан туфанлар, човғунлар кечән,
Аг сачлы сәнәткар нә демиш, өjрән.
4978 Еј киди дүнјаны дөрдәлли тутан,
Кәлән сәндә галмаз, фе'линдән утан.
4979 Бачарсан, дүнјада гој јахшы ад-сан,
Сәнә вәфа гылмаз сәадәт, инан.
4980 Әлин узунса да бәд jола кетмә,
Јалныз јахшылыг ет, јаманлыг етмә.
4981 Бәлкә үз дөндәрә бөjлик вүгарын,
Фәгәт әлдән чыхмаз јахшылыгларын.
4982 Јахшы ад-сан газан, ел јүкү дашы,
Јахшылыг зүмрүдә дөндәрир дашы.
4983 Бир әсиж күләкдир өмрүн күнләри,
Вәфасыз сәадәт кәлди-кәдәри...

ЕЛБАШЫНЫН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 4984 Еј дәрја камаллы! — деди елбашы —
Жол көстөр, тилсим гыр, ач гапанмышы.
- 4985 Сәни јахын билдим, дост-догма билдим,
Әндими сөйлөдим, ешин кәсилдим.
- 4986 Мәнә өјүд вер ки, бағдан бар дәрнм,
Жалныз јахшылыға јатсын әлләрим.
- 4987 Чохунун тамаһы, нәфси шиддәтли,
Аздыр сәдагәтли, еј сәхавәтли!
- 4988 Әндиңә чатса да бәјләр бир анда,
Дајағ тапа билән аздыр чаһанда.
- 4989 Јејиб-ичиб кәзән дәркаһда чохдур,
Амма бәһрә верән бир кимсә јохдур.
- 4990 Бу мәтләбә ујар бир чүт мисра вар,
Өјрән, мөндән сәнә галсын јадикар!
- 4991 Адамлар бүрүјүб дүзү-дүнјаны,
Бәс фајда кәтирән бир киши һаны?
- 4992 Бирчә әр ишини кәрмәјән минләр,
Мин-мин иш көрөндән утанар мәкәр?
- 4993 Бәли, еј Озгурмуш, бу дүнјада сән,
Танрыдан нә гәдәр әһсән көрмүсән!
- 4994 Учалдыб, таныдыб өз ишин сәни,
Танрым өзү версин һәр мәтләбини.
- 4995 Аллаһ ән'амындан пај вер мәнә дә,
Нәфсим өлү олсун, көнлүм асудә.

ОЗГУРМУШУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 4996 Озгурмуш сөјләди: — А бәјим, аз-чох,
Үзүнү көрүрсән, ичәрим и јох.
- 4997 Көрсән ичәрим и, еј лә'л мә'дәни,
Бәлкә дә сөјәрсән, говарсан мәни.
- 4998 Заһидлик бојнумда јүкдүр, ағыр јүк,
Ибадәт бәласы ондан да бөјүк.
- 4999 Нәфсин гапысыны гыфылламышам,
Нә ләззәт умурам, нә башга дад-там.
- 5000 Мәним дүканымда алыш-вериш јох,
Ону ел көзүнә бәзәдим аз-чох.
- 5001 Танымаг истәсән үрәјимә кир,
Мәғзим үзүмдә јох, ичәримдәдир.
- 5002 Үздә говун-гарпыз гәшәнк олса да,
Јејәнләр мөһтачдыр ләззәтә, дада.

- 5003 Туталым хош әтри, бәр-бәзәји вар,
Дад-тамы олмаса онун нәји вар?
- 5004 Ариф көр нә демиш: — Бәзәмә чөлү,
Ичәрин бошдурса елүсән, өлү.
- 5005 Жалныз маһијјәтә фикир вер, фикир,
Мәғз батиндәдир, бәш шејди заһир.

ЕЛБАШЫНЫН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 5006 Елбашы сөјләди: — Еј варлығы кур,
Ичәрин дә көзәл, үзүн дә кошдур.
- 5007 Сән атыб дүнјаны јүнкүлләшмисән,
Мәнсә дағ алтында көр нә күндәјәм.
- 5008 Дүнјанын ишләри башымы гатды,
Мәкәр ибадәтә әлимми чатды?
- 5009 Мәнә өјүд вер ки, дардан гуртулум,
Чатым сәадәтә, бир аз пак олум.

ОЗГУРМУШУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 5010 — Бәјим, сән һәмшә кәләсән кара,
Чатасан ән бөјүк јахшылығлара.
- 5011 Бәндәләр ичиндә мән кибиси аз,
Мөндән јарамазы бәлкә тапылмаз.
- 5012 Мөндән јарамазы өзүмәм жалныз,
Бөјлә јазылмышдыр алын јазымыз.
- 5013 Мәним сөзләримдән сәнә нә фајда?
Бәлкә нағыл фајда, әфсанә фајда.
- 5014 Анчаг өз ағамдан үмид үзмүрәм,
Башга сыгыначағ, пәнаһ кәзмирәм.
- 5015 Билиб күнаһыны үзр истәјән әр,
Көрүн Танрысына нечә дил төкәр:
- 5016 Күнаһкар, чәфакеш, јазыг бәндәнәм,
Мин тагсыр ичиндә чырпынан мәнәм.
- 5017 Јохдур сәндән савај сыгыначағым,
Өзүн кеч сучумдан, дағым-дајағым.
- 5018 Елбашы сөјләди: — Еј улу һүшјар,
Фе'лин, фәзиләтин һамыја ашкар!
- 5019 Өзүнү дүнјанын ән јарамазы,
Сајсан да ел сәндән разыды, разы.
- 5020 Дили дүз, көнлү дүз еј пак мүәллим,
Мәнә бир өјүд вер, мән дә дүзәлим.

- 5021 Еј фе'ли мүкәммәл, фикри инчи, дүрр.
Сәндән умачағым жалныз өјүддүр.
- 5022 Танры вериб сәнә һәр фәзиләти,
Мәнә дә јол көстәр, бир ишыг јетир.
- 5023 Бир ничат улдузу умуб күсәнә!
Танрым о дүнјаны бәхш едәр сәнә.

КОЗГУРМУШ ЕЛБАШЫ КҮНДОҒДУЈА. ӨЈҮД ВЕРИР

- 5024 — Јерләри, көјләри хәлг едән Вәјат,
Бүтүн диләкләрә версин гол-ганад.
- 5025 Бу гартымыш фәләк, бу көһнә гурназ,
Гочалдар һамыны, өзү гочалмаз.
- 5026 Сәнин тәк нә гәдәр бәји, ај бала,
Севмиш, әзизләмиш, салмыш да јола.
- 5027 Она бел бағлама, көрмәзсән сәфа,
О һәлә һеч кәсә гылмајыб вәфа.
- 5028 Мәним өјүдләрим верәрми сәмәр?
Дөвранын өјүдү бәс дејил мәкәр?
- 5029 Һаны биздән өнчә кәлиб кедәнләр,
О бојда гүдрәтдән галдымы әсәр?
- 5030 Кәлир дә, кедир дә, бәјлик нөвбәти,
Сән дә һазырлыг көр, јубанма гәти.
- 5031, 5032 Өјлә бир иш көр ки, батмасын ад-сан,
Тәки о дүнјада динчлик тапасан.
- 5033 Бир иш көрмәјәнләр јанар, јахылар,
Иш көр, тачын олсун гој јахшылыглар.
- 5034 Көр нәдир алимин һикмәтли сөзү,
Инчидән, јагутдан гијмәтли сөзү.
- 5035 Өлүмү көрәнләр галармы дири?
Һазырлаш өлүмә, еј һүнәрвәрим!
- 5036 Өлүмү дәрк елә, еј мүвәггәти,
Һәјат өтәридир, өлүм-әбәди.
- 5037 Арзу-кам ардынча сүрүнән ахмаг,
Өлүмлә чарпышман наһагдыр, наһаг.
- 5038 Өтән күнләрини хәјала кәтир,
Вур-тут бир кечәлик рә'ја кибидир.
- 5039 Һәр хејир аддымын, һәр јахшылығын,
Адына јазылыр инан ки, һаггын.
- 5040 Ағла, өмрүн-күнүн кечибсә һәдәр,
«Вај!» дејиб дизинә дөјмәјин јетәр.

- 5041 Өмрүн гајнар чағы совушду артыг,
Гајытмаз бир даһа дәлиганлылыг.
- 5042 Јетәр, өмрү вердин нәфсә һәдијјә,
Һазырлаш өлүмә, тәләс сәчдәјә.
- 5043 Атан сәндән өнчә бурда вар иди,
Һөкмү дашдан кечән һөкмдар иди.
- 5044 Хәзинә, әзәмәт, орду саһиби,
Бир өмүр јашады бәхтијар киби.
- 5045 Апарды ахырда әчәл ону да,
Бирчә баш дашы вәр өмрүн сонунда.
- 5046 Ата өјүдүну бир хәзинә сан,
Әкәр унутмасаң, ганадланарсан.
- 5047 Ешит бу мәсәли, еј көзүм-чаным,
Мүдрик кәламлардыр лә'лим-мәрчаным.
- 5048 Ата вәсијјәти нә сөјләр: — Оғул,
Јатма, галх, һәмишә ајыг-сајыг ол!
- 5049 Чатачаг сәнә дә өлүм нөвбәти,
Чалыш, ад-сан газан, еј мүвәггәти.
- 5050 Атанын, ананын өлүмү фе'лән,
Сәнә вәсијјәтдир, дүшүнә билсэн.
- 5051 Атана-анана гылмады шәфгәт,
Сәнә верәчәкми Әзрајыл фүрсәт?
- 5052 Атана-анана верди мин чәфа,
Сәнә гылачагмы бу рузкар вәфа?
- 5053 Халга ничат версин әмәлин, фе'лин,
Бир күн сәнин олсун, күлүстан елин.
- 5054 Һазырлаш өлүмә, һәдәр өмүр-күн
Кеч-тез едәр сәни дүнјадан сүркүн.
- 5055 Чобансан, сүрүнү бәладан гуртар,
Бах... алмыш дөврәни ач чанаварлар.
- 5056 Сән ки, дашыјырсан бунча ел јүкү,
Ајыг ол, һифз елә бу бөјүклүјү.
- 5057 Јурдунда ач галса јазыг бир киши,
Сәндән сорулачаг сун кәрдиши.
- 5058 Шам киби јанмағын бәлкә дә асан,
Һәјһат, јохду хејри, шө'лә сачмасаң.
- 5059 Өмрүн һәдәр кечиб јашын өтүбсә,
Һај верә биләрми сәнә бир кимсә.
- 5060 Демирәм киминсә дадына чатма,
Јад үчүн өзүнү алова атма!
- 5061 Бәјлик әзәмәти, шөһрәт дә, шан да,
Өлүм кәлән кими итир бир анда.
- 5062 Адил ол, дүз јүрүт сијасәтини,
Гору бәј мүлкүнү, бәј дөвләтини.

5063 Елм-үрфан јолчусу нә демиш, өјрән,
Адил, кечәрсән јүз мансәдән.

5064 Бәркитмәк истәсән сәлтәнәтини,
Бәјсән, вермә әлдәк әдаләтини.

5065 Газанмаг истәсән ахирәти дә,
Дүзлүк шүар олсун һәр мөгсәдиндә.

5066 Еј «мән бәјәм!» дејән ловғаланма чох,
Дөвләт вәфасыздыр, она умуд јох.

5067 Инанма дүнјанын сәадәтинә,
Вәфасыз кәрдишин дәјанәтинә.

5068 Бу гәсрин-сарајын, еј шән баһадыр,
Сәни јола салан мейманханадыр.

5069 Сәндән әввәлкиләр гонаг галдылар,
Ујғуја далдылар, јаман далдылар.

5070 Инди бу сәлтәнәт гисмәтдир сәнә,
Өзүндән күч алыб кама јетсәнә.

5071 Тикмә сарај-гәср бу күн, бу јердә,
Мәһв олур абад да, харабалар да.

5072 Индидән билинир јатачағын јер,
Ад газан, о јерә бир тахт һөкмү вер!

5073 «Мәнимдир бу сарај!» сөјләмә, сакын,
Абад бәрбад илә јахындыр, јахын.

5074 Динлә, нәләр дејир бу шаилы сарај!
— Мәкәр сәнинәмми, еј сон учу зај!

5075 «Мәнимдир бу гәср, мәним!» — дејирсән,
Һарасы сәниндир, еј кәлән-кәдән?

5076 Сәндән сонракылар сәнә «чых!» дејир,
— Галачаг һәр ишин јарымчыг—дејир.

5077 Бу дүнја зиндандыр еј дүнја бәји,
Әләмдир, гүссәдир дивар бәзәји.

5078 Бу зүлмәт зиндандан истәмә шадлыг,
Јалныз чәннәтдәдир шадлыг, азадлыг.

5079 Өтәри севинчләр севинчми мәкәр?
Өтәри раһатлыг кәлдими кәдәр.

5080 Дөвләт ев јериндә тутармы гәрар,
Нә гәдәр јығмысан бир күн дағылар.

5081 О дүнја әбәди, бу дүнја табут,
Бу дүнјаны атыб, о дүнјаны тут.

5082 Әбәди сәадәт, әбәди не'мәт,
Сәндән нә көзләјир—зәһмәт, мәшәггәт.

5083 Көз јетир Танрынын сәхавәтинә,
Јол ачды нә гәдәр фәзиләтинә.

5084 Сәнә нәләр верди -- мин-мин дирәк, дил,
Һөкмүнлә доланан бир оба, бир ел.

5085 Сәнин тәк нә гәдәр гулуну Танры,
Сәнә мейтач етди, көрдүн онлары.

5086 Танрыја шүкр елә. Јохдур башга јол,
Танры бәндәсинә һај вер, һајан ол.

5087 Аллаһ јаратды ки, адил оласан,
Јалныз әдаләтдир кәтирән ад-сан.

5088 Гул олма нәфсинә, күвән зәкана,
Јалныз зәка верәр гуртулуш сана.

5089 Севдирсин халгына шәфғәтин сәни,
Бөјүк дә, кичик дә көрсүн әдлини.

5090 Динлә бу кәламы еј билик каны,
Биликдир кәтирән үз ағлыгыны.

5091 Јахшы адланарсан, јахшылыг етсән,
Улу сајыларсан ел ичиндә сән.

5092 Алт-үст етмәлисән хәсафәтләри,
Халгдан азча өндә, азча ирәли.

5093 Бәјләр бајрагдарды, бәјләр сәфәрбәр,
Бәјләрин ардынча кәдир кишиләр.

5094 Ел-оба әјилсә, бәјләр дүзәлдәр,
Бәс бәјләр әјилсә, кимләр дүзәлдәр?

5095 Сән горуја билсән өз сафлыгыны,
Халгын да һифз едәр халг варлыгыны.

5096 Кәрәксиз иш дә вар, кәрәкли иш дә,
Сән гој үрәјини үрәкли ишдә.

5097 Гошулма алчаға, фәсаддан чәкин —
Сәни рүсвај едәр бу ики чиркин.

5098 Фитнәни, фәсады истәмирсәнсә,
Көрмә јарамаз иш, гој дејим кәсә.

5099 Меј ичмә, бәнд олма ејшү-ишрәтә —
Сәни гәрг еләјер меј фәлакәтә.

5100 Елм мәсләһәтчин, зәка јолдашын,
Олса... сәмәр верәр һәр ахтарышын.

5101 Упутма өзүнү, јолун дүз олсун,
Көнлүн саф, ишыглы, дилин дүз олсун.

5102 Өјүнмә «Әскәрим, ордум!» дејәрәк,
Ағач бар верәндә баш әјсин кәрәк.

5103 Нә гәдәр мәрдләрин башыны әкди,
Өлүм нәм топрағы үстүнә чәкди.

5104 Елм-үрфан адамы көр нә сөјләмиш:
«Мәнәм!» дејәнләри севмир бу кәрдиш.

5105 Ордунла, һөкмүнлә ловғаланма чох,
Варын, дөвләтин дә бир вәфасы јох.

5106 Дүнәнки пәһләван бу күн бир чүчү,
Соруш, бир чибинә чатырмы күчү?

- 5107 Гэээбин чошанда бир аз эглэ дол,
Чиловла нирсини, тэмкинли, лал ол.
- 5108 Тэлэсик иш көрмө... эждижин солар,
Жалныз ибадатэ тэлэсмэк олар.
- 5109 Тэлэс эн'ам алса бир јахшы бэндэ,
Тэлэсмэ дөймөжэ чэза верэндэ.
- 5110 Гајнама, күкрэмэ, јүнкүл олма сэн,
Сэбрин чиловуну вермэ элиндэн.
- 5111 Халга эрмаган вер, еј сэха каны,
Хэсис даркөз бөјин батар ад-саны.
- 5112 Мэкрдэн, нијлэдэн өзүнү сахла,
Мэкр алов вурур гэлбэ, ағыла.
- 5113 Бэхш елэ һамыја ширин сөзлэри,
Алнын күнэш олсун, үзүн дан јери.
- 5114 Дили дүз, көнлү дүз, эгидэси дүз,
Дүз адам — лэјагэт, гејрэт өлчүмүз!
- 5115 Ади инсанларын јахшылығындан,
Хејир көрүр вур-тут бир-ики адам.
- 5116 Бөјин јахшылығы башгадыр анчаг —
Бүтүн халг үчүндүр шәнлик, кеф-дамаг..
- 5117 Бөјин ишдэклэри јаман оларса,
Јаманлыг күчләнэр, ел батар јаса.
- 5118 Чэкин јаманлыгдан, һэзэр, элһэзэр,
Батар адын-санын еј кэлди-кедэр.
- 5119 Јаманлыг зэггумдур, јемэ зэггуму,
Мэкэр һэјат буму, јашамаг буму?
- 5120 Эзизлэ, јахын тут зэка эһлини,
Артыр гүввэтини, кэлһакэлини.
- 5121 Вөфалы, мүгэддэс, эр кишилэри,
Чанын-чијэрин бил, эзэлдэн бэри.
- 5122 Вөфасыз, чөфакеш, мөккарды дүнја,
Ујма, атар сәни зүлмэт гујуја.
- 5123 Бө'зән чилвэлэниб алар көнлүнү,
Сонра арвад киби кэсилэр күнү.
- 5124 Өлүмлэ чарпышмаг фикриндэн эл чөк,
Ат гәми-гүссәни, еј халга көмөк!
- 5125 Зөрифсән, мәст етмэз бөјлијин сәни,
Гөфлэт јухусундан галдыр чисмини.
- 5126 Истэ о дүнјаны, бу дүнјаны јох,
Фөрагэт, динчлик дэ ордадыр аз-чох.
- 5127 Сонсуз бир севинчи, сәадәти сән,
Јалныз о дүнјада тапа билэрсән.
- 5128 Ордадыр раһатлыг, мин бир не'мэт дэ,
Газан, эбәдилик јаша чәннөтдэ.

- 5129 Елми-үрфаныјла танынан киши,
Нечэ тэсвир едир көрүн көрдиши:
- 5130 Танры эта гылса әһдэ јетэрсән,
Рөһмәт дэ тапарсан, раһатлыг да сән.
- 5131 «Мәнәм! Мәнәм!» десән ачкөз оларсан,
Ачкөзлүк торундан гуртулармысан?
- 5132 Елбашы, ел—хэстэ, лоғманы да сән,
Хэстәнэ гуртулуш верөчөкмисән?
- 5133 Бө'зиси итириб күч-гүввэтини,
Чөкир јохсуллуғун мәшөггәтини.
- 5134 Кимсэ ач-јалавач, кимсэ лүт-үрјан,
Бө'зиси сыхылыр гөмдөн-гајғыдан.
- 5135 Онларын элачы сәндәди јалныз,-
Шәфа вер онлара еј лоғманымыз.
- 5136 Вермәсән онлара бир дава-дәрман,
Дирилик дүшмәни, афәт оларсан.
- 5137 Сәндән һесаб истэр о дүнјада һагг,
Борчу бу дүнјада верирләр анчаг.
- 5138 Һэјат — кэлди-кедэр, бөјликсә гаһан,
Сәнэ кэрәк олан јахшы бир ад-сан.
- 5139 Дүнја—экин јери, экинчи дэ сән,
Һәр нәји әкмисән, ону бичәрсән.
- 5140 Јахшылыг тохуму эк бурда анчаг,
Гисмәтин әбәди динчлик олачаг.
- 5141 Әдәби-әрканы билән башчы бөј,
Динлэ, нөлэр демиш, күлдән әтир чөк.
- 5142 Еј јурдун башчысы, еј халга рәһбәр,
Бөһрә-бар истәсән төвәзө көстэр.
- 5143 Елмә һавадар ол, елмә бајрагдар,
Елм һәр ишиндэ голундан тутар.
- 5144 Елмин бөһрәсидир мүкәммәл ишләр,
Вар-дөвләт гајнағы, әи көзәл ишләр.
- 5145 Сән өзүн көчмәмиш еј мәрдлик эри,
Јарат бу дүнјадан көчмөјөнлэри.
- 5146 Догулан олса да халг, һэјат галыр,
Јахшыдан, јамандан бирчө ад галыр.
- 5147 Јамана чан вермэ, јаманы јандыр,
Һәр шеј кэлди-кедэр, ад-сан галандыр.
- 5148 Ајыг јүрүш кэрәк, ајыг һәрәкәт,
Гафилан мөһв едир, эилләт, мәшөггөт.
- 5149 Бөјлији јашадыр ајыглыг, ад-сан,
Һөлө о дүнјаны газанмалысан.
- 5150 Һәр ики дүнјада ағлајыр гафил,
Элиндән чыхачаг бөјлик, буну бил.

- 5151 Ган төкмө, артырма өзүнө душмән,
Бу ики афетин чавабдеһисән.
- 5152 Нарам ојнатмасын јериндән сәни,
Чәһәннәм јандырыр һарам әһлини.
- 5153 Бүтүн инсанлара дост, меһрибан ол,
Ганадсыза ганад, чансыза чан ол.
- 5154 Меј ичмә, чан вермә фитнәјә, фе'лә.
Јыхарсан евини өз әлләринлә.
- 5155 Кәлир дә, кедир дә дүнјадан инсан,
Јалныз әмәлинлә јадда галарсан.
- 5156 Сон вә'дә чатдымы нәфәс гаралыр,
Јамандан, јахшыдан бирчә ад галыр.
- 5157 Дүнја охшар сәни, әвудар сәни,
Әкәр гафил олсан, ујудар сәни.
- 5158 Гафиллик зиндандыр, күчүн варса чых,
Бүтүн ишләрики гојар јарымчыг.
- 5159 Гәфләт олмасајды мәрдләр сәчдәјә,
Гапаныб дөнәрди бәлкә мөләјә.
- 5160 Алим бу ешиг илә көр нәләр демиш,
Охујуб әзбәрлә, еј бағры кениш:
- 5161 Гәфләтдир севинчә, ишрәтә ујмаг,
Нараһат аләмдә раһат ујумаг.
- 5162 Гәфләт јухусуна кетмәк јамандыр,
Јарәб, сахла бизи бундан, амандыр.
- 5163 Көзүн ити олсун, гулағын һәссас,
Меһринә дүнјада бир кимсә чатмаз.
- 5164 Динлә, сорғу јапар Аллаһ сәнинлә,
Танрынын сорғусу гурулан тәлә.
- 5165 Динлә, нәләр дејир мүдрик бир әрән,
Бәлкә гуртуласан тәрдан, тәләдән.
- 5166 «Мәнәм! Мәнәм!» дејән мәғрур јекәбаш,
Аллаһ сорғусуна чәлд ол, һазырлаш!
- 5167 Јахандан јапышыб силкәләр сәни,
Сорар бирчә-бирчә ишдәкләрини.
- 5168 Һәдәр јејиб-ичән биәр, биһесаб,
Һазырлаш һесаба, чыхыш јолу тап!
- 5169 Аллаһ һәр мәтләби тәрпәдән заман,
Бирчә гачыш јолу тапачагмысан?
- 5170 Гамчы да сәндәдир, гылынч да, шәксиз,
Әваба лајигләр диз чөкәчәк, диз.
- 5171 Јаманлар ачмаса јаманлығыны,
Сән дә әсиркәмә гамчы дағыны.
- 5172 Елбашы јаманса ел батар јаса,
Чыхар һаг јолундан рам олунамаса.
- 5173 Јахшыја јахшы ол, һәссаса һәссас,
Халга бүтүнлүклә пис демәк олмаз.
- 5174 Вахта лап аз галыб... ујма ишрәтә,
Нә јункүл шадлыға, нә фәрағәтә.
- 5175 Гору көз ишығынтәк һагг-әдаләти,
Дүз ол, сарсылмасын бәј сәлтәнәти.
- 5176 Өзүн тут өзүнү сорғу-суала,
Әбәс ишләр көрмә, чәсур ол, бала.
- 5177 Ешит, нәләр дејир, һачандан бәри,
Елдә шәһрәт тапан ел һүнәрвәри:
- 5178 А бәј, сән халгына әдлини көстәр,
Күчүн кәлдикчә кет, зүлмә синә кәр.
- 5179 Јол версән гүсура, үзр истә чандан,
Төвбә гыл дилинлә, чәкин јамандан.
- 5180 Јығма хәзинәјә гызыл-күмүшү,
Пајла, сәха көстәр, тик сөкүлмүшү.
- 5181 Сән өлсән, сәрвәтиң, варын галачаг,
Оғул-гыз әлиндә бәрбад олачаг.
- 5182 Хәрчлә дөвләтини оз сағлығында,
Гуртул һагг-һесабдан од габағында.
- 5183 Кишиләр ичиндә агил, мө'тәбәр,
Ел бәји нә демиш, әзбәр бил, әзбәр.
- 5184 Еј сәрвәт дүшкүнү, ојуна ујма,
Кәл, өзүндән сонра хәзинә гојма!
- 5185 Һагг-һесаб күнүндә дәјишир рүзкар,
Каш сәнин јахандан јапышмасынлар.
- 5186 Зәпкин сајылырсан халг арасында,
Ничат тап, сәрвәтдән сәнә нә фајда?
- 5187 Вәфасыз аләмә көңүл баглама,
Мин чәфа кәтирир һәр мүлк, һәр бина.
- 5188 Сән халг арасында өн чәркәдәсән,
Једир бу дүнјаны о дүнјана сән.
- 5189 Әчәлин чатмамыш еј үзү гара,
Пајла вар-јохуну, вер јохсуллара.
- 5190 Әзрајыл кәлдими, гуртулуш чәтин,
Дада јетәчәкми варын-дөвләтин.
- 5191 Елм-сәнәт өјрән, аз је, аз даныш,
Јалныз ибадәтин әлиндән јапыш.
- 5192 Өјрән нә күндәдир, јохсул, дул, јетим,
Әзизә оғли ры, имдада јетиб.
- 5193 Гов, јахын бурахма гијбәтчиләри,
Гојма алчаг кечә сәндән ирәли.
- 5194 Фитнә-фәсад әһли зүлмкар-зибил,
Онлары һәмишә өз дүшмәнин бил.

- 5195 Ачкөзө, даркөзө эл вермә, сакын,
Онлар мәнлијини талајыр халгын.
- 5196 Јахшы ол, эсиркөр јахшылары һагг,
Чәһәннәм одундан узаг ол, узаг.
- 5197 Каш гоја көлкәдә тиканы рејһан,
Букүнкү дүнјаны сабаһкы дүнјан.
- 5198 Динлә, ешитдијин алим сөзүдүр,
Бу ишләри көрән һаггын өзүдүр.
- 5199 Бу дүнја, о дүвја, һәјат, ахирәт,
Зиддир бир-биринә бу ики гисмәт.
- 5200 Гајнајыб-гарышмаз бу дүнја вә дин,
Тамаһкарла фәгир, ачкөзлә мө'мин.
- 5201 Дин әһли дүнјадан һәзәр гылыркән,
Дөрдәлли јапышыр ондан ачкөдән.
- 5202 Дүнја јағыш киби туфан кибидир,
Нә'рәси, һај-күјү, тез көлиб кедир.
- 5203 Сәрвәти, не'мәти һамарлајан кәс,
Һеч вахт ахырачан нуш едә билмәз.
- 5204 «Зәнкинәм!» сөјләсән үрјан галарсан,
Иззәтлијәм! десән зәлил оларсан.
- 5205 Дүнјанын тохлуғу ачлыгды, еј мәрд,
Динчлији, севинчи — зилләт, мәшәггәт.
- 5206 Әһдин, арзуларын горхулудур чох,
Сән бачар, нәфсинин көзүнә шиш сох!
- 5207 Нәфсин, тамаһындыр ән бөјүк дүшмән,
Она үз көстәрсән әлдән кедәрсән.
- 5208 Сән вәфа көстәрсән о гылар чәфа,
Сән чәфа көстәр ки о гылсын вәфа.
- 5209 Нәфсини тапдасан, динчлик тапар чан,
Савадын бәј олар, билијин дә хан.
- 5210 Дүнја дүшмәнидир, нәфсин дүшмәнин,
Бу ики тәләдән гуртулмаг чәтин.
- 5211 Инанма һәјата, үмидини кәс,
О ала көзлүјә бәнд олмаг әбәс.
- 5212 Бөјүклүк, чаһ-чәләл кәлди-кәдәри,
Гығылчым кибидир дөвләтин меһри.
- 5213 Алим нәләр демиш бу барәдә көр,
Күлдәстә сөзләрдән сән бир чәләнк һөр.
- 5214 Сән өз бәјлијинлә ловғаланма чох,
Она бел бағлама, онда вәфа јох.
- 5215 Бу мәнфур дүнјадан әлин чәксәнә,
Таңры о дүнјаны верәчәк сәнә.
- 5216 Бәјим, үч кишидән камиллик истә,
Үч киши сахлајар халгы көз үстә.
- 5217 Бири газыдыр ки, халга илк көмәк,
Тәфәккүр хадими пак, зирәнк кәрәк.
- 5218 Бири хәлифәдир, олса вәфадар,
Ел сәадәт тапар, јашар бәхтијар.
- 5219 Үчүнчү дајағын вәзирди, вәзир,
Халг ондан әдаләт дүзлүк көзләјир.
- 5220 Бу үчлүк горуса ләјагәтини,
Мәмләкәт газанар сәадәтини.
- 5221 Онда камал тапар, ел зәнкинләшәр,
Сәнин дә пајына дуалар дүшәр.
- 5222 Халг чәкәр, бу үчлүк јарамаз олса,
Бәһрә-бар јетпшмәз јурда-улуса.
- 5223 Ешит бу кәламы мәним ај үзлүм
Голундан јапышар һәр мүдрик сөзүм.
- 5224 Бәји рам еләјән вәзирди јалныз,
Онанды әзмимиз, абадлыгымыз.
- 5225 Чилову тәрсинә һәрләсә вәзир,
Өлкә эсир дүшәр бәлаја, эсир.
- 5226 Ачыг бир сүфрәјә бәнзәјир дүија,
Һәр кәс јејир ичир... кедир јухуја.
- 5227 Биздән әввәлkilәр сәфәр етдиләр,
Једиләр, ичдиләр, вәрыб кетдиләр.
- 5228 Көр нечә јатыблар нә сөз, нә сәс-үн,
Бизи чағырырлар кедәриз бир күн.
- 5229 Јенә бир нәсил вар бәтнимиздәчә,
О да јејәр, ичәр дүнјадан көчәр.
- 5230 Сүфрә не'мәтләри бу күн бизимдир,
Јејим дә, кејим дә Таңрыдан кәлир.
- 5231 Бизи һарајлајыр өлүб кедәнләр,
Һәлә бәјнимизи тәпикләјәнләр.
- 5232 Вурур говур бири, чағырыр бири,
Вармыдыр раһатлыг, асајиш јерп?
- 5233 Еј елми мүкәммәл, хилгәти көзәл,
Вахтына аз галыб, гафил олма кәл.
- 5234 Һарама киришмә, нәфсини сахла,
Һарам ләкә салыр гәлбә, агыла.
- 5235 Горхусуз, үркүсүз бир әмр истәсән,
Јалныз һалаллыгдан гисмәт истә сән.
- 5236 Чөрәји, дузу да сөзү дә, һалал,
Киши нәләр демиш, өјрән, ибрәт ал.
- 5237 Һалал је, күнаһа батма еј гузум,
О дүнјада рузун һалалын олсун.
- 5238 Јејими кејими һалал, пак олаң,
Күнаһсыз јашајыр башдан-бинадан.

- 5239 Пак олуб јашасан даим үзүг,
Варын дәрја киби ашыб-дашачаг.
- 5240 Халгын хејрини күд, өз хејрини јох,
Гој сәнин азыны гучагласын чох.
- 5241 Бүтүн ишләриндә икид, мүчаһид,
Бөјүк шәһәр бәји нә демиш, ешит.
- 5242 Бәј халга сәадәт кәтирсин кәрәк,
Версин јејим-кејим, һалал дуз-чөрәк.
- 5243 Диби инчи долу дәнизди бәјләр,
Дәнизә кирәни инчиләр әјләр.
- 5244 Гызыл-күмүш каны даг кибидир бәј,
Даг чапан зәр тапыб зәнкинләшәчәк.
- 5245 Чәсур, сәхавәтли, әлиачыг бәј,
Халга чөрәк верән гүдрәтли керчәк.
- 5246 Күнәш киби парла, еј халга баба,
Јејим-кејим кәрсүн сәндән ел-оба.
- 5247 Әманәт гојубдур бојнуна Танры,
Һесаб сорулачаг, кәзлә ме'јары.
- 5248 Өзкәнин көзүлә бах өзүнә, бәј,
Даим јығмадасан гызыл, бәр-бәзәк.
- 5249 Дәнизин көвһәри бәс етмир сәнә,
Инчиләр јығырсан, јығырсан јенә.
- 5250 Гызылы, күмүшү јерин алтындан,
Јығыб хәзнәнә чәкирсән мүдам.
- 5251 Даглар төһфәсини — лә'ли, мәрчаны,
Чәмләјә билмәсән, сыхылар чанын.
- 5252 Сәдәфи, алмазы, кәһрәбаны да,
Јығыб сахлајырсан даим јанында.
- 5253 Гуртула билмир һеч, сәндән бир јазыг —
Нә учан, нә гачан, нә үзән балыг.
- 5254 Ипәји, атлазы, гумашы, зәри,
Карванлар кәтирир нә вахтдан бәри.
- 5255 Ән зәриф парчалар, Рум матаһлары,
Кәлсә дә һеч көзүн дојурму бары?
- 5256 Ахура бағланан атлар нә гәдәр —
Әрәб ат, чапаган, аг көһлән, кәһәр.
- 5257 Минләрчә маја, нәр, нөв-нөв дөвәләр,
Гатлајыб дизини тикан көвәләр.
- 5258 Дағда гојун-гузун, гатырын мин-мин,
Чәкир кешижини хидмәтчиләрин.
- 5259 Уча зирвәлөрдән боз чөлә гәдәр,
Буғалар, өкүзләр инәкләр, нөләр...
- 5260 Гајаја дырмашан саггаллы тәкә,
Нә бојда сүрүнү ардынча чәкәр.

- 5261 Марал, чүјүр, чејран, гырговул турач,
Сәнә бәс едирми еј көзләри ач!
- 5262 Гулан, даг кечиси, гашгалдаг, габан,
Тутуб кәтирирләр сәнә дөрд јандан.
- 5263 Донуз, ајы, арслан, түлкү чанавар...
Сәндән гуртуламаз бир ов, бир шикар.
- 5264 Дурна, чөл өрдәји гарагуш, ағуш,
Чајгушу, көлгушу, гисмәтин олмуш.
- 5265 Учарда, гачарда шикарын рәнк-рәнк,
Гырғы, даг чејраны, гызылгуш, бәзкәк.
- 5266 Лачыны, гапланы, пәләнки, шири,
Рам едиб кәтирир сәнин мәрдләрин.
- 5267 Атасыз кибидир јалгыз галанлар,
Анасыз кибидир тәһна оланлар.
- 5268 Сәнә бәс етмәјир бу бојда дүнја,
Һамынын атасы, оғлусан куја.
- 5269 Әјнинә, гарнына бүтүн дүнјаны,
Јығсан да өлүмдән гуртулуш һаны?
- 5270 Аләми јығсан да нә фајдасы вар,
Өлүм дамарыны чандан гопарар.
- 5271 Һајана бахырсан ачкөз, тамаһкар,
Ачкөзүн нә заман көзү тох олар?
- 5272 Динлә, нөләр демиш көзү тох инсан,
Көзүтох кишини шаһлыг тачы сан.
- 5273 Ачкөзләр тутса да бүтүн аләми,
Зәнкин јох, доланыр бир сәфил киби.
- 5274 Ачкөзләр нә гәдәр зарлы олса да,
Бир јохсул кибидир долу дүнјада.
- 5275 Нә хејри ачкөзләр зәнкинләшә дә,
Көзү тохлар кәрәк буну шәрһ едә.
- 5276 Ачкөзә бәс дејил долу дүнјалар,
Көзүтох пулсуз да бохтијар јашар.
- 5277 Топраг долмајынча ики көзүнә,
Ачкөз ач доланар, кәлмәз өзүнә.
- 5278 Мәним билдикләрим бунлардыр, а бәј,
Һәр нә дүшүндүмсә сөјләдим керчәк.
- 5279 Сөјләдим, сәс вердин мәнә өзүн дә,
Дүшүпсән, ачылар көнлүн, көзүн дә.
- 5280 Дүшүпсән дедијин јахшы сөзләри,
Сәнә јүк олмаса дәјәр сәмәри.
- 5281 Ешит нөләр демиш зәка јолчусу,
Сәнә өјүд кәрәк, мәнә һава, су.
- 5282 Динләјиб дујана өјүд вер, өјүд.
Шәриндә гул јох, шир, аслан бојүт.

- 5283 Өжүд ганмајана сөздөн нэ фајда,
Чаны чэпәннэмэ, гој јансын одда.
5284 Динләди, ағлады елбашы зар-зар,
Деди: — Еј мөһтөшәм, еј ајыг һүшјар!
5285 Инди дэрд-эзабдыр бэјлијим мәнэ,
Наз-не'мөт ичиндэ сән динчэлсәнэ.
5286 Көзүм ачылды ки, чохдан јатмышам,
Мән өзүм өзүмү ода атмышам.
5287 Азмышдым јолуму, еј лә'л мә'дәни,
Сән һаггын јолуна гајтардын мәни.
5288 Мәнэ дуа гыл ки, дүз јола кәлим,
Јахшы сифәтләри мәнимсәјәлим.

ОЗГУРМУШУН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 5289 Озгурмуш сөјләди: — Улу кимсәнэ,
Танры гүдрәт версин, чат истәјинэ.
5290 Камал үстүн кәлсин рам ет нәфсини,
Нәфсинэ басылмыш көрмәјәк сәни.
5291 Чисм-чан тәләби сәни мәнв едир,
Улу варлығыны чејнәјир, дидир.
5292 Дүнја дедикләри бу кафтар гары,
Удду сәнин тәки мин-мин сәрдары.
5293 Нэ гәдәр мәрдләрин ахырына чыхды,
Бир дэ көрәчәксән сәни дэ јыхды.
5294 Онлар өз јерини тәрк етмиш сана,
Вахт өтүр... өлүмә һазырлашсана!
5295 Әчәли унутмаг јатмаг демәкдир,
Һеч кәсин нөвбәси өтмәјәчәкдир.
5296 Унутма өзүнү, бәјим бәрк дајан,
Өзүнү унутсан кимлијини ан.
5297 Бу ики амили һәр ким унутса,
Һагдан узаглашыб батачаг јаса.
5298 Динлә, нәләр дејир мүдрик, мө'тәбәр,
Нәфсини һәбс етмиш гүдрәтли бир әр!
5299 Гаш-көз арасы тәк јахындыр өлүм,
Үзүнүн сујудур, унутма, күлүм.
5300 Чисмин «Мәи! Мәи!» десә даг бас алына,
Гулундур јерини таныт сән она.
5301 Өлүм амансыздыр, дуруб пусгуда,
Сәпи суда көрсә, туллајар ода.
5302 Јохса гаршымызда башга әнкәлләр,
Өлүмүн көзүнэ дик бахмаг јетәр.

- 5303 Әлимдә нэ гәдәр иш вар, дөјүш вар,
Мәкәр өлүм вахты иш көрмәк олар?
5304 Өлдүнмү бәс едәр јалныз бир диләк —
Гара јер алтында чүрүјүб итмәк.
5305 Јазыгдыр бунлары билән бир киши.
Нэ чүр раһат олуб јесин бишмиши?
5306 Елмин сәјәсиндә һүммәти јүксәк,
Алим нэ сөјләмиш динлә огул тәк:
5307 Һүммәтини уча, көнлүнү шах тут,
Унут бу дүнјавы, бирјоллуг унут.
5308 Бу дүнја бир зиндан, ичи ох-илан,
Ат буну, о бири дүкјаја баглан.
5309 Сәнин әввәл-ахыр јапынчын анчаг,
Гара јер алтыдыр, анла еј гочаг.
5310 Бу дүнја — бир зиндан, гаранлыг гују,
Зилләт, мәшәггәтдир һәјатын боју.
5311 Көнлүн дэ, ағлын да чыхыбса әлдән,
Зинданда нэ чүр сән кечинәчәксән?
5312 Бурда сүрүнмәјә дәјәрми аз-чох?
Үлви мәкан истә, бу топрағы јох.
5313 Бу тоздан, чиркабдан ајрыл, уча дур,
Бир мәкан истә ки, ишыглы, бүллур.
5314 Еј мәним күнәшим, мин ил јашасан,
Јенә јапышачаг өлүм јахандан.
5315 Өмүр узандыгча баш агрысы да,
Азалмыр, чохалыр, бөјләдир гајда.
5316 Мин ил јашасан да бәс демәз үрәк,
Јенә арзуларын түкәнмәјәчәк.
5317 Динлә, нәләр дејир мин бир бәланы,
Диз алтына гојан ел гәһрәманы:
5318 Мин ил јашасан да еј јазыг инсан,
Јенә бу дүнјадан дөјмајачагсан.
5319 Инсан һәр диләји доңдолу истәр,
Диләк түкәңдими, өмүр дэ битәр.
5320 Сөз десән, дәрк едән бир үрәк кәрәк,
Сөзү һејран-һејран динләмәк кәрәк.
5321 Сөз нэ заман верәр сәмәр, бар-бәһәр —
О күн ки, динләјиб әмәл едәләр.
5322 Хејли сөз сөјләдим, ешитдин тамам,
Сөзүмә әмәл ет, еј мүдрик адам!
5323 Сөзүм азалмады, бәлкә чох олду,
Ағзымда аз гала дилим гуруду.
5324 Сәнэ гүдрәт версин, күч версин Танры,
Сәнәчөн дүнјаја јахшылыглары.

- 5325 Жөйлөр өзү версин һәр мәтләбини,
Дуа-сәна гылсан, унутма мәни.
- 5326 Сөзүнү битириб галхды ајаға,
— Бир аз динчәл! — деди елбашы аға.
- 5327 Кәтирди сүфрәјә бал, шәрбәт, тәам,
— Бир азча нуш елә, еј көзәл адам.
- 5328 «Бисмиллаһ!» дејибән гол чирмәјәрәк,
Кәсди гоча заһид бир гисмәт чәрәк.
- 5329 Аз једи, Танрыја шүкүрләр деди,
Атыны истәди, ат јем үстәди.
- 5330 Ајаға галхдылар ваһид, һөкмдар,
Бөјүк мәнәббәтлә саголлашдылар.
- 5331 Бир чүт гардаш киби вериб баш-баша,
Отагдан чыхдылар бәрәбәр, гоша.
- 5332 Бир мүддәт әл-әлә дајандылар да,
Ајрылыб дост үчүн бојландылар да.
- 5333 Заһид даға сары чапды көһләни,
Гардашы әјилиб өпдү әлини.
- 5334 Бу севки, нәвазиш көһлүнә јатды,
— Гардаш, гајыт кери...
гардаш гајытды.
- 5335 Кәлди өз евинә гајғылы, гәмкин,
Көһлү бомбош иди сәмалар тәкин.
- 5336 Јатдымы... јох, ону апармады һуш,
Шәргдән күнәш доғду, дүнја — бир ағ гуш.
- 5337 Қайнат гәрг олду кафур рәнкинә,
Ујду ал күнәшин өз аһәнкинә.
- 5338 Мәләк чәмалытәк парлады дүнја,
Сачдығы ағанпаг кафурду куја.
- 5339 Галхды, јатағыны салды саһмана,
Јујуиду. Галдырды әл асимана.
- 5340 Кејди либасыны, атланды јенә,
Галхды жүксәклијә — бәјлик гәсринә.
- 5341 Сарајын гојнуну кәзди мүкәддәр,
Чағырды елбашы, хош-беш етдиләр.
- 5342 Өнчә Озғурмушу сорду елбашы,
Динчәлдими, јахшы, кетдими јахшы?
- 5343 Өкдүлмүш, еј мәним көзүмүн оду,
Јемәјим, ичмәјим даһа зај олду.
- 5344 Нә чүр доланмалы бу күндән белә,
Нә үзлә чыхмалы обаја-елә?
- 5345 Елбашы олмагын нә мә'насы вар?
Санки белим сыныб, көһлүм таримар...

- 5346 Долана биләрми ордусуз өлкә,
Бәј бүтүн ишләри тәк көрә бәлкә.
- 5347 Әскәр тутмаг үчүн гызыл, зәр кәрәк,
Һамы бәј башында сәфәрбәр кәрәк.
- 5348 Динлә, нәләр дејиб орду башчысы,
Ону дилләндириб әскәр гајғысы.
- 5349 Баха биләрми бәј дүшмән үзүнә,
Олмаса мәрд оду, долу хәзинә.
- 5350 Бу ики гүдрәтлә бәјлик едир бәј,
Тачы шөлә сачыр гызыл күнәш тәк.
- 5351 Бөјүк сәрвәт кәрәк әскәр јығмаға,
Гүдрәт, чүр'әт кәрәк әскәр јығмаға.
- 5352 Мәним бир әјним вар, бир дә боғазым,
Даглар бојда јүкү чәкмәк нә лазым?

**ӨКДҮЛМҮШ ЕЛБАШЫ КҮНДОҒДУЈА ЕЛ-ОБАНЫ
ДОЛАНДЫРМАГ, АДИБ СИЈАСӘТ ЈҮРҮТМӘК
ЈОЛЛАРЫНЫ АЧЫГЛАЈЫП**

- 5353 Өкдүлмүш сөјләди: — Көрсүн елбашы,
Бүтүн ишләрини гој јахшы-јахшы.
- 5354 Кәрәксиз сөз демә, еј әгли дәрја,
Хош кетмәз көјләрә, улу Танрыја.
- 5355 Бәјлији зор илә алмамысан ки,
Сәни севиб сечиб Танры гүдрәти.
- 5356 Мин дәфә шүкр елә улу Јәздана —
Сәни бәј сечәнә, әзиз тутана.
- 5357 Сөзүн дүз, өзүн пак... тапын худаја,
Адил башчылыг ет елә-обаја.
- 5358 Башында аглын вар, әлиндә елмин,
Рам елә, нәфсинә һаким ол, һаким.
- 5359 Нәфсинә дағ басыб нәсиһәт верән,
Әрән нәләр демеш ешит дилиндән!
- 5360 Әјри јох, дүз олсун дејә чисмү чан,
Нәфсинин бојнуну сындырмалысан.
- 5361 Сәрт ол, талар сәни нәфс илә һәвәс,
Бу ики оғруну даим доғра, кәс.
- 5362 Сән нечин ачизсән, еј улу сәрдар,
Јахшылыг етмәјә һәр нөв күчүн вар.
- 5363 Нә үчүн бу гәдәр гајғыланырсан?
Нечин өмрү-күнү зәггум санырсан?
- 5364 Долу хәзинән дә, мәрд ордун да вар,
Һәр иши көрмәјә идракын чатар.

- 5365 Һәр шејә јол ачыр долу хәзинә,
Пајла даш-гашлары әскәрләринә.
- 5366 Динлә, нәләр демиш чәнкавәр батыр!
Гызыл сач, дүшмәни көзүндән батыр!
- 5367 Истәсэн кедәсэн даим ирәли,
Севиндир мәрдләри, шад ет әскәри.
- 5368 Дүшмәнин бојнуну гырмаг истәсэн,
Сахла өз ордуку көзүн үстә сән.
- 5369 Артыр, азалмасын силаһлананлар,
Сәнә чаныны да верәрләр онлар.
- 5370 Ордун мәнв еләсин кафир дүшмәни,
Сән паксан, тәк гојмаз јарадан сәни.
- 5371 Силаһлы ордунла эз дүшмәни сән,
Өлсә дә әл чәкмәз кафирлијиндән.
- 5372 Јах, јандыр евини, бүтханәсини,
Мәсчид тик, тез көрәк минарәсини.
- 5373 Оғлуну гул ејлә, гызыны кәниз,
Чап, кәтир... тез долсун бош хәзинәмиз.
- 5374 Гору шәриәти, мүсәлманлығы,
Јахшы ад-сан газан, чатдасын јағы.
- 5375 Саташма, дајаг ол мүсәлманлара,
Танры күзәшт едиб өзү онлара.
- 5376 Мүсәлман гардашдыр мүсәлмана, бил,
Онлара тохунмаг исафдан дејил.
- 5377 Халг үчүн һәмишә әдаләт ара,
Чатар дуалары пәрвәрдикара.
- 5378 Сәнә сон севинчи ким верәр? Худа!
Газан бу дүнјаны, с дүнјаны да.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ:

- 5379 Елбашы сөјләди: --- Гәшәнк дејирсән,
Көстәрдијин јолла кедәчәјәм мән.
- 5380 Мәнә јардымчы ол, кедәк јан-јана,
Бәјлик ишләрини салаг саһмана.
- 5381 Халга чөрәк вермәк, әјин-баш вермәк,
Ич иши, дышы да сазламаг көрәк.
- 5382 Шад елә, ән'ам вер хејирхаһлара,
Бәдхаһы гәзәбин гој чәксин дара.
- 5383 Тәзә ев, тәзә јурд, тәзә бағ-бағат,
Халга күн-күзәран, сәадәт, јарат.
- 5384 Јурда ничат версиң, интизам, гајда,
Чалыш, јарарлы ет јарамазы да.

- 5385 Бу арзулар чошур көнүлдә мүдам,
Көзүмү јуммага маңал тапмарам.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 5386 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј ады јүксәк,
Сојума, сән өзүн һәр ишә баш чәк.
- 5387 Нечин көрмәјәсэн көрмәли иши,
Тәләс, чох көзләмир өмүр күнәши.
- 5388 Бу күнкү ишини сабаһа гојма,
Иш үстә иш кәләр, ишдән сојума.
- 5389 Өлкә чичәкләнсә шад олар инсан,
Халгын да, өзүн дә раһатланарсан.
- 5390 Јахшыја арха ол, јаманы јандыр,
Јаманы өлкәдән тез гов, амандыр.
- 5391 Дүрүст ол, мө'тәдил рәфтары көзлә,
Әјриләр дүз киби чыхмасын үзә.
- 5392 Көнлү дә, дили дә, хүлгү дә ә'ла,
Алим нәләр демиш, јадында сахла:
- 5393 Гајнајыб гарышма јамана, мәрд ол,
Әјрилиг гара јол, доғрулуғ ағ јол.
- 5394 Доғруја завал јох гијамәт күнү,
Әршә дирәнәчәк јаманын үнү.
- 5395 Орду јаратмалы... башга чарә јох,
Бәјләр ордусујла фәхр едир ән чох.
- 5396 Әскәрә әрмаган, ән'ам сачмалы,
Һәр ача, мөһтәча гапы ачмалы.
- 5397 Үмиддир сахлајан хидмәтчиләри,
Үмиди үзүлсә дөнмәзми кери?
- 5398 Елбашы! хидмәтчи чүрбәчүр олур,
Бири абыр-һәја, бири музд умур.
- 5399 Абыр көзләјәнләр кош сөзә ујур,
Охша, төкүлмәсин үзүнүн сују.
- 5400 Мал-пул истәјәнә вер истәјини,
Сәнә фәда гылар мәрд үрәјини.
- 5401 Мәнзил, тәзә елбаш, ат истәјән вар,
Үз сујум үзүмдә галсын дејән вар.
- 5402 Меркәнә! күмүш вер, пәһләвана зәр,
Тутсан, сәнин олсуи кәидләр, шәһәрләр.
- 5403 Әл узат, әзиз тут зәкалылары,
Јарашсын әјниңә тәзә палтары.
- 5404 Әл вермә, зоракы, јыртычы олса,
Чыхса азадлығы, башындан басар.

5405 Учалтма дэјјусу, ловғаны, күтү,
 Бөјләси башына бәладыр бүтүн.
 5406 Баһадырлар башы нә демиш, динлә,
 Алчаг вара чатса баш әјмәз сәнә.
 5407 Јол вермә, јаманлар зәнкинләшсәләр,
 Кәндирини ешәр, көзүнү дешәр.
 5408 Јахшыја һајан ол... башсыз галанлар,
 Чыхар һагг јолундан, јолсузу јанлар.
 5409 Әр мөһтач оландә сөкүләр дону,
 Јахшылар ичиндә көрмәзсән ону.
 5410 Јахшыја јахшы де, јаманы пислә,
 Јахшы ә'ла олур гуруча сөзлә.
 5411 Өзүнә јахын тут сәдагәтини,
 Өзүндән кәнар ет дар хисләтини.
 5412 Ајыр фәјдасыздан фәјдалы мәрди,
 Бири гуруча даш, бири көвһәрди.
 5413 Сәни севәнләр вар, севмәјәнләр вар,
 Севәни сән дә сев, јад бағрыны јар.
 5414 Сәнин севинчиндән севинмәјән кәс,
 Дост дејил, онунла әлагәни кәс!
 5415 Фәргләндир үлвини затыгырыгдан,
 Батсын, әманәтә хәјанәт гылан.
 5416 Бир иши тапшырма ики нәфәрә,
 Бахар иш көрмәдән бефәр бефәрә.
 5417 Иши, иш биләнә тапшырсан әкәр,
 Иш көрәр, көрмәсә кәдәр, гәм јејәр.
 5418 Сәнә хејир верән адамлары тут,
 Хејир вермәјәни рәдд елә, унут.
 5419 Өзкә кәлиринә көз дикмә һеч вахт,
 Газан өзүн үчүн, халг үчүн анчаг.
 5420 Сәни дүшүндүрсүн ел мәнфәәти,
 Башга көнүлләрә көз гојма гәти,
 5421 Хејир кәтирәнә сән дә хејир вер,
 Узаглаш, хејирсиз тапмасын хејир.
 5422 Бар верән мәрдләри даим әзиз тут,
 Иш тапшыр, бошалсын гој долан булуд.
 5423 Көрмәли ишләрин бунлардыр, а бәј,
 Көрсән мәмләкәтин чичәкләнәчәк.
 5424 Иш көрсән, сәадәт, ад-сан тапарсан,
 Сәни чох јашадар инан, о ад-сан.
 5425 Халг зәнкин оларса, хәзинән доллар,
 Тахтын да, бәхтин дә галхыб учалар.
 5426 Мәһри, үлфәтилә сөзү туш кәлән,
 Инсан нәләр демиш, диггәт вер, өјрән!

5427 Һансы мәмләкәтин јахшыса бәји,
 Әскилмәз күнәши, дузу, чөрәји.
 5428 Өлкәнин сәрвәти—бәјни сәрвәти,
 Ејнидир гүдрәти, шаны-шөһрәти.
 5429 Оғрудан, әјридән тәмизлә јурду,
 Карванлар көрсүнләр динчлик сүкуту.
 5430 Сил-сүпүр өлкөдән фитнәни, мәкри,
 Гачағы, гулдуру, зәр кәләнләри.
 5431 Јамана јаманлыг етмәмәк олмаз,
 Әчлафын, алчағын алнына дағ бас.
 5432 Јаманлар зәнчирдә, зинданда кәрәк,
 Дүзәлиб та инсан слунчајадәк.
 5433 Бу јердә адамлар чүрбәчүр, нөв-нөв.
 Фәргләндир онлары јахындан көрүб.
 5434 Әзизлә, уча тут алимләри сән,
 Сәадәт кәтирән алгмә әһсән.
 5435 Алим гаршысында сәчдә гыл, әјил,
 Шәриәт јолу тут, һаггын досту бил.
 5436 Кәсмә һагларыны, јејим-кејим вер,
 Тәки, еј бајрагдар, гәм јемәсинләр.
 5437 Көнүл хошлуғуја өјрәдиб елми,
 Зәкалар јетирмәк һүнәр дејилми?
 5438 Архан, дајағын бил мөһтәсибләри,
 Голу күчлү кәрәк, јумруғу ири.
 5439 Мәсчидә сохулан, дүкана кирән,
 Фасигә, башсыза дәрс версин һөкмән.
 5440 Сәнә тапынанлар бир ајры дәстә,
 Онлара көнүл вер, дәјанәт истә.
 5441 Онлар јүк дашымаз... сәрф едиб әмәк,
 Онларын јүкүнү дашымаг кәрәк.
 5442 Бунлардан савајы гара күтлә вар.
 Әдаләт көзләјир саһибдән онлар.
 5443 Доландыр онлары һагла, һөрмәтлә,
 Үч јерә бөлүнүр бу гара күтлә.
 5444 Биринчи — зәнкинләр, гүввәтдиләрдир,
 Сәрвәтли, шөһрәтли, чүр'әтлиләрдир.
 5445 Икинчиләр кимдир — орта тәбәгә,
 Онлар иш көрәмәз зәнкинләр гәдәр.
 5446 Үчүнчүләр кимдир — јалавач, мөһтач,
 Арабир онларын гапысыны ач.
 5447 Бәј јүкү јүкләмә ортабаблара,
 Сарсылса, бүдрәсә дүшәчәк дара.
 5448 Ортабаб јүкүнү, јүкләмә ача,
 Үзүләр, чан верәр јүк алтындача.

- 5449 Дирчэлсэ јохсул, ач, ортабаб олар,
Ортабаб галхынча бәјә баб олар.
- 5450 Ортабаб бәј олсун, јохсул ортабаб,
Сән дә сәадәти ел варында тап.
- 5451 Фирәван јашасын, чичәкләнсин ел,
Елин алгышыны вар-дөвләтин бил.
- 5452 Динлә, нәләр демиш үч орду ханы,
Өмрә вәфа јохдур, гору ад-саны.
- 5453 Јахшы ад әһлини чох севиб Јәздан,
Ад-сан дүшмәјәчәк дилдән-агыздан.
- 5454 Өлән гојубдурса јахшы хатирә,
Дирилир, говушур икинчи өмрә.
- 5455 Топрағын үстүндә, јерин алтында,
Өзүн јахшы олсан, јашар адын да.
- 5456 Чисм, чан өләри, ад-сан әбәди,
Вар ол, еј һәјатын чанлы мә'бәди.
- 5457 Сәндә рәијјәтин үч чүр һаггы вар,
Өдә бу һаглары, олма зүлмкар.
- 5458 Биринчи будур ки, күмүшү јохла,
Күмүш ә'ла олсун, ә'јары ә'ла.
- 5459 Халг ичрә әдаләт јар олсун сәнә —
Гојма зүлм етсинләр өзкәләринә.
- 5460 Үчүнчү тәләбим сәндән будур, бу —
Ғаҗагдан, гулдурдан тәмизлә јурду.
- 5461 Рәијјәт һаггыны өдәрсән онда,
Башчысан, башыны гој ел јолунда.
- 5462 Сәнин рәијјәтдән үч тәләбин вар,
Һаггын тәләбиндир, һаглы тәләбкар.
- 5463 Бири: јарлыглар етсинләр һөрмәт,
Јетирсин јеринә ону рәијјәт.
- 5464 Икинчи будур ки, азалмасын вар,
Хәзинә һаггыны унутмасынлар.
- 5465 Үчүнчү будур ки, дүшмәјәк көздән,
Доста дост олсунлар, дүшмәнә дүшмән.
- 5466 О вахт өдәјәрсән сән өз борчуну,
Онлар да мүгәддәс, әзиз борчуну.
- 5467 Бәј дә, рәијјәт дә кетдији јолу,
Кәрәк дүз кетсинләр, еј ады улу.
- 5468 Халг онда јандыраб бәј чырағыны,
Аләмә чар чәкәр јахшылығыны.
- 5469 Сәнин сәадәтин бундадыр, а бәј,
Һәр ики дүнјада үзүн ағ кәрәк.
- 5470 Халга елм өјрәдән алимләрин вар —
Камала, идрака мәш'әлдир онлар.
- 5471 Голлары гүввәтли мәһтәснләрин,
Үзсүн боғазыны фитнәнни, шәрин.
- 5472 Сөвдәкәр көтүрсүн әманәтини,
Версин нәснһәтчи нәснһәтини.
- 5473 Кәндчи әкиб-бичси, бәһрә көтүрсүн,
Илхычы илхыны чөлә өтүрсүн.
- 5474 Сәндә хидмәт едән јыртычы орду,
Гој јатыб дағытсын гузғуну, гурду.
- 5475 Ән'ам вер, еһсан вер, пул вер онлара —
Сәни кечә-күндүз горујанлара.
- 5476 Әрмаған дөјүшә сөзг етсин шири —
Чүр'әтли, чајнаглы, мәгрур әскәри.
- 5477 Достлара гәләбә, дүшмәнә өлүм!
Сарылсын силаһа чәмәнин, чөлүн.
- 5478 Ачылсын, сачылсын бүтүн ишләрин,
Өзүн ол бајрағы кешмәкешләрин.
- 5479 Һәр ики дүнјада газаныб ад-сан,
Һаггы шад еләјән еј улу инсан!
- 5480 Даим дүз олмусан, дүрүст ол јенә,
Дүзлүкдүр чатдыран сәни әһдинә.
- 5481 Дүз ол севәчәкдир јарадан сәни,
Дүз ол, вермә әлдән әдаләтини.
- 5482 Бу һагда нә дејир иррани, динлә,
Салсын һәр кәлмәси көнлүнә шә'лә.
- 5483 Дүздүр ки, дајаныр јер-көј ајагда,
Мин бир не'мәт битир азча торнагда.
- 5484 Дүшмә һәр сифәтә... Дүз ол... дүз олсан,
Һәр ики дүнјада газана чагсан.
- 5485 Будур, бәјан етдим билдикләрим.
Ичим, чөлүм ајдын сәнә күн киби.
- 5486 Дилмдән сачылды јалныз дүрүст, дүз —
Һәр ики дүнјада хејир верән сөз.
- 5487 Дәриндән дүшүнсән, сөзүмә бахсан,
Һәр ики аләми газана чагсан.
- 5488 Дүнјада һәр нә вар — кәлди-кәдәри,
Јалныз ад-сан галыр һәмнишә дистри.
- 5489 Ешит, нәләр дејиб тә'лим верәнләр —
Өмрүн мә'насыны адда көрәнләр.
- 5490 Адым-саным галсын, өлсәм дә өзүм,
Мәзар — зүлмәт кечәм, адым — күндүзүм.
- 5491 Бачар јахшылыг ет, еј көзәл инсан,
Ад газан, адында јашајачагсан.
- 5492 Елбашы динләди бу кәламлары,
Көшлү ишыгланды, артды вүгары.

- 5493 Өждү, Өкдүлмүшү: — Афэрин, әһсәни!
Гиймәтли сөзләри, идрак әһлисән.
- 5494 Танры гуввәт версин, галхым кедим мән —
Сәнин һәр сөзүнә әмәл едим мән.
- 5495 Сәни Танрым мәнә өзү көндәриб.
Үмидим көнлүмә бир аләм вериб!
- 5496 Мәнә жардымчы ол, бу күндән белә,
Еј әзиз, меһрибан, еј һүснү шә лә.
5497. Сәнә варлығынла инанырам мән,
Сөзүнү кизләтмә өз һәмдәминдән.
- 5498 Мән гызыл күнәшә гәрг олдум бу күн,
Хејир-бәрәкәтдир сәндә көрдүјүм.
- 5499 Дилијлә үрәји бир олан киши,
Нечә тәсвир едир көрүн кәрдиши!
- 5500 Көнлүн кими тутса ону күзкү бил,
Көрдүјүн өзүнсән, өзкәси дејил.
- 5501 Әзиз, меһрибан дост—бир ајры күзкү.
Бахсан көрәчәксән өзүнү дүзкүн.
- 5502 Јахынса чан чана, хөнүл хөнүлә,
Инам говушдуарар бүлбүлү күлә.
- 5503 Һәр кимә инансан сөзү ондан сор,
Дүз сөздән нур алыр, шәфа тапыр кор.
- 5504 Өкдүлмүш шад олду ешитдијиндән,
Ишыға гәрг олуб гымышды шән-шән.
- 5505 Гуртулду варлығы дүкүндән, дағдан,
— Худаһафиз! — дејиб чыхды отагдан.
- 5506 Атыб раһатлығы о күндән бәри,
Елбашы гәрг етди кура елләри.
- 5507 Јаманы дағлады, јахшыны тутду,
Ән'ам, еһсан верди, имдада чатды.
- 5508 Нәгшәләр чәкди ки, ел тәзәләнсин,
Күнләр ишыг версин, илләр бәзәнсин.
- 5509 Бүрүдү өлкәни ел сәадәти,
Сел киби чағлады вары, дөвләти.
- 5510 Досту Өкдүлмүшү чәкди јанына,
Бәј бүтүн ишләри тапшырды она.
- 5511 Гојуб диз алтына дәрди, әләми,
Өкдүлмүш јетишиди бир оғул киби.
- 5512 Өзкәнин көзүјлә өзүнә бахды,
Бош кечән күнләри көнлүнү јахды.
- 5513 — Һәр чүр ләкәләрдән пак олмәлы, пак —
Гәлбә һөкм еләди нурланан идрак.
- 5514 Мәкәр әр дејялми гәфләтдә галдым,
Алдым дәр-дөјүшү, ујруја далдым.

- 5515 Мәни тәрк еләди гүдрәт, дирилик,
Көзүм көзлүк умду, әлим дә чәлик.

ӨКДҮЛМҮШ ӨТӘН ҺӘЈАТЫНА АЧЫЛЫБ ТӨВБӘ ЕТДИЈИНИ БИЛДИРИР

- 5516 Өкдүлмүш аһ чәкди: — Кетди өмүр-күн,
Ај батды, бәс һаны шә'ләси өмрүн?
- 5517 Ади һејван киби кечирдим өмрү,
Нечә ки, чөлләрдә от јејәр сүрү.
- 5518 Кечирдим вахтымы биһудә, әбәс,
Гафилин мин күнү бир чәпә дәјмәз.
- 5519 Һаны чаванлығым, пәһләванлығым,
Тәпәмдән чыхарыр түстүмү јанғын.
- 5520 Өчәл јахынлашыр, һәјат түкәнир,
Вармыдыр өлүмә бир чарә, тәдбир.
- 5521 Инди мән нәјәм ки, — гочалмыш лачын,
Дүшдү күл рәнкинә сағгалым, сачым.
- 5522 Һаны отуз ики лә'лим, көвһәрим —
Төкүлдү ағзымдан ағ инчиләрим.
- 5523 Көзләрим көрәрди бир күнлүк јолу,
Инди сечә билмир гыздан оғулу.
- 5524 Гулағым аз гала дары дәләрди,
Има-ишарәјлә кәзирәм инди.
- 5525 Гүзгүн кәкилитәк гарајды сачым,
Инди ағ гуш киби ағарыб башым.
- 5526 Өлүм јахынлашыр... сучларым рәнк-рәнк,
Галхыб үзр истәјәм танрыдан кәрәк.
- 5527 Јарамаз ишләрдән әл чәкиб тамам,
Ләкәдән гуртулуб пак олмалыјам.
- 5528 Әсла чашмамалы, сарсылмамалы,
Чашанын зај олур дөвләти, малы.
- 5529 Јарамаз ишләрим гәм кәтирир, гәм,
Јахын достлар илә кәнәшмәлијәм.
- 5530 Мәсәл вар, кен олур мәсләһәтли дон,
Дикбашлар сон гојур өз бәхтинә, сон.
- 5531 Хәстәсән, һәкимә кет нүсхә јаздыр,
Кәнәшмәк — дағамыз-дәрманымыздыр.
- 5532 Јадым киниләрдә кәнәш, жардым ал,
Јадым дөјүшчүсән, кет бир орду ал.
- 5533 Кәнәшән кетүрәр сәмәр, бар-бәһәр,
Дөјәр диләринә кәнәшмәјәнләр.

- 5534 Кедим гардашымла мәсләһәтләшим,
Дүшәрми саһмана сабаһкы ишим?
- 5535 Көрмәли ишләри дүшүнәк бир аз,
Көрәк јарарлыдыр, јохса јарамаз.
- 5536 Бә'зән өз ишиндән баш ачмајан кәс,
Сорса башгасындан һеч нә итирмәз.
- 5537 Елм илә кәнәшәк бирләшән заман,
Инсан ничат тапыб олур камиран.
- 5538 Кәнәшәкчи алим нә дејир, динлә!
Чатарсан әһдинә кәнәшмәјинлә.
- 5539 Сөзә, мәсләһәтә мәнәл гојмајан,
Сәнә дост оламаз, узаглаш ондан.
- 5540 Ән мүшкүл арзуна, истәјинә сән,
Јалныз көтүр-гојла чата биләрсән.
- 5541 Дан үзү ојаныб олду сәфәрбәр,
Елбашы гәсринә ат сүрдү сәнәр.
- 5542 Ичазә истәди кирсинн отаға,
Елбашы һөрмәтлә галхды ајаға.
- 5543 — А бәј, үрәјимдә галмасын бу гәм,
Кедиб гардашыма баш чәкмәлијәм.
- 5544 Ичазә версәниз варыб кедәрәм,
Зијарәт едәрәм, көстәрин кәрәм.
- 5545 — Кет, гардаш әзиздир, ону шад ејлә,
Мөндән саламлар де, күнајдын сөјлә.
- 5546 Сирринә ашина олурса худа,
Мәни унутмасын дуаларында.
- 5547 Худавәнди кәрим, адил, мәррибан —
Бағышлар сәнвими, кечәр сучумдан.
- 5548 — Әлбәттә!
Өкдүлмүш галхды ајаға,
Үрәји көксүндә дөндү бир даға.
- 5549 Күнәш, јагут күнәш енди ашағы,
Саралан үфүгләр зә'фәран бағы.
- 5550 Чөкдү јаваш-јаваш гаранлыг јерә,
Зүлмәт кәлиб кирди јатан көзләрә.
- 5551 Өкдүлмүш, евиндә динчлик сүкуту,
Өнчә намаз гылды, сонра ујуду.
- 5552 Бир аз раһатланды, јорган-дөшәкдә,
Фикирләр бејнини сшәләмәкдә.
- 5553 Көзү јумулмады, бејни од киби,
Доланды хәјалы бүтүн аләми.
- 5554 Гарагуш — Мүштәри Шәргдән чыхмада,
Үфүгү гәрг едир атәшә, ода.

- 5555 Көр нечә парлајыр Јылдырыг—Сирус,
Гәлә Ајғыр илә Арантиз улдуз.
- 5556 Учалыр јухары Сукич—Гырговул,
Исрафил суруну чалыр, галх, оғул.
- 5557 Галдырды башыны, бојланды Шәргә,
Көрдү гызыл күнәш галхмыш үфүгә.
- 5558 Күнәш мәрчан сәпир мавиликләрә,
Јандырыр сәманы аловлу күрә.
- 5559 Аләм гәһ-гәһ чәкәп көзәл гыз олду,
Севинчләр чохалды, гәмләр азалды.
- 5560 Дәстәмаз алынча намаз гылды о,
Сүрдү көһләнини дағлара доғру.
- 5561 Евә чатан кими дөјдү гапыны,
Гардашы гапады һагг китабыны.
- 5562 Өкдүлмүш, Озғурмуш ганад ачдылар,
Шад олуб әл вериб саламлашдылар.
- 5563 Һал-әһвал тутдулар, евә кирдиләр,
Јенә гардаш мәнри, үлфәт көрдүләр.
- 5564 — Сөјлә, нечин кәлдин, еј өмрү күндүз,
Һеч бирчә ај дејил көрүшдүјүмүз!
- 5565 Үзүн һејва киби, кефин ашағы,
Һарда итирмисән нуру, ишығы?
- 5566 Диллән, даныш көрәк ахы нә олмуш,
Әһвалын нә үчүн бөјлә позулмуш?

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 5567 Өкдүлмүш сөјләди: — Фәләк ох атды,
Оху бу јаралы бағрыма батды.
- 5568 Фәләјин үзүмә күлмәси мүмкүн,
Бәлкә јатан бәхтим ојана бир күн.
- 5569 Гафиллик етмишди бағры ган мәни,
Силкәјиб ојатды бу дөвран мәни.
- 5570 Өзүмә көз гојдум, көрдүм азымышам,
Гәфләтдә өзүмә мөзар газмышам.
- 5571 Ипләјир ән ағыр јүк алтында чан,
Нә чүр ајрылмалы мин-мин күнаһдан?
- 5572 Кечирдим өмрүмү гәсрә хидмәтдә,
Һаны лајым мәним бәс ибадәтдә?
- 5573 Дүңја өз јериндә, чан әлдән кедир,
Дүңјанын сону јох, өмүр-күн битир.
- 5574 Кәлмишдим долаһам, јашајам куја,
Инди нәјә көрәк бу киди дүңја?

- 5575 Кәлди бу күнүм дә совушду һәдәр,
 Јашамаг мүмкүнмү сабаһа гәдәр?
- 5576 Гурумуш от киби тәкүлдү сачым,
 Саггалым — күмүшү рәнк алан лачын.
- 5577 Кәрәк о дүнјаја һазырлыг көрәм,
 Верәм өз борчуму, галмаја бир гәм.
- 5578 Буна охшар, ујаг бир мәсәл дә вар,
 Әмәл ет бу сөзә, еј әмрү күлзар!
- 5579 Өмүр һәдәр кечди, дад чәкирәм, дад,
 Бәс галан күнләрим... Одамы бәрбад?
- 5580 Күндүзүм бош кечди, бәс кечәм нечә?
 Мүмкүнмү кечирим өз үрәжимчә?
- 5581 Јемишәм, ичмишәм бир һејван киби,
 Ачмаг, сусамагдыр бирчә дәрд-гәммим.
- 5582 Чисмү чан истәјир һәр чүрә не'мәт,
 Ону боғам кәрәк, јетишди һөвбәт.
- 5583 Јетәр јејиб јатды, галхәни ајаға,
 Әлвида сөјләсин ипәк јатаға.
- 5584 Өзүнә нә гәдәр дүшмән газанды,
 Бәс дост газанмағын вахты һачанды?
- 5585 Әлим дә, дилим дә узундан узун...
 Кәрәк үзр истәјәм чохундан, гузум.
- 5586 Қиминсә көзүндә бир гыл вар, дедим,
 Анчаг өз көзүндә тири көрмәдим.
- 5587 Һардан гачаг дүшән бир алчағам мән,
 Күнаһлар селиндә батыб баш бәдәм.
- 5588 Бу күн төвбә едиб дөнүрәм јолдач,
 Гәбул ет үзрүмү, еј улу Јәздан.
- 5589 Дәрја биликли әр нә демиш, динлә,
 Дүшсүн өјүдүндән гәлбинә шөлә!
- 5590 Һазыр, сәфәрбәр ол кәлмәмиш әскәр,
 Кәлдими, тәәссүф бермәјәчәк әл.
- 5591 Өлүм јапышмамыш јахандан һәлә,
 Төвбә гыл, көнлүнү тәмиз, пак елә.
- 5592 Кәнчлик чағларына сал ибадәти,
 Гочалыг апарыр күчү-гүввәти.
- 5593 Мөһкәм ол, ајыг ол әчәл кәлмәмиш,
 Кәлдими, ајыглыг мә'насыс бир иш.
- 5594 Јанына кәлдим ки, бир мәсләһәт вер,
 Ајағым алтында титрәмәсин јер.
- 5595 Ахы меһрибаным, гарындагымсаң,
 Көстәр һагг јолучу, еј әзиз нисан.

ОЗГУРМУШ ӨКДҮЛМҮШӘ СУАЛ ВЕРИР

- 5596 Озгурмуш сөјләди: — Әзиз гардашым,
 Динлә сөзләрим, учалар башын.
- 5597 Јахшы бир нијјәтлә кәлмисән бура,
 Танры көмәк версин, гәрг ол да нура.
- 5598 Бурда бирчә ишлә сојумаз үрәк,
 Һөв-һөв, чәшид-чәшид әмәлләр көрәк.
- 5599 Гој дејим бирини, архасынча кет,
 Ән јарарлы ишн кәшф ет, әмәл ет.
- 5600 Мән дағ башындајам, сән дә сарајда,
 Һәр шејдән үстүндүр бизим бу гајда.
- 5601 Сәнин хејрни дәјир орда бу јурда,
 Гаргыш газанарсаң галсан кәнарда.
- 5602 Елбашы елләрин әлиндән тугур —
 Сәнин ишин будур, хидмәтин будур.
- 5603 Өлкә чичәкләнир, ел һөвәсләнир,
 Адына нә гәдәр дуа сәсләнир.
- 5604 Кишиләр башыдыр хејир верәнләр,
 Хејирхаһ нә демиш, өјрән, бил әзбәр!
- 5605 Адамлар ичиндә кин сајылыр баш —
 Ким ки, хејир верир елләрә, гардаш!
- 5606 Хејир вермәјәнләр, хејир верәнләр,
 Бири зәггум, зәһәр, бири бар-бәһәр.
- 5607 Нијјәт көзәл олса, иш дә иш олар,
 Инсан гартал киби јүксәлмиш олар.
- 5608 Нијјәттиң јахшыса вар олачагсан,
 Уча әмәлләрә јар олачагсан.
- 5609 Сәнин сарајдакы ишнч, әмәлин,
 Бәхти, сәадәти, фәхрилик елиң.
- 5610 Сән говдун өлкәдәи фитнәни, шәри,
 Дүзәлди сијасәт, низам ишләри.
- 5611 Атыб бу ишләри чыхсан сарајдан,
 Јахан гуртулармы де аһу-вајдан?
- 5612 Инан бәрбад олар сијасәт, низам,
 Даш үстә даш галмаз, ишдә интизам.
- 5613 Кәлиб бир јарамаз тутар јөнни,
 Дағлајар халгының чикәркәрини.
- 5614 Чәкәр јаман јола јарамазлары,
 Бејни чылызлары, дөһәтүзлары.
- 5615 Башының үстүндә кәј-кәрвәрдиңиз,
 Һаггың һагг сорғусу, сәңки адын зар.
- 5616 Имған вермәмли јаман ишиләрә,
 Инсан көзләрини јумак ишиләрә.

- 5617 Динлэ, нэлэр дејиб өлүмсүз адам, —
Дили, фе'ли доғру, кенлу дүз адам!
- 5618 Гајнајыб гарышма јаманлыға сән,
Јаман сијасәти ләғв етмәлисән.
- 5619 Јахшы һүнәр газан, јахшы да ад-сан —
Һәр ики дүнјаны сатын аларсан.
- 5620 Танры нечин вериб бу эзми сәнә —
Јахшылыг дағыны фәтһ еләсәнә?
- 5621 Нечин јахшылыгдан әл чәкмәлисән?
Јаманын көзүнә мил чәкмәлисән?
- 5622 Атыб өз хејрини, елин хејрини,
Үстүнмү тутурсан дағлар сејрини
- 5623 Галсын гулағында сырға бир сөзүм!
Өзүн тап јерини һәјатда өзүн.
- 5624 Мән ешгә, арзуја кәнүл вермәдим,
Мал-дөвләт, сәадәт, сәрвәт көрмәдим.
- 5625 Халгыма гајнајыб гарышмадым мән,
Бәјләр сарајында чалышмадым мән.
- 5626 Даим үз чевирдим дүнја малындан,
Сораг да тутмадым ел-әһвалымдан.
- 5627 Атсам ибадәти, кетсәм сараја,
Јаха вермәрәмми мәкәр аһ-ваја?
- 5628 Өмрүндә зәр-зинәт көрәмәиш адам,
Нејнәр гызыл тапса... ағзына гадам!
- 5629 Гулаг ас, гошулуб Чин карванына,
Кәзәр бир сөвдәкәр нә демиш бана?
- 5630 Лапдан вара гатса јохсул бир киши,
Инан ки, итирәр дүзкүн јериши.
- 5631 Јохсул зәнкинләшиб чатса сәрвәтә,
Азар өз јолуну, дүшәр зилләтә.
- 5632 Көрәмәиш көрәрсә вар-дөвләт, һүммәт,
Әлинин алтында батар мәмләкәт.
- 5633 Гул кечсә башына јурдун, улусун,
Әли узун олар, дили дә узун.
- 5634 Сән бу күн чатсан да вара-дөвләтә,
Ишрәтә, шәһвәтә гојмусан нөгтә.
- 5635 Нәфсини мәрдликлә чиловламысан,
Бәјин дә гәлбини тез овламысан.
- 5636 Бунлар һаггын сәнә фәзиләтидир,
Сәнин үз ағлығын һагг шәфғәтидир.

**ДҮЗӘ-ДҮЗ ОЛМАГ,
ИНСАНИЈЛӘТӘ—ИНСАНИЈЛӘТ КӨСТӘРМӘК
ҺАГГЫН МӘСЛӘҺӘТИДИР**

- 5637 Кишилик көстәрсә, кишилик көстәр,
Дүзә дүз олмалы, әр өнүндә—әр.
- 5638 Сән атдын сарајы, һүчрәјә кәлдин,
Мәкәр дүшүндүнмү һеч нијә кәлдин?
- 5639 Вәфалы кишиләр бә'зән өјүнүр,
Саныр ки, көксүндә дүнија дөјүнүр.
- 5640 Сеч, адил низамы, дүз сијасәти —
Будур инсанлығын илк әләмәти.
- 5641 Писә-пис, јахшыја јахшы олмалы,
Бир версә, он вериб ләззәт алмалы.
- 5642 Заты пак оланлар писликдән гачаг,
Даим гапы ачар, сәхавәт сачар.
- 5643 Һарамдан төрәјән һалаллыг билмәз —
Халга бәла олар, мәрдләрә гәфәс.
- 5644 Јејим-кејим верир, не'мәт сачыр бәј,
Бәјин хидмәтиндә дурмағын кәрәк.
- 5645 Бәјдир бу күн сәнә вар-дөвләт верән,
Фәзиләт, зәкавәт, сәадәт верән.
- 5646 Мәкәр унутмусан бу јахшылығын,
Мәрдә мәрдлик көстәр, еј гүдрәт дағы.
- 5647 Доғру сөз нә гәдәр ачы олса да,
Нуш елә, кәтирәр ағзыны дада.
- 5648 Мән ачы сөз дедим әзиз гардашым,
Дарыхма, дарылма, дүј, дүшүн-дашым.
- 5649 Сәнә сөз тохунса, гәзәбләнмә чох,
Доғру сөз—ачы сөз дашдан кечән ох.
- 5650 Мүдрик бир кәлама ујгундур сөзүм,
Динлә бу кәламы, күнүм-күндүзүм.
- 5651 Доғру сөз бибәрди, ачылар сәни,
Горхма әввәл-ахыр говар гүссәни.
- 5652 Доғру сөз нә гәдәр олса да ачы,
Көзүнүн одудур, башынын тачы.
- 5653 Атан вәфат етди, сән бир чочугкән,
Нә сөнәт өјрәндиң, нә һүнәр нә фонд.
- 5654 Гапады алтына алды бәј сәни,
Онуң сәјәсиндә тапдын бәхтинни.
- 5655 Сәнә гапы ачды, бәхш етди рузу,
Көһлән, гул-гараваң, торпаг, әкин, сү.
- 5656 Бәјин сәјәсиндә шәһрәтли олдун,
Чөрәкли, үрәкли, не'мәтли олдун.

5657 Сәнә жарашармы инди дарылмаг —
Бәйдән үз дөндәриб дүшмәни олмаг?

5658 Сәндән көзләјиркән достанә көмәк,
Ону јалгыз гојсан инчимәзми бәј?

5659 О сәнә нә гәдәр јахшылыг етди,
Сәнин дост чабабын гачмагла битди?

5660 Беш киши ичиндә адын-санын вар,
Гој вәфалы дејиб алгышласынлар.

5661 Сән инсан олмағы һүнәр тачы сан,
Динлә, нәләр демиш һүнәрли инсан.

5662 Инсанын бәхтидир инсанијјәти,
Бу үлви сәрвәтдән әл чәкмә гәти.

5663 Әлдән вермисәнсә инсанлығыны,
Сән нәсән—бир чәмдәк, бир әт јығыны.

5664 Уғрунда чан гојду, елбашы, әһсән,
Һај вер јахшылыға јахшылыгла сән.

5665 Кимдир халг ичиндә ән јахшы адам —
Ким ки, ел барыны јахшылыгындан.

5666 Јазыг бир ушагдыр... О, сәни алды,
Сәни учалтдыгча, езу учалды.

5667 Чаныны, ганыны фәда гыл она,
Јатма, өмрүнү вер бәј гуллугуна.

5668 Һај вер јахшылыға јахшылыгыңла,
Көрсүн гүдрәтнини гој әрши-ә'лан.

5669 Динлә, нәләр дејир һәр сөзү көвһәр,
Инсанлыг өрнәји көстәрән бир әр!

5670 Сәнә чөрәк верән мәрдә бадә сун —
Једијин, ичдијин һалалын олсун.

5671 Дуз-чөрәк һаггыны унутмајанлар,
Дуз-чөрәк верәнә чан фәда гылар.

5672 Инди ки, чатмысан өз истәјинә,
Сәнә руһ верәнин јет көмәјинә.

5673 Әјниңә зәрхара, инәк кејмисән,
Көзү гамашан вар киндән, һәсәддән.

5674 Инди сән бәјикә бәхш елә ад-сан,
Дүшмәни баш әјсин, јансын ачыгдан.

5675 Чатмысан не'мәтә, әһдә јетмисән,
Машаллаһ, үчјашар буға кибисән,

5676 Бу күчү сәрф елә бәј хидмәтинә,
Дуа-сәна дүшсүн гој гисмәтинә.

5677 Көһлән, әрәби ат, аргумак миндин,
Вар-дөвләт јығмысан, дүнја сәнинди.

5678 Инди кет ишә сал әзәмәтини,
Бәј дә ганадлансың, алсын әһдини.

5679 Бир аз раһатланыб чыхсын тахтына,
Дүшмәни баш әјсин күнәш бахтына.

5680 Әл верди, дил верди, көз верди сәнә,
Сән дә онун үчүн кара кәлсәнә!

5681 Ачсын дуалары бәхтинә ағ јол,
Бир аз да дөвләтли, әзәмәтли ол!

5682 Јахшылыг рәмзидир әсил кишиләр,
Ады өлмәз галар, дүшмәни өләр.

5683 Арифләр бу сөзү јахшы демишләр:
Идрака јол ачар әсил кишиләр.

5684 Кишини таныдыр киши хилгәти,
Хилгәти нечәсә әдур сурәти.

5685 Гылыгы шаһиддир ким олдугуна,
Фе'ли ајна тутур һәмишә она.

5686 Елбашы фе'лини дәјишсә әкәр,
Она көстәриш вер, дүз јолу көстәр.

5687 Бәјдир бајрагдары һәр јахшылығың,
Өзүнү кәнарда тутмагдан сакын!

5688 Инди ки, кәлмисән кәнәшмәк үчүн,
Гәлбимдә нә варса ачырам букүн.

5689 Һәр шеј ајдын олар көрсән чөвһәри,
Өзүн биләнләри, мән дејәнләри.

5690 Өкдүлмүш шад олду: — Әзиз гардашым,
Кишиләр башксам, учалды башым.

5691 Көзәл сөзләр дедин, ачылды дүкүн,
Һеч билсән нә гәдәр хошбәхтәм бу күн.

5692 Галхды гаршымдакы гаранлыг пәрдә,
Чаным да гурбандыр сән киби мәрдә.

5693 Галмады көнлүмдә бир диләк-арзу,
Мәнә дајаг олсун Танрынын өзү.

5694 Сәни дә, мәни дә аллаһ сахласын,
Фе'лим дүрүст олсун, хилгәтим ајдын.

5695 Дуа-сәна илә јардым вер мәнә,
Кәнәшдин, әмәл ег өјүдләримә.

5696 Битирди сөзүнү, галхды ајаға,
Минди көһләннини -- әлвида, гаға.

5697 Чатды мәнзилинә, һалы, кејфи саз,
Сүфрәдән ајрылды, динчәлди бир аз.

5698 Көј чатды гашыны, кизләтди күнү,
Кизләтди бајагкы иур күндүзүнү.

5699 Зүлмәт сачларыны јајды дөрд јана,
Гәрг олду кечәний гаранлығына.

5700 Јорган-дөшәк ачыб динчәлди бир аз,
Ширин јухулардан үрәк усанмаз.

- 5701 Ојанды, башга бир аләмә кирди,
Күлән гыз киби көј диш көстәрирди.
- 5702 Күнәш баш галдырды, сачды ағ набат,
Ағ гуша бәнзәди сонсуз каинат.
- 5703 Ешг илә сәсләнди сәһәр намазы,
Һалал бир јемәкдән дад алды ағзы.
- 5704 Минди көһләнини, гәсрә јөнәлди,
Елбашы әјләшән отаға кәлди.
- 5705 Озғурмушу сорду елбашы ондан,
Сагмы, саламатмы о мүдрик инсан.
- 5706 Мәни јад едирми дуаларында,
Дуа сәсләнәндә әфв едир худа.
- 5707 Инсан дуа илә сәадәт тапыр,
Ачылыр чәннәтә бир гызыл гапы.
- 5708 Дуалар јол ачса көјүн гәлбинә,
Јаман батыб кедәр јерин дибинә.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 5709 Өкдүлмүш сөјләди: — Әминәм, әмин,
Дүрүст сөзләр дедин, елмә күвәндин.
- 5710 Аныр дуаларла гардашым бизи,
Һагдан сораглајыр һәр икимизи.
- 5711 Унутмуш өзүнү мүкәддәр гоча,
Галмыш јары чаны јанымыздача.
- 5712 Күнаһа батан биз, дуа гылан о,
Гәфләтдә галмышыз. Гәфләт лодур, ло!
- 5713 Кәсмир бәјә даир дуаларыны,
Багрында һисс едир бизим ағрыны.
- 5714 Ондан мейрибаны чаһанда вармы,
Атыб өз дәрдини бизә јанмырмы?
- 5715 Елбашы, вармы һеч бизим тәк гафил,
Тамам һәдәр кечди күнләр елә бил.
- 5716 Не'мәтләр ичиндә итиб дә батдыг,
Чисми ојаг гојуб өзүмүз јатдыг.
- 5717 Гурд, илан јејәчәк чисм илә чаны,
Өлүмдән дүнјада гуртулуш һаны?
- 5718 Динлә идрак әһли нә сөјләмиш, нә —
Чырагдыр көзүнә, әзбәрләсәнә!
- 5719 Сән кимсән аләмдә — өтәри мейман,
Гурдун, иланындыр әввәл-ахыр чан.
- 5720 Хош бир јуху киби өмүр-күн өтәр,
Шаһиддир сөзүмә совушан күңләр.

- 5721 Елбашы сорушду һалы, әһвалы,
Нә чүр отурмалы, нә чүр дурмалы.
- 5722 Мәним сәндән савај мейрибаным јох,
Сәнә инанырам өзүмдән дә чох.
- 5723 Ишим чөлдә галыб, өзүм евдәјәм,
Гафиллик ичиндә чохму чәким гәм.
- 5724 Гулагымсан, ешит, көзләримсән, көр,
Дәрдә бир чарә гыл, көзләмир өмүр.
- 5725 Мәндән көмәк умсан, верәрәм көмәк,
Өмрә мә'на верән иш көрәк кәрәк.
- 5726 Өјрөнәк, әскәрләр даврансын нечә,
Насыл јол ачмалы гәмдән севинчә.
- 5727 Насыл чиловлајаг зүлмкарлығы,
Шәр батсын, алимләр галхсын јухары.
- 5728 Чичәкләнсин өлкә, зәнкинләшсин ел,
— Шүкүр, еј јарадан, шүкүр!— десин дил.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 5729 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј мәрдләрә баш,
Таңры гүдрәт версин, зирвәләрдән аш.
- 5730 Таңрым гүдрәт версин... баш вур дәринә,
Чатасан ән көзәл диләкләринә.
- 5731 Говуш сәадәтә бәхтијар јаша,
Ағры мәнә кәлсин, сәнә јох, һаша!
- 5732 Чаным сәнә фәда, еј улу башчы,
Сәнсән бәхтимизин тачы, күлтачы.
- 5733 Сәндән бир диләкчәм, умачағым вар:
Азча сәбри ол, вериркән гөрар.
- 5734 Кими јахын тутса, Зилирсән ки бәј,
Гырыр гијбәтнини пахыл адамлар.
- 5735 Јәгин ки, төкәрсән гаш-габағыны,
Кирсә арамыза хәбис, фитнәкар.
- 5736 Динлә, көр нә сөјләр баһадыр бир әр,
Мүдрик нәсифәтләр галыр јадикар.
- 5737 Адам әтә бәнзәр, ијләнмәсин әт,
Кәрәк горујасан, еј зөвгү баһар.
- 5738 Агил һөкмдар ла бә'зән сарсылыр,
Сахтакар сахтаны чар чәкәндә, чар.
- 5739 Бәј галыр тәәччүб, һејрәт ичиндә,
Гејбәтчи гејбәти едиркән шүар.
- 5740 Чисм, чан бир гулдур, көнлүмүзсә бәј,
Көнүл бә'зән јанар, бә'зән сојујар.

- 5741 Дөрдү дә дүшмөндир бири-биринә,
Бир инсан көмүнүн дөрд эһвалы вар.
- 5742 Бири аһәстәдир, бири тәләсән,
Бири күлмәк истәр, бири ган ағлар.
- 5743 Шадлыг истәјәнә раст кәләр кәдәр,
Кәдәр рәдд оландә, севинч ојанар.
- 5744 Хәчаләт чәкәркән, әзиз елбашы,
Сән баһар истәркәк: јағса боран, гар.
- 5745 Мәндән инчијәрсән кирсә ортаја,
Зәһәр дамыздырса ағзы зәһрмар.
- 5746 Диләкчәм будур ки, өзүмдән сорум,
Мәни көздән салма, чошса көзү дар.
- 5747 Нәр шејин дибинә, мәғзинә вар сән.
Јалныз дәгигликдән әдаләт доғар.
- 5748 Фитнәкар алчағы, әлбәттә динлә,
Анчаг маһијјәти ашкар ет, ашкар.
- 5749 Ариф көр нә демиш: јаланы динлә,
Фәгәт үрәјиндә јер вермә зинһар.
- 5750 Сафдыр, мүгәддәсдир аталар сөзү,
Динлә, көр нә демиш мүдрик аталар!
- 5751 Кәрәкли сөзләри сахла јадында,
Кәрәксиз сөзләрдән јаханы гуртар.
- 5752 Доғруну јаландан ајыр дедә бил,
Доғру сәнин олсун, јалан таримар.
- 5753 Әји эһвал позур, гаралдыр ганы,
Јалныз дүзләри тут, еј мәрд һөкмдар!

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 5754 Елбашы сөјләди: — Еј ады јүксәк,
Чатмысан әһдинә истәдијин тәк.
- 5755 Сәнә Танрым вериб инсанијјәти,
Дилин дүз, фе'лин пак, өзүн әбәди.
- 5756 Ел зијан көрүбмү сәнин ишиндән?
Һалаллыг әммисән ана дөшүндән.
- 5757 Сәнә чамур атан накәсләри мән,
Сајарам аләмдә ән јава дүшмән.
- 5758 Фитнәкар фе'линә ујараммы һеч?
Тон-тон данышсаз сајарам бир һеч.
- 5759 Ола биләрми ки, ел башчысы мән,
Фәрг едә билмәјим јахшыны писдән?
- 5760 Јахшыны јамандан ајырмајанлар,
Адлана биләрми мәкәр һөкмдар?

- 5761 Сынанмыш кишини бир дә сынајан,
Мәкәр сајылмазмы чаһил, ја надан?
- 5762 Ганунлар верәнә бәј дејәрмисән,
Ајыра билмәсә дүзү әјридән?
- 5763 Бүтүн мүшкүлләри һәлл едән инсан,
Сән төһфә кәлмисән мәнә танрыдан.
- 5764 Дуз-чөрәк һаггыны чоһдан вермисән,
Сәдагәт әһлисән, вәфана әһсән.
- 5765 Мәндән сәнә лајиг бир чаваб кәрәк,
Јаша, бәһрәмәнд ол, еј шә'ни јүксәк!
- 5766 Ешит нә сөјләмиш адамлар хасы,
Дүзлүкдән јаранмыш онун авазы.
- 5767 Де кимдир аләмдә адамлара баш,
О кәс ки, јараныб инсана гардаш.
- 5768 Инсана чавабдыр инсанијјәти,
Адын буна көрә верилмиш јәгин.
- 5769 Өкдүлмүш сөјләди: — Бизим елбашы,
Чатсын сәадәтә елдә јанашы.
- 5770 Һагг сәнә бәхш етсин ики аләми,
Күлсүн арзуларын ахар су киби.
- 5771 Сәпсин гәдәминә фәләк күлдәстә,
Дөвран дөвр еләсин мурадын үстә.
- 5772 Еј дили, фе'ли дүз, көзү-көнлү шад,
Даим сағ-саламат, бәхтијар јаша!
- 5773 Нәр нә вермишәмсә һалалдыр сәнә —
Сәрвәт, јејим-кејим, һөрмәт, кашанә.
- 5774 Хидмәт кәмәрини сәрк бағламышам,
Танрым ишыг версин, еј чыраг, еј шам.
- 5775 Өкдүлмүш сөјләди: — Хошбәхт елбашы,
Сәни унутмады Танрым, нә јахшы.
- 5776 Танрым өзү верди сәнә сәадәт,
Јарашыр адына мәрдлик, ләјагәт.
- 5777 Бәјлик-һөкмранлыг етмәк истәсән,
Дөрд бөјүк гајнагдан гүввәт истә сән.
- 5778 Биринчи будур ки, дилин дүз олсун,
Икинчи — сәадәт кәтирсин ганун.
- 5779 Үчүнчү — ачылсын сәхавәт әлин,
Мәһрү шәфгәтиндән күч алсын әлин.
- 5780 Дөрдүнчү — гәһрәмән, мәрд олмалысан,
Дүшмәнин .бојуну сындырмалысан.
- 5781 Бу дөрд мүнүм иши бачармаса бәј,
Халгын арасына рәхнә дүшәчәк.
- 5782 Бунлардыр бәјлијин өзәји, мәғзи,
Өзәји олмаса дајанар нәбзи.

- 5783 Сән чыхма јолундан, һаг јолундасан,
Бу јолла јүрүмүш ән улу карван.
- 5784 Бу јолдан сапанлар, тапмаз сәадәт,
Дағыдар бәјлији гәфләт, фәлакәт.
- 5785 Елбашы, әзизлә сән үч тајфаны,
Дејим бирчә-бирчә, онлары таны.
- 5786 Биринчи — икидләр, атычылардыр,
Онлар өн чәбһәдә меркән адланыр.
- 5787 Икинчи — алимләр, ел башчылары,
Онлардыр өлкәнин бары, баһары.
- 5788 Үчүнчү — сәркатиб адланан сајар,
Кәлири, чыхары дүрүст һесаблир.
- 5789 Сән ајыр бунлары башгаларындан,
Әзизлә, ән'ам вер, еһсан вер мүдам.
- 5790 Онда јурд бој атар, ел зәнкинләшәр,
Низам-интизам да јолуна дүшәр.
- 5791 Ад-санын, һөрмәтин артар дәмбәдәм,
Үзүнү көрмәјә чан атар аләм.
- 5792 Ешит, көр нә дејиб бир халг озаны:
Адам өлсә белә өлмәз ад-саны.
- 5793 Шан-шәрәф дејилми кетсән дә өзүн,
Гала бу дүнјада сәһбәтин-сөзүн.
- 5794 Гојмүшса аләмдә јахшы бир ад-сан,
Јердә јатса белә јашајыр инсан.
- 5795 Өлмәзлик истәмә, өлмәз ад истә,
Һәјатын фөвгүндә бир һәјат истә.
- 5796 Јахшы ад-сан һара, сүрүнмәк һара,
Бири әршә кедир, бири мөзара.
- 5797 Сән даим дирисән јахшылыг етсән,
Дирисән, јахшылыг ардынча кетсән.
- 5798 Өлмәјир, јашајыр фе'ли јахшылар,
Фе'ли јамапларын мәкәр наһшы вар?
- 5799 Өлмүр јахшы хилгәт мин ил өтсә дә,
Өмүр-күн битсә дә, һәјат итсә дә.
- 5800 Галан јахшылыглар, өмүр-күн, хулја,
Көр вәфа гылыбмы кимәсә дүнја?
- 5801 Бу киди дүнјанын олма һејраны,
Вахтын гәдрини бил, көзүн гурбаны.
- 5802 Дүнјанын ишләри ојун кибидир,
Тутсан ајағыны, баш әлдән кедир.
- 5803 Гатылма ојуна, ајыл, еј хумар,
Гатылсан ојуна јолун багланар.

- 5804 Көр нә дүрүст дејиб китаб јазары,
Ән көзәл әш'ары унутма бары!
- 5805 Дүнјанын ишләри ојундур, ојуи,
Сақын, удар сәни бу гара човғун.
- 5806 Мәрд ол, бәндәлик ет, һагг әмрини тут,
Нә көј фәрманыны, нә јери унут.
- 5807 Будур, ачыг дедим билдикләримни,
Чөлүм, ичим бәлли сәнә күн кибн.
- 5808 Чатарсан әһдинә, сөзүмү тутсан,
Мөнә инанмасаң мөнв олачагсан.

ЕЛБАШЫНЫН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 5809 Елбашы сөјләди: — Еј мәнә һәмдәм,
Танрыдан бу ишә јардым диләрәм.
- 5810 Танры гүдрәтлидир, рәһм едәр гузум,
Һәр нә гаранлыгса ишыг сал өзүн,
- 5811 Нәзәр сал һәр ишә, ахар-бахар ол,
Көздән, әлдән итн, өзүн һүшјар ол!
- 5812 Мәнә усбурд олма, өзүн көр иши,
Јардымнын оларам, көрсән зор иши.
- 5813 Битирди сөзүнү, сусду һөкман,
Өкдүлмүш аһәстә чыхды отагдан.
- 5814 Минди көһләнини, сәв гајытды,
«Динчәлини» дејибәл сојунду јатды.
- 5815 Дан үзү јенә дә ојанды еркән,
Сараја үз гојду, алтында көһлән.
- 5816 Гәтијјәт көстәрди о күндән бәри,
Салды өз јолуна бүтүн ишләри.
- 5817 Чичәкләнди өлкә, кәфәс дәрди ел,
Чошду елбашынын севинчи сел-сел.
- 5818 Шә'инә мин дуа, алгыш учалды,
Ады үрәкләрдә әбәди галды.
- 5819 Нә гәдәр көзәлдир ганунлар, гага,
Бәјлик ганун үстә галхыр ајага.
- 5820 Бәјлик бу чүр олса башчы, бајраглар,
Ел јашар фираван, азад, бәхтијар.
- 5821 Итәт көстәрсә дүз хилгәтли ел,
Күнәши һәмшә бәјлик үстә бил.
- 5822 Бәјә бәјлик верән һаггын һөкмүдүр,
Бәји јахшы олса ел дә күн көрүр.
- 5823 Бәј дә јаман олар, ел јаман олса,
Јурд батар, араны јаманлыг алса.

- 5824 Бәј дә һагга кәләр, һагга кәлсә ел,
Дирчәләр мәмләкәт, өләр фитнә-фе'л.
- 5825 Кечди бу минвалла һәфтәләр, ајлар,
Өлкә абад олду, халг да бәхтијар.
- 5826 Тоз-думан әриди, сојуглуг кетди,
Буланан дурулду әхилән битди.
- 5827 Елбашы галдырды әл асимана,
Мин-мин шүкүр деди улу Јәздана.

ОЗГУРМУШ ХӘСТӘЛӘНИР, ӨКДҮЛМҮШҮ ЧАҒЫРЫР

- 5828 Јананда көјләрин гызыл чырағы,
Өкдүлмүш истәди ачсын јатағы.
- 5829 Дарваза дөјүлдү, сәс гопду бәркдән,
Нөкәрә сәсләнди: Көр кимдир кәлән?
- 5830 — Кимсә бир кишидир, сөзүм вар» дејир,
Сизи ичазәјлә көрмәк истәјир.
- 5831 — Кет, көр нә истәјир? Кимдир, нәчидир?
Нәдир умачағы десин, көрәк бир.
- 5832 Оғлан бир дә чыхды сорушду тәкрар:
— Һајандан кәлмисән, нә мәгсәдин вар?
- 5833 Озгурмуш көндәриб көмәк истәрәм,
Онун гардашыны көрмәк истәрәм.
- 5834 — Бујур, кәл!
Мүсафир ичәри кирди.
Һәр нә дејилмишиди дилә кәтирди.
- 5835 Өкдүлмүш һөрмәтлә галхды ајаға,
— Салам! — Јер көстәрди кәлән гонаға.
- 5836 Бизи дост билирсән, рә'јинә әһсән,
Әһдин, арзун нәдир, һардан кәлирсән?
- 5837 Озгурмуш көндәрди јанына мәни,
Көрүшмәк истәјир, чағырыр сәни.
- 5838 Харабдыр әһвалы, ағыр хәстәдир,
Баш чәк... көз ачанда сәни истәди.
- 5839 Бәрәбәр кедәрик, һәр шеј едәрик,
Мәндән сир кизләмә, еј дәрдә шәрик.
- 5840 — Јамәндиыр әһвалы, тутуб башыны,
Өлүм һөдәләјир гарындашыны.
- 5841 Мән әввалчә кетим, сән ардымча кәл,
Бу да тәсәллидир, еј фе'ли көзәл.
- 5842 Кетди... елә бил ки, учан хәјалды,
Өкдүлмүш әлләри гојнунда галды.

- 5843 Әләмлә, кәдәрлә долду көзләри,
Гајгылар ичиндә гајытды кери.
- 5844 Јатаға кирсә дә јата билмәди,
Чөкдү көзләринә кечә зүлмәти.
- 5845 Дагылды хәјалы, јухусу гачды,
Көзүнү гәм јумду, дәрд-әләм ачды.
- 5846 Сапсары дан јери гызаран заман,
Әјләшди јериндә далғын, никаран.
- 5847 Күлшәндән кәләндә бүлбүлүн сәси,
Чошду севәнләрин ешги, һәвәси.
- 5848 Јәһәр инчитдими көһлән белини,
Баш чәкди хәстәјә, өпдү әлини.
- 5849 Сојунуб атдығы кәјими үстә,
Башында папағы јәтырды хәстә.
- 5850 Ахды Өкдүлмүшүн исти көз јашы,
— Ахы нолуб сәнә, әзиз гардашым?

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӘ ЧАВАБЫ

- 5851 — Гардаш, јол кедирәм, өлүмә сары,
Өлүм елчи сечир дәрди, азары.
- 5852 Дедим! Сон нәфәсдә көрүм үзүнү,
Сәнә зәһмәт вердим күнүн бу күнү.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 5853 — Мәним чаным-көзүм, ганылма һиссә,
Дәрд дә, хәстәлик дә јолдашдыр бизә.
- 5854 — Дәрд, азар нәдир ки? Кәфарәтимиз,
Дәрд чәкиб јујуруг күнаһлары биз.
- 5855 Гәм јемә, сән ешит алим сөзүнү,
Елмдир сөјләјән сөзүн дүзүнү.
- 5856 Дәрд сәнә верилиб кәфарәт үчүн,
Бүтүн сачларыны јујур дағ-дүјүн.
- 5857 Инан, баш јастыға јетдији заман,
Инсан тәмизләнир күнаһларындан.
- 5858 Һәр кәс азмы-чәлму батыр күнаһа,
Күнаһсыз кишиләр сәјрәкдир даһа.
- 5859 Хәстәлик кедәчәк, сағалачагсан,
Бүтүн күнаһлардан пак олачагсан.
- 5860 Һардан өлүм фикри кәлди башына?
Кәлиүнү шах сахла, бош-бош данышма!

ОЗГУРМУШУН ӨКДҮЛМҮШӨ ЧАВАБЫ

- 5861 — Өлүм пәнчәси вар бу күн јахамда,
Рәббим өзү деди мәнә јухумда.
5862 Јухуда һәр шеји әјан етдиләр,
Өлүм вахтыны да бәјан етдиләр.
5863 Јахшыны, јаманы нәгш едән Танры,
Нә хуб әсиркәмир биздән әсрары.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 5864 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј фе'ли доғру,
Фикринин мәғзи јох, көзүнүн нуру.
5865 Һәр мәрәз кәләндә кетсәјди бәндә,
Адам галмазды ки, бу јер үзүндә.
5866 Бахма ки, ешимиз дәрди, азарды,
Мәкәр һәр мәрәзин сонү мөзарды?
5867 Адам јуху көрүр бә'зән јатанда,
Кәрәк дүз јозасан јухуиу онда.

ӨКДҮЛМҮШ ОЗГУРМУША ЈУХУ ЈОЗУМУНУ БИЛДИРИР

- 5868 Јуху јозумуну кәрәк биләсэн,
Елмдир бу елми биләнә әһсэн.
5869 Чүрбәчүр јозулур бир јуху бә'зән,
Ајыр д етмәлисән, еј фикри рөвшән.
5870 Јухуну һәр кәслән сормазлар мәнчә,
Соруш елм әһлиндән сорушма кечә.
5871 Кечәнип, күндүзүн өз јухусу вар,
Тамам башга-башга олур, јозумлар.
5872 Јуху јозумунук елми өзкәдир,
Фәһми оланындыр ән јахшы тә'бир.
5873 Јухуну јозма сән өз билдијин тәк,
Сакын, һәр јетәнә гчмамаг кәрәк.
5874 Әсил јухудурму мөхәр һәр јуху?
Чохдур јозумлары, хәјалдыр чоху.
5875 Јухуну јозаркән архалан елмә,
Тутушдур мә'на вер, јоз кәлмә-кәлмә.
5876 Јозума чан атыр јуху көрәнләр,
Јоза билмәјәнләр тапармы сәмәр?

- 5877 Дәрја камаллылар нә демиш, динлә,
Бачар, о инчини тез кәтир әлә:
5878 Јуху јозум истәр, ону јахшы јоз,
Мәғзини мәнимсә артыг нә вар, поз.
5879 Јозма јаманлыға, зијан көрәрсән,
Јахшы мә'на ара һәр гисминдә сән.
5880 Јемәк дә, ичмәк дә олур јухуда,
Јухудан нә фәјда дадсызса гида?
5881 Мөвсүм нлә бағла јухулар да вар,
Баһарда инсанын иштаһы артар.
5882 Јазда јуху көрән дәлиганлыса,
Јухуда дүнјасы ал тырмызыса.
5883 Демәк, бәдәниндә артыгдыр ганы,
Кәрәк гап алдырсын бу дәлиганлы.
5884 Јај фәсли бағлары бир хөзән көрсә,
Сары күл, зә'фәран, әрҗаван көрсә.
5885 Олмасын сәфрасы, сарылығы чип,
Төрәнкбин адланап күлширә ичсин.
5886 Күз фәсли јухуда орта јашлы кәнч,
Көрсә дағ ја гују, јахуд гара рәнк.
5887 Шәһд ичсин, бејнини тәмизләсин гој,
Јохса чүнуп олар мәнәббәтдән о.
5888 Гышса јуху көрән гоча, ја гары,
Көрсә гар, гасырға, буз салхымлары.
5889 Дәрман, исти хәрәк гој олсун јеми,
Јохса гүввәтләнәр онун бәлгәми.
5890 Гарышыг, долашыг јухулар да вар,
Јозуму чәтиндир, әлләшмә начар.
5891 Һәр нә дүшүнүрсә јухуда көрсә,
Онун јозуму јох, кирмәсин бәһсә.
5892 Шейтан аздырмасы јухулар да вар,
Агил ојандымы галхыб јујунар.
5893 Јалпыз јухусунда мәрд ишләр көрән,
Адамдан мүкәммәл јозум умма сән.
5894 Мәгамын мәгамдан фәрғини билмәк,
Һәр гисми јозмаға фәрасәт кәрәк.
5895 Көрүн нәләр демиш ел агсаггалы:
Һәр ким јуху көрсә јозан тапмалы!
5896 Јухуну јозма сән өз билдијин тәк,
Нә чүр јозсан о чүр керчәкләшәчәк.
5897 Јухуда ағламаг күлмәкди фе'лән,
Һәјатда ағлајар јухуда күлән.
5898 Јухунун јозуму ваһид, тәк дејил,
Буну јадда сахла, еј әгли камил.

- 5899 Кәданын јухусу, бәјни јухусу,
Ејни чүр јозулмаз, еј мәним гузум!
- 5900 Јухуда чал-чағыр, рөгс, ојун көрсән,
Шүбһәлән артмазмы һәјатда гүссән?
- 5901 Јухуда ағлајан, әләм, гәм чәкән,
Чошғун севинч тапыр һәјатда һөкмән.
- 5902 Јозумлар да вар ки, нур үстүндән нур,
Фајдасы сәнин јох, өзкәнин олур.
- 5903 Адамына бахыр јуху јозуму,
Јахшыја доғру тут даим үзүнү.
- 5904 Өјлә јуху вар ки, бәј едәр сәни,
Јахуд тахтдан салар, зај едәр сәни.
- 5905 Бунларын һәпсини билмәли гардаш,
Сонра ач јухуну, јоз јаваш-јаваш.
- 5906 Көрдүјүн јухуну ачыб десәнә,
Мән ону һәлл едиб сөјләрәм сәнә.

ОЗҒУРМУШ ӨКДҮЛМҮШӘ ЈУХУСУНУ ДАНЫШЫР

- 5907 Озғурмуш сөјләди: — Мән дејим бир-бир,
Сән дә гулаг асыб көнлүндә јер вер.
- 5908 Бир пилләкән көрдүм — зорду олдугча,
Дик гојулмуш иди, һәм кен, һәм уча.
- 5909 Сајдым пилләләри, галхдым јухары,
Кетдим ахырачан ејвана сары.
- 5910 Сонунчу пилләдә көрдүјүм гәссаб,
Су узатды. Ичдим. Су вермәк саваб.
- 5911 Ичдим, һаваланыб гол-һанад ачдым,
Өзүм дә билмирәм, әршәми учдум!

ӨКДҮЛМҮШ ОЗҒУРМУШУН ЈУХУСУНУ НЕЧӨ ЛАЗЫМСА ӨҮЛӘЧӨ ЈОЗУР

- 5912 Өкдүлмүш сөјләди: — Динлә гадасы,
Бу јахшы јухунун чохдур фајдасы.
- 5913 Јозумда рәдд сөјлә намүнасиби,
Шәрһин дүрүст олсун өз көнлүн киби.
- 5914 Хәјли дәјәрлидир јухуда учмаг,
Өзәмәт газанмаг, гол-һанад ачмаг.
- 5915 Демәк бол олачаг варын-дөрләтин,
Шөһрәтин, һөрмәтин, абын, исмәтин.

- 5916 Бәхтин пиллә-пиллә јүксәләчәкдир,
Адынын үстүнә ад көләчәкдир.
- 5917 Мәним бу фикримә јахшы дәлил вар,
Динлә, нә сөјләмиш јуху јозанлар:
- 5918 Јухуда һәрдиван јүксәлишти... галх,
Һөрмәтин рәмзидир пиллә санамаг.
- 5919 Пиллә-пиллә галхан чатыр һөрмәтә,
Бәхтә, сәадәтә, вара-дөрләтә.
- 5920 Алыб су ичмисән бәхтин әлиндән,
Дирилик булагы танмысан әслән.
- 5921 Көјлөрә јүксәлиб галхдын јухары,
Демәк һәр әбдин верәчәк гаһры.

ОЗҒУРМУШ ҺӘМӘН ЈУХУНУН БАШГА ЈОЗУМУНУ ВЕРИР

- 5922 Озғурмуш дил ачды, бағрында бир ох:
— Јухунун јозуму с чүр дејил, јох!
- 5923 Јатыб бу јухуну көрсәјдин өзүн,
Башга чүр оларды јозумун, сөзүн.
- 5924 Сәнин истәдијини бу дүнјады, бил,
Бу дүнја әлбәттә, о дүнја дејил.
- 5925 Мәнсә бу дүнјадан гачыб кедирәм,
Чәкдијим баладан гачыб кедирәм.
- 5926 Сән дүрүст јозмадын јухуму, гузум,
Ешит көрдүјүмү мән өзүм јозум.
- 5927 Уча бир пилләкән, һәрдиван көрдүм,
О, һәјат демәкдир, ај өмрүм-күнүм.
- 5928 Галхдым һәрдиваны сон пилләјәдәк,
Демәк, битди өмүр, әлвида, демәк.
- 5929 Сонунчу пилләдә су верди гәссаб,
Сују алдым ичдим, битди һагг-һессаб.
- 5930 Нечә аталыны атасыз гојан,
Гәссаб башкәсандир, гәссаб—көзојан.
- 5931 Нә гәдәр абады бәрбад гылмыш о,
Алмыш чанымызы шивән салмыш о.
- 5932 Габдап ичдим сују сон дамлајадәк,
Дирилик сујудур, дедин, мүбарәк
- 5933 Сујун јарысыны ичмиш олсајдым,
Бу чүр дүшүнмәјин оларды ајдын.
- 5934 Өмрүмүн јарыси галарды демәк,
Мәнсә ичдим сују сон дамлајадәк.

- 5935 Демәли, әлвида, түкәнди өмрүм,
Бүтүн һәјатымы јашадым, көрдүм.
- 5936 Бизә идрак әһли нә демиш, динлә,
Алимдир данышан, гардаш, сәнинлә!
- 5937 Ичсә јарысыны јухуда сујун,
Онун һәјатыны битмәмиш сајын.
- 5938 Сују тамам ичсә, демәк иш битиб,
Газын мәзарыны, динчәлсин гәриб.
- 5939 Көчәри бир гушуг, чан мөһләти аз,
Јувадан учдуму, бир дә гајытмаз.
- 5940 Еј мәним көзүмүн ағы-гарасы,
Әршә галхмағымыи будур мә'насы.
- 5941 Танры әјан етди мәнә бунлары,
Кәрәк һазырлашам, көрәм мәзары.
- 5942 Јухумун јозуму бөјләдир анчаг,
Сәнин тә'биринсә јамагдыр, јамаг.
- 5943 Тәсәлли верирсән, мәнә тәсәлли,
Мәнә өлүм бәлли, о дүнја бәлли.
- 5944 Көз гој, еј көзүмүн гарасы, ағы:
Өлүм мәзар-мәзар газыр топрағы.
- 5945 Өлүм сөкүб төкүр һачандан бәри,
Јүз-јүз гәсрләри, имарәтләри.
- 5946 Нә гәдәр султанлар, ханлар, хаганлар,
Өлүм чајнағында олмуш таримар.
- 5947 Дағытды нә гәдәр чан олмушлары,
Голу зорлулары, мәғрур башлары.
- 5948 Мин-мин јејиб-ичәи, нәфәс алан вар,
Јалһыз өлүм үчүн јаранмыш онлар.
- 5949 Башга бир гәфләтдир мәни јандыран,
Сон күндә төвбәни унудур инсан.
- 5950 Өлүм гачылмаздыр — билсә дә гафил,
Гәфләт јухусундан ојанан дејил.
- 5951 Өлүм һагг ишидир, јох она чара,
Күнүм нечә кечәр өлүмдән сонра.
- 5952 Будур бирчә әрзим улу Јәздана:
Икинчи өмрүмү салсын саһмана.
- 5953 Нәсибим — гәнаәт, мәшәггәт, зәһмәт,
Кечәм күндүз киби нурланды фәгәт.
- 5954 Вар-дөвләт јығмадым, сәрвәт көрмәдим,
Бомбош арзулара көнүл вермәдим.
- 5955 Сон күнү дүшүндүм илк күндән бәри,
Дедим: јүнкүлләшсин өмрүн јүкләри.
- 5956 Никмәт елм ишығы, нәсиһәт верән,
Алим нә сөјләмиш, гулаг ас, өјрән:

- 5957 Јүнкүл ет јүкүнү, дүзәлт өзүнү,
Јолун чох инчәдир, дүшүн сон күнү.
- 5958 Чәкдијин зилләти јадыннан чыхар,
Әчәлдән инчимә, иглини гуртар.
- 5959 Мәһрибан гардашым, јол үстәјәм мән,
Билирәм ардымча сән кәләчәксән.
- 5960 Бир ағыз сөз дејим, сөзүмү динлә,
Унутма онлары мән: өлсәм бәлә.
- 5961 Сәндән ажрылмадым сағлыгымда мән,
Сөзүм ажрылмасын өлсәм дә сәндән.
- 5962 Өзүнү гәфләтә, ејшә өјрәтмә,
Јарамаз ишләрин ардынча кетмә.

ОЗҒУРМУШ ӨКДҮЛМҮШӘ ӨЈҮД ВЕРИР

- 5963 Бурахма әлиндән дүзлүк јолуну,
Мурад — дүзлүкдәдир, унутма буну.
- 5964 Бүтүн чанлылара дост, мөһрибан ол,
Һагга ибадәтдир әи ишыгы јол.
- 5965 Алдыгын аз олсун, вердијин үнван.
Гәзәбли чағында тәмкинлә давран.
- 5966 Унутма өзүнү, өмүр тез өтүр,
Унутма өлүмү, кет, тәдарүк көр.
- 5967 Бәнд олма дүнјаја... севда јамандыр.
Сән кәлди-кәдәрсән, дүнја галандыр.
- 5968 Дүј һаггын һөкмүнү, јүк вурса дашы,
Халга сәадәт вер, еј башы дашлы.
- 5969 Дүрүст ол, әмәл ет вердијин сөзә,
Јаланчы шах баха биләрми үзә?
- 5970 Күләр үз, исти сөз, мөһрибан рәфтар,
Сәни бу дүнјада гылар бәхтијар.
- 5971 Сүфрә ач, чөрәк вер, көстәр сәхавәт,
Өзкәнин ејбини фаш етмә, кизләт.
- 5972 Чиловла нәфсини, боғ гәзәбини,
Әглин әјри јолдан гајтарсын сәни.
- 5973 Күдмә өз хејрини, ел хејрини күд,
Јүкү өзүн дашы, халгы шән бөјүт.
- 5974 Пајла, әрмаган ет зар-дөвләтини,
Халгдан әсиркәмә сәхавәтини.
- 5975 Динлә, көр нә демиш сајылан киши,
Зәкасы, идракы бир үмман киши:
- 5976 Кишиләр башыдыр хејир верәнләр,
Хош үз көстәрәнләр, хош үз көрәнләр.

- 5977 Кишини таныдыр ики фэзилэт:
Бири меһрибанлыг, бири сэхавэт.
- 5978 Көрүн зэка әһли нэләр сөйләмиш:
Зэкадан јараныр һәр хејирли иш.
- 5979 Кимдир бу дүнјада сэхавэтли әр —
Чаныны халг үчүн фәда едәнләр.
- 5980 Гызыл-күмүш сачмаг сэхавэт дејил,
Чанын фәдасыдыр ән бөјүк дәлил.
- 5981 Варыны бәхш елә халга су киби,
Халг сәни истәсин өз оғлу киби.
- 5982 Ики шеј кәтирир дүнјаја зи'нәт!
Бири һәја, исмәт, бири вар-дөвләт.
- 5983 Исмәтли, дөвләтли јашасан да сән,
Әчәлин чатанда аһ чәкәчәксән.
- 5984 Ел хидмәт кәстәрсә бәј ганадланар,
Үзәнки мөһкәмсә атлы атланар.
- 5985 Елин хидмәтиндән кам алан инсан,
Чатырсан дөвләтә... һејһат, гочасан.
- 5986 Өзүн көчәрисән, ад-санын галаң,
Бир күн кәлиб чыхар диван-чан алан.
- 5987 Сахламаз көчәри нә ев, нә орду,
Јолда биһа гурмаз, өзкәдир јурду.
- 5988 Гардашым, өзүнү сәфәрдә бил сән,
Шадланма, нә чыхар севнимәјиндән?
- 5989 Дүнја кәлди-кәдәр, чан-учан бир ох,
Бирчә ахыр күнү дүрүст билән јох.
- 5990 Өлүм башын үстә һәмишә һазыр,
Вахт кәлир, гармағы боғазындадыр.
- 5991 Бу дүнја—тәамдыр, еј вер адамы,
Ким јемиш сонача; һәмән тәамы?
- 5992 Нәфсини боға бил, еј әһли-тәмкин,
Лал ејлә дилини, гијбәтдән чәкин.
- 5993 Ариф көр нә демиш, вер сөзә диггәт,
Диггәт кәсиләкчәр чәкмәз мәшәггәт.
- 5994 Арзулар бәсләмәк ширин олса да,
Ағзына вердији зәггумду сонда.
- 5995 Учалан алчалар, јүксәлән енәр,
Јохушда ениш вар, шәкәрдә зәһәр.
- 5996 Дүнја кәл-кәл дејән бир гыза бәнзәр,
Ајыг ол, күлдүрәр, сонра өлдүрәр.
- 5997 Нә гәдәр абады бәрбад етмиш о,
Шадлыг бәјләрини наһад етмиш о.
- 5998 Әл верир, күл верир, бал верир сәнә,
Ујма, бал алтында зәһри көрсәнә.

- 5999 Дүнән вердијини сабаһ алачаг,
Һәр нә чәм едибсә дағыдыр алчаг.
- 6000 Кими күлдүрүбсә ағладар зар-зар,
Күлшәнләр јериндә көзәллик гојар.
- 6001 Фә'ли чөврү чәфа, хилгәти алчаг,
Нуру ком, түстүсү, думаны дағ-дағ.
- 6002 Бәзәнәр, өзүнү кәстәрән дилбәр,
Кәл десән, топраға ајаг дирәјәр.
- 6003 Шәкәри алтында зәггум, зәһрмар,
Вәфасыз, чәфачы, мәкрли мәккар.
- 6004 Динлә, нәләр демиш идрак адамы,
Еј дөвләт чырағи, ағ күнләр шамы!
- 6005 Өтәри аләмә көнүл вермә, дур,
Дүнја чәфачыдыр, еј руһу мәғрур!
- 6006 Динлә, көр нә демиш сајылан киши —
Билији, зәкасы бир үмман киши!
- 6007 Ујуб вәфасына бүдрәмә, еј пир,
Сәадәт ардыңча фәлакәт кәлир.
- 6008 Дөвләт дә, дүнја да көлкәјә бәнзәр,
Дәјишир јерини тез-тез о әнтәр.
- 6009 Динин дәјәрлидир, дүнја дәјәрсиз,
Дини мүгәлдәс тур, еј елми дәһиз!
- 6010 Севинмә, бу шәһлик тәләдир тәлә,
Јалныз һагга тапын, ибадәт ејлә.
- 6011 Сәни мәст етмәсин вар-дөвләт, гардаш,
Ајылсан долачаг көзләринә јаш.
- 6012 Нәләр сөйләмәкдә елбәји, динлә,
Зәкадыр копушан динлә, сәһиллә!
- 6013 Һәр кими мәст етсә сәрвәт, вар-дөвләт,
Гара јер алтында ајылар әлбәт.
- 6014 Сәрвәтдән мәст олуб ким лајылласа,
Чәкәр әзабыны јәр алтында да.
- 6015 Дөвләт хумарлығы, вар хумарлығы,
Шәраб мәстлијиндән бетәрди сакың!
- 6016 Ичкидән мәст олан јатар, ајылар,
Ајага галхдыса адам сајылар.
- 6017 Сәрвәт хумарыңдан үмидини кәс,
Өлүм-силкәмәсә ајыла билмәз.
- 6018 Бәјсән бәј иши көр, галсан гул иши,
Өз ишинлә уғраш, еј јахшы киши.
- 6019 Сәадәт илләри чох чәкмәз, инан,
Шан-шөһрәт илләри чох чәкмәз, инан.
- 6020 Мин ил јашасан да бир күн өлүрсән,
Топраға гарышыр, даша дөнүрсән.

- 6021 Бу мүдрик кәлама гәлбиндә јер вер,
Сәнәткар нә дејир, сәнәт нә дејир:
- 6022 Дирилик сујундан тутсан пијалә,
Мин бир сәәдәтдән кам алсан белә.
- 6023 Кәтирсән дә әлә көј күмбәзини,
Бир күн јер гучачаг күл бәнизини.
- 6024 Гардаш, нә кизләдим, ачыг дејим гој,
Јан-јана јашајыр матәм илә тој.
- 6025 Севдик бу дунјаја кәләндән бәри,
Әлван не мәтләри, күл үзлүләри.
- 6026 Еј арзу, еј мурад, јер-көј, әлвида,
Гапады гапыны вәфасыз дунја.
- 6027 Нагдан ајры салыр бу дунја бизи,
Көрә билмириз неч нагг ишимизи.
- 6028 Мин бир бәла көрән идрак әһли вар —
Горхудан тәрк едир, әләми онлар.
- 6029 Каһада јашајыр һәјаты боју,
Рузусу—от-әләф, гар, јагыш сују.
- 6030 Дага, бијабана үз гојанлар вар —
Наггын пәнаһына сыгыныр ачлар.
- 6031 Јапрагла јашынан, чындыр кејәнләр,
Газыр, јер шумлајыр, ахыдыр ган-тәр.
- 6032 Адам вар-әл чәкир ишдән, һәвәсдән,
Нә јејир, нә ичир, нә јатыр гәсдән.
- 6033 Мән бу чүр көрүрәм мәрди, һүшјары —
Гәфләт јухусундан ојанмышлары.
- 6034 Инди тәмкин көстәр, дөзүмлү ол сән,
Дунја сәнинкидир, башчы өзүнсән.
- 6035 Зәка сач, нәфсини бојнуну сындыр,
Зәка нишанәси мәрд олмагындыр.
- 6036 Ниссинә, нәфсинә әсир оланлар,
Даним мәшәггәтә, зилләтә дүчар!
- 6037 Будур, мән өлүрәм... сәнә әлвида,
Сәни дә дунјада бәкләр бу гајда.
- 6038 Јамана гајнајыб гарышма әсла,
Нәр ики әләмдә дилин гысалар.
- 6039 Әчәли чатмамыш һазырлыг көрән,
Киши нәләр демиш, сал јада, өјрән!
- 6040 Јамана алудә еј әһли гурур,
Јаманын једији зәһрмар олур.
- 6041 Еј голлу-ганадлы һәјат адамы,
Өлүм әлдән алыр емрүн дадыны.
- 6042 «Мәнәм-мәнәм!» дејән, «мәни сев!» дејән,
Һазырлаш өлүмә, чан кедир әлдән.

- 6043 Еј дунја көләси, ачкөз, ачкөдән,
Өлүмдән гуртула биләчәкмисән?
- 6044 Кедирәм, ики дәрд көнлүмү сыхыр:
Нагга ибадәтим әлимдән чыхыр.
- 6045 Агамын ады да мәнимлә кедир —
Бу өлүм бағрымы чејнәјир, дидир.
- 6046 Јумулса көзләрин бу күн, ја сабаһ,
Сизин дуаныздыр сән пәнаһым, аһ!
- 6047 Дуа гыл, унутма, гардаш мәни сән,
Шүбһәсиз ардымча сән кәләчәксән.
- 6048 Көрүрсән, нечәдир, мәним әһвалым,
Сәнә ибрәт олсун букүнкү һалым.
- 6049 Өлүрәм дәрд илә мәшәггәт илә,
Сәнин мүсибәтин өлдәдир һәлә.
- 6050 Бирчә аллаһ билир башга бир јердә,
Һачан көрүшәрик сәнинлә бир дә.
- 6051 Динлә, нәләр демиш өлән бир киши,
Ағлајыб башына дөјмәк сән иши!
- 6052 Бу чыраг көзләрим сөнүр кет-кедә,
Әчәл әлдән алыр һәләвәти дә.
- 6053 Икичә јол галыр, мән өлән заман,
Һансыны сечәрәм бу ики јолдан?
- 6054 Мәһрибан гардашым өлсәм, ағлама,
Дағлама бағрымы бир дә, дағлама.
- 6055 Сындырма өзүнү, сусмасын ағыл,
Јалныз тәмкин көстәр, јалныз дуа гыл.
- 6056 Јаш төкуб сытгамаг әсла кәрәкмәз,
Дөз таиры һөкмүнә, кәс сәсини, кәс.
- 6057 Инди гајыт евә, көнлүнү сыхма,
Әләмлә, кәдәрлә јоллара чыхма.
- 6058 Кәрәкли нә варса сөјләдим сәнә,
Унутма сөзүмү, гојма тез сәнә.
- 6059 Мәндән елбашыја саламлар јетир,
Сонунчу саламым, сән диләјимдир.

ӨКДҮЛМҮШҮН ОЗГУРМУША ЧАВАБЫ

- 6060 Өкдүлмуш сөјләди: — Еј әзиз бәндә,
Нечә атыб кедим сәни бу күндә?
- 6061 Ағыр дәрд ичиндә чырпынан инсан,
Рәвамы бу һалда јалгыз галасан?
- 6062 Озгурмуш сөјләди: — Гәмдән узаг ол,
Сән мәним дәрдини чәкмә, ај огул.

6063 Агамы јад етмәк кафидир мәнә,
Танрым ганадыны кәрәр үстүмә.

6064 Кими эзиз тутса, учалтса Јездан,
Өжилмәз ишләри, олмаз пешиман.

6065 Вахтында мүкәммәл иш кәрән киши,
Нечә тәсвир едир көрүн кәрдиши.

6066 Танры кимә версә јардым, инајәт,
Һәр ики аләмдә таһар сәадәт.

6067 Кәлиб кимә чатса Танрынын фәзли,
Һәр ики дүнјада ағ күнү бәлли.

6068 Унутса, тәрк етсә худа һәр кими,
Кәбәрир ит киби, чанавар киби.

6069 Мәндән архајын ол, варыб кет, гардаш,
Көзүндә көрмәјим бирчә дамла јаш.

6070 Галхды, Озғурмушу гучду Өкдүлмүш,
Ахытды көз јашы аһасы өлмүш.

6071 Гардашы үз гојду евинә сары,
Ат чапды, үзүндә јаш дамчылары.

6072 Евиндә башына дәр өлду дүнја,
Гаралды каинат, ғырылды дүнја.

6073 Дәрд, эләм ичиндә чырпынан инсан,
Нә чүр отурасан, нә чүр дурасан?

6074 Инсан фәрәһ талыр, чатса мурада,
Дәрддән ағлајанда чан кедир бада.

6075 Тапса севдијини, шад олса, күлсә,
Ајрылыг кәләндә ојанар гүссә.

6076 Өтән хатирәләр гусар бојуну,
Һичранын атәши ағладар ону.

6077 Дүнјада һичрандаг эзаблы нә вар,
Дәниздән дәриндир, ајрылыг, губар.

6078 Сағлар ајры дүшәр, бир дә көрүшәр,
Арајыб-ахтарыб бирләшәр бәшәр.

6079 Ән јаман ајрылыг өлүм-итимдир,
Өлүм чарәсини тапан да кимдир?

6080 Бүтүн ајрылыглар ғыса, ја узун,
Өлүм ајрылыгы өзкәдир, гузум.

6081 Фикримин дәлили бу бејти оху:
Јамандыр әбәди ајрылыг оху.

6082 Дибсиздир өлүмүн вердији һичран,
Даими зүлмәтдир ачдығы јарған.

6083 Сағ икән јолдашдыр вүсал, ајрылыг,
Өлдүнмү вүсалдан данышмаг артыг.

6084 Једими, ичдими Өкдүлмүш бир аз,
Бир аз јүнкүлләшди ғылынча намаз.

6085 Күнәш јаваш-јаваш енди гүруба,
Гаралды асиман, јатды ел-оба.

6086 Јатаға кирсә дә јата билмәди,
Кәдәр ојаг галды... о, динчәлмәди.

6087 Һәјәтә чыхды ки, сәнкисин кәдәр,
Һәбәш үзү киби гарајды көјләр.

6088 Јенә евә дөндү, кәрди јатаға,
Вә јатды, бир даһа галхды ајаға.

6089 Үзүнү кизләтди Рум көзәли Ај,
Аләм зәңчисифәт... булудлар лај-лај.

6090 Сүбһүн башланғычы... кечәнин ахыры,
Сүрәјја улдузу галкыб јухары.

6091 Далды узаглара, әнкипликләрә,
Һаны бу зүлмәтдә бир нурлу зәррә?

6092 Азча мүркүләди, бир дә ојанды,
Јашылы көјләрини өтәји ганды.

6093 Көр нечә јүксәлиб шәргдән Мүштәри,
Алыб дөврәсини алов дилләри.

6094 Једди гардаш улдуз — Јатыкан одур,
Јылдырыг ја Сирус, Ајғыр сачыр нур.

6095 Јерә баш әјмәдә Ерәнтиз—Чевза,
Күнәш кимә бәнзәр — ән көзәл ғыза.

6096 Јујунду, даранды. Дилиндә нида,
Говушду көјләрә намаз ғыланды.

6097 Алтун рәнки алыб агарды сәма,
Алова бәнзәди, парлады дүнја.

6098 Әјнидә әввәлки кәһнә палтары,
Өкдүлмүш ат сүрдү сараја сары.

6099 Чагырды елбаны... тәзим едәрәк,
Дајанды өпүндә пәришан, көврәк.

6100 Елбаны көрдү ки, гаралыб алмаз,
Мә'јусдур Өкдүлмүш, саралыб бир аз.

6101 Нечәдир әһвалың, еј гәрарлы мәрд?
Гәмкин көрүнүрсән, нәдир бу һаләт?

6102 Бу күн әјиб сәни кәдәр шө'ләси,
Нәдир алнындакы гәм нишанәси?

6103 Зә'фәран сарысы чөкүб чөһрәпә,
Өз рәнкини вериб ја дүнја сәнә?

6104 Сәндән ки сәадәт үз дөндөрмәјиб,
Дүнја, тале сәнә нәләр вермәјиб?

6105 Фәләк сәнин үчүн дөвр еләмәкдә,
Һәлә Ајла Күнәш, су да, күләк дә.

6106 Мән сәнә гаш-габаг көстәрмәмишәм,
Күләр сифәtimi көрмүсән һәр дәм.

- 6107 Сәнэ ким көндәрди бу гәми, дәрди,
Кимләр үрәјии гана дөндәрди?
6108 Еј мәним әзизим, фе'ли бәргәрар,
Нәдир варлығыны үзән гаҗғылар?
6109 Сән чәксән дәрд, әләм, мөһнәт, мәшәггәт.
Мән нечә тапарам севинч, сәдәт?

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 6110 Өкдүлмүш сөјләди писдир әһвалы,
Чүнки гардашыны јамандыр һалы.
6111 — Кетдим евләринә. Ағыр хәстәдир,
Хәзана уғрамыш бир күлдәстәдир.
6112 Вајсынды елбашы, ахды көз јашы,
— Тәәссүф... одланды баҗрымын башы.
6113 Танры бағышласыи, әфв етсин ону,
Икидә јарашмыр топрағын гојну.
6114 Нечәдир әһвалы? Нә чүр гыјмысан,
Евиндә тәк гала хәстә бир инсан?
6115 Ким бахыр, ким верир хөрәк, ја чөрәк?
Хәстәјә пәрәстар бир адам кәрәк.
6116 Јанында кешикчи галмадын нечин,
Һајаны, һамиси олмадын нечин?
6117 Өкдүлмүш сөјләди: — Еј елми дәрја,
Дедим бу сөзләри с заваллыја.
6118 Бахмады сөзүмә. Гајтарды кери,
Күчүм чатмады ки, олум сүпәри.
6119 Елбашы анлады, дәрк етди дәрди,
Тә'зијә билдирди, тәсәлли верди.
6120 Өкдүлмүш, мәтин ол, һагга дуа гыл,
Бүтүн мүшкүлләрә ачардыр ағыл.
6121 Бизә көмәк олсун бөјүк јарадан,
Кечсин Озғурмушун күнаһларындан.
6122 Көјләрин әлиндән севинч гапасан,
Оддан, чәһәннәмдән аман тапасан.
6123 Гапыны гапајыб јолу кәсмисән,
Хәстәни атмаға чох тәләсмисән.
6124 Сәнә бөјлә рәфтар јарашар мәкәр,
Бу чүр аддым атмаз зәкавәтлиләр.
6125 Сәни ким горхутду, ким көстәрди зор,
Нечин јалғыз гојдун хәстәни, еј нур?
6126 Танрынын һөкмү бил сән бу чәзаны,
Көјләр рәва көрдү она гәзаны.

- 6127 Нечин аглајырсан, көз јашыны кәс,
Аллаһа хош кетмәз, одланма әбәс.
6128 Учалан алчалыр, доғулан өлүр,
Јүрүјән тохтајыр... бөјләдир өмүр.
6129 Сәбр ет, ибрәт олсун сәнә өләнләр,
Сәбр ет, гәндә дөнсүн једијин зәһәр.
6130 Кәрәк гачмасынлар өјүддән онлар —
Өләни көрәнләр, дҗри галаңлар.
6131 Өлән нәләр сөјләри! — Мәндән ибрәт ал,
Тутачаг сәни дә сабаһ бу завал.
6132 Буна ујғун кәлән бир бејти оху,
Мүдрик кәламлардан бир чәләнк тоху.

ШЕ'Р

- 6133 Өлмүш сәндән әввәл адамлар мин-мин,
Сәнин дә бөјләдир ахыр гисмәтин.
6134 Мән гафил јашадым, өлдүрдүм вахты,
Сән дә зај оларсан, еј башым тахты.
6135 Елбашы достундан бир даһа сорду,
Нә чүр Озғурмушу бу һајат јорду?
6136 Өкдүлмүш данышды көрдүкләрини,
Вәсијјәт вахтыны, өлүм јерини.
6137 Көстәрди кил габы, әсасыны да,
— Буңлар хатирәдир ондан дүңјада.
6138 Будур гардашымдан мәнә јадикар,
Әсада, кил габада әл изләри вар.
6139 Көтүрсә бирини елбашы әкәр,
Јәгичи ки, мәрһумун руһу динчәләр.
6140 — Вер! — деди Елбашы, алды әсаны,
Мәнә бәхт кәтирсини улдузлар саны.
6141 Хатирә кил габы сән өзүн көтүр,
Баһанда гағанын чәмалыны көр.
6142 Өкдүлмүш кил габы көтүрдү, бахды,
Һәсрәт көзләриндән көз јашы ахды.
6143 Елбашы сөјләди: фикирләшәк биз,
Ибрәтдир, өрнәкдир көрдүкләримиз.
6144 О бөјлә јашады киди дүңјада,
Апара билмәди бир әсаны да.
6145 Ишә зәкавәтлә јанашан киши,
Нечә тәсвир едир көрүн кәрдиши!
6146 Сәрвәти, дөвләти баһдан ашса да,
Ону нә чүр тутсаң өјләчә кечир.

- 6147 Дунянын ејби чох, фәзиләти бир,
Ону нә чүр тутсан өјләчә кечир.
- 6148 Өлдүнмү, сәрвәтин нә мә'насы вар,
Ону јејәиләрдиң јалныз бәхтијар.
- 6149 Једији ағ арпа, кејдији чындыр,
Сәрвәтдән, не'мәтдән гачды о фагыр.
- 6150 Јашады, дөвләтә, вара ујмады,
Јејиб ичәнләрә чөп дә гојмады.
- 6151 Ән ағыр јүкләри чејниндән атды,
Зәһмәтдән, мөһнәтдән тамам азадды.
- 6152 Вахтында иш көрдү, гуртулду гәмдән,
Бизсә баш ачмырыг һәлә ситәмдән.
- 6153 Елбашы сөјләди: -- Зирәк ол, зирәк,
Бир аз јүнкүлләнәк, тәләс, иш көрәк.
- 6154 Галхыб аддымлады сараја сары,
Чәкилди свиңә гәм тачидары.
- 6155 Өкдүлмүш нечә күй тә'зијә гылды,
Гәм өгдү, чөһрәси азча ачылды.
- 6156 Унутду тәдричлә дәрди, әләми,
Јенә једи, ичди, јонду гәләми.
- 6157 Халга башчы олан, елмә сөјкәнән,
Киши нәләр демиш, фәһм гыл, өјрән!

Ш Е Р

- 6158 Әсир ејләсә нә дәрди, әләм сәни,
Ағлајан күләчәк әмин ол, әмин.
- 6159 Дунянын әзәли бир гәјдәсы вар:
Јаманын јеринә јахшылар тутур.
- 6160 Өкдүлмүш чејниндән атды дәрд-гәми.
Ачылды өңүндә хидмәт әләми.
- 6161 Ишинә јолланды һәр күн дан үзү,
Парлатды өмрүнү хидмәт күзкүсү.
- 6162 Бир сәһәр Елбашы чагырды ону,
Сорушду өлкәнин, елин руһуну.
- 6163 Дә көрәк нечәдир халгын әһвалы,
Илләр нечә кечир, күнләрин һалы?
- 6164 Ешндәг гуләсим, көрәк көзүмсән,
Ганы ачмалысан һәр мүшкүлә сән.
- 6165 Сәндә үз берди гәм, тохунду бәла,
Сојудун күндәлик ишдән аз гала.

ӨКДҮЛМҮШҮН ЕЛБАШЫЈА ЧАВАБЫ

- 6166 Өкдүлмүш сөјләди: — Артыб дуалар,
Халгын әһвалында бир јүнкүллүк вар.
- 6167 Көрмүсән, нә гәдәр алим, билимдән,
Тапа билмәмишдиң рузу, күзәран.
- 6168 Санки һеч дунјаја кәлмәмиш онлар,
Гара јер алтында һакам јатанлар.
- 6169 Гәддини дүзәлтмәк истәјәнләри,
Топрак удуб, јејир һачандан бәри.
- 6170 Абад имарәти, ордуңу, гәсри,
Тәрк едиб олмушлар јерин әсири.
- 6171 Јатырлар... сәсләри, нәфәсләри, јох,
Даһа ашыб даһан һәвәсләри јох.
- 6172 Дашлара чырпылыб чалдыглары саз,
Јемәјә, кејмәјә әлләри чатмаз.
- 6173 Тәәссүф ичиндә, гәмкин, мүкәддәр,
Дөнүб топрак олмуш гәјнар диләкләр.
- 6174 Таңры бу күнләри бәхш едиб бизә,
Кирләнмәк јарашар јалныз ачизә.
- 6175 Таңры гүдрәт версини бу күндән бизә,
Сүрәк кәмимизи нурлу саһилә.
- 6176 Өкдүлмүш гәрг етди ону алгыша,
— Алим бәј, хошбәхт ол, јүз илләр јаша!
- 6177 Аләм дөнәр даһа, гурујар сәнсиз,
Әслини, нәслини күнәш көрәк биз.
- 6178 Таңры гапы ачсын һәр бир арзуна,
Дөнәсән нәслинин дан улдузуна!
- 6179 Нә гәдәр мәтләбин, камып, әһдин вар,
Дөнүб баһар олсун, баһар, лаләзар.
- 6180 Севиңчи, шадлыг ичрә узун өмүр сүр,
Бәхтинә сәадәт гәј бассын мөһүр.
- 6181 Сәнин тәк кишиләр сејрәлиб, һејһат,
Гара јердә јатыр мин-мин улу зат.
- 6182 Таңры бөјлә гуруб дунја ишини,
Чох да әзизләмир екид кишини.
- 6183 Өлмүш демәк олмас бу чүр әрләрә,
Хејриһаһ, гәһрәмаи, мәрд рәһбәрләрә.
- 6184 Сәнин өлмәјинлә, галмағын ејни,
Чүнки фәтһ етмисән халг үрәјини.
- 6185 Күнбәкүн чохалсын сәни севәнләр,
Сәни севмәјәнләр олсун дәрбәдәр.
- 6186 Јер өпдү, кәсилди сөзүн ахары,
Ат минди, үз гојду свиңә сары.

- 6187 Сүфрэдә дуз-чөрәк... бабат бир гида,
Динчәлди бир гәдәр өз отағында.
- 6188 Jenә сүбһ ојаныб башлады ишә,
Мәсләһәт, нәзарәт — күндәлик пешә.
- 6189 Көнлүнү, дилини пак сахлајан әр,
Оғруја, әјријә јол верәр мәкәр?
- 6190 Аләм чичәкләнди, артды дуалар,
Ел-оба јашады азад, бәхтијар.
- 6191 Мәрдләр өлүб кетди, галды адлары,
Ад-сандыр јашадан өлән затлары.
- 6192 Дүнјаја бәзәкдир бу чүр адамлар,
Һуридир, мәләкдир бу чүр адамлар.
- 6193 Инсафмы онлара адам дејәк биз?
Бәс онда бизләр ким, бизләр нәчијиз?
- 6194 Бизә адам демәк мүмкүнсә әкәр,
Чатар сәадәтә, ағ күнә, инан.
- 6195 Онларын мәғзини дәрк едән инсан,
Чатар сәадәтә, ағ күнә, инан.
- 6196 Биләнләр билир ки, өмүр бир андыр,
Инсан кәлди-кәдәр, дүнја галандыр.
- 6197 Күнләр әлиндәдир. Вермә фүрсәт,
Һагга ибадәти унутма гәти.
- 6198 Өјүд, ибрәт дәрси дејилми мәкәр,
Сәндән әввәлкиләр өлүб кетдиләр.
- 6199 Галды гәср, орду, галды сарајлар...
Бундан ибрәт алаң бир инсанмы вар?
- 6200 Нә чүр галалары истәһкамлары,
Дагытды, шумлады өлүм ахары.
- 6201 Бағлар, күлүстанлар, кәндләр, шәһәрләр,
Өлүм чајнағында виран, дәрбәдәр.
- 6202 Сәнә нәләр галыр, орду, бағ, сарај...
Нәсиһәт дејилми бу мирас, бу пај?
- 6203 Ордулар саһиби чаһанкир һаны?
Гара јер алтыдыр ахыр мөканы.
- 6204 Һаны «дарды јерим!» дејән елбашы,
Зор кәлди, ган төкдү... һаны баш дашы?
- 6205 Һаны һөкм еләјән мәмләкәтләрә?
Инди мөһтач олуб беш гарыш јерә.
- 6206 Мүсәлман ганыны төкәнләр һаны?
Мәзар топрағыдыр јери, јорғаны.
- 6207 Һаны өзкәсини инчидән чаңлар,
Инди әзир ону дашлар, тиканлар.
- 6208 «Дүнја мәним!» дејә ворушанлары,
Дүнја сахладымы гојнунда бары?

- 6209 Ипәји, мәхмәри бәјәнмәјән әр,
Сәни бешчә чөрәк безә бүкдүләр.
- 6210 Һаны аләмләри һамарлајанлар,
Будур сон гисмәти—кичик бир мәзар!
- 6211 Бәли, бөјләчәдир дүнјанын һалы,
Бир сүкут бәкләјир һәр гејлү-галы.
- 6212 Динчлији—мәшәггәт, севинчи—гајғы,
Гәдри—гәдирсизлик, шадлығы—горху.
- 6213 Чијнинә дағы да гојсалар, апар,
Мәшәггәт кәтирир динчлик сонралар.
- 6214 Еј дөзүм галасы, сәбрин өвлады,
Динлә, нәләр дејир тәлим устады:

Ш Е Р

- 6215 Еј не'мәт саһиби, нуш ет шүкр елә.
Еј зәһмәт саһиби, әјил, сәбр елә.
- 6216 Сәбр етсән, зәһмәтин дөнәр не'мәтә,
Шүкр етсән, ачарсан јол сәадәтә.
- 6217 Еј алим, бу күнкү, дөврә нәзәр сал,
Көр нечә зај олду иш-әмәл, амал.
- 6218 Алимләр, арифләр салынды көздән,
Натигләр лал олду, лаллар — кәвәзә.
- 6219 Артды јарамазлар, азалды мәрдләр,
Ағыз ачмадылар, үз бүрүдүләр.
- 6220 Оручсуз, намазсыз, аллаһсыз кәда,
Зүлмүнү галдырды ала булуда.
- 6221 Ички ичмәјәнләр хәсис сајылды,
Фитнә-фәсад әһли-мәрдлик өвлады.
- 6222 Оруч-намаз әһли, мүгәддәс адам,
Мушафиг адланды, ај мәним ағам.
- 6223 Һарам басыб једи һалал әһлини,
Натәмиз тәмизи, динсизлик дини.
- 6224 Јалныз ады галыб һалалын ады,
Һарам мәмләкәти чапды, талады.
- 6225 Көрүнмүр һарама һарам дејәнләр,
Кедиб, әршә чыхыб һалал дејәнләр.
- 6226 Бәс һачан дагылар бу гаты зүлмәт,
Салсын шө'ләсини, гопсун гијамәт.
- 6227 Көнүлләр пас атды һарам јемәкдән,
Һардан тапачагсан һалал чөрәк сән?
- 6228 Сөз вар — дағ бүллуру, көнүл, көз нуру,
Бу ше'ри әзбәрлә еј фикри доғру:

Ш Е' Р

- 6229 Көнлүм пахыр тутду харам жемәкдөн,
Мин верст узаг дүшдүм елм өжрәнмәкдөн.
- 6230 Зөвгә эсир дүшдүм, хиссә уградым,
Һагга тапынмаға мачал галмады.
- 6231 Дунја да, инсан да өзкөләшдиләр,
Дил ајры, гәлб ајры... узаг дүшдүләр.
- 6232 Јалныз чәфа гылды, көч етди вәфа,
Садиг адамлары бир дә ким тапа?
- 6233 Һаны бир киши ки, архаланасан,
Вәфалы биләсән, садиг санасан.
- 6234 Јахын узаглашды, догма јад олду,
Сөндү бәбәкләрин сәдагәт оду.
- 6235 Кичикдә әдәб јох, бөјүкдә биллик,
Габалыг шығыды, итди зәрифлик.
- 6236 Рүшвәт басды, једи ешги, вичданы,
Һагг үчүн чалышан догручу һаны?
- 6237 Әманәт, нәсиһәт, вәфа, е'тибар...
Нечин јоха чыхды бу анлајышлар?
- 6238 Мүртәди, мүнкири едиб биртәһәр,
Әмри мә'руф гылан икиди көстәр.
- 6239 Сөвдәкәр ләғв етди әманәтини,
Һүнәрмәнд нашыја нәсиһәтини.
- 6240 Алим мәсләһәти, гадын исмәти,
Санки атыб кетди бәшәријәти.
- 6241 Дүзүн шаһ тахтыны тутду әјрилик,
Бир Танры адамы тапа билмирчк.
- 6242 Габаг чамаат чох, мәсчидләр азды,
Инди әксинә бил сән бу тезады.
- 6243 Инди һамы олмуш пулун әсири,
Гызылдыр, күмүшдүр елин рәһбәри.
- 6244 Көтүр-гој хошлајан тәчрүбәли әр,
Динлә, нәләр демиш, еј бизә сәрвәр.

Ш Е' Р

- 6245 Һаны бирчә нәфәр дүзлүк ме'јары,
Бир аллаһ адамы, һагг төрәфдары?
- 6246 Дунја алт-үст олуб дағылды тамам,
Һаны һејрәтләнен бирчә саф адам?
- 6247 Кафәр тә'мин едиб сәадәтини,
Ислам бир-биринин јејир әтиги,

- 6248 Талан-тарач јыхыр лүт мүсәлманы,
Һалалы һарамдан ајыран һаны?
- 6249 Инчәлиб үзүлүр Гур'анын сәси,
Фитнә-фәсад олуб јурдун јијәси.
- 6250 Үрәк даша дөнүб, дил зәггум тозу,
Дүзлүкдән нишанә јалныз «дүз» сөзү.
- 6251 Оғул атасына аталыг едир,
Огул бәј тахтында, ата көләдир.
- 6252 Севинч гачаг дүшүб, ачкөзлүк көпөк,
Баш кирләјән нә чох... јашајан тәк-тәк.
- 6253 Ачдыр јетим-јесир, биканәләр тох,
Аләм дагыланда, һејрәтләнен јох.
- 6254 Гәлби, әли-ачыг, фәзил бир киши,
Нечә тәсвир едиб кәрүн кәрдиши:

Ш Е' Р

- 6255 Нә аләм ајагда, нә ганун-гајда,
Шәр мејдан сулајыр, хејир бучагда.
- 6256 Мәмләкәт, ел-оба ган аглајыр, ган,
Ил илдән бәд кәлир, ај ајдан јаман.
- 6257 Ата һөрмәтинн атыб огул-гыз,
Гочалыгдан горхур гочаларымыз.
- 6258 Ганушлар, гајдалар саралды, солду,
Гарышды гараја, ағ да зај олду.
- 6259 Бунлар гијамәтин нишанәсидир,
О бөјүк, шанлы күч тез көләсидир.
- 6260 Мәдәд! Танры өзү көстәрсин овсун —
Фитнәдән, бәладан бизи горуспун.
- 6261 Дөрд јүз алтмыш ики — бу шанлы илдә,
Јаздым бу китабы, гәләмим әлдә.
- 6262 Бүтүн гүввәсини сәрф етди камал,
Сән дә, меһрибан дәст, охујуб кам ал.
- 6263 Турлу-турлу олур, јоллар јоруглар,
Бујур, сеч сәниндир ихтијар, гәрар.
- 6264 Һәм дунја јолу вар, һәм дә дин јолу,
Јолун аванд олсун, ишин угурлу.
- 6265 Көстәр киши әзми, әр гәтијјәти,
Ја бу дунјаны сеч, ја ахирәти.
- 6266 Үчүнчү јол јохдур, јадында сахла,
Бәндәлик истәсән, Танрыја бағлан!
- 6267 Илаһи, бу сөзү мән башладым, мән,
Һәдир арзум-әһдим, јахшы оллирсән.

- 6268 Нә ад-сан истәдим, нә шан, нә шөһрәт,
 Јахына, јада да умдум мәнфәәт.
- 6269 Бәсимдир, охучум јад етсә мәни,
 Анса дуа илә сөз сөјләјәни.
- 6270 Умудум да будур, истәјим дә бу,
 Мәни дуа илә ансын охучу.
- 6271 Дилим сөз сөјләди, әлимсә јазды,
 Дилин дә, әлин дә иәфәси азды.
- 6272 Јаздыгым китабдыр мәнән јадикар,
 Сәнә китаб адлы әрмағаным вар.
- 6273 Еј әзиз охучум, мәни унутма,
 Дөшәнсәм торпаға, чат имдадыма.
- 6274 Сән гәмсиз, әбәди, сән гүдрәтлисән,
 Шадландыр гулуну, әзминә әһсән!
- 6275 Әфв ет сучларымы өзүнсән ағам,
 Руһуму күлдүрсән әлә бил сағам.
- 6276 Ағамсан, гулунам. Гул ады гулдур,
 Фәзиләт әһлисән, һөкмүм улудур.
- 6277 Гулунам, ағамсан, еј мәғрур гафур,
 Мәни әзизлә ки, күнаһым чохдур.
- 6278 Шәргән Гәрбә гәдәр кәз башдан-баша.
 Бүтүн мө'минләри әзизлә, охша.
- 6279 Ачизәм, ачизән ачизлик кәләр,
 Фәзиләт әһлисән, еј әр оғлу әр!
- 6280 Рејһан әтри сачар күлшәнә рејһан,
 Ким умар рајиһә, гара тикандан?
- 6281 Еј мәним умудум, күнаһым, архам,
 Сәнсиз нәјәм ахы — сусуз бир архам.
- 6282 Күнаһкар гулунам, һәр ишим чәфа,
 Вәфалы ағамсан, кәстәр дә вәфа.
- 6283 Ағам, чәфакардан нә кәләр? Чәфа,
 Јалныз вәфалылар кәстәрир вәфа.
- 6284 Бүтүн мө'минләри охша, әзизлә,
 Онларын ичиндән мәни дә сәслә.
- 6285 Јүз мин саламымы пејғәмбәрә сан,
 Бизә јол кәстәрсин, тачымыз олсун!
- 6286 Мәнән дөрд тәрәфә саламлар сөјлә,
 Еј мәним аллаһым, еј һүснү шө'лә!

КӘНЧЛИЈӘ АЧЫМА, ГОЧАЛЫҒА ДАИР

- 6287 Кечди чаванлығым сәјјар булуд тәк,
 Өмүр-күн бәлкә дә бир әсим күләк.

- 6288 Изсиз икидлијим, әһ чәкирәм мән,
 Сахлаја билмәдим, учдун әлимдән.
- 6289 Гајыт, кәл, овчумда сахларам сәни,
 Ипәклә бәзәрәм һәр гәдәмини.
- 6290 Һардасан, еј мәним мурадым-әһдәм,
 Сәни чох арадым, тапа билмәдим.
- 6291 Һәјатымын мәғзи, әмрүмүн чаны,
 Нечә ширинсәнмиш, әвәзин һаны?
- 6292 Кәнчлијим, динчлијим, ганадым-ғолум,
 Итирдимми сәни, гурбанын олум!
- 6293 Өмүр әлдән чыхды, һәдәр кетди чан,
 Инди бир фајда јох гочалығымдан.
- 6294 Сәнә ачыјырам, мәрд икидлијим,
 Кетдин... сәнә галды нәјим — һәр шејим.
- 6295 Әрғәван кибијди од јанағларым,
 Инди зәфәрандыр рәңким-чаларым.
- 6296 Кафурму чиләнди шөвә сачлара,
 Бәдрли ај һара, баған ај һара?
- 6297 Күлләри сајрышан баһардым, баһар,
 Кәлди хәзан фәсли, сөндү, лаләзар.
- 6298 Ох киби дүппәдүз, чинарды гәддим,
 Јај киби әјилдим, нә тез әјилдим.
- 6299 Өмүр кәлди-кечди һәдәр, уғурсуз,
 Инди ган-јаш төкүр көзләрим, әфсус.
- 6300 Чыхды, әлдән чыхды долганлылыг,
 Гочајам, көзләрим тор көрүр артыг.
- 6301 Једим дә, ичдим дә ач һејван киби,
 Кетдим еши ардынча тоз-думан киби.
- 6302 Шикарда бәнд олдум бир гуш тутмаға,
 Һејһат, өз көһләним учду узаға.
- 6303 Чан киби бәсләдим досту, јолдашы,
 Дүшмәни үркүтдүм фәғәт мән нашы.
- 6304 Сөјмүшәм, дөјмүшәм, чәкмишәм дара,
 Әбәс зүлм етмишәм күнаһсызлара.
- 6305 Дүшмән гаршысында көриб синәми,
 Донуб дајанмышам сал гаја киби.
- 6306 Јатыб ојанмышам ичәнләр сајағ,
 Азмышам, әфв елә, демишәм, еј һагг!
- 6307 Долашыб аләми һеј сәһәр-ахшам,
 Һагга ибадәти јадырғамышам.
- 6308 Улајыб гудурмуш чанавар киби,
 Дишимлә тутмушам һәр истәјими.
- 6309 Чохуну гејзимлә сөкүб дидмишәм,
 Алыб пулларыны, әсир етмишәм.

- 6310 — Нечин бөjlө jандын? — сорушса Аллаh,
Мәкәр бир бәһанә тапараммы, ah!
- 6311 Сәфәһдән, дәлидән фәргләнирәмми?
Әлимдән вермишәм вахт дүрданәми.
- 6312 Мәшәггәт дә кетди, ишрәт дә кетди,
Әфсуслар ичиндә галмышам инди.
- 6313 Фәрз-едәк ки, мәнәм ән бөjүк адам —
Хосровам, Геjсәрәм, Шәддадам, Адам.
- 6314 Нүһ киби кечириб әз кәнчлиjими,
Тутмушам аләми Йскәндәр киби.
- 6315 Илдырым гылынчлы һеjдәр олмушам,
Рүстәмтәк аләмә сәда салмышам.
- 6316 Исајам, әлимлә көj әләк-вәләк,
Низамлар веркәрәм, Нуширәвантәк.
- 6317 һарунам, нур сачыр хәзинәләрим,
Әшаби Рә'стәк дәмир шәһәрим.
- 6318 Нә хеjри? Буяларын һәлсинин сону,
Нәдир? Беш чәрәк ағ, бир мөзар гоjну.
- 6319 Әрзә чыплаг кәлдим, чыплаг кедирәм,
Бәс нечин иситди мәни бу аләм.
- 6320 Һәјат вәфасызмыш, өтдү јел киби,
Мән она бәнд олдум бир гафил киби.
- 6321 Мәкәр чаван икән, имдада чатдым?
Көр һансы топраға мән тохум атдым!
- 6322 Мәсәл вар, нә әксәп, ону бичәрсән,
Өзүмү дөјмүшәм, кимисә дөјсәм.
- 6323 Совушду чаванлыг, кәлди гочалыг,
Төвбәнни заманы јетишиб артыг.
- 6324 Јатма, ибадәт гыл, сучлусан, агла,
Ојан, сәмалары бир дә гучагла.
- 6325 Гурд, илан, гурбаға јеми олачаг,
Вә'дәни бәсләдим нечин мән ахмаг?
- 6326 Ојан, һагга тапын, еј уjғулу чап,
Агла, ағламасан, әбәди јохсан.
- 6327 Гочалыг јанымда кәнчлијим узаг,
Бары индән белә һагг јолу тапаг.
- 6328 Гурт фәләк чохуну торуна салды,
Нечин бу дүнјаја бәнд олуб галдым?
- 6329 Атма бир кәнара мәни, еј рәббим,
Ајылт, варлығымы пак елә, билим.
- 6330 Сәнсән, бирчә сәнсән әфв едән ағам,
Мәнә мәрһәмәт гыл, ахы јазығам.

ЗӘМАНӘНИН ПОЗУЛМАСЫ, ДОСТЛАРЫН ВЕРДИЈИ ЧӘФА

- 6331 Кәрәк дүнја боју сәјәһәт јапаг,
Вәфалы бирчә мәрд галыбса, тапаг.
- 6332 Тапаг, һардан тапаг ләјәгәтлини?
Соначан ахтараг сәдагәтлини.
- 6333 Тапдым һәр арзуму, тапмадым инсан,
Үзүнә дојунча бахарам, тапсам.
- 6334 Тamarзы галмышыг, гәһәтдир вәфа,
Дүнја башдан-баша чәфакеш, чәфа,
- 6335 Көзүмә сүртәрәм, тапсам вәфалы,
Аларам чијинмә о күлчәмалы.
- 6336 Вәфалы тапмасам јәгин ағларам,
Чејранла, чүјүрлә үлфәт бағларам.
- 6337 Бәсимдир, әјнимә бир дәри кејсәм,
Сујум—јағыш сују, от-әләф јесәм.
- 6338 Кәзим вәһши киби бијабанлары,
О кәм инсанлары кәрмәжим бары.
- 6339 Дүнјаны тәрк етмәх — будур сон диләк,
Јағыша думана, тәза чевриләк.
- 6340 Ағам, кирифтарам вәфасызлара,
Чанымы верәрәм бир садиг јара.
- 6341 Јалныз ады галды кишинин ады,
Өзүнү һачанды көрән олмады.
- 6342 Һаны бир мәррибан, чандан од дәрә,
Нә чүр көнүл верим мәрсизләрә?
- 6343 Чаным-көзүм гәдәр јахын билдијим,
Адам иблис имини. ким инанар, ким?
- 6344 Һәр кими дүнјада чап-чикәр сандым,
Кәда олдугуна бир күн инандым.
- 6345 Инандым дилина, тәәччүблү инш:
Дил онун ағзында бир парча әтмиш.
- 6346 Бу јава дүнјада дост кәзмәк әбәс,
Бәс кимә инаным, кими севим бәс?
- 6347 Кимә верим көнүл? Пәртәм, јаман, пәрт,
Дәрди ми демәјә һаны бир һәмдәрд?
- 6348 Гоһумдан-гардашдан көрмәдим үлфәт,
Доғмалар јад олду, јадлар даһа сәрт.
- 6349 Бүтөвлүк, сәдагәт анды ичәнләр,
Андыма садигләр тапылмаз мәкәр?
- 6350 Дуз-чәрәк, һаггыни күдән кимди, ким,
Күмүшә, көвһәрә, сәрә гәрг едим.

- 6361 Севинчә, кәдәрә шәрикләр һаны?
Верим варлыгымы, алсын чанымы.
- 6362 Гоһум-гардаш ичрә јохму бир оғул?
Ону бәј санарам, өзүмү бир гул.
- 6363 Пәртәм бирчә киши тапмадығымдам,
Дәрд башымдан басыр, гәм ајағымдан.
- 6364 Көзәл адәтләри тәрк етсин, атсын,
Бәс онда халг нечә гајнајыб-артсын?
- 6365 Нәләр сөјләјирәм, Аллаһ амандыр,
Дәлијәм, ағлыммы башымдан чыхыр?
- 6366 Бәлкә бејним шишиб, бәлкә чүнунам,
Бәлкә дәрман ичим, чохму јорғунам?
- 6367 Мәнни тәрсавандам, јохса адамлар?
Бирчә адам ичрә нөв-нөв адам вар.
- 6368 Һаны о мәрдләр ки, көздән итдиләр,
Вәфа көһләнини гојуб кетдиләр.
- 6369 Һејиф, хатирәдир о әһд, о илгар,
Онларын гојдуғу гајда-ганунлар.
- 6360 Јахшылар кечсинләр јухары баша,
Кери дөнмәсинләр алчаглар, һаша!
- 6361 Һаны гајда-ганун, көзәл адәтләр,
Кетдиләр, өзүлә аһарды мәрдләр.
- 6362 Кетдиләр, сән демә мәләкмиш онлар,
Букүнкү адамда адамлыгмы вар?
- 6363 Кетдиләр... Мән галдым кимин әлиндә —
Гејзин, күдурәгин, хинин әлиндә.
- 6364 Нә гәдәр сөјләсәм, сөзүм түкәнмәз,
Сус даһа, еј көнүл, дедикләрин бәс...
- 6365 Замандыр, тәрк едәк шәһәри, кәнди,
Һәзәр бу дүнјадан. Сәбрим түкәнди.
- 6366 Итәк бу дүнјадан, јох олаг, гузум,
Нә адым билисин, нә изим-тозум.
- 6367 Чибин хисләтлиләр, ит сифәтлиләр,
Илантәк чаланлар мөкәр әл чәкәр?
- 6368 Нә гәдәр мәшәггәт, дәрд чәкмәк олар?
Севинсин алчаглар, ағларам зар-зар.
- 6369 Һәзәр, бу рәзилләр мәни әјмәсин,
Бир чапа бу гәдәр вәфа дәјмәсин.
- 6370 Илаһи, гисмәт ет, үз көстәрсинләр,
Дәрд улу кимсәнә, әзиз пејғәмбәр.

КИТАБ САҢИБИ ЈУСИФ УЛУ ҺАЧИБ ӨЗҮНӘ ӨЈҮД ВЕРИР

- 6371 Елм өјрән, јухары башдача јер сеч,
Елмин дағ галасы сарсылармы неч?
- 6372 Елмсиз дил, көнүл галар пијада,
Дирилик сујудур елм дүнјада.
- 6373 Дәрјача билсән дә елм өјрән јенә,
Биликлә чатарсан јалныз әһдинә.
- 6374 Биликдән узагсан «билирәм» десән,
Алимләр ичиндә надан кибисән.
- 6375 Саһили, диби јох үммандыр билик,
Ону дамла-дамла нуш етмәлијик.
- 6376 Билик дүнјасында башын ајланар,
Чох шеји билмирсән, билмәји бачар.
- 6377 Өзүн өз ичиндә бөјүклүк јарат,
Һејван јох, адам ол, өзүн дада чат.
- 6378 Биликли һәмешә далғын, пәришан,
Биликсиз, севинчи башындан ашан.
- 6379 Алим зәнчирлидир, надан асудә,
Дөзәрми зәнчирә савадсыз бәндә?
- 6380 Бејти бејтә гошдум мән сүбһә кими,
Елм үчүн чирмәдим биләкләрим.
- 6381 Мәним түркчә сөзүм бир вәһши чејран,
Охшадым, рам етдим... ояду мөһрибан.
- 6382 Севдим, әзизләдим, гачмады мәндән,
Бәс нәдән јем версән һүркүр дә бә'зән.
- 6383 Дүшдүм сөз далынча һәр кечә-күндүз,
Рејһан әтри верди, дурдуг үзбәүз.
- 6384 Дүз сөз мәним үчүн Танры, иман-дин,
Дүз сөз нәфәсидир идрак әһлинин.
- 6385 Ајдын сөзләр сечдим ишыглы, бөјүк,
Охучу чијинә гој дүшмәсин јүк.
- 6386 Фәрг ет, дүз сөз һара, әјри сөз һара?
Бири гар киби аг, бири гангара.
- 6387 Көр нечәнчи илдә чан гыјдым сөзә,
Дәрд јүз алтмыш ики нур сачды сизә.
- 6388 Јаздым бу китабы он сәккиз аја,
Күл күлә сарылды, мисра мисраја.
- 6389 Мән һекајә гылдым билдикләримин,
Күл ачды рејһанлы бағчалар киби.
- 6390 Нә гәдәр сөјләсән, түкәнәрми сөз,
Ахар булаг киби һеј кечә-күндүз.

6391	Еј Јусиф, кәсиб ат хәрәксиз сөзү, Зијандыр, рәдд елә үрәксиз сөзү.
6392	Узатма, чох сөзүн итәр ширәси, Безәр бу чохлугдан аллаһ бәндәси.
6393	Вәфасыз дүнјанын чәфады фе'ли, Ондаң узағ ғачар тәфәккүр әһли.
6394	Сән исә дүнјадан бәрк јапышмысан, Силкәләң, жүрүш јап, ајрыл да ондан.
6395	Күвәнмә дүнјаја, архајын олма, Јалныз һагга тапың, јалныз аллаһа!
6396	Вәфасыз аләмдә ғалырмы бәшәр, Көр азды јолуну нә чүр кишиләр.
6397	Инди чилвәләңир сәнин өнүндә, Бағланма дүнјаја бирчә зәррә дә.
6398	Дүнјалары тутан бәјләр кетдиләр, Башга бир аләми мәскән етдиләр.
6399	Кәнчлик һәдәр кетди, күнләрнм изсиз, Өмүр түкәнмәдә... бәс нејләдик биз?
6400	Мин ил јашасан да өлүмдүр сону, Јығдығын сәрвәтдәң жүксәк бил ону.
6401	Умүдүм сәнәдир, еј улу Танры, Ојат јухусундан мән күнаһкары.
6402	Утанмаз ғулунам, бөјүкдүр сучум, Јалныз сәндән кәлир ишығын учу.
6403	Сәндән кизләңмишәм, әфв еләсәнә, Бу күн јалварырам, сығыныб сәнә.
6404	Кәдәрли мәнлијим, еј үзүлән чан, Кимә күвәнмисән де бу вахтачан?
6405	Дүрүст сеч јолуну, әјләш бу јашда, Һәр ики аләмдә јухары башда.
6406	Сахламыр гојнунда күлү-күлшәни — Севинчи таланмыш бу дүнја мәни.
6407	Нәфсини чиловла, дилини сахла, Ғапа ғулағыны, нә јат, нә јухла.
6408	Бүтүн мө'минләрә, еј рәббим, јар ол, Ғучагла бојнуну, әзизлә бол-бол.
6409	Јүз мин салам сөјлә биздән устада — Улу пејғәмбәрә, чаһарјара да.
6410	Һератда јаратдым бу китабы бил, Тарихи сәккиз јүз ғырх үчүнчү ил.
6411	Јазды түрк дилиндә бир јазығ бәндә, Мәһәррәм ајында, гојун илиндә.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Дөвләтчилик һаггында, бөјүк китабын поетик тәрчүмәси һаггында сөз (<i>Камил Вәли Нәриманоглу</i>)	3
Хәлил Рза Улутүрк. Илк мөһтәшәм әбидәмиз	8
Мөрһәмәтли, мөһрибан таңрының ады илә	13
Фәсилләр садағағы	18
Мөрһәмәтли, мөһрибан таңрының ады илә	20
Пејғәмбәр Әлејһиссәләмын фәзиләтләри	21
Пејғәмбәр сәһабәләринини, Ризваналлаһи Әлејһим, фәзилләри	22
Шөвкәтли, зәфәрли, мөдәдли, һәгигәт вә дин дајағы Тағгач улу Бугра Тара хан Әбә Әли һәсән бинни Арслан хан рәһмәтуллаһи Әлејһим шә'нинә	23
Једди сәјјарә вә он ики бүрч	26
Инсаннн ғәдрн елми илә биллинир	27
Дилин фәзиләти, фәјдасы вә зәрәри үстүнә	28
Китаб јазары үзр истәјир	29
Јахшылығы гатылмағ	31
Елм, зәка-идрак фәргләринни, нәфләринни билдирир	34
Китаба ад вермөјим вә гочалығым	36
Күңдоғду Елбашы үстүнә сөз	39
Ајдолду Күңдоғдунун хидмәтинә кәлдијини билдирир	42
Ајдолдунун Елбашы илә көрүшү	47
Ајдолду өзү дөвләт олдугуну билдирир	49
Ајдолду Елбашыја дөвләтин сифәтләринни кәстәрир	51
Елбашы Күңдоғду Ајдолдуја өлл сифәтинини нечә олдугуну билдирир.....	56
Ајдолдунун Елбашыја сорғусу	59
Елбашының Ајдолдуја чавабы	60
Ајдолдунун Елбашыја суалы	60
Елбашының Ајдолдуја чавабы	60
Ајдолдунун Елбашыја суалы	60
Елбашының Ајдолдуја чавабы	61
Ајдолдунун Елбашыја суалы	61
Елбашының Ајдолдунун чавабы	61
Ајдолдунун Елбашыја суалы	62
Елбашының Ајдолдуја чавабы	63
Данышмағмы јахшыдыр, јохса сусмағ	65
Елбашының Ајдолдуја суалы	67
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	67
Елбашының Ајдолдуја суалы	68
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	68
Елбашының Ајдолдуја суалы	68
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	68
Елбашының Ајдолдуја суалы	68
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	68
Елбашының Ајдолдуја суалы	69
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	69
Елбашының Ајдолдуја суалы	69
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	69
Бәхтин вә дөвләтин вәфасызлығы	71
Елбашыја Ајдолдунун чавабы	73
Ајдолдунун Елбашыја чавабы	73
Ајдолду оғлу Әкдүлмүшә өјүд верир	76
Ајдолдунун Әкдүлмүшә чавабы	78

Өкдүлмүшүн Ајдолдуја чавабы	78	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	186
Ајдолдунун Өкдүлмүшө чавабы	79	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	186
Ајдолдунун Өкдүлмүшө чавабы	79	Озгурмуш дүңја ејбләриндөн данышыр	187
Өкдүлмүшүн Ајдолдуја чавабы	80	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	193
Ајдолду Өкдүлмүшө өјүд верир	82	Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	195
Ајдолду Елбашыја өјүднаме жазыб гөјдугуну ондирир	85	Әлчаваб	196
Хаган Елбашыја Өкдүлмүшө өјүд верир	93	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	200
Хаган Елбашы Өкдүлмүшө өјүд верир	94	Өкдүлмүшүн шаһ Елбашыја чавабы	202
Өкдүлмүш Елбашы хидмәтинә кирир	96	Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	203
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	99	Елбашынын Озгурмуша мәктубу	204
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	100	Өкдүлмүшүн Озгурмуш илә икинчи көрүшү	207
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	100	Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	209
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	106	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	209
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	106	Өкдүлмүшүн Озгурмуша сөзү	210
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	108	Бәјләрә хидмәт көдән ибарәтдир	210
Өкдүлмүшүн Елбашына чавабы	108	Сарајдакы орду илә сөһбәт бәһси	215
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	110	Әлчаваб	216
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	111	Гара күтлә илә сөһбәт бәһси	223
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	111	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	223
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	111	Өкдүлмүшүн Озгурмуша гара чамаата гајнајыб-гарышмагы өјрәдир	223
Елбашынын Өкдүлмүшө чавабы	112	Әләвиләр илә муамилә	224
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	112	Алмлар илә үлфәт	224
Елбашынын Өкдүлмүшө чавабы	112	Тәбиләр илә үлфәт	225
Бәјлијә лажиг бәј нечә олмалыдыр	112	Әфсунчулар илә үлфәт	225
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	113	Јуху јозумчулар илә үлфәт	226
Елбашынын Өкдүлмүшө чавабы	113	Үлдүзчулар илә үлфәт	226
Өкдүлмүшүн чавабы	114	Шаирләр илә үлфәт	227
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	124	Көндчиләр илә үлфәт	227
Бәј Вәзири нечә олмалыдыр	125	Сөвдәкәрләр илә үлфәт	228
Орду башчысы нечә олмалыдыр	129	Чарвадарлар илә үлфәт	229
Һачиб нечә олмалыдыр	136	Сәнәткарлар илә үлфәт	230
Дарвазачы нечә олмалыдыр	141	Јохсуллар илә давраныш	231
Елчинин сифәтләри	144	Һансы хатывила сикләмәли	231
Катиб нечә олмалыдыр	147	Оғул-ғыз тәрбијә нечә олмалыдыр	233
Хәзинәчи нечә олмалыдыр	151	Әл алтындакы кимсәләри јахшы сакламалы	233
Сүфрә башчысы нечә олмалыдыр	155	Озгурмушун Өкдүлмүшө суалы	236
Меј, шәрбәт башчысы нечә олмалыдыр	157	Өкдүлмүшүн сүфрәјә дө'вәт, гонаг кетмә гајдаларыны өјрәдир	236
Хидмәтчиләрин һагг-сајы	161	Өкдүлмүшүн Озгурмуша гонаглыга дө'вәт гајдаларыны өјрәдир	240
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	164	Озгурмуш Өкдүлмүшө бу дүңјадан үз дөндәрәб о дүңјаја бағләмәни	241
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	167	Сикләдир	241
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	167	Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	251
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	168	Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	252
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	169	Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	253
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	170	Елбашы Күндөгдү Озгурмушу үчүнчү дәфә чағырыр	254
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	171	Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	254
Елбашынын Өкдүлмүшө чавабы	171	Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	255
Елбашынын Өкдүлмүшө суалы	172	Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	256
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	172	Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	258
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	172	Озгурмушун Өкдүлмүшүн евинә көлиши	258
Елбашы Күндөгдү мәктуб жазыр	173	Күндөгдү Озгурмуш илә көрүшүр	259
Елбашынын Өкдүлмүшө өјүдү	177	Озгурмушун Елбашыја чавабы	259
Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	178	Озгурмушун Елбашыја чавабы	260
Озгурмуш Өкдүлмүш илә конушур	178	Озгурмушун Елбашыја чавабы	261
Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	179	Елбашынын Озгурмуша чавабы	261
Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	180	Елбашынын Озгурмуша чавабы	262
Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	181	Озгурмушун Елбашыја чавабы	262
Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	182	Елбашынын Озгурмуша чавабы	263
Озгурмушун Өкдүлмүшө чавабы	184	Озгурмушун Елбашыја чавабы	263
Өкдүлмүшүн Озгурмуша чавабы	184	Озгурмуш Елбашы Күндөгдүја өјүд верир	264
		Озгурмушун Елбашыја чавабы	276
			333

Өкдүлмүшүн Елбашы Кундоғдуја ел-обаны доландырмаг, адил сijasәт жүрүтмәк јолларыны ачыглајыр	279
Елбашынын Өкдүлмүшә чавабы	280
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	281
Өкдүлмүш өтөн һөјәтына ачыјыб төвбә етдијини билдирир	287
Өкдүлмүшүн Озғурмуша чавабы	289
Озғурмуш Өкдүлмүшә суал верир	291
Дүзә-дүз олмаг, инсанијјәтә-инсанијјәт хөстәрмәк һағғын мәсләһәтидир	293
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	296
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	297
Елбашынын Өкдүлмүшә чавабы	298
Елбашынын Өкдүлмүшә чавабы	301
Озғурмуш хөстәләнир, Өкдүлмүшү чағырыр	302
Озғурмушүн Өкдүлмүшә чавабы	303
Өкдүлмүшүн Озғурмуша чавабы	303
Озғурмушүн Өкдүлмүшә чавабы	304
Өкдүлмүшүн Озғурмуша чавабы	304
Өкдүлмүш Озғурмуша јуху јозумуну билдирир	304
Озғурмуш Өкдүлмүшә јухусуну данышыр	306
Өкдүлмүш Озғурмушүн јухусуну нечә лазымса өјләчә јозур	306
Озғурмуш һәмән јухусунун башга јозумуну верир	307
Озғурмуш Өкдүлмүшә өјүд верир	309
Өкдүлмүшүн Озғурмуша чавабы	313
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	316
Ше'р	317
Ше'р	318
Өкдүлмүшүн Елбашыја чавабы	319
Ше'р	321
Ше'р	322
Ше'р	322
Ше'р	32
Кәнчлијә ачыма, гочалыга давр	324
Зәмағәтчи позулмасы, достларын вердији чәфа	327
Китаб сәһиб Јусиф Улу һачиб өзүнә өјүд верир	329

Рәссамы, бәдин редактору *Рәһилә Мәммәдова*.

Техники редактору *Л. Гарајева*.

Корректорлары *С. Мусајева, Т. Агадашова*.

ИБ №

Јығылмаға верилмиш 9.06.97. Чапа имзаланмыш 31.03.98. Кағыз форматы 60×90¹/₁₆. Мәтбәә кағызы. Шәрти ч/в. 21,0. Учот нәшр в. 19,5. Тиражы 1200. Сифариш № 346.

Мүғавилә гијмәти илә.

Азәрбајҗан Республикасы Мәтбуат вә Информасија Назирлији.
«Кәнчлик» нәшријјаты. Бақы, Нүсү һачијев күчәси, 4.

1 №-ли Бақы китаб мәтбәәси. Әли Бајрамов күчәси, 3.

Yusif Balasaqunlu
QUTADQU BİLİK
Poema

Bakı — Gənclik — 1998